

BIBLIOTECA DI «MEDIOEVO LATINO»

COLLANA DELLA
«SOCIETÀ INTERNAZIONALE PER LO STUDIO DEL MEDIOEVO LATINO»

16.I

*Post tenebras
spero lucem
(Job 17,12)*

EX LIBRIS

JOSEPH CREMASCOLI

**SOCIETÀ INTERNAZIONALE
PER LO STUDIO DEL MEDIOEVO LATINO
(S.I.S.M.E.L.)**

**BIBLIOTECA
DI MEDIOEVO LATINO**

a cura di

Rino Avesani, Ferruccio Bertini, Giuseppe Cremascoli, Francesco Del Punta,
Louis Holtz, Michael Lapidge, Claudio Leonardi, Enrico Menestò, Giovanni
Orlandi, Agostino Paravicini Bagliani, Mario Piccinini, Giuseppe Scalia,
Paul Gerhard Schmidt

16

OSBERNO

DERIVAZIONI

tomo primo

OSBERNO

DERIVAZIONI

a cura di

PAOLA BUSDRAGHI, MARIA CHIABÓ, ANDREA DESSI FULGHERI,
PAOLO GATTI, ROSANNA MAZZACANE, LUCIANA ROBERTI

sotto la direzione di

FERRUCCIO BERTINI e VINCENZO USSANI jr.

tomo primo

CENTRO ITALIANO DI STUDI SULL'ALTO MEDIOEVO
SPOLETO

ISBN 88-7988-465-4

prima edizione: giugno 1996

© Copyright 1996 by « Centro italiano di studi sull'alto medioevo », Spoleto and by
« Società internazionale per lo studio del medioevo latino », Firenze

Stampato con il contributo del CNR e con il contributo del MURST 60%

INDICE

INTRODUZIONE	pag.	VII
I. <i>L'autore</i>	»	VII
II. <i>I manoscritti</i>	»	X
III. <i>La presente edizione</i>	»	XVIII
IV. <i>Bibliografia</i>	»	XXIII
V. <i>Elenco degli Autori citati da Osberno e delle relative edizioni utilizzate</i>	»	XXV
OSBERNI DERIVATIONES	»	1
INDICE DEI LEMMI	»	773
INDICE DEGLI AUTORI CITATI	»	955

INTRODUZIONE

I

L'AUTORE

Osberno di Gloucester fu monaco nell'omonimo monastero nel Sud ovest dell'Inghilterra attorno alla metà del dodicesimo secolo. Presumibilmente operò poco dopo questa metà, dal momento che dedicò le sue *Derivationes* ad Amelino, abate di Gloucester dal 1148 al 1179, e un commentario al libro dei Giudici a Gilberto Foliot, vescovo di Hereford dal 1148 al 1163. Della sua vita sappiamo, ed è Osberno stesso che ce ne informa ¹, che fu insegnante di grammatica a Gloucester e che per le sue capacità venne molto invidiato. Ci fu chi, preda di questa invidia, riuscì a sottrargli un libro che aveva composto sulle etimologie, sui vocaboli latini derivati e composti: le *Derivationes*, o *Derivationum liber* (*librum... a quodam invidie peste laborante furtive mihi surreptum fuisse*) ². Questo *opus egregium et summo studio confectum* ³, fu forse distrutto; evidentemente Osberno, che riservava lodi sproporzionate alla propria opera e insisteva sul fatto che molti lo esortassero a riscriverla, mostrava una eccessiva considerazione di se stesso, che confermava dichiarando di averla ricomposta *multo perfectius* ⁴.

La lettera con la quale Osberno dedica le *Derivationes* ad Amelino, lunga ed elaborata, ricca com'è di artifici retorici, venne trala-

¹ Nella lettera dedicatoria delle *Derivationes*.

² *epist.* 16.

³ *epist.* 16.

⁴ *epist.* 17.

sciata dalla quasi totalità della tradizione manoscritta che la considerava superflua. In seguito a ciò per lungo tempo l'autore dell'opera, nominato solo in questa lettera, rimase ignoto; il che accade anche nell'edizione di Angelo Mai del 1836, l'unica finora disponibile ⁵.

L'OPERA

Non c'è dubbio che le *Derivationes* costituiscano l'opera più conosciuta di Osberno. Ancora inediti sono il *Commentarium* al libro dei Giudici sopra citato, a Genesi, Esodo, Deuteronomio, Numeri, e trattati sull'incarnazione, sulla natività, sulla passione, sulla resurrezione di Cristo ⁶.

Delle *Derivationes* abbiamo, se possiamo credere a Osberno, una 'rielaborazione d'autore', in quanto la prima redazione sarebbe andata distrutta o dispersa nel furto attuato dall'ignoto Invidioso. Sui dubbi e le perplessità che suscita il racconto di Osberno e sulla ipotetica esistenza della prima redazione (identificabile ancor più ipoteticamente con le *derivationes* tradite nel manoscritto Stuttgart, Württ. Landesbibliothek, Poet. et philol. 4° 56 ⁷) si veda quanto ha scritto Paolo Gatti in altra sede ⁸.

È certo, comunque, che delle *Derivationes* sicuramente compilate da Osberno vennero fatte presto diverse copie. Oggi si conoscono oltre 30 manoscritti, integri o frammentari, di cui circa un terzo appartiene al XII secolo. Si tratta quindi di manoscritti abbastanza vicini, almeno dal punto di vista cronologico, all'autore.

Le *Derivationes* sono un'opera dedicata a quel settore della linguistica che si occupa di etimologie. Più esattamente Osberno compose quest'opera per *corrigere* gli *scholares*, probabilmente studenti insulari, che erravano *in partibus exponendis* ⁹ cioè nell'uso delle varie parole latine (*pars* equivale, nella lettera dedicatoria e nel

⁵ Su questa edizione e su altre pubblicazioni parziali dell'opera cfr. più avanti il relativo paragrafo.

⁶ Cfr. M. MANITIUS, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*, III, München 1931, p. 190. Per queste opere oltre al manoscritto London, British Library, Royal 6. D. IX, segnalato dal MANITIUS, si veda anche il manoscritto Rouen, Bibliothèque Municipale, 654.

⁷ Queste *derivationes* sono presenti anche in altri manoscritti.

⁸ P. GATTI, *Le Derivationes e Osberno di Gloucester*, "Studi Umanistici Piceni", 14 (1994), pp. 103-108.

⁹ *epist.* 16.

resto dell'opera, a 'vocabolo'). Ma Osberno evita di dare precetti sulla vera e propria *derivatio*: non si occupa di principi teorici, si impegna a presentare centinaia e centinaia, migliaia, di esempi.

Prescindendo dalla lettera dedicatoria ad Amelino, le *Derivationes* sono precedute da un prologo scritto in un latino estremamente ricercato e difficile dal punto di vista lessicale. In esso è forse da riconoscere quel particolare *gusto* tipico del latino isperico, poiché di semplice gusto si tratta: il poco comprensibile linguaggio di Osberno è infatti altra cosa, costituito com'è da una specie di centone di vocaboli rari, tratti soprattutto da Marziano Capella, e da altri autori, Cassiano e Paolo-Festo, ad esempio. Alcuni prologhi più brevi precedono le singole sezioni dell'opera, costituendone, con il primo prologo, una sorta di 'cornice'.

Segue la prefazione la parte costituita dalle vere e proprie *derivationes*: Osberno prende le mosse da un vocabolo piuttosto comune e semplice nella sua formazione, e ne presenta tutti quelli che sono, a suo avviso, i derivati e i composti. Dopo le derivazioni dei vocaboli inizianti per A, Osberno non passa direttamente a trattare la lettera B, ma inserisce, preceduta da una breve introduzione, una sezione che contiene le cosiddette *repetitiones*. Vengono così ripresentate, sotto forma di un tradizionale glossario, tutte le voci contenute nelle *derivationes*, accompagnate questa volta da una interpretazione, che è quasi sempre un'annotazione di carattere semantico. A queste voci Osberno aggiunge vocaboli tratti anche da altre sezioni e vocaboli che non compaiono affatto nelle *derivationes*¹⁰. Questa bipartizione dell'opera è quindi mantenuta per tutte le lettere dell'alfabeto.

Le *Derivationes* godettero, come già detto accennando ai manoscritti, di una precoce e ampia diffusione: per l'ultimo scorcio del XII e per tutto il XIII secolo esse furono trascritte e utilizzate, tra gli altri, anche da Uguccone. L'opera però, nel XIV secolo, cadde in disuso, soppiantata evidentemente dal successo eccezionale del *Catholicon* di Giovanni Balbi. Da Angelo Mai venne quindi pubblicata nel 1836 senza la lettera dedicatoria, dal momento che il manoscrit-

¹⁰ Tra le fonti delle *repetitiones* si può annoverare anche una raccolta di sinonimi, dal momento che serie sinonimiche non presenti nelle *derivationes*, vi compaiono abbastanza frequentemente. Evidentemente Osberno aveva sotto mano anche una raccolta dei cosiddetti *Synonyma Ciceronis*.

to vaticano utilizzato ne è privo, e quindi senza che l'editore fosse a conoscenza del titolo e dell'autore; per questo il Mai la intitolò *Thesaurus novus Latinitatis*, e solo 38 anni dopo, nel 1874, Wilhelm Meyer riuscì ad individuarne le vere, se così si può dire, generalità ¹¹.

II

I MANOSCRITTI

I manoscritti che ci tramandano le *Derivationes* sono molto numerosi. Trattandosi di un'opera assai complessa ed articolata, e quindi di sviluppo notevole, alcuni di essi sono testimoni solo frammentari. Ecco l'elenco di quelli conosciuti:

A) Manoscritti integri ¹²:

- 1) Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1392, ff. 1-134; seconda metà del XII secolo ¹³ (=V₁).
- 2) Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 7492, ff. 1-103v.; seconda metà del XII secolo ¹⁴ (=P₁).
- 3) Sankt Florian, Augustiner-Chorherren Stift, XI 581, ff. 1-52v.; secolo XII ¹⁵ (=F).

¹¹ W. MEYER, *Ueber Mai's Thesaurus novus latinitatis*, "Rheinisches Museum" 29 (1874), pp. 179-183. Il titolo *Panormia*, con cui viene spesso indicata l'opera, compare nell'incipit del prologo generale in H (cfr. la nota 64).

¹² Vengono qui elencati anche i manoscritti che, pur non essendo del tutto integri, contengono gran parte dell'opera.

¹³ Questa è la datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, che propende anche per una possibile origine francese del manoscritto; verso la fine del XII secolo e l'inizio del XIII lo colloca ALESSANDRO PRATESI, *per litteras*, al XIII secolo pensava invece M. MANITIUS, *Geschichte*, cit., p. 190. Il manoscritto, membranaceo, consta di 139 fogli; le *Derivationes* di Osberno sono trascritte su due colonne, ad esse segue un breve estratto dal dizionario di Papia.

¹⁴ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, che propende anche per una origine francese del manoscritto; tra i secoli XII e XIII lo pone invece E. PELLEGRIN, *Un manuscrit des "Derivationes" d'Osbern de Gloucester, annoté par Pétrarque* (Par. lat. 7492), "Italia medioevale e umanistica" 3 (1960), pp. 263-266; Ib., *Manuscripts de Pétrarque dans les Bibliothèques de France III*, "Italia medioevale e umanistica", 7 (1964), p. 501; per il secolo XIII propendevano il GOETZ (*Corpus glossariorum Latinorum*, I, Lipsiae - Berolini 1923, p. 196) e il MANITIUS (*Geschichte*, cit., p. 190). L. HOLTZ, *Donat et la tradition de l'enseignement grammatical*, Paris 1981, p. 508 n. 36, lo data alla fine del secolo XII e lo considera di origine italiana. Il manoscritto, membranaceo, presenta, soprattutto per quanto riguarda Osberno, annotazioni autografe di Petrarca. Alle *Derivationes* (le *repetitiones* sono raggruppate in fondo all'opera ai ff. 67v.-103v.) seguono alcuni trattati grammaticali - *Ars minor* di Donato e altri trattati anonimi - (ff. 104-114), e liturgici - l'*Oratio Dominica* di Remigio di Auxerre e altro - (ff. 114-116v.).

¹⁵ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; propende invece per il XIII secolo A. CZERNY, *Die Handschriften der Stiftsbibliothek St. Florian*, Linz 1871, p. 196.

- 4) Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, Amplon. fol. 43, ff. 1-43; fine del secolo XII ¹⁶ (=E).
- 5) Lisboa, Biblioteca Nacional, Alcobaça LV/151, ff. 73-153v.; fine del XII secolo ¹⁷ (=A₁).
- 6) Altenburg, Stiftsbibliothek, AB 13 A 11, ff. 1-105; tra il secolo XII e il XIII ¹⁸ (=A).
- 7) Toulouse, Bibliothèque Municipale, 810, ff. 1-246; tra il XII e il XIII secolo ¹⁹ (=T).
- 8) Hereford, Cathedral Library, P.5.V., ff. 1-172; tra il XII e il XIII secolo ²⁰ (=H).
- 9) Leipzig, Karl Marx Universitätsbibliothek, 1242, ff. 29v.-71v.; tra il XII e il XIII secolo ²¹ (=I).
- 10) Berlin, Staatsbibliothek, lat. fol. 735, ff. 146-164v.; tra i secoli XII e XIII ²² (=B).

¹⁶ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, e del catalogo (W. SCHUM, *Beschreibendes Verzeichniss der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt*, Berlin 1887, p. 36); alla fine del secolo XIII o all'inizio del XIV lo colloca invece F. OEHLER, *Zur Litteratur der Glossen*, "Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik, oder Kritische Bibliothek für das Schul- und Unterrichtswesen", 13. Suppl. Band (1847), pp. 250-256 (si pubblica qui anche una parziale collazione delle lezioni di questo manoscritto con l'edizione di Mai), mentre per G. LOEWE, *Prodromus corporis glossariorum Latinorum*, Lipsiae 1876, p. 241-242, e M. MANITIUS, *Geschichte*, cit., p. 190, il manoscritto risale all'inizio del XIV secolo.

¹⁷ Datazione di T. L. AMOS, *The fundo Alcobaça of the Biblioteca Nacional, Lisbon*, II, *Manuscripts 151-301*, Collegeville, Minnesota 1989, pp. 1-2.

¹⁸ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; propendono invece per il XIII secolo ALESSANDRO PRATESI, *per litteras*, e G. SCHWEIGHOFER, *Die Handschriften des Stiftes Altenburg*, s.l. 1956, pp. 9-10 (dattiloscritto); W. MEYER, *Ueber Mai's*, cit., p. 183; M. MANITIUS, *Geschichte*, cit., p. 190. Il manoscritto, membranaceo, contiene solo le *Derivationes*.

¹⁹ La datazione è di ALESSANDRO PRATESI, *per litteras*; più genericamente al XII secolo lo colloca il *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements*, VII, *Toulouse - Nîmes*, Paris 1885, pp. 458-459.

²⁰ La datazione è di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, e di A. T. BANNISTER, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Hereford Cathedral Library*, Hereford 1927, pp. 151-152; secondo R. W. HUNT (*The "Lost" Preface to the Liber Derivationum of Osbern of Gloucester*, "Mediaeval and Renaissance Studies", 4 [1958], p. 267 [=R. W. HUNT, *The History of Grammar in the Middle Ages. Collected Papers*, Amsterdam 1980, pp. 151-166]) il manoscritto risale invece agli inizi del secolo XIII. Esso, membranaceo, contiene solo le *Derivationes* di Osberno, che sono trascritte su due colonne.

²¹ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*. Il manoscritto consta di 111 fogli e proviene dal monastero cisterciense di Alzele. L'elenco comprendente le *repetitiones* forma, in blocco, la seconda parte dell'opera.

²² Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; il catalogo ([H. DEGERING], *Neue Erwerbungen der Handschriftenabteilung*, II, *Die Schenkung Sir Max Waechters 1912*, Berlin 1917, pp. 3-12) propende per la fine del XII secolo. Il manoscritto, un tempo Cheltenham, Collection Philipps, 7087, è riportato invece al XIII secolo da E. STEINMEYER - E. SIEVERS, *Die althochdeutschen Glossen*, IV, Berlin 1898, pp. 412-413.

- 11) München, Bayerische Staatsbibliothek, lat. 17154, ff. 1-164; tra i secoli XII e XIII ²³ (=M₁).
- 12) München, Bayerische Staatsbibliothek, lat. 14584, ff. 1-115v.; tra i secoli XII e XIII ²⁴ (=M₂) ²⁵.
- 13) Heiligenkreuz, Bibliothek des Zisterzienserstifts, 108, ff. 1-86; tra i secoli XII e XIII ²⁶ (=S).
- 14) Colmar, Bibliothèque Municipale, 425, ff. 22-83; inizio del secolo XIII ²⁷ (=C).
- 15) Montpellier, Bibliothèque Interuniversitaire. Section de Médecine, H 302, ff. 1-86; inizio del secolo XIII ²⁸ (=N).
- 16) Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 7621, ff. 1-121; prima metà del secolo XIII ²⁹ (=P₂).
- 17) Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, IV.Q.91, ff. 1-87v.; prima metà del secolo XIII ³⁰ (=Q).
- 18) Tours, Bibliothèque Municipale, 854, ff. 1-80v.; prima metà del XIII secolo ³¹ (=G).

²³ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, che pensa anche che il manoscritto provenga da area tedesca; nel secolo XII lo collocano W. MEYER (*Ueber Mai's*, cit., p. 181), M. MANITIUS (*Geschichte*, cit., p. 190), e il *Catalogus codicum Latinorum Bibliothecae regiae Monacensis*, II 3, Monachii 1878, p. 84 (rist. anastat. Wiesbaden 1969). Il manoscritto, membranaceo, contiene solo le *Derivationes* di Osberno.

²⁴ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, mentre per il secolo XIII propendono W. MEYER (*Ueber Mai's*, cit., p. 181-182), il *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae regiae Monacensis*, IV 2, Monachii 1876, p. 198 (rist. anastat. Wiesbaden 1968), e M. MANITIUS (*Geschichte*, cit., p. 190).

²⁵ Questo manoscritto presenta le *derivationes* in un tentativo di ordine alfabetico, evidente inizio di una rielaborazione posteriore.

²⁶ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, che, per la provenienza, pensa all'area tedesca meridionale; per il secolo XII propendono invece il GOETZ (*Corpus*, I, cit., p. 197), il MANITIUS (*Geschichte*, cit. p. 190) e B. GSELL, *Verzeichniss der Handschriften in der Bibliothek des Stiftes Heiligenkreuz*, Wien 1891, p. 151. Questo manoscritto riporta due volte il prologo *Cum in nocte hiemali...*

²⁷ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; più genericamente di secolo XIII parla il *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*, LVI, Colmar, Paris 1969, pp. 158-159.

²⁸ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; propende invece per il XIV secolo E. PELLEGRIN in una descrizione manoscritta conservata presso l'Institut de recherche et d'histoire des textes di Parigi.

²⁹ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*. Cfr. anche G. GOETZ, *Corpus*, I, cit., p. 196. Alla fine del XIII secolo lo colloca invece ALESSANDRO PRATESI, *per litteras*. Il manoscritto, membranaceo, tramanda in coda alle *Derivationes* di Osberno un breve glossario (ff. 121rv).

³⁰ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*. Nel catalogo dattiloscritto curato da W. GÖBER, il manoscritto è datato alla seconda metà del XIII secolo (comunicazione del dr. S. KUBÓW, che qui ringraziamo).

³¹ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, che colloca anche il manoscritto in area francese. Generalmente al secolo XIII pensano M. COLLON, in *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France, Départements*, XXXVII, Tours, Paris 1900, pp. 624-625, e M. MANITIUS, *Geschichte*, cit., p. 190.

- 19) Oxford, Bodleian Library, Auct. F. 6. 8, ff. 13-61v.; metà del secolo XIII ³² (=O).
- 20) Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1590, ff. 1-74; seconda metà del secolo XIII ³³ (=V₃).
- 21) Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Chigi L. IV. 104, ff. 1-88; prima metà del XIII secolo ³⁴ (=V₂).
- 22) Klosterneuburg, Bibliothek des Chorherrenstifts, 1092, ff. 1-57v.; secolo XIII ³⁵ (=K).
- 23) Graz, Universitätsbibliothek, Ms. 1010, ff. 1-69; secolo XIII ³⁶ (=G₁).
- 24) Arras, Bibliothèque Municipale, 982, ff. 5-71v.; fine del secolo XIII ³⁷ (=D).
- 25) Wien, Österreichische Nationalbibliothek, 1312, ff. 81-162v.; fine del secolo XIII ³⁸ (=R).
- 26) Luxembourg, Bibliothèque Nationale, I 129, ff. 1-167; fine del secolo XIII ³⁹ (=L).
- 27) Worcester, Chapter Library, Q. 37, ff. 1-89v.; secolo XIV ⁴⁰ (=W).

B) Manoscritti frammentari:

- 28) Oxford, Corpus Christi College, 91, ff. 219-227v.; seconda metà del XII secolo ⁴¹ (=o).

³² Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*, e di R. W. HUNT (*The "Lost"*, cit., p. 268). Cfr. anche F. MADAN, *A Summary Catalogue of Western Manuscripts in the Bodleian Library at Oxford...*, III, Oxford 1895, p. 14: "written late in the 13th century".

³³ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*. Cfr. anche G. GOETZ, *Corpus*, I, cit., p. 196, e M. MANITIUS, *Geschichte*, cit., p. 190.

³⁴ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*.

³⁵ Datazione di H. PFEIFER - B. CERNIK, *Catalog of Manuscripts in Stift Klosterneuburg, Austria*, VI, *Codices 1000-1256*, s.l. e s.d., p. 735 (manoscritto).

³⁶ Datazione di A. KERN, *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, II, Wien 1956, p. 190.

³⁷ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; propendono per il XIV secolo la PELLEGRIN (*Un manuscrit*, cit., p. 264) e C. JEUDY, *Renseignements généraux concernant le manuscrit Arras, Bibl. mun. 982 (314)*, notizie manoscritte conservate presso l'Institut de recherche et d'histoire des textes di Parigi.

³⁸ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; secondo il MANITIUS (*Geschichte*, cit., p. 190) e il catalogo (*Tabulae codicum manu scriptorum praeter Graecos et Orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, I-II, Graz 1965², p. 217) il manoscritto risale invece al secolo XIV.

³⁹ Datazione della descrizione (J. CHRISTOPHORY, *150 manuscrits précieux du 9e au 16e siècle conservés à la Bibliothèque Nationale de Luxembourg*, Luxembourg 1989, p. 139); secondo B. BISCHOFF, *per litteras*, il manoscritto si può datare alla fine del secolo XII, mentre per G. GOETZ, *Corpus*, I, cit., p. 196, e M. MANITIUS, *Geschichte*, cit., p. 190, esso risale al XIV secolo.

⁴⁰ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; HUNT (*The "Lost"*, cit., p. 268) propende invece per la prima metà del XIII secolo, come pure pensano J. KESTELL FLOYER - S. GRAVES HAMILTON, *Catalogue of Manuscripts Preserved in the Chapter Library of Worcester Cathedral*, Oxford 1906, p. 127. Il manoscritto contiene solo le *Derivationes* di Osberno.

⁴¹ Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*; al secolo XIII pensa HUNT (*The "Lost"*, cit., p.

- 29) Planegg bei München, Coll. Bischoff, s.n.; fine del secolo XII ⁴² (=c).
- 30) Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 7647, ff. 1-33v. + Leiden, Bibliotheek der Rijksuniversiteit, Voss. lat. Q. 2, ff. 57-58; tra i secoli XII e XIII ⁴³ (=p₁).
- 31) Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 8751 C, ff. 32-69; prima metà del secolo XIII ⁴⁴ (=p₂).
- 32) Bruxelles, Bibliothèque Royale "Albert Ier", 1012 (già II 1100), ff. 175-177; secolo XIII ⁴⁵ (=b).
- 33) Kremsmünster, Stiftsbibliothek, 269, f. 71rv.; seconda metà del secolo XIII ⁴⁶ (=k). ^
- 34) Melk, Bibliothek des Benediktinerstifts, K 51, ff. 180-182; secolo XIV ⁴⁷ (=m).
- 35) Frg. Barth (frammento della lettera I) ⁴⁸ (=a).

Nel 1944 è andato distrutto il manoscritto Chartres, Bibliothèque Municipale, 256, risalente, secondo il catalogo, al XIV secolo e contenente le *Derivationes* ⁴⁹.

Non appartiene invece a Osberno, ma a Uguccione, il frammento segnalato da Loewe ⁵⁰ e pubblicato da C. Hofmann nel 1870 ⁵¹, che lo assegna a un manoscritto del XIV secolo, oggi perduto.

CLASSIFICAZIONE DEI MANOSCRITTI

La tradizione delle *Derivationes* è, come constatato, piuttosto ricca. Il Mai ha utilizzato per la sua edizione il manoscritto Vatica-

268), al XIV invece G. W. KITCHIN, *Catalogus codicum mss. qui in Bibliotheca Aedis Christi apud Oxonienses adservantur*, Oxford 1867, pp. 41-42.

⁴² Datazione di BERNHARD BISCHOFF, *per litteras*. Si tratta di un breve frammento della lettera A.

⁴³ Datazione della descrizione manoscritta dovuta a E. PELLEGRIN.

⁴⁴ Datazione di B. BISCHOFF, *per litteras*.

⁴⁵ Datazione di J. VAN DEN GHEYN, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique*, II, Bruxelles 1902, pp. 81-82. Contiene solo un frammento della lettera E.

⁴⁶ Datazione di H. FILL, *Katalog der Handschriften des Benediktinerstifts Kremsmünster*, I, Wien 1984, pp. 276 e 278. Si tratta di un frammento del prologo.

⁴⁷ Datazione di E. STEINMEYER - E. SIEVERS, *Die althochdeutschen Glossen*, IV, cit., pp. 501-502.

⁴⁸ C. BARTHUS, *Adversariorum commentariorum libri LX*, Francofurti 1648, cc. 1341-1343 (cfr. anche G. LOEWE, *Prodromus*, cit., p. 242).

⁴⁹ Cfr. il *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France, Départements*, XI, Chartres, Paris 1890, p. 126, e, della stessa serie, il volume LIII, *Manuscrits des bibliothèques sinistrées de 1940 à 1944*, Paris 1962, pp. 2-5.

⁵⁰ G. LOEWE, *Prodromus*, cit., p. 242.

⁵¹ C. HOFMANN, *Fragmente eines lateinischen Glossars*, "Sitzungsberichte der königlich bayerischen Akademie der Wissenschaften zu München", 2 (1870), pp. 197-200; cfr. P. GATTI, *Sui frammenti di un glossario latino, "Maia"* 40 (1988), pp. 79-80.

no Reginense latino 1392 (=V₁) e, come vedremo, tale scelta, quasi sicuramente casuale, è stata indubbiamente felice.

Il tipo di opera, una compilazione per uso prettamente scolastico, induce quasi di conseguenza ogni utente a introdurre varianti, aggiunte 'migliorative', che possono rendere la costituzione di uno stemma assai problematica. E nemmeno da dimenticare è il pericolo di contaminazioni.

Ma, una volta eliminati i manoscritti frammentari e il manoscritto Monacense latino 14584 (=M₂), che, all'interno delle singole derivazioni, presenta una redazione alfabetica, è possibile tentare di suddividere la tradizione in due famiglie principali: Π e q. Tale bipartizione è confermata da una serie di errori di cui verrà qui presentata solamente una scelta minima ma, a nostro avviso, sufficiente.

Appartengono alla famiglia q i seguenti manoscritti: Parisino latino 7492 (=P₁), Tolosano 810 (=T), Vaticano Chigi L. IV. 104 (=V₂)⁵²; appartengono alla famiglia Π tutti gli altri manoscritti.

Errori che caratterizzano Π:

omissione di *unde inamabiliter adverbium* in A i 14; la lezione *tritici* al posto di *frumenti* di q in A vi 8 (la lezione giusta *frumenti* è confermata dalla fonte del passo: Prisc. G.L.K. II 162, 18 H.); l'omissione di *.i. acervis plenus* in A viii 22; l'omissione di *.i. parvum acetum, et aceo es quod non est in usu* in A viii 27-28; la lezione *agenei*, al posto del corretto *agonei* di q, in A xxviii 44.

Errori che caratterizzano q:

in A i 34-35 il testo, che in Π è esatto: *teste Prisciano, et amaturio is verbum desiderativum .i. amare desidero, unde et Priscianus*, viene compendiato da q in: *et amaturio 'is teste Priscianus*; l'omissione di *hinc etiam Iosephus in nono annalium libro dicit: hec in archivis Tiris de Salmanasar conscripta sunt* in A ii 18; l'omissione di *remissus* in A ii 55; la lezione errata *alumpnatus*, al posto di *alumnate* di Π, in A iii 11; l'errato *factumque*, al posto di *foverique* di Π, in A iii 25; l'omissione di *merum diota* in A vii 30; l'omissione di *sed raro*

⁵² Questo manoscritto però si presenta contaminato con un esemplare di Π.

inveniuntur in A vii 52; il singolare *marcentem* ... *vulvam* al posto del plurale, giusto, di Π (*marcentes* ... *vulvas* è lezione confermata da Pers. IV 36) in A xvi 10; la lezione *adelfis*, per il corretto *Andria* di Π, in A xvi 40; la lezione *ovorum*, per il corretto *oculorum* di Π, in A xvii 9; la lezione *ecce* al posto del corretto *cede* di Π (confermato da Ov. met. I 149), in A xviii 4; l'omissione di *de ... est* in C viii 26; l'omissione di *ambo pro vocare* in C xxxviii 49; l'errato *Horatius* per *Iuvenalis* di L xvii 7; l'omissione di N ii 33; l'omissione di *unde Martianus ... congruis* in P lx 12; l'omissione di *et ... primum* in P lxxix 9; l'omissione di V xxv 8; l'omissione di *.i. parva umbra* di V xxxvi 2.

I manoscritti appartenenti alla famiglia Π si possono ancora dividere in due sottofamiglie: π e φ.

La sottofamiglia π è caratterizzata soprattutto dalle lacune di A iii 29 *Item ab alo hec alarica e lancea quadrata habens ferrum quasi alas*, A xxxvi 22-23 *Item ab ante hec antica e prior pars selle, sicut postica posterior*, E ii 8-9 *et hoc equabile. Et inde hic et hec equalis is*; inoltre dalla lezione *laborem*, contro *labor est*, giusto (confermato da Ov. met. II 128), in H ii 30; dalla lezione *ora*, contro il corretto *ore*, in L xxx 7; dall'errato *afferam* in luogo di *auferam* (confermato anche da Plaut. curc. 619), dai *verbalia* interpolati in S i 62.

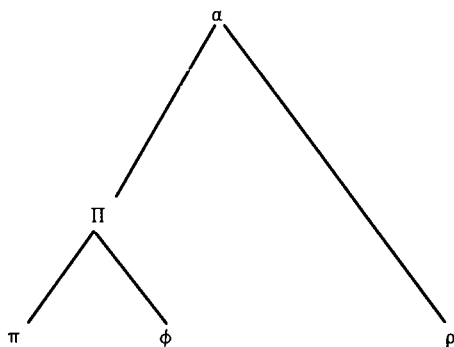
La sottofamiglia φ è caratterizzata soprattutto dalla trasposizione di A xxi 2-8 a dopo 10, di L xvi 22-25 a dopo 33, di M xxvi a dopo lviii, di O xxvi a dopo xxxiii, dalle lacune di A xxii 6 *et inde arbutus a um*, A xxviii 8 *et activus va vum*, A xxviii 92 *et hec adactio is*, A xxxiv 20 *Invenitur etiam alterutrum in eodem sensu*, N viii 44-46, T xxiii 8-14, dalla lezione errata *finitum* al posto di *futurum* (confermato da I reg. II 36) in T xxii 8.

Appartengono al gruppo π i seguenti manoscritti completi: V₁, E, A₁, H, I, S, C, G, V₃, D, L, G₁, W.

Appartengono al gruppo φ i seguenti manoscritti completi: F, M₁, A, B, M₂, P₂, Q, R, K.

Di più difficile collocazione, forse indipendenti, se non contaminati, ma pur sempre appartenenti alla famiglia Π, sono i manoscritti N e O.

Alla luce delle precedenti considerazioni, per delineare schematicamente e in maniera molto semplificata la tradizione manoscritta delle *Derivationes* possiamo costruire lo stemma seguente:

L'EDIZIONE MAI E LE ALTRE EDIZIONI PARZIALI

Del *Derivationum liber* di Osberno esiste solo un'edizione completa, quella curata da Angelo Mai nel 1836⁵³. Come già detto, il Mai pubblica l'opera, di cui non conosce né titolo originale né autore, chiamandola genericamente *Thesaurus novus Latinitatis*, e per far capire di che cosa si tratta pone una sorta di sottotitolo: *sive lexicon vetus e membranis nunc primum erutum*. Egli è conscio di trovarsi di fronte a una raccolta lessicografica, che è trädita in maniera completa e che illustra un numero altissimo di vocaboli, e per questo motivo intende renderla pubblica⁵⁴. Dell'opera il Mai ignora la lettera dedicatoria, che è testimoniata in due soli manoscritti: **H** e **W**. Egli colloca bene il manoscritto e l'autore nel XII secolo⁵⁵. L'edizione è condotta sul codice **V**₁, che viene riprodotto abbastanza fedelmente, data l'epoca⁵⁶; il Mai volutamente sopprime solo quelle citazioni degli autori antichi che compaiono nelle *repetitiones* ma risultano già presenti nelle *derivationes*⁵⁷. La scelta del mano-

⁵³ A. MAI, *Classicorum auctorum e Vaticanis codicibus editorum tomus VIII*, Romae 1836.

⁵⁴ A. MAI, *Classicorum auctorum*, cit., p. V.

⁵⁵ A. MAI, *Classicorum auctorum*, cit., pp. VI-VII.

⁵⁶ Assai critico con il lavoro di Mai è invece W. MEYER, *Ueber Mai's*, cit., p. 182.

⁵⁷ A. MAI, *Classicorum auctorum*, cit., p. 43.

scritto può dirsi, senza esitazione, felice: **V**₁ è uno dei testimoni principali, sia per l'antichità – la seconda metà del XII secolo lo colloca vicino all'epoca in cui visse l'autore – sia per la completezza – esso è infatti provvisto delle varie introduzioni, quella generale e quelle alle singole sezioni, e quindi di tutte le *derivationes* e di tutte le *repetitiones*⁵⁸. **V**₁ ricopre un ruolo fondamentale anche nella presente edizione.

Brevissime parti dell'opera sono state inoltre pubblicate singolarmente.

Nel 1648 Caspar Barth pubblicò, da un manoscritto ignoto, un breve frammento delle *repetitiones* della lettera *I*⁵⁹.

Nel 1896 Georg Goetz pubblicò il prologo dell'opera (*Cum in nocte hyemali...*), traendolo dai manoscritti monacensi (**M**₁ e **M**₂) e segnalandone le discrepanze con l'edizione di Mai⁶⁰. Lo stesso Goetz ripubblicò tale prologo nel 1923⁶¹. Nell'edizione di questo prologo sono comprese anche le numerose glosse che accompagnano il testo.

Infine bisogna ricordare l'edizione della lettera dedicatoria ad Amelino curata da R.W. Hunt⁶² nel 1958, edizione basata sugli unici due manoscritti che ce la tramandano.

III

LA PRESENTE EDIZIONE

La presente edizione si basa, oltre che su **V**₁, su una serie di manoscritti scelti in modo da garantire un buon margine di affidabilità. È naturale che il balzo dalla pubblicazione di un manoscritto, come in fondo è e rimane il lavoro di Mai, al primo tentativo critico

⁵⁸ In toto' manca solo la lettera dedicatoria, presente, come detto in precedenza, unicamente in **H** e **W**; è inoltre naturale che qua e là in **V**₁ compaiano lacune. L'integrità dell'opera nel manoscritto viene lodata dal MAI (*Classicorum auctorum*, cit., p. V): "accurate scriptum, opus apprimè integrum et inlibatum, ut ne verbo quidem, raro in codicis exemplo, desideraretur".

⁵⁹ Cfr. quanto detto sopra, in riferimento al manoscritto n. 35 (=a), e la relativa nota.

⁶⁰ G. GOETZ, *Über Dunkel- und Geheimsprachen im späten und mittelalterlichen Latein*, "Berichte über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig", phil.-hist. Classe, 48 (1896), pp. 80-85.

⁶¹ G. GOETZ, *Corpus*, I, cit., pp. 197-201.

⁶² R. W. HUNT, *The "Lost"*, cit., pp. 275-277.

di edizione, comporti la soluzione di tutta una serie di problemi: essi riguardano la struttura stessa dell'opera (ripartizione in sezioni o in capitoli o altro), il suo contenuto (testo criticamente stabilito), la sua forma (grafia e presentazione in senso lato).

Nella presente edizione, pertanto, sulla base dei migliori manoscritti, l'opera risulta strutturata come segue: precedono il testo vero e proprio l'epistola dedicatoria ad Amelino, abate di Gloucester e il prologo generale (*Cum in nocte hyemali...*). L'epistola dedicatoria, in cui Osberno espone le occasioni della composizione, il metodo attuato e i fini che vuole perseguire, è qui pubblicata dai manoscritti **H** e **W**, i due soli che la tramandano⁶³; va sottolineato ancora una volta, tra l'altro, che in questa epistola l'autore menziona se stesso, cosa che non fa da nessun'altra parte⁶⁴. Il prologo generale scritto, come detto sopra, in un latino complicato e oscuro è corredato da numerose glosse. Esso è qui pubblicato sulla base di tre manoscritti che rappresentano la famiglia π : **V**₁, **H**, **I**; di tre che rappresentano la famiglia φ : **M**₁, **A**, **P**₂; e di **P**₁ in rappresentanza del ramo ϱ . Purtroppo la testimonianza della famiglia ϱ , qui e nel resto dell'opera, è limitata al solo manoscritto **P**₁: gli altri due sono o contaminati con π (**V**₂), o hanno un testo che in parte è abbreviato, soprattutto nella presentazione delle *derivationes*, mentre l'ordine delle *repetitiones* è spesso stravolto e fortemente interpolato (**T**). Le altre due famiglie sono rappresentate, ciascuna, da tre manoscritti, scelti tra i più antichi e più completi.

Le glosse sono qui presentate in un secondo apparato che compare evidentemente solo per il prologo, e sono tratte dai manoscritti **V**₁, **H**, **A**, **P**₂⁶⁵. Nel prologo generale, sulle orme di Marziano Capella, si introduce a parlare *Grammatica*. Tutta l'opera vera e propria viene dettata da questo personaggio che appare sotto le sembianze di una donna (*quedam igitur celtica efficacique speciminis femina, que Grammatica, uti ab ipsa postmodo percepi, dicebatur*⁶⁶).

⁶³ Quando vi sia coincidenza con l'unica edizione esistente, quella di HUNT, in apparato non viene segnalato nulla, quando invece ci sia divergenza (o si registri una divergenza tra i due manoscritti) ne viene dato conto in apparato.

⁶⁴ Per la verità il nome *Osbernus* non è di tradizione univoca: cfr. *epist.* 1: *Osbernus*, ma i due manoscritti hanno *Osbertus*; nel titolo del prologo *Cum in nocte hyemali...*, invece, lo stesso **H** riporta: *Incipit panormia Osborni Glocestrensis monachi de omnibus Latialibus partibus*. Sull'identificazione, certa, dell'autore in Osberno si veda il più volte ricordato lavoro di W. MEYER.

⁶⁵ **I**, **M**₁, **P**₁ ne sono privi.

⁶⁶ *prol.* 5.

Come già osservato in precedenza, vengono quindi presentate le vere e proprie *derivationes*, rispettando l'ordine alfabetico della lettera iniziale. In concordanza con i migliori manoscritti, e evidentemente secondo l'intendimento di Osberno, le *repetitiones* di ogni lettera sono collocate in coda alle rispettive *derivationes* ⁶⁷. Il testo è basato sui già menzionati manoscritti **V₁**, **H**, **I** per il gruppo π , **M₁**, **A**, **P₂** per il gruppo φ , e **P₁** per ϱ . Delle *derivationes* sono state numerate con un numero romano tutte le sezioni caratterizzate da un vocabolo base, mentre la numerazione araba è stata riservata per tutti i vocaboli presentati all'interno di ciascuna sezione ⁶⁸. Alcuni vocaboli volgari o greci che vengono introdotti nell'opera sono indicati con un apice, che corrisponde al numero del vocabolo spiegato, seguito da una letterina alfabetica.

In un primo apparato sono individuati, fin dove possibile, i passi degli autori citati, presentandone il testo qualora questo differisca da quello di Osberno ⁶⁹.

Il secondo apparato è dedicato alle varianti vere e proprie, ed è per lo più di tipo positivo. Tra parentesi uncinate, < >, vengono indicate, in apparato, quelle che a nostro parere sono interpolazioni che compaiono nei manoscritti: si è cercato in questo modo, certo anomalo ma funzionale, di evitare inutili appesantimenti, che sarebbero stati inevitabili qualora si fossero dovute indicare queste interpolazioni, assai frequenti, seguendo procedimenti più tradizionali ⁷⁰. Per entrambi gli apparati, qualora possa nascere confusione per il verificarsi di determinate situazioni (per esempio lo stesso numero arabo, ma appartenente a blocchi di lemmi diversi), si è ritenuto di riportare per chiarezza anche l'indicazione della lettera maiuscola seguita dal numero romano.

Le *repetitiones* sono corredate da un'unica numerazione araba per ciascuna lettera dell'alfabeto ⁷¹. All'interno delle *repetitiones* Osberno talora indugia ad elencare vocaboli appartenenti a un par-

⁶⁷ Malamente numerosi manoscritti (ad esempio **T**, **I**, **A₁**, **P₁**) spostano in blocco le *repetitiones* alla fine di tutte le *derivationes*.

⁶⁸ Tali vocaboli sono stampati in grassetto. Grazie all'artificio di questa numerazione si ottiene anche una sorta di suddivisione del testo in paragrafi.

⁶⁹ Nel testo e nell'apparato critico i brani citati direttamente sono stampati in caratteri spaziati.

⁷⁰ Nel testo le integrazioni degli editori sono stampate in corsivo.

⁷¹ Anche in questo caso, naturalmente, compaiono due apparati, quello delle citazioni e quello critico.

ticolare ambito – *voces animalium*, nomi di vasi, di natanti, di vermi, eccetera –; in questi casi si è preferito non interrompere la numerazione, ma proseguirla per mantenere omogeneità alla sezione e per fornire la possibilità di rinvii in apparato e di citazioni.

Sempre all'inizio di ogni lettera, e talvolta anche tra le *derivationes* e le *repetitiones*, Osberno colloca brevi introduzioni in cui la *Grammatica*, dopo un breve momento di pausa, presenta la sezione – *tractatus* secondo l'autore – seguente. L'introduzione generale, come prima l'epistola, e questi intermezzi sono stati per comodità suddivisi in paragrafi.

Complessivamente nel testo si è seguita la grafia presente in *V*₁; in particolare, ci si è comportati diversamente nei seguenti casi: per *i/y*, *h*, *ch*, *th*, *ph/f*, per l'epentesi grafica e per l'alternanza di doppie e scempie si sono applicati, di caso in caso, i principi della critica testuale, senza peraltro dare segnalazioni in apparato; si è regolarmente assimilata la consonante che precede la labiale; si è costantemente scritto *mihi* e *nihil*, ed *e* per i dittonghi *ae*, *oe*; si è normalizzato in base alla grafia classica l'uso alterno di *ti* e *ci*; si è distinto tra *u* e *v*. Si sono mantenute le abbreviazioni presenti in *V*₁, con le seguenti eccezioni: si è scritto per esteso il neutro degli aggettivi della seconda classe, il comparativo ed il superlativo degli aggettivi e degli avverbi, e così sono state scritte le formule *verbum activum*, *verbum neutrum*, *verbum deponens*, *verbum inchoativum/incoativum*, *diminutivum/va*, *adverbium/ia*. Il nome degli autori e i titoli delle opere citate si trascrivono per esteso secondo quella che appare la grafia prevalente, senza indicarne le varianti in apparato. L'indicazione del numero del libro, sempre nelle citazioni, segue la forma attestata in *V*₁. Si è usata l'iniziale maiuscola solo per i nomi propri e per i loro derivati (e anche *Grece*, *Latine*, ecc.), e per *Deus* quando indica il Dio giudaico-cristiano. Per le integrazioni dell'editore nel testo si usano i caratteri corsivi.

Il secondo apparato, quello critico, per lo più è positivo, con la tradizionale collocazione della lezione scelta alla sinistra dei due punti (senza indicazione dei manoscritti), mentre sulla destra sono collocate le varianti, le aggiunte e le omissioni; è invece negativo per lo più nei casi di sola omissione o di trasposizioni. I manoscritti utilizzati, salvo rarissimi casi, sono quelli indicati sopra. *V*₁ indica sia il codice omonimo che l'edizione di Mai (quando concordano); qualora l'edizione del Mai presenti un testo diverso da *V*₁ – e solo

in questo caso -, esso si segnala come variante seguita dal nome *Mai*; se nel testo viene accolta una lezione che è nel *Mai*, qualora essa non coincida con quella di *V*₁, nei casi, insomma, di congetturre di *Mai* confermate da altri manoscritti, si fa seguire alla lezione scelta il nome di *Mai* fra parentesi tonde ⁷².

Si sono escluse dall'apparato le varianti più frequenti e banali, per lo più relative al cosiddetto 'tessuto connettivo': non si segnalano pertanto omissioni e aggiunte di congiunzioni, aggettivi dimostrativi, desinenze *-a -um*, desinenza neutra dell'aggettivo della seconda classe, desinenze del genitivo, della seconda persona e dell'infinito dei verbi, *quod est, id est, ab istis verbalia, et ab his verbalia, a quo verbalia, unde, inde, dicitur, legitur, ponitur*, e simili. Le inversioni si segnalano solo nei prologhi e nelle citazioni. Come già detto si segnalano le aggiunte ponendole tra < >. Le formule *fort. recte, vix leg., vix recte* vengono poste tra parentesi tonde e dopo la sigla del codice. Sempre dopo la sigla del codice, ma non tra parentesi, si indica *ante/post corr. (= correctionem)*.

Questa edizione è corredata da due indici: 1) un indice complessivo dei vocaboli trattati sia nelle *derivationes* che nelle *repetitiones*, compresi i vocaboli greci e volgari che Osberno inserisce nelle spiegazioni; 2) un indice degli autori citati. I rimandi sono fatti alle rispettive lettere alfabetiche: maiuscole per le *derivationes*, minuscole per le *repetitiones* ⁷³.

Pur nella libertà di giudizio e di scelta delle lezioni, la cui responsabilità è stata lasciata ad ogni singolo collaboratore, si è cercato di raggiungere quanto più possibile, almeno sotto l'aspetto formale, un'uniformità di presentazione di testo e apparati. Il lavoro dal punto di vista della responsabilità editoriale è stato suddiviso nelle seguenti parti: l'epistola dedicatoria, l'introduzione *Cum in nocte hyemali...*, le lettere *A* e *B* sono a cura di Paolo Gatti, le lettere *C* e *U/V* di Luciana Roberti, le lettere *D, E, F, G, H* e *I* di Andrea Dessì Fulgheri, le lettere *L, M, N* e *O* di Rosanna Mazzacane, le lettere *P* e *XYZ* di Maria Chiabò, le lettere *Q, R, S* e *T* di Paola Busdraghi. Gli indici sono stati allestiti da Maria Chiabò e Luciana Rober-

⁷² Ad esempio: volunt (*Mai*): volant *V*₁1q.

⁷³ Per un'accurata descrizione in due puntate delle difficoltà che si sono dovute superare per giungere a questi risultati si confrontino i due articoli di F. BERTINI citati in bibliografia.

ti. Un ringraziamento particolare va ai professori Bernhard Bischoff (†), Alessandro Pratesi, Massimo Miglio, per la datazione di molti manoscritti, e alle biblioteche che ce ne hanno fornito copie fotostatiche⁷⁴. Agli inizi del lavoro ci è stato prodigo di consigli Richard Sharpe: anche a lui va un sentito ringraziamento.

Siamo ben consci che i risultati ottenuti possono essere oggetto di miglioramenti e di critiche, ma l'intento perseguito è stato quello di mettere a disposizione degli studiosi un testo più affidabile di quello di Angelo Mai, finora forzatamente utilizzato. Su questo punto siamo fiduciosi di aver compiuto un deciso passo avanti.

FERRUCCIO BERTINI - PAOLO GATTI - VINCENZO USSANI

IV

BIBLIOGRAFIA

- A. MAI, *Classicorum auctorum e Vaticanis codicibus editorum tomus VIII*, Romae 1836.
- TH. WRIGHT, s.v. *Osbern of Gloucester*, in *Biographia Britannica Literaria*, II, London 1846, pp. 158-160.
- F. OEHLER, *Zur Litteratur der Glossen*, "Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik, oder Kritische Bibliothek für das Schul- und Unterrichtswesen", 13 Suppl. Band (1847), pp. 250-256.
- W. MEYER, *Ueber Mai's Thesaurus novus latinitatis*, "Rheinisches Museum", 29 (1874), pp. 179-183.
- G. LOEWE, *Prodromus corporis glossariorum Latinorum*, Lipsiae 1876, pp. 240-243.
- G. GOETZ, *Über Dunkel- und Geheimsprachen im späten und mittelalterlichen Latein*, "Berichte über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig", phil. - hist. Classe, 48 (1896), pp. 79-85.
- G. GOETZ, *Beiträge zur Geschichte der lateinischen Studien im Mittelalter*, "Berichte über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig", phil. - hist. Klasse 55 (1903), pp. 121-154.

⁷⁴ Alla cortesia di BERNHARD BISCHOFF si deve anche la segnalazione del frammento o, presente nella sua collezione personale.

- G. GOETZ, s.v. *Glossographie*, in *RE*, VII, Stuttgart 1910, cc. 1456-1457.
- H. T. M. BELL, s.v. *Osbern, Claudianus*, in *The Dictionary of National Biography*, XIV, Oxford 1917, pp. 1172-1173.
- G. GOETZ, *Corpus glossariorum Latinorum*, I, Lipsiae - Berolini 1923, pp. 196-215.
- M. MANITIUS, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*, München 1931, pp. 187-190.
- H. D. AUSTIN, *The Source of Ugucione's Illustrative Quotations*, "Medievalia et Humanistica", 4 (1946), pp. 104-106.
- M. RAOSS, *Angelo Mai e la lessicografia*, "Bergomum", 28,4 (1954), pp. 85-117.
- R. W. HUNT, *The "Lost" Preface to the Liber Derivationum of Osbern of Gloucester*, "Mediaeval and Renaissance Studies", 4 (1958), pp. 267-282 [= R. W. HUNT, *The History of Grammar in the Middle Ages. Collected Papers*, Amsterdam 1980, pp. 151-166].
- E. PELLEGRIN, *Un manuscrit des "Derivationes" d'Osbern de Gloucester annoté par Pétrarque (Par. lat. 7492)*, "Italia Medioevale e Umanistica", 3 (1960), pp. 263-266.
- A. MARINONI, *Du glossaire au dictionnaire*, "Quadrivium", 9 (1968), pp. 127-141.
- M. MARCOVICH, *Voces animantium and Suetonius*, "Ziva antika", 21 (1971), pp. 399-416.
- F. ROBUSTELLI DELLA CUNA, *Osbern da Gloucester: vocaboli volgari*, "Quadrivium", 13 (1972), pp. 43-65.
- F. ROBUSTELLI DELLA CUNA, *Sulla Panormia di Osbern da Gloucester*, "Aevum", 49 (1975), pp. 127-136.
- L. E. MARSHALL, *Osbern Mentions a Book*, "Philological Quarterly", 56 (1977), pp. 407-413.
- R. M. THOMSON, *British Library Royal 15 C. XI; a Manuscript of Plautus' Plays from Salisbury Cathedral (C. 1100)*, "Scriptorium" 40 (1986), pp. 82-87.
- F.-J. KONSTANCIAK, *Celeuma: quasi calcantium oma. Anmerkungen zu einem Lexikonartikel des Johannes Balbi*, in *Festschrift für Paul Klopsch*, Göttingen 1988, pp. 264-270.
- O. WEIJERS, *Lexicography in the Middle Ages*, "Viator", 20 (1989), pp. 139-153.
- F. BERTINI, *Come affrontare oggi l'edizione critica di un lessico latino medievale: le Derivationes di Osberno di Gloucester*, "Schede Medievali", 20-21 (1991), pp. 93-100 [= AA.VV., *L'edizione di testi mediolatini: problemi, metodi, prospettive*, (Testi della VIII Settimana residenziale di studi medievali, Carini, 24-28 ottobre 1988), *Scrinium* 15, pp. 93-100].

- R. SHARPE, *London, British Library, Ms Royal 15 C. XI and Osbern of Gloucester's Use of Plautus*, "Scriptorium" 45 (1991), pp. 93-98.
- A. TONTINI, *Citazioni plautine in Osberno Uguccone Perotti*, "Studi Umanistici Piceni", 12 (1992), pp. 243-253.
- M. DONNINI, "*Est ara porcorum brevis, et non ara deorum*" (*Osberno*, Pan., p. 20 ed. Mai), "Giornale italiano di filologia", 44 (1992), pp. 299-303.
- P. GATTI, *Le Derivationes e Osberno di Gloucester*, "Studi Umanistici Piceni", 14 (1994), pp. 103-108.
- F. BERTINI, *Osberno di Gloucester*, in *Les manuscrits des lexiques et glossaires. De l'antiquité tardive à la fin du moyen âge* (Erice, 23-30 settembre 1994), Louvain-La-Neuve 1996, pp. 283-297.

V

ELENCO DEGLI AUTORI CITATI DA OSBERNO E DELLE RELATIVE EDIZIONI UTILIZZATE

- L. ACCIUS, in *Scaenicae Romanorum Poesis - Tragicorum fragmenta*, ed. O.R. Ribbeck, Lipsiae 1896³
- L. AFRANIUS, in *Scaenicae Romanorum Poesis - Comicorum fragmenta*, ed. O.R. Ribbeck, Lipsiae 1898³
- ALDHELMI *Opera*, ed. R. Ehwald, Berolini 1919
- ALEXANDER, *Epistulae* in PG I
- ANASTASIUS BIBLIOTHECARIUS, *Vita Iohannis* in PL 5
- APULEIUS, *III de philosophia libri*, ed. P. Thomas, Stutgardiae 1970
- APULÉE, *Opusculs philosophiques et Fragments*, ed. J. Beaujeu, Paris 1973
- AUGUSTINUS, *De civitate Dei libri I-XXII*, edd. B. Dombart - A. Kalb, Turnholti 1955
- De doctrina Christiana*, ed. I. Martin, Turnholti 1962
- Enarrationes in Psalmos I-C*, edd. E. Dekkers - I. Fraipont, Turnholti 1956
- Sermones*, ed. C. Lambot, Turnholti 1961
- S. AURELI AUGUSTINI *Epistulae*, ed. Al. Goldbacher, Vindobonae 1895-1898
- BEDAE VENERABILIS *Opera*, pars II, 2 B, ed. D. Hurst, Turnholti 1983
- BELLUM AFRICANUM, ed. R. Schneider, Berlin 1962
- BENEDICTI *Regula*, ed. R. Hanslik, Vindobonae 1960
- BIBLIA SACRA iuxta vulgatam versionem adiuvantibus B. Fischer, I. Gribomont, H.F.D. Sparks, W. Thiele recensuit et brevi apparatu instruxit R. Weber, Stutgardiae 1975

- ANICI MANLI SEVERINI BOETHI *Philosophiae consolatio*, ed. C. Bieler, Turnhol-
ti 1957
- CAECILIUS STATIUS, in *Scaenicae Romanorum Poesis - Comicorum fragmenta*,
ed. O Ribbeck, Lipsiae 1898³
- CASSIODORI EPIPHANII *Historia Ecclesiastica Tripartita*, edd. W. Jacob - R.
Hanslik, Vindobonae 1952
- M. PORCI CATONIS *Orationum reliquiae*, ed. M.T. Sblendorio Cugusi, Augu-
stae Taurinorum 1982
Origines, in *Historicorum Romanorum reliquiae*, ed. H. Peter 1883, rist.
Stutgardiae 1968
- DISTICHA CATONIS, edd. M. Boas - H.J. Botschuyver, Amstelodami 1952
- M. TULLIUS CICERO, *Oratio pro P. Sestio*, ed. T. Maslowski, Leipzig 1986
- M. TULLII CICERONIS *Actionis in C. Verrem secundae sive accusationis libri I-
III*, ed. C.F.W. Müller, Lipsiae 1898
Tusculanae disputationes, ed. M. Giusta, Augustae Taurinorum 1984
- CICÉRON, *Discours t. VII Pour M. Fonteius. Pour A. Cecina. Sur les pouvoirs
de Pompée*, ed. A Boulanger, Paris 1961
Discours t. VIII Pour Cluentius, ed. P. Boyancé, Paris 1953
Discours t. XV Pour Caelius. Sur les provinces consulaires. Pour Balbus,
ed. J. Cousin, Paris 1962
Divisions de l'art oratoire Topiques, ed. H. Bornecque, Paris 1960
- CLAUDIAN, *De raptu Proserpinae*, ed. J.B. Hall, Cambridge 1969
- DECRETA in PL 97
- EBERHARDI BETHUNIENSIS *Grecismus*, ed. Ioh. Wröbel, Vratislaviae 1887
- ENNIANAE POESIS RELIQUIAE, ed. I. Vahlen, Amstelodami 1967²
- EPISTULAE PONTIFICIAE in PL 13
- GAII *Institutiones*, edd. E. Seckel - B. Kuebler, Stutgardiae 1935, rist. anast.
1969
- GENNADII MASSILIENSIS *liber de ecclesiasticis dogmatibus* in PL 58
- HAIMO AUTISSIODORIENSIS in PL 117
- HEGESIPPI *Qui dicitur historiae libri V*, ed. V.Ussani, Vindobonae 1932
- S. HIERONYMI PRESEBYTERI *Opera - Commentariorum in Esaiam libri I-XVIII*,
ed. M. Adriaen, Turnholti 1963
- S. EUSEBII HIERONYMI *Epistulae*, ed. I. Hilberg, Vindobonae 1910-1918
- Q. HORATII FLACCI *Opera*, ed. F. Klingner, Lipsiae 1959
- HRABANUS MAURUS, *de anima* in PL 110
de universo in PL 111
- ILIAS LATINA, ed. M. Scaffai, Bononiae 1982

- IOSEPHUS FLAVIUS, *Antiquitatum Iudaicarum libri I-V*, ed. F. Blatt, K benhavn 1958
- FLAVII IOSEPHI *Antiquitatum Iudaicarum libri I-XX*, Basileae apud Io. Frobenium 1524
- ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI *Etymologiarum sive originum libri XX*, ed. W.M. Lindsay, Oxonii 1911
- D. IUNIUS IUVENALIS, in *A. Persi Flacci et D. Iuni Iuvenalis, Saturae*, ed. W.V. Clausen, Oxonii 1968
- LAEVIVS, in *Fragmenta Poetarum Latinorum*, ed. C. Buechner, Lipsiae 1982
- LIVIVS ANDRONICVS, in *Scaenicae Romanorum Poesis - Tragicorum fragmenta*, ed. O. Ribbeck, Lipsiae 1896³; in *Comicorum fragmenta*, ed. O. Ribbeck, Lipsiae 1898³
- LUCANVS, *De bello civili*, lib. I-V ed. A. Bourguery, Paris 1967; lib. VI-X edd. A. Bourguery et M. Ponchont, Paris 1967
- C. LUCILII *Carminum reliquiae*, ed. F. Marx, Lipsiae 1904
- T. LUCRETIVS CARVS, *De rerum natura*, ed. J. Martin, Lipsiae 1963⁵
- MACER FLORIDVS, *De viribus herbarum*, ed. M. L. Baudet, Parisiis 1845 (= Odo Magdunensis)
- AMBROSII THEODOSII MACROBII *Saturnalia*, ed. I. Willis, Stutgardiae et Lipsiae 1994
- Commentarii in somnium Scipionis*, ed. I. Willis, Lipsiae 1970
- MARBODE OF RENNES (1035-1123) *De lapidibus*, ed. J.M. Riddle, Wiesbaden 1977
- MARTIANVS CAPELLA, ed. J. Willis, Lipsiae 1983
- M. VALERIUS MARTIALIS, *Epigrammata*, ed. W.M. Lindsay, Oxonii 1969
- MATIUS, in *Fragmenta Poetarum Latinorum*, ed. C. Buechner, Lipsiae 1982³
- NAEVIUS, in *Fragmenta Poetarum Latinorum*, ed. C. Buechner, Lipsiae 1982³; *Scaenicae Romanorum Poesis - Comicorum fragmenta*, ed. O. Ribbeck, Lipsiae 1898³
- OPVS IMPERFCTVM IN MATTHEVM in PG 56
- P. OVIDII NASONIS *Amores Medicamina faciei femineae Ars amatoria Remedia amoris*, ed. E.J. Kenney, Oxonii 1961
- Tristium libri quinque Ibis Ex Ponto libri quattuor Halieutica fragmenta*, ed. S.G. Owen, Oxonii 1915
- Metamorphoseon Libri XV, Lactantii Placidi qui dicitur narrationes fabularum Ovidianarum*, ed. H. Magnus, Berolini 1914
- PASSIO CHRISTOPHORI, in MGH *Poetae* IV
- PISO, in *Prisciani Institutionum grammaticarum libri I-XVIII*, ed. M. Hertz in *Grammatici Latini*, ed. H. Keil, voll. II-III, Lipsiae 1855, rist. Hildesheim 1961

- SEXTI POMPEI FESTI *De verborum significatu quae supersunt cum Pauli Epitome*, ed. W.M. Lindsay, Lipsiae 1933
- SANCTI PONTII MEROPII PAULINI NOLANI *Carmina*, ed. G. de Hartel, Vindobonae 1894
- A. PERSI FLACCI et D. IUNI IUVENALIS *Saturae*, ed. W.V. Clausen, Oxonii 1968
- PETRONII *Saturae*, ed. F. Buecheler, Berolini 1963
- PLATO LATINUS, ed. R. Klibansky *Timaeus a Calcidio translatus commentario-que instructus*, ed. J.H. Waszink, Londinii et Leidae 1962
- T. MACCI PLAUTI *Comoediae*, ed. W.M. Lindsay, Oxonii 1904-1095
- PLAUTI *Fragmenta*, ed. F. Leo, Berolini 1958²
- L. POMPONII BONONIENSIS, in *Scaenicae Romanorum Poesis - Comicorum fragmenta*, ed. O. Ribbeck, Lipsiae 1898³
- PRISCIANI *Institutionum grammaticarum libri I-XVIII*, ed. M. Hertz in *Grammatici Latini*, ed. H. Keil, voll. II-III, Lipsiae 1855, rist. Hildesheim 1961
- PROSPER AQUITANUS in *PL* 51
- AURELI PRUDENTII CLEMENTIS *Carmina*, ed. M.P. Cunningham, Turnholt 1966
- M. FABI QUINTILIANI *Institutiones oratoriae libri duodecim*, ed. M. Winterbottom, Oxonii 1970
- DECLAMATIONES XIX MAIORES QUINTILIANO FALSO ASCRIPTAE, ed. L. Håkanson, Stutgardiae 1982
- RHETORICA AD C. HERENNII, ed. G. Calboli, Bononiae 1969
- TYRANNII RUFINI, *Orationum Gregorii Nazianzeni novem interpretatio*, ed. A. Engelbrecht, Vindobonae-Lipsiae 1910
- C. SALLUSTIUS CRISPSUS, *Catilina - Iugurtha, Fragmenta Ampliora*, ed. A. Kurfess, Lipsiae 1957
- C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, ed. P. Mohr, Lipsiae 1895
- SMARAGDUS, *Liber in partibus Donati*, edd. B. Löfstedt, L. Holtz, A. Kibre, Turnholt 1986
- C. IULII SOLINI *Collectanea rerum memorabilium*, ed. Th. Mommsen, Berolini 1895, rist. Berolini 1958
- P. PAPINI STATI *Thebais*, ed. A. Klotz, Lipsiae 1908
- P. PAPINIUS STATIUS, *Achilleis*, ed. A. Klotz, Lipsiae 1926
- SULPICII SEVERI *Opera*, ed. C. Halm, Vindobonae 1866
- P. TERENCE AFRI *Comoediae*, edd. R. Kauer, W.M. Lindsay, O. Skutsch, Oxonii 1958
- THEODULI *Ecloga* in "Seven versions of Carolingian Pastoral", ed. R.P.H. Green, Reading University 1980

- VARRO, *Rerum rusticarum libri tres*, ed. G. Goetz, Lipsiae 1870
- M. TERENTIUS VARRO, *Saturarum Menippearum Fragmenta*, ed. R. Astbury, Leipzig 1985
- VELLEI PATERCULI *Historiarum ad M. Vinicium consulem libri duo*, ed. W.S. Watt, Leipzig 1988
- VENANTII HONORI CLEMENTIANI FORTUNATI PRESBYTERI ITALICI *Opera poetica*, ed. F. Leo, Berolini 1881
- P. VERGILII MARONIS *Opera*, ed. M. Geymonat, Augustae Taurinorum 1973
- VITA ALEXIS in AASS Iul. IV
- VITA BENEDICTI in AASS Mart. III
- VITA ELPHELGI in AASS April. II
- VITA NICOLAI in *Sanctuarium seu Vita Sanctorum*, ed. B. Mombricitius, Parisiis 1910
- VITA SAMSONIS in ASOB I
- VITA SILVESTRI in *Sanctuarium seu Vita Sanctoru*, ed. B. Mombricitius, Parisiis 1910
- VITA VINCENTII MARTYRIS in AASS Ian.

CONSPECTUS SIGLORUM

- V_1 = *Vaticanus Reginensis* 1392
 H = *Herefordensis* P. 5. V.
 I = *Lipsiensis* 1242
 W = *Worcestrensis* Q. 37

 M_1 = *Monacensis Latinus* 17154
 A = *Altenburgensis* AB 13 A 11
 P_2 = *Parisinus Latinus* 7621

 P_1 = *Parisinus Latinus* 7492

 π = *concordantia codd.* V_1HI
 φ = *concordantia codd.* M_1AP_2

Mai = A. MAI, *ed. cit.*
Hunt = R.W. HUNT, *art. cit.*

OSBERNI DERIVATIONES

¹ Venerabili patri Hamelino Dei gratia Glocestrensi abbati suus Osbernus salutem. ² Librum quem derivationes vocant, quem et tu, dilectissime pater, sub scholaribus alis ad minus intelligentes instruendos frequentius percurristi, iuvenis componere incepti, senex tandem usque ad unguem perduxisti, non quod tantum temporis assidue in hoc opere peragendo impendi, quia et ingruentibus vicissim utriusque fortune successibus quandoque intermisi, et aliis interim studiis prout necessitas urgebat intendi. ³ Nosti revera quod, sicut disparium est disparia studia sequi, sic diversi diversis modis, secundum competentes tamen derivandi formas, ad hanc proferendam scientiam accedunt. ⁴ Et alii quidem, licet regulares modos sequantur, tennes tamen et perraras partes ad minores imbuendos eliciunt, alii vero, qui in studiis scilicet maiora perceperunt et huius scientie magis videntur capaces, in multiplices se derivandi rivos multipliciter extendunt. ⁵ Sana autem et perutilis disciplina et ad rudes animos informandos plurimum proficiens, cuius multimodis institutionibus antiquorum desudaverunt ingenia, per quam quibusdam ascendendi gradibus ad summam Latialis scientie attingitur perfectionem! ⁶ Et quemadmodum est impossibile aliquem sine arte strenuum et sine virtute esse perfectum, ita et difficile constat absque huius artis notitia Latine profunditatis cognoscere secreta. ⁷ Hoc siquidem agnovere maiores nostri, qui et temporis antiquitate preminentes et sapientie perfectione precellentes disciplinam discendi et formam nobis ostenderunt sapiendi, quia sicut in cuiusdam turris edificio fieri solet ut ad omne onus sustentandum maiores primum lapides substernantur, quatinus subsequens per hoc opus apertius et directius promoveatur, ita et huius scientie artem quasi Latine instructionis fundamentum primum apposuerunt, quatinus ista, in studiis ad plenum concepta, ad altissimam Latinitatis turrim tandem facilius perveniatur. ⁸ Et quia isti, qui tam excellentis artis regula erant et speculum, magnificis eam preconis extulerunt, multis quoque illam et diversis modis ad communem omnium instructionem indiderunt,

Incipit prologus in sequentem librum H

1 Glocestrensi: Glocestrensi W / Osbernus scripsi: Osbertus HW Hunt / salutem om. H
 2 Librum om. W / alis: aliis W / instruendos: informandos W / incepti: incepisti W / unguem perduxisti: unguem perduxisti W / intermisi: intermissi W 3 revera (nosti) H / disparium: disparum W / (formam vel) scientiam W 4 se om. W 5 Laus grammaticae in marg. H / proficiens: proficientes W / Latialis: facilis W 6 ita et: ita W 7 antiquitate: antiquae W / ostenderunt: ostendunt W Hunt / sustentandum: sustendendum Hunt / (et) artem W / apposuerunt: posuerunt W Hunt / ista: in illa illa W / altissimam: altissimum W 8 magnificis eam: in magnificis W / instructionem: instructionum W / indiderunt: indigent W

et eos plures huius temporis, qui se scire putant, cum maxime desipiant, nequaquam sequantur sed, seipsos non istorum auctoritates imitantes, semiplene de hac arte et imperfecte loquuntur et, alia pro aliis recipientes, in errorem per hoc multotiens prolabantur, proposui animo ad integrum et perfecte secundum omnium partium affluentiam derivationes reformare.⁹ Nec solum in hoc sum veteres executus, qui claves earum fuerunt et iudicium, sed etiam quosdam modernos qui huius precipue scientie gnari ad omnem convaluerunt Latinitatis profectum.¹⁰ Fuerunt autem quantum ad nos antiqui Donatus et Cornutus, Probus et Priscianus et alii quamplures, qui huius scientie commodas inductiones, naturales origines, proprias formas, veras et regulariter prolatas analogias ex doctoribus qui sibi precesse-
runt assumentes ad subsequentium exercitium reliquerunt.¹¹ Fuerunt et quasi moderni, hoc est prope nos in tempore quod precessit et quasi modo existentes, Servius super Virgilium, Remigius super Donatum, Ysidorus et Rabanus super ethimologiarum librum, Iohannes Scottus super Martianum et alii nonnulli qui tanto iuniores tanto perspicaciores, quorum doctrina consummata est scientia, qui et ad nos instituendos, qui Latialis scientie pene sumus expertes, plurimum in suo tempore laboraverunt.¹² Istos itaque et innumeros alios, quorum nomina ne lectori fastidium ingerem pretermisi, emulo quo possum pede imitatus, ex singulorum libris quos sepe numero relegendo transcurri quecumque utiliora sunt excerpsi.¹³ Diversas quoque diversorum derivationes, secundum quod commode et salubriter de hac arte senserunt, ubique intermiscui, sicque quod ex meo profluit ingenio legentibus apposui, ut quecumque alii sane protulerunt nullatenus intermitterem.¹⁴ Utile quoque previdi et huic operi maxime necessarium ad partes confirmandas quas, tenues, nostri temporis scolares graviore dicunt et minus usuales, auctorum et philosophorum, divinorum etiam librorum et historiographorum eorum, nihilominus qui de hiis sepius loquuntur, auctoritates in medium adducere, quatinus, hiis frequentius lectis et retractatis, usum sibi efficiant, quod autem in usu nequaquam habuerunt.¹⁵ Et tanto sit liber gratior et acceptior quanto pene omnium auctorum astipulationibus constat esse floridior.¹⁶ Nec lateat lectorem me, cum primum scolari-
bus ferulis relictis monachum induissem, ad eos corrigendos qui in partibus exponendis errabant, et alia pro aliis recipientes inconcinnum ubique et dissonum reddebant intellectum, alium derivationum librum, opus egregium et summo studio confectum, fecisse, sed a quodam invidie peste laborante furtive mihi surreptum fuisse.¹⁷ Quocirca ne mihi verba in ventum dedisse ab emulis imputaretur et tam insignis laboris utilitas frustra inchoata videretur, ipsum iterato librum exordiens multo perfectius quam

9 huius: huiusmodi *Hunt*, vix leg. W 10 antiqui *om.* W / commodas: comodas W *Hunt* / reliquerunt: relinquerunt W *Hunt* 11 Fuerunt et: Fuerunt etiam W *Hunt* / Scottus: Scotas W *Scotus Hunt* / plurimum: plurium W 12 ingerem: ingerent W *Hunt* / sunt *om.* *Hunt* / excerpsi: excrpsi W 14 auctorum: auctori W / etiam librorum et: et etiam W / in medium adducere *om.* W *Hunt* / quatinus *om.* W 15 liber: libellus W / pene omnium auctorum: omni pene auctoritati W 16 induissem: induisse H *Hunt* / errabant, et alia: exstabant alia etiam W / inconcinnum ubique: sui [...]tum W (vix leg.)

276 / 277 H.

erat non solum reparavi, immo et duplicavi, tum quia secretiores pectoris mei conscii hoc mihi laboris iniunxerunt, tum quia eis qui assidue diversa relegunt volumina acceptum hoc et nimis necessarium novi.¹⁸ Duos igitur tractatus in singulis alphabeti litteris eleganter composui, in primo quidem partium omnium ex quibus aliquid per derivationem nascitur, originēs et formas, compositiones et proprios intellectus, describens,¹⁹ in secundo vero quaecumque partes graviores habentur vel quot modis in scripturis proferruntur separatim ab aliis et in ordine distincte apponens, quatinus presto in hoc libro et quasi sub manu habeat quicumque vel de partium natura dubitat vel de earum intellectu quoquomodo vacillat.²⁰ Quodsi aliquis ingenii capax et studio fervens multa in hoc volumine repperit que nec legendo didicit nec auditu percepit, non obstupescat, nec quasi frivolum vel commentaticium quicquid apponitur abhorreat, reminiscens plurima esse relatu digna in quibus antiqui intenderunt, inertibus quidem et remissis incognita nec ob hoc prudentibus vilipendenda.²¹ Si enim quosdam tantum modernorum auctorum libros et eos perraros in scholis percurri, nec quid antiquorum studia sentiant agnovi, nec quid philosophorum dogma sapiat adverti, sed nec que in divinis libris vel que in diversis historiis vel in multimodis multorum commentis inseruntur minime perlegi, que ratio est, si mihi ista non occurrerunt quia incognita sunt abicere, et, quia in meo usu nequaquam habentur, ideo non utenda esse nec ab aliquo debere suscipi?

²² Immo potius sani extat capitis et consulti animi sic quaecumque incognita sunt animo revocare et mente recolere, ut sepius ea retractando nobis cognita efficiamus, et que propter desidiam in usu nostro non habentur sic legendo et audiendo assidue teramus, ut ea non iam nova sed assueta et quasi usum quemdam nobis reddamus.²³ Tue igitur, sincerissime pater, censure hoc opus transmisi quatinus, etsi mei sit laboris in quo tanto tempore desudavi, tui sit preconii, tibi quia imputetur quod ad onorem tuum tandem perfeci.²⁴ Martianum autem Capellam secutus, ipsam Grammaticam induxi loquentem ut, sicut ipsa de liberalibus disputans, singulas artes quasi voce propria introduxit loquentes, sic et ego de Latinitate disserens ipsam Latinitatis matrem quasi a maiore auctoritate de scientie ipsius profunditate feci disputare.

17 pectoris mei: cordis mei sive pectoris W / hoc: hic W / tum quia: cumque W 18 (et) compositiones W Hunt 19 vel: et W Hunt / libro: opere W Hunt / quicumque vel: quicquid et quod W / vel: et W 20 Quodsi: Etsi W / repperit: reperit W Hunt / vel: nec W Hunt / commentaticium: commendaticium W / relatu: reatu W 21 tantum om. W / mihi ista: ista que michi W / quia incognita: que incognita W Hunt / quia in: que W / esse: est W / suscipi: suscipere W 22 consulti: inconsulti W / sic om. W / ea: eam W / nobis: vobis W / non iam: iam non W 23 tibi quia imputetur: quibus imputatur W Hunt 24 autem: ā autorem tandem W / ipsa: ille W / propria om. W / maiore: maiori W / disputare (pervigilio (W per Hunt) plurima) W Hunt (sede eius, sc. ex prologo, commoverunt)

Explicit prologus H

A

1 M.

¹ Cum in nocte hyemali multe lucubrationis pervigilio plurimoque in lichinis olivo depasto usque ad conticinium ferme nictitasset, in Letheum tandem soporem squarroso me lectisternio, utpote perrara farragine hirtisque sagis receptantibus, defetiscentes artus conquexi. ² Dumque opiparo predulcis sompni suavio affatim saginarer, ecce phalanga turmatim subeuntium domate quo decumbebam fragosa crepidarum complosione perstrepebat. ³ Quo ilicet experrectus crepitaculo semiulcos meticulose retegens ocellos toralque involucro pre vultu clanculo corrugatum obiectans exili rimula quid rerum gereretur limis perspicabar. ⁴ Nec nox ea illunis ni-

Incipit panormia Osberni Gloecastrensis monachi de omnibus Latialibus partibus H Incipit prologus libri sequentis M₁ Prologus in derivarium A Prima dictionum florum Donati editio feliciter incipit. Incipit prologus derivacionum P₁ Thesaurus novus Latinitatis. Incipit prologus Mai

1 pervigilio: pervigilo IA *ante corr.* / lichinis: lichnis φ lychnis Mai / olivo: olive I / ad: ab M₁ / nictitasset: nictassem I Mai / me om. I / defetiscentes: defeticentes P₁P₂ / conquexi: coq̄ I conqueri Mai 2 opiparo: oppiraro V₁ opapiro A / suavio: suavio dulce P₂ saunio I / domate: dogmate V₁ / fragosa: fragorosa Mai / complosione: complosone M₁ plosione Mai 3 semiulcos: semulcos I semioculos A semihulcos Mai / meticulose: miticulose V₁ / toralque (ita) P₁ / limis in marg. A 4 illunis: illimis V₁H

1 lucubrationis: lucerne V₁AP₂ nocturni luminis H / pervigilio: vigilia V₁AP₂ / lichinis: meches V₁ P₂ / conticinium: gallicinium V₁P₂ gallicantum A / nictitasset: vigilassem V₁AP₂ / Letheum: obliviosum V₁AP₂ oblivionem H / squarroso: squalido V₁P₂ hirsuto H / lectisternio: lecto AP₂ / utpote: sicut V₁A / perrara: valde rara V₁AP₂ / farragine: stramine V₁HAP₂ / hirtis: hirsutis V₁AP₂ / sagis: linteolis V₁A / receptantibus: recipientibus V₁AP₂ / defetiscentes: fatigatos H lassatos V₁AP₂ / artus: caput V₁AP₂ / conquexi: inclinavi V₁HAP₂ 2 opiparo: parum V₁AP₂ opulenter H / suavio: dulcedine V₁AP₂ / affatim: assidue V₁AP₂ / saginarer: dormire V₁AP₂ / phalanga: cohors V₁AP₂ / turmatim: per turmas V₁AP₂ / domate: doma V₁ domo AP₂ / decumbebam: iacebam V₁AP₂ / fragosa: sonora V₁AP₂ molli H / crepidarum: botes V₁AP₂ riparum H / complosione: strepitu V₁AP₂ / perstrepebat: sonabat V₁A 3 ilicet: cito V₁HAP₂ / experrectus: excitatus V₁AP₂ evigilans H / crepitaculo: sonitu V₁AP₂ sonitu pi. vix leg. H / semiulcos: dimidio apertos V₁P₂ dimidia apercio A q. nos vix leg. H / meticulose: pavide V₁AP₂ timide H / retegens: aperiens V₁P₂ / ocellos: oculos A / toralque: orner V₁ orilet' A (ut videtur) orceller vel tapetum P₂ mappa H / involucro: involutione V₁AP₂ veloci H / pre vultu: ante vultum V₁P₂ / clanculo: clam V₁AP₂ / corrugatum: involutum V₁P₂ rugatum vel osum H volutatum A / obiectans: contra iacens V₁P₂ interiacens A / exili: parva V₁P₂ parvo A / limis: subtilis V₁AP₂ vix leg. H / perspicabar: aspiciebam V₁AP₂ 4 illunis (illimis V₁H): obscura AP₂ obscuro V₁ vix leg. H / nigellisve: nigris V₁HAP₂

gellisve tenebrarum peplis obducta sed prelustri rutilantis Cinthie coruscamine que rimatim sese ingerebat perspicua.⁵ Quedam igitur celtica efficati-que speciminis femina, que Grammatica, uti ab ipsa postmodo percepi, dicebatur, in prelibati cunei prima fronte reverenda maiestate incedens, leva quidem pinacem quam venustam ex ebano bracteisque aurulentis artite expolitam, sed dextera aliquantille prolixitatis trinodem gestabat corrigiam, ex qua scabra puberum ingenia linguarumque vituligines levi sensim attritione purgabat.⁶ Dominam autem preambulam vates gravastelli cignino capillitio candidantes, penulasque Latiales indusiati, pedibus quam decenter coturnatis corni processu assectabantur.⁷ Quorum sodalitio cirrati pubete dicacula disertitudine facundati stipatim admiscebantur, qui se ab ipsis tenelle infantie crepundiis in autenticis matris Grammaticae assidelis ubertim alumpnatos profitebantur;⁸ alii manibus ad volas percellendas ferulas orbiculatas; alii vero ad tergora sulcanda vibices acerrimas pretendebant, ut li-

prelustris: perlustri IM₁A / Cinthie: Cincie P₁ Scinthie I Cynthie Mai / coruscamine: choruscamine HP₂ post corr. / que om. Mai 5 celtica πφP₁: celica Payr (in F.-J. Konstanciak, *Celeuma: quasi calcantiū oma. Anmerkungen zu einem Lexikonartikel des Johannes Balbi, in Festschrift für Paul Klopsch, Göppingen 1988, p. 267 n. 47*) / effaticque: effecaticque H efficacisque P₁ / que: queque V₁ / postmodo: postmodum AP₁ / prelibati: prelibata I / maiestate om. P₁ / ebano: hebeno Hφ Mai ebano I / aliquantille: aliquantule φP₁ / ingenia: ingenii P₁ post corr. / vituligines: vitilignes φ / purgabat: purgabaī H 6 Dominam autem: Quam P₁ / candidantes: candentes A 7 pubete (sc. bupede, sed cf. Mart. Cap. I 31, *lectionem cod. E*): puberes P₁ / dicacula: diacula V₁ / facundati: facundatam V₁ / assidelis: assideles P₁ 8 manibus: manus A

peplis: umbris V₁A velis vel ymbris P₂ velis H / prelustri: claro V₁P₂ lucentis A / rutilantis: lucentis V₁P₂ / Cintie: lune P₂H / rimatim: per rimas V₁AP₂ / ingerebat: inferebat V₁P₂ / perspicua: lucida V₁AP₂ 5 celtica: auctorabilis V₁ auctorizabilis AP₂ a flumo. dicta H (ut videtur) / efficati: perfecti V₁ / speciminis: pulchritudinis V₁AP₂ vix leg. H / uti: sicut V₁P₂ / postmodo: postea V₁AP₂ / percepi: audiui A / prelibati: antedicti V₁AP₂ / cunei: cohortis V₁AP₂ / incedens: ambulans V₁A / pinacem: de pinu V₁A tabula de pinu P₂ tabulam H / venustam: honoratam V₁AP₂ / ex ebano: ex illo ligno V₁P₂ de ligno A / bracteis: laminis V₁HAP₂ / aurulentis: aureis V₁AP₂ / artite: ingeniose V₁AP₂ / expolitam: ornatam V₁A honoratam P₂ / aliquantille (-tule AP₂): aliquantulum magne V₁P₂ aliquantum magne A / trinodem: trium nodorum V₁AP₂ / gestabat: ferebat A / scabra: pigra V₁AP₂ aspera H / puberum: puerorum V₁AP₂ iuvenum H / vituligines: impedimenta V₁AP₂ vix leg. H / sensim: paulatim V₁A / attritione: verberatu V₁A 6 preambulam: antecedentem V₁A / gravastelli: graves V₁A gravis H (ut videtur) aliquantulum graves P₂ / cignino: albo V₁P₂ alba A / capillitio: cesaree V₁ cesarie AP₂ / candidantes (candentes A): albentes V₁A / penulas: camisiae V₁AP₂ / Latiales: Latinas V₁P₂ / indusiati: induti V₁HAP₂ / decenter: paleste V₁ pulc(h)re AP₂ / coturnatis: calciatis V₁HAP₂ / corni: faceto (-tu A) V₁AP₂ / processu: incesso V₁ / assectabantur: sequebantur V₁AP₂ 7 sodalitio: societate V₁P₂ / cirrati: artati V₁ criniti P₂ [...] iti vix leg. H / pubete: pueri V₁P₂ / dicacula (diacula V₁): loquaci V₁P₂H / disertitudine: scitu V₁ / facundati: facundifici V₁P₂ / stipatim: dense V₁P₂ / tenelle: tenere V₁P₂ / crepundiis: incrementis vel cunis (cuxis P₂) V₁P₂ acetabulis H (ut videtur) / autenticis: auctorizabilis V₁P₂ / assidelis: sociis V₁P₂ / ubertim: fecunde V₁ facunde P₂ / alumpnatos: nutritos V₁ 8 volas: palmas V₁HP₂ / percellendas: feriendas V₁P₂ / ferulas: almonas V₁ palmatorias P₂ / orbiculatas: rotundas V₁P₂ / tergora vix leg. V₁ / sulcanda: vulneranda V₁P₂ / vibices: virgas V₁HP₂ / acerrimas: vix leg. V₁ / liquidis: claris V₁P₂

2 / 3 M.

quidīs clareret evidentiīs pedagogali eos excellentia esse decusatos. ⁹ Nec mora virago memorata gemmatum conscendit suggestum, quem ex populari eius famulatio due preministre me conspicante in loco editori prestruxerant, gravique auctoritate manu protensa residendi cunctis allubentiam indixit, et ipsa pariter cum eis assedit. ¹⁰ Videns humi cleontarum oculos mediocricule obstipos, auresque ad audiendum impendio accomodas, dum quid rerum gestiat, imperatrix sua contionando promulget. ¹¹ Tunc illa "Grammatica, inquit, dicor; nostis, commilitones, qui meis in curiis estis rudimentis apprime nutriti, eo quod gramme lineae, et grammata littere nuncupentur, mihi que sit indultum litterarum formas propriis ductibus lineare, a priscis quidem viris triviatim, concelebrata speciali prerogativa, reliquis vernantius sororibus per orbis climata efflorebam. ¹² Nunc autem inter huiusce temporis stirpitus repudiata mortales, publicitus ab omnibus floccipendor, quia qui me pernosse desudet, vix inter tot milia, vel unum reperies. ¹³ Ubi, quod plorabunda deploro, sub hac tempestate litteratus? Ubi partibus Latialibus affluenter imbutus? ¹⁴ Nonne omnes prodigi aleo-

decusatos: decusiatos $\pi M_1 P_2$ om. P_1 ⁹ suggestum: suggestam P_2 / quem: que A / famulatio: famulatio V_1 / prestruxerant: construxerant H / allubentiam: alludentiam A allubescientiam P_1 ¹⁰ Videns: Videres HA / humi: humanit' P_1 / cleontarum: cleonatarum V_1 cleonatorum P_1 cleontarum M_1 / oculos: ocellos V_1 / obstipos: obstippos $V_1 H$ opstipos I obstipes A / accomodas: accommodas H Mai ¹¹ Tunc: Tum $P_2 P_1$ / dicor om. I / meis: mecum V_1 / curiis: cunis AP_2 (meis) HIM_1 (nutricati) A / gramme: gramine IAP_2 / grammata: gramata AP_1 graminata IP_2 / littere (Mai): lineae V_1 / nuncupentur: nuncupantur I / mihi que: mihi quod $V_1 H$ / triviatim: turmatim P_1 / concelebrata: celebrata I Mai / speciali: spali M_1 / sororibus: sordidiis I ¹² huiusce: huiuscemodi V_1 / stirpitus: strepitus AP_1 / mortales om. I / publicitus: puplicitus V_1 / pernosse: nosse H / desudet: persudet H / vel unum om. A / reperies: repperies H ¹⁴ aleones: alecones V_1

clareret: pateret $V_1 P_2$ / evidentiis: signis $V_1 P_2$ / pedagogali: magistrali V_1 ministrali P_2 / excellentia: auctoritate V_1 / decus(i)atos: honoratos $V_1 P_2$ ornatos H ⁹ virago memorata: Gramatica $V_1 P_2$ / gemmatum: lucidum $V_1 P_2$ / conscendit: ascendit V_1 / suggestum (-am P_2): sedem $V_1 P_2$ selam regalem H / populari: vili V_1 / famulatio (-lat- V_1): societate $V_1 P_2$ / conspicante: vidente V_1 / editori: altiori V_1 / allubentiam: licentiam $V_1 P_2$ assgusum H (ut videtur) / indixit: dedit $V_1 P_2$ ¹⁰ cleontarum (cleonatarum V_1): magistrorum $V_1 P_2$ / mediocricule: mediocriter $V_1 P_2$ / obstipos (obstippos $V_1 H$): inclinatos $V_1 H$ effirmatos vel inclinatos P_2 / impendio: impendiose attente V_1 impendiose P_2 / accomodas: accomodatas V_1 / gestiat: cupiat V_1 / contionando: canendo V_1 / promulget: manifestat $V_1 P_2$ ¹¹ commilitones: milites V_1 / rudimentis: doctrinis $V_1 P_2$ / apprime: valde $V_1 P_2$ / nutriti: nutriti V_1 / indultum: permissum V_1 / triviatim: publice $V_1 P_2$ / prerogativa: dignitate $V_1 P_2$ / vernantius: pulcrius $V_1 P_2$ / sororibus: artibus V_1 / climata: partes P_2 per artes V_1 ¹² huiuscemodi: huius V_1 / stirpitus: omnino V_1 radicitus H / repudiata: sprete V_1 / publicitus (pup- V_1): communiter $V_1 P_2$ / floccipendor: spernor $V_1 P_2$ parvipendor H / desudet: laboret V_1 persudet: vix leg. H ¹³ plorabunda: flebilis V_1 / tempestate: tempore V_1 / Latialibus: Latinis V_1 / affluenter: copiose V_1 ¹⁴ Nonne: Numquid V_1 / prodigi: largi V_1 / aleones (-leco- V_1): luso- res alearum $V_1 P_2$

nes, pernoctes attibernales, iuges lenociniorum sunt mancipes, ardentius diludia quam gymnasium, affectuosius enerve otium quam egregie indolis colunt exercitium? ¹⁵ Me fronte pervicaci tamquam gerroneam naucipendentes, perexiles tantum de induviis netus tediose sumpsere, pertusasque eas ac dilancinatas, me autem spretam omnino liquere. ¹⁶ Quoniam igitur adeo desipiscentes, adeo esse inertici approbantur, ne per delumbem eorumdem abholean scientiam, in hac volo contione partes Latinas normaliter et digestim propalare, quo dumtaxat intellectu acceptas, vel ex qua derivandi scaturigine esse constat elicitas. ¹⁷ Quas tandem per singulos alphabeti apicēs serio et enucleatim enodatas cuiusdam mei sequestri (ad me autem oculo connivente adnutabat) famelicis memorie faucibus libet instillare; ¹⁸ quatinus isto scientie mee opulentiam socordibus illis effusim eventilante, me nec dum ad plenum agnovisse animadvertant; ¹⁹ quam quia ex parte agnoverunt, iam totam sibi diripuisse opinantur. ²⁰ Assertionem quoque meam veterum et modernorum exemplis, quos in hoc dogmate fama vulgaris preclues asseverat, libet astipulare: ²¹ non quod sanctionem meam discipulorum sit necesse suppetiis fulciri, sed ut auctoritatem in manu habeant,

attibernales: atibernales I attabernales V₁ autubernales P₁ / enerve: anerve V₁ ¹⁵ fronte: forte A / gerroneam: geroneam P₁ erroneam P₂ / netus: vetus I nexus A vetuste P₂ ante corr. vestes P₁ / dilancinatas (Mai): dilaucinatas V₁ dilaniatas P₁ ¹⁶ igitur om. P₁ / desipiscentes om. P₁ / esse om. I / delumbem (Mai): delubem V₁ / abholean om. A / digestim: digressim V₁ / intellectu om. A / derivandi: dirivandi V₁ I ¹⁷ et om. I / sequestri: sequestri V₁ I / connivente: conivente P₁ ¹⁸ isto: istam P₁ / effusim: effusis A / nec dum: nondum P₁ nedum Mai ¹⁹ agnoverunt: cognoverunt H ante corr. ²⁰ meam: eam P₁ / exemplis om. πAP₂P₁ / fama: forma I / preclues: predives I / libet (testimonio) Mai / astipulare: astipulari P₁ ²¹ sit: fuit P₁ / suppetiis: sub pectus P₁ / auctoritatem (recipiant) P₂ ante corr.

pernoctes: vigiles V₁ / attibernales (atta- V₁): potatores (potores P₂) taberne V₁P₂ / iuges: assidui V₁ / lenociniorum: lecacitatum V₁ ligacitatum P₂ / mancipes: famuli V₁P₂ / ardentius: libentius V₁ / diludia: iudicia V₁ ludicra P₂ ludes H / gymnasium: studium V₁ studium vel locus ubi nudi luctabantur P₂ scolam H / affectuosius: cum maiori affectu V₁ / anerve: debile V₁ / egregie: nobilis V₁ / indolis: iuventutis V₁ ¹⁵ pervicaci: improba V₁ / gerroneam: inutilem V₁P₂ ve...clam vix leg. H / naucipendentes: spernentes V₁P₂ nichili (sc. pendentes) H / perexiles: parvos V₁ / induviis: vestibus V₁P₂ spoliis H / netus: fila V₁P₂ / pertusas: foraminatas V₁ / dilancinatas: depannatas V₁P₂ ¹⁶ desipiscentes: desipientes V₁ / inertici: inertes V₁ / delumbem: delibem V₁ sine virtute H / abholean: delear V₁ / contione: cantu V₁ / normaliter: regulariter V₁ / digressim: divisim V₁ / propalare: manifestare V₁ / dumtaxat: tamen modo V₁ / intellectu: significatione V₁ / scaturigine: origine V₁P₂ / elicitas: derivatas V₁P₂ ¹⁷ apices: litteras V₁ / serio: ordine V₁ / enucleatim: aperte V₁ / enodatas: expositas V₁ / sequestri: socii V₁ / connivente: favente V₁P₂ / adnutabat: inclinabat V₁P₂ / famelicis: famulenti (-tis P₂) V₁P₂ / instillare: infundere V₁ ¹⁸ opulentiam: copiam V₁ / socordibus: stultis V₁ / effusim: prolix V₁ / eventilante: ..ponente vix leg. V₁ / animadvertant: percipiant V₁ ¹⁹ opinantur: putant V₁ ²⁰ Assertionem: affirmationem V₁ / dogmate: doctrina V₁P₂ / vulgaris: communis V₁ / preclues: nobiles famosos V₁P₂ vix leg. H / astipulare: confirmare V₁ ²¹ sanctionem: confirmationem V₁ / suppetiis: auxiliis V₁P₂ / fulciri: corroborari V₁

4 / 5 M.

qui ignotam sibi dictionem, quamquam aliis tritam, vix sine auctoritate recipiunt".²² Huic imperatricis epilogo omnes consensim allubescences, sapide et consulte deliberatum esse acclamabant, piumque laborem residibus ob inscitiam iuvenulis potissimum profuturum.²³ Nec mora: domina lacernam, qua indusiabatur, predivite murice fucatam, aurosoque spinterculo quam decenter nodatam, quo ad loquendum esset paratior, effibulabat, brachiisque strictim venustissimis supparis ambitis, per patulam ipsius palle portam porrectis, talia rotatili sermone verba dictabat:²⁴ "Innotescendum est in primis, partes Latiales aliquando secundum litteram tantum, aliquando secundum sensum tantum, aliquando autem secundum litteram et sensum, nonnumquam vero per antifrasm, aut per sincopam derivari;²⁵ super quibus superfluum duxi in presentiarum exempla apponere, quia in derivando necesse est eadem sepius replicare.²⁶ Nunc autem quia de prima littera primitus est disserendum, animadvertendum est, eam -A- nuncupari ad illius vocis equipollentiam, quam mater instante eam partu gravitante querulose depromit, quam et sub hyatu vocis congruo, ut ait Martianus noster, solo spiritu per palatum exprimimus.²⁷ Ab hoc itaque verbo, quod est amo, inchoare disposui".²⁸ Cumque paululum ocellis in humum defixis obticuisset; sic tandem cepit ex alto.

22 Huic: Huius A / omnes: omnis P₁ / consensim: consensi A confestim M₁ consensus P₁
 23 qua (Mai): quam πM₁P₂ (fort. recte) / indusiabatur: induebatur P₁ / fucatam: fugatam P₂ / aurosoque: auroso et V₁I auroso etiam φ / strictim: strictum I / talia rotatili sermone verba: rotabilis talia totali sermone verba P₁
 24 Innotescendum: Ignotescendum V₁φ Ignoscendum I / nonnumquam: numquam P₂P₁ / derivari: dirivari V₁IP₂
 25 duxi (modo) M₁ / presentiarum: presentiam I / apponere: ponere I / derivando: dirivando V₁IP₂ / replicare: applicare M₁AP₂
 26 autem: vero H om. I / -A- om. I / ad illius vocis equipollentiam om. M₁A / equipollentiam (Mai): equipollentia V₁ / depromit: exprimit P₁ / cf. Mart. Cap. III 261
 27 itaque: igitur P₂ / est (Mai) om. V₁
 28 paululum: paulum M₁ / ocellis: oculis P₁ / humum: humerum M₁ / cepit: incepit P₁ / ex: ab AP₁

Explicit prologus Mai

22 epilogo: prologo V₁P₂ / consensim: consentienter V₁ / allubescences: faventes V₁P₂ vix leg. H / sapide: sapienter V₁ / residibus: pigris V₁ / profuturum: valiturum V₁
 23 lacernam: clamidem V₁P₂ mantellum H / indusiabatur: vestiebatur V₁ / predivite: valde divite V₁ / murice: purpure H / fucatam: tinctam V₁ / auroso: aurea V₁ / spinterculo: firmaculo (-la P₂) V₁P₂ fibula H / decenter: convenienter V₁ / paratior: promptior V₁ / effibulabat: extra fibulam ponebat V₁P₂ cingebat H / venustissimis: pulchris V₁ / supparis: rebrachiateriis V₁P₂ manicis H / ambitis: circuitis V₁ / patulam: latam V₁ / rotatili: volubili V₁
 24 Innotescendum: manifestandum V₁ / Latiales: Latinas V₁ / per antifrasm: per contrarium V₁
 25 in presentiarum: modo V₁ / replicare: apponere V₁
 26 disserendum: disputandum V₁ / animadvertendum: percipiendum V₁ / nuncupari: nominari V₁ / equipollentia(m): equivalentiam V₁ / gravidante: gravi V₁ / querulose: questuose V₁ / congruo: convenienti V₁
 27 inchoare: incipere V₁
 28 paululum: parum V₁ / obticuisset: tacuisset V₁

A i ¹ **Amo** amas amavi amatum tu verbum activum, ² inde hic **amator** ris, ³ unde **amatorius** a um, ⁴ et hic **amatorculus** li diminutivum .i. parvus amator, unde Plautus in Penulo vix inquit egreque amatorculos invenimus. ⁵ Et hec **amatrix** cis, ⁶ unde hec **amatrix** le, ⁷ et hic et hec et hoc **amans** tis quod comparatur amantior amantissimus, ⁸ unde **amanter** amantius amantissime adverbium. ⁹ Item ab amo **amatus** a tum, ¹⁰ unde **amatim** adverbium .i. amanter, ¹¹ et hic et hec **amabilis** et hoc amabile quod comparatur amabilior amabilissimus, ¹² unde **amabiliter** adverbium. ¹³ Et componitur **inamabilis**, ¹⁴ unde **inamabiliter** adverbium, ¹⁵ et hic **amasius** amasii .i. ille qui immoderate amat vel etiam qui intemperate amatur, unde Plautus in cassia miserum hodie ego hunc habeo amasium. ¹⁶ Et inde hic **amasiolus** li diminutivum. ¹⁷ Dicitur etiam hic **amasio** amasionis quod idem significat, unde Prudentius in libro ymnorum amasionum inquit comprimuntur fraudibus. ¹⁸ Et inde hic **amasiunculus** li. ¹⁹ Ab amo **amicus** a cum quasi amoris custos quod comparatur amicior amicissimus, cuius comparativum Augustinus de civitate Dei sic posuit in IX libro quasi possint propinquiores et amiciores diis bonis conciliare; unde et Plautus in Penulo nihil est homini amico oportuno amicus. ²⁰ Et inde **amice** amicus amicissime adverbium, ²¹ et hec **amicitia** e, ²² et **amicor** amicarum verbum deponens, ²³ unde verbalia **amicator**, ²⁴ **amicatus**, ²⁵ **amicabilis**, ²⁶ et **amicabiliter** adverbium. ²⁷ Et componitur **inimicor** inimicarum, unde verbalia. ²⁸ Amicus quoque componitur **inimicus**. ²⁹ Item ab amo hic **amor** huius amoris, ³⁰ unde **amorusus** a um, ³¹ et **amorse** adverbium, ³² et hoc **amamen** nis, ³³ et hoc

4 Plaut. *Poen.* 236 15 Plaut. *cas.* 590: miserrum hodie ego hunc habeo (habeo var. l.) amasium 17 Prud. *perist.* X 182 19 Aug. *civ.* IX 1: possint quasi propinquiores et amiciores diis bonis conciliare Plaut. *Epid.* 425: nihil homini amicost oportuno amicus

Primus tractatus prime littere -I- H Tractatus de prima littera A Incipiunt derivationes P₁ Incipit littera -A- Mai

10 amatim: amantim V₁ amatus M₁A 11 quod ... amabilissimus om. π 13 componitur: comparatur AP₂P₁ 14 om. πφ 15 intemperate: intemperanter φ / hodie om. φP₁ 17 etiam: item Mai 18 li (diminutivum) H 19 posuit: protulit P₁ / possint: possent AP₂P₁ posuit I / conciliare: consiliare φP₁ reconciliare V₁ / in Penulo om. P₂ / est om. V₁P₁ / homini: homine V₁I om. A 23 amicator (amicatrix) M₁ 24 om. M₁ 27 verbalia. (Et item ab amicor amico cas, quod componitur inamico cas et est amicarum alicui exhibere signum amicitie, inimicari vero exhibere signum inimicitie, amicare vero aliquem sibi est verbo vel opere vel alio modo eum sibi amicum reddere et inimicare est contrarium) P₁

7 / 8 M.

amamentum ti ambo pro amore, ³⁴ et **amasco** cis verbum inchoativum .i. amare incipio, teste Prisciano, ³⁵ et **amaturio** is verbum desiderativum .i. amare desidero, unde et Priscianus ait illud in exemplum ponens esurio, micturio, parturio, amaturio. ³⁶ Et per compositionem hic **polidamas** me .i. multicuba et multigamus qui plures scilicet habet uxores, unde Persius nec mihi Polidamas et Troiades Labeonem pretulerint; nam ^{36a} poli indeclinabile significat plures, ³⁷ unde et **polisillabas** plurium sillabarum dicimus partes. ³⁸ Item ab amo secundum Varronem **amenu**s a um, sic enim ait in quodam libro amenum est quod solum amorem prestet et ad se amandum alliciat; et illud comparatur amenior amenissimus, ³⁹ unde **amene** amenius amenissime adverbialia, ⁴⁰ et hec **amenitas** amenitatis, ⁴¹ et hec **amenitudo** amenitudinis, ⁴² et hoc **amenium** ii .i. locus pulcher et delectabilis quod pro amenitate ponitur. ⁴³ Amenus componitur **inamenu**s. ⁴⁴ Amo componitur **adamo** as, ⁴⁵ **redamo** as .i. rursus amo, ⁴⁶ **deamo** as .i. valde amo, et ab istis verbalia.

¹ **Arceo** es arcui artum tu verbum activum, ² inde **artus** a um quod A ii comparatur artior artissimus, ³ unde **arte** artius artissime adverbialia, ⁴ et **artim** .i. strictim adverbium, ⁵ et **arcesco** cis verbum inchoativum .i. constringere. ⁶ Et a supino artu, u littera mutata in o, fit **arto** as verbum activum, ⁷ unde **artator**, ⁸ **artatus**, ⁹ **artatio**, ¹⁰ **artabilis**, ¹¹ et hoc **artavum** vi .i. cultellus. ¹² Et componitur **coarto** as, et inde verbalia. ¹³ Item ab arceo hec **arca** e, ¹⁴ unde hec **arcula** le diminutivum, ¹⁵ et hic **arcularius** rii qui facit arcas, ¹⁶ et **arcarius** arcaria um, ¹⁷ et **arcanus** a um .i. secretus, ¹⁸ et

34 cf. Prisc. G.L.K. II 428, 12 H. 35 Prisc. G.L.K. II 429, 13 H.: esu esurio, mictu micturio, partu parturio, amatu amaturio 36 Pers. I 4-5: ne mihi Polydamas et Troiades Labeonem | praetulerint? 38 Varro fr. *Isid. orig.* XIV 8,33: Amoena loca Varro dicta ait eo quod solum amorem praestant et ad se amanda adlicant

33 ambo: utrumque P₁ 34-35 teste Prisciano (Priscianus I) ... parturio, amaturio: et amaturio is teste Priscianus P₁ 35 desiderativum: desideratum P₂ / .i. amare desidero om. A / micturio: mincturio H / amaturio (etc.) V₁I 36 multicuba: multigama P₁ / habet: habuit AP₂ / Troiades: Troiadas I / poli: pol V₁I πολὺ Mai 37 polisillabas: polysyllaba Mai / plurium: plurimarum π plurimum M₁A / partes oC (cf. e.g. ii 63): om. πφP₁ 38 sic: hic φ / solum amorem prestet: delectabile est P₁ 42 amenium: amenum P₁ 44 post adamo as lacunam suspicor (sc. .i. valde amo) 45 redamo as om. Mai / rursus: iterum P₁ 46 verbalia (unde adamas adamantis, inde adamantinus a um. Amatricula et est idem quod parva amatrix que et delectatricula dicitur) P₁

5 arcesco: aresco AP₂ ante corr. / constringere: constringo φ 6 littera om. φ 9 artatio: artator Mai 11 cultellus: cultellum π 14 diminutivum om. πφ 15 arcularius: archarius P₁

hoc **archivum** vi .i. librarium, unde Martianus Capella utpote librarie superum archivique custodes; hinc etiam Iosephus in nono annalium libro dicit hec in archivis Tiriis de Salmanasar conscripta sunt.¹⁹ Item ab arceo hic **artus** tui,²⁰ unde **artuosus** a um .i. membratus,²¹ et hic **articulus** li .i. digitus,²² et **artuatim** .i. membratim,²³ et hec **arthesis** .i. artuum morbus, unde Prudentius in libro ymnorum nodosa quos podagra distorquet et arthesis;²⁴ unde **artheticus** a um .i. ille qui quamlibet infirmitatem habet in artubus ex consueto vel, ut medici volunt, qui quandam nodositatem in membrorum patitur iuncturis, unde Macer de viribus herbarum arthetico inquit sciasimque iuvat.²⁵ Et **artuo** as quod non est in usu,²⁶ sed componitur **exartuo** as .i. dividere,²⁷ et inde **exartuatus** a um,²⁸ et hec **exartuatio**,²⁹ et **deartuo** as similiter pro dividere,³⁰ et inde **deartuatus** a um, unde Plautus in captivis ego erumnatus et deartuatus sum miser;³¹ et hec **deartuatio** is.³² Item ab arceo hec **arx** arcis pro turre,³³ unde hec **arcicula** le diminutivum,³⁴ et hic **arcubius** bii .i. ille qui cubat in arce,³⁵ et hic **arcus** ui,³⁶ unde hic **arculus** li diminutivum,³⁷ et hic **arquites** tis .i. sagittarius cum arco equitans sicut Turci,³⁸ et **arco** as verbum activum .i. curvare,³⁹ unde **arcuatus**,⁴⁰ et **arcuatio**,⁴¹ et **arcuatim** .i. curvatim cameratim.⁴² Arcus componitur **architenens**,⁴³ et **archipotens**.⁴⁴ Item ab arceo hec **ars** artis,⁴⁵ unde hec **artacula** le,⁴⁶ et hic et hec **articularis** et hoc articulare quod pertinet ad artem,⁴⁷ et **artitus** a um bonis artibus instructus,⁴⁸ unde **artite** adverbium .i. ingeniose,⁴⁹ et pluraliter **arterie** arum .i. quedam vene per quas vox elicitur,⁵⁰ et hoc **artemum** mi .i. parvum velum quo in dulcibus utimur aquis.⁵¹ Invenitur autem et hic **artemo** nis in eodem sensu, unde in actibus apostolorum legitur et levato artemone secundum aure flatum tendebant ad litus.⁵² Ars componitur hic et hec et hoc **iners** ertis quod comparatur inertior inertissimus,⁵³ unde **inert** inertius inertissime adverbium,⁵⁴ et hec **inertia** tie,⁵⁵ et **inerticus** a um .i. ignavus remissus.⁵⁶ Componitur etiam hic et hec **artifex** is,⁵⁷ unde **artifi-**

18 Mart. Cap. I 65 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* IX p. 280 F.: Haec in archivis Tyri de Salmanasar Assyriorum rege scripta sunt 23 Prud. *perist.* X 495: nodosa torquet quos podagra et artrisis (arthesis var. l.) 24 Macer = Odo Magd. 276 30 Plaut. *capt.* 641: ego deruncinatus (erumnatus var. l.), deartuatus sum miser 51 act. XXVII 40: et levato artemone secundum flatum aurae (aurae flatum var. l.) tendebant ad litus

18 librerie: librarium I / hinc ... sunt om. P₁ / dicit: ait π 20 membratus: membruosus a um (inde articularis e, et articulatus a um, qui componitur inarticulatus) P₁ 24 quamlibet: quaslibet P₁ / consueto: consuetudine P₁ / sciasimque: ischiasimque Mai 26 dividere: divido φ 29 deartuo as: deartuatio V₁ ante corr. 30 erumnatus: enervatus φ 32 arx (Mai): ars V₁ 33 arcicula: arcula φ / diminutivum om. πφ 36 diminutivum (parvus arcus) φ 38 curvare (quod et lunare dicitur, unde Ovidius [am. I 1, 23] lunavitque genu sinuosum fortiter arcum) P₁ 41 cameratim om. P₁ 49 pluraliter om. φ / arterie ... quas: arteria quedam vena, unde trachea arteria dicitur vena vocalis, scilicet per quam M₁A 51 et levato: elevato V₁ ante corr. levato Mai / tendebant: tendebatur I 52 ertis (omnis generis) P₁ 53 inerter: inerte πφ 55 remissus om. P₁

9 / 10 M.

ciosus a um,⁵⁸ et **artificiose** adverbium,⁵⁹ et hic et hec **artificialis** et hoc artificiale,⁶⁰ unde **artificialiter** adverbium,⁶¹ et hoc **artificium** cii,⁶² et hec **artificina** ne .i. locus ubi artes exercentur.⁶³ Componitur quoque ars cum tribus aliis partibus et dicitur hec **artocrea** cree quilibet cibus artificiose compositus, unde Persius ve inquit nisi connives oleum, artocreasque popello.⁶⁴ Et hic **artocopus** pi .i. pistor quasi artifex panis nam^{64a} copos dicitur panis, unde Iuvenalis salva sit artocopi reverentia.⁶⁵ Et hec **artopta** te .i. vas artificialiter operatum, unde Plautus in aularia ego artoptam hinc ex proximo utendam peto.⁶⁶ Arceo componitur **exerceo** ces,⁶⁷ unde **exercitus** a um,⁶⁸ et hic **exercitus** ui,⁶⁹ unde hoc **exercitium** tii,⁷⁰ et **exercito** as verbum activum, et inde verbalia.⁷¹ Item arceo componitur **coherceo** es,⁷² unde **cohercitus** a um,⁷³ et hic et hec **cohercibilis** et hoc cohercibile,⁷⁴ et **cohercibiliter** adverbium,⁷⁵ et hic **carcer** is eo quod reos coherceat,⁷⁶ unde hic **carcerarius** rii,⁷⁷ et hic et hec **carceralis** et hoc carcerale.⁷⁸ Et **incarcer**o as per compositionem, unde verbalia.

¹ **Alo** lis alui verbum activum cuius supina sunt altum tu,² inde hic **al-** A iii **tor** is,³ et **altrix** cis,⁴ unde hec **altrricula** le, per sincopam .i. per medie syllabe subtractionem,⁵ et hic et hec **altilis** et hoc altile .i. res que ad hoc alitur ut pinguior occidatur, ut porci et volucres domesticæ, unde in evangelio tauri mei et altilia occisa sunt.⁶ Item ab alo **altus** a um .i. nutritus,⁷ unde hic **altellus** li .i. Romulus eo quod a lupa mirabiliter sit altus,⁸ et hec **alitudo** is .i. corporis pinguedo,⁹ et hic **alumpnus** ni .i. nutritus et etiam nutritor,¹⁰ et inde **alumpnulus** li diminutivum,¹¹ et **alumpnatus** a um .i. nutritus, unde Martianus secretis sanctioribus alumnate.¹² Item ab alo hoc **alimen** nis .i. nutrimentum,¹³ unde hoc **alimentum** ti,¹⁴ et hec **alimonia** e,¹⁵ unde pluraliter **alimones** onum .i. nutritores,¹⁶ et hec **alicaria** e .i. meretrix que questus gratia curiam sequitur et ibi alitur,

63 Pers. VI 50 64 Iuv. V 72: salva sit artoptae (artocopi var. l.) reverentia 65 Plaut. aul. 400: ego hinc artoptam ex proximo utendam peto

5 Matth. XXII 4: tauri mei et altilia occisa (occisa sunt var. l.) 11 Mart. Cap. IX 892

59 artificiale (quod componitur inartificialis) P₁ 62 .i. locus om. φP₁ 63 tribus: pluribus P₁ / artocrea et s.l. .i. ruissole H / compositus: factus P₁ / inquit om. P₁ / connives: conives M₁A convives V₁IP₁ 64 quasi: quod est Mai / copos: artos Mai / unde ... reverentia om. P₁ 65 artopta: artocopta φ et s.l. vel artopta P₁ (artocopta fort. melius) / operatum: compositum operatum V₁ compositum P₂ / artoptam: artocoptam φ et s.l. vel artoptam P₁ (artocoptam fort. melius) / hinc: huic V₁P₂P₁ 66 exerceo: exarceo V₁P₁ 75 coherceat: cohercet V₁

1 cuius supina sunt om. H / sunt: faciunt V₁IP₂² 2 altor: alitor HA 3 altrix: alitris HA 4 per sincopam ... subtractionem: per sincopam φ om. V₁I 5 ad hoc om. φ / unde ... sunt om. φ 6 altus: alitus M₁ post corr. 7 altus: alitus IM₁ post corr. 8 alitudo: altitudo A 9 et etiam nutritor om. πφ 11 alumnate: alumpnatus P₁ 12 alimen: alumen V₁ / nutrimentum: nutrimen HIφ

¹⁷ et hic **alietus** ti .i. avis que Gallice vocatur ^{17a} smerillum, unde Ovidius metamorphoseos in octavo et modo factus avis fulvis alietus in alis. ¹⁸ Item ab alo hec **ala**, ¹⁹ unde **alatus** a um, ²⁰ et hic **ales** alitis .i. avis, ²¹ et hec **alaris** is .i. turma equitalis, ²² et **alo** as quod non est in usu, ²³ sed tantum inde dicitur hec **aloes** is pro quodam unguento, ²⁴ et hoc **alabastrum** tri .i. vas unguentarium, ²⁵ et hic **alatus** tui .i. odor, unde Martianus alatu pasci foverique docuerat. ²⁶ Alo componitur **exalo** as .i. foras emittere, et inde verbalia. ²⁷ Ala componitur **aliger** a um, ²⁸ et hic et hec **alipes** edis .i. velox quasi alas habens in pede. ²⁹ Item ab alo hec **alarica** e lancea quadrata habens ferrum quasi alas. ³⁰ Item ab alo hec **alcedo** onis .i. avis quedam que ceteris avibus sedulius alit pullos, unde Plautus in Penulo cum ibi alcedo pullos educit suos. ³¹ Et hec **alnus** ni, secundum Rabanum eo quod aquis alatur, ³² unde hoc **alnetum** ti locus ubi alni crescunt, ³³ et hec **aluta** te .i. pellis sutoris que tanata dicitur, Gallice ^{33a} corveis, unde Iuvenalis appositam nigre lunam subtexit alute. ³⁴ Et inde hic **alutarius** ii .i. ille pelliparius vel qui operatur tanatas pelles vel qui eas tanat. ³⁵ **Alumen** nis quod ceteris coloribus prebet alimentum, ³⁶ **aliphanus** .i. parvus ciphus quasi alens infantes, Horatius sermonibus invertunt aliphanis vinaria. ³⁷ Item ab alo **alumpno** as quod est nutrire. ³⁸ Hic **alipites** tis .i. plagarum curator qui eas medicabilibus fomentis alit .i. sanat, unde Iuvenalis grammaticus, rhetor, geometer, pictor, aliptes. ³⁹ Alo componitur **coal**o is, ⁴⁰ unde **coalesco** is verbum inchoativum.

A iv ¹ **Aqua** aque, ² unde hec **aquila** le parva aqua, ³ et **aquosus** a um .i. aqua plenus, ⁴ et **aquaticus** a um, ⁵ et hic et hec **aquatilis** et hoc aquatile, ⁶ et hic **aqualis** is .i. vas aquaticum grossum et latum, unde Plautus date isti sellam ubi assideat et aqualim cum aqua; quod aliquando

17 Ov. met. VIII 146: et modo factus erat (avis var. l.) fulvis haliaeetus alis (in alis var. l.)
 25 Mart. Cap. I 7: halatu pasci foverique docuerat 30 Plaut. Poen. 356: quom ibi alcedo pullos educit suos 31 cf. Hrab. univ. XIX 6 PL 111 col. 519B: Alnus vocatur quod alatur amne
 33 Iuv. VII 192 36 Hor. serm. II 8, 39 38 Iuv. III 76: grammaticus, rhetor, geometres (geometer var. l.), pictor, aliptes

6 Plaut. Curc. 311-312: datin isti sellam, ubi adsidat, cito | et aequallem cum aqua?

17 smerillum: smerilum et s.l. dunedome H merillum I astur vel smerilum φ (cf. Mayer-Lübke, REW 8043) / fulvis: fulvus V₁HM₁ 20 hic: hec P₁ 21 equitalis: equestalis I equitaris M₁A 24 alabastrum: alabastrum V₁P₂P₁ 25 foverique: factumque P₁ 29 om. π / alo: ala A / quadrata: quadratum M₁ 30 alit: alat V₁ nutrit I / educit: educat P₁ 31 aquis: aliquis V₁ ante corr. 33 sutoris: sutarii πφ / tanata dicitur om. φ / corveis: corves (M₁ ante corr.) φ 34 .i. ille pelliparius om. φP₁ 35-37 om. πφ 37 nutrire <inde alumpnatus a um> P₁ 38 medicabilibus fomentis: medicamentis P₁ / unde ... aliptes om. V₁I

2 parva aqua: diminutivum IP₁ 4 aquaticus: aquativus V₁H 6 aquaticum: aquatile πφ / assideat: sedeat V₁I sedeat assideat P₂ / aqualim: aequallem M₁

11 / 12 M.

accipitur pro grosso ventre. ⁷ Et tunc inde venit hic **aqualiculus** li .i. ventriculus, unde Persius pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat. ⁸ Item ab aqua hic **aquarius** rii pro signo quodam, ⁹ et hic **aquariolus** li .i. socius meretricis qui crebro defert aquam ad eam mundandam, ¹⁰ et hoc **aqualium** lii .i. summa pars capitis, ideo sic dictum quia prius suscipit aquam depluentem quam totum corpus. ¹¹ Item ab aqua per compositionem **adaquo** as verbum activum .i. ad aquam ducere, ¹² et inde **adaquator**, ¹³ **adaquatus**, ¹⁴ **adaquatio**, ¹⁵ **adaquabilis**, ¹⁶ et hoc **aquagium** gii .i. aqueductus quia per illum agitur aqua, ¹⁷ et hoc **aquelicium** ii .i. guttarium quia per illud aqua elicitur .i. foras emittitur. ¹⁸ Item ab aqua secundum quosdam hic et hec **aquila** generis promiscui, ¹⁹ unde **aquilinus** a um, ²⁰ et **aquilus** a um .i. incurvus quod tractum est a curvatis unguibus aquile. ²¹ Aqua componitur **aquevonus**, ²² et **aquebibus** bi qui sepe bibit aquam.

¹ **Amicio** is amicii amictum tu .i. cooperire verbum activum, unde Ovidius metamorphoseos in quinto ille sibi ablatis fulvis amicitur in alis. ² Et inde **amictus** a um .i. coopertus, ³ et hic **amictus** tui, ⁴ et hoc **amictorium** rii ambo pro quolibet vestimento, ⁵ et hoc **amiculum** li .i. mitra virginalis, unde Martianus amiculo virgo virginem contextit. ⁶ Item ab amicio **amictuo** as frequentativum, ⁷ unde **amictuatus**, ⁸ **amictuatio**. ⁹ Et componitur **circumamictuo** as, et inde verbalia. ¹⁰ Dicitur autem et **circumamicto** as per sincopam. ¹¹ Amicio componitur **coamicio** cis, ¹² unde **coamictus** a um, ¹³ et hec **coamictio** is, ¹⁴ **circumamictio** is.

¹ **Acuo** is cui cutum tu verbum activum, ² inde **acutus** a um quod comparatur acutior acutissimus, ³ unde **acute** acutius acutissime adverbia, ⁴ et hoc **acumen** acuminis, ⁵ unde **acumineus** a um .i. acutus, ⁶ et hec **acus** ui quia nihil est pene nisi acumen, ⁷ unde hic **aculeus** lei pro quodam tor-

7 Pers. I 57: pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet 18 cf. Paul. Fest. p. 20 L.: Aquilus color est fuscus et subniger, a quo aquila dicta esse videtur ... Aquilus autem color ab aqua est nominatus A iv

1 Ov. met. V 546: ille sibi ablatus fulvis amicitur in alis 5 Mart. Cap. I 7: amiculo virginem virgo contextit A v

9 mundandam: venustandam $\pi\varphi$ 10 ideo: imo *Mai* / sic: aqualium πP_2 / dictum: dicta M_1 A iv
11 ad om. V_1 16 agitur: agitur *Mai* 17 aquelicium: aqualicium IM_1AP_1 *Mai* / illud: illum P_2P_1 20 curvatis: curvis φ

1 amicii {civi} P_1 om. $V_1IM_1P_2$ / ablatis (*Mai*): oblati φ ablati V_1 / fulvis (*Mai*): furvis V_1 / amicitur s.l. V_1 4 ambo: utrumque P_1 9 circumamictuo: circumamictuo V_1 10 circumamicto: circumamicto V_1H circumamictuo *Mai* 14 circumamictio: circumamictio V_1 circumamicio HM_1 post corr. P_2 circumamicto I (unde circumamictus (H *Mai* circumamictus $V_1I\varphi$) a um, et hec circumamictio (H *Mai* circumamictio $V_1I\varphi$) is) $\pi\varphi$.

6 hec: hic V_1HM_1A / acumen: acutum φ 7 pro quodam tormento: quoddam tormentum P_1 A vi

mento. ⁸ Dicitur etiam hoc **acus** aceris .i. purgamentum frumenti, unde Varro ait acus substernendum est gallinis parturientibus; ⁹ et inde dicitur **aceratus** a um .i. sordidus ad instar aceris. ¹⁰ Item ab acuo hec **acies** ei quod et pro acumine gladii et pro oculo et pro turma accipitur equitali, ¹¹ et inde dicitur hec **aciecula** le, ¹² et **acutim** adverbium .i. acute, ¹³ et hec **acutela** le .i. acumen, ¹⁴ et hic **acupedi** dii .i. velox quasi acutis pedibus currens, per compositionem, ¹⁵ et hec **ascia** ascie .i. dolabra quasi acute scindens, ¹⁶ unde hec **asciola** e diminutivum. ¹⁷ Dicitur autem et hic **ascis** is pro securi qua cementarii utuntur, ¹⁸ et inde hic **asciculus** i diminutivum, unde Gregorius Nazanzenus scio inquit aliud esse altare super quod asciculus non ascendit; ¹⁹ et **ascio** as verbum activum .i. dolare, ²⁰ unde **asciatus**, ²¹ et **asciatio**, ²² et **asciatim** adverbium .i. dolatim cesim carptim. ²³ Et componitur **exascio** as similiter pro dolare, ²⁴ unde **exasciator**, ²⁵ **exasciatus**, unde Plautus in aularia iam hoc opus exasciatum est; ²⁶ et hec **exasciatio** is. ²⁷ Item ab acuo per compositionem hec **meraca** ce .i. potio medicinalis acuta et utilis et dicitur meraca quasi mentem exacuens. ²⁸ Acuo componitur **exacuo** is, ²⁹ et **preacuo** is, et ab istis verbalia.

- A vii ¹ **Annus** anni, ² inde **annuus** a um, ³ et **annuatim** adverbium, ⁴ et **annosus** a um, ⁵ et inde hec **annositas** is, ⁶ et hic et hec **annalis** et hoc annale, ⁷ et **anniculus** a um .i. eiusdem anni, unde in exodo legimus de agni immolatione erit agnus sine macula masculus anniculus. ⁸ Item ab annus hec **annaria** e .i. lex de anno facta, ⁹ et hec **anus** ui eo quod multos habeat annos, ¹⁰ unde et hic et hec **anilis** et hoc anile, ¹¹ et inde **aniliter** adverbium, ¹² et hec **anicula** e diminutivum, ¹³ unde **aniculosus** a um .i. anilis vel ridiculosus ad similitudinem verborum anuum. ¹⁴ Dicimus quo-

- A vi ⁸ Varro *rust.* III 9,8: in cubilibus, cum parturient, acus substernendum (cf. Prisc. *G.L.K.* II 162, 18 sq. *H.*: acus substernendum gallinis parturientibus) ¹⁸ Gregorius Nazanzenus = Rufin. *Greg. Naz. orat.* V 16,1: scio aliud altare ... super quod altare aciculus non ascendit ²⁵ Plaut. *asin.* 360: iam hoc opus est exasceato (exasceatum *cod.*)

- A vii ⁷ *exod.* XII 5: erit autem agnus absque macula masculus anniculus

- A vi ⁸ frumenti scripsi, collato Prisc. *G.L.K.* II 162, 18 *H.*: tritici πφ / ait *om.* φ ¹⁰ gladii et pro oculo *om.* πφ / accipitur: ponitur (in marg. M₁) φ *om.* P₁ ¹² *om.* φ ¹³ et hec acutela le *om.* P₂ ¹⁵ dolabra: dolabrum M₁A / scindens: scidens πA ¹⁸ hic: hinc V₁ ²² dolatim *om.* P₁ / cesim: celatim A / carptim (.i. divisim) φ *om.* P₁ ²⁴ exasciator (exasciatio) I ²⁵ hoc *om.* Iφ ²⁶ post 24 I ²⁷ exacuens: acuens P₁

- A vii ⁷ anniculus (*Mai*): agniculus V₁ / eiusdem anni: unius anni φ eiusdem anni vel unius anni P₁ (*fort. melius*) / de agni immolatione *om.* P₁ / anniculus (*Mai*): agniculus V₁P₁ (et agnicula parva agna) P₁ ⁸ facta: facto A ⁹ ui: ani V₁I *om.* *Mai* ¹⁰ anilis: annilis HP₂ ante corr. ¹² diminutivum *om.* πφ ¹³ similitudinem: instar P₁

13 / 14 M.

que **anus** ani .i. culus, unde in primo regum libro dicitur posuerunt super plastrum capsellam, et similitudinem anorum;¹⁵ et inde venit hic **anates** is .i. morbus qui solet ano evenire sicut contigit Philisteis,¹⁶ et hic **anulus** i propter rotunditatem,¹⁷ unde hic **anellus** li diminutivum,¹⁸ et **anulatus** a um .i. anulum habens, unde Plautus in Penulo incedunt cum anulatis auribus.¹⁹ Item ab annus hec **annona**, Terentium annona cara est;²⁰ et **annotinus** a um .i. eiusdem anni, unde Iosephus in III annalium libro arietem cum agno annotino in holocaustum offerebant;²¹ et hic et hec **annualis** et hoc annuale .i. annuus, unde idem Iosephus in sexto X libro cum augmentis annuilibus exigebat;²² et inde **annualiter** adverbium,²³ et per compositionem hoc **anniversarium** ii.²⁴ Item ab annus per compositionem **bimus** a um .i. duorum annorum quasi bis annuus,²⁵ et inde **bimulus** a um diminutivum,²⁶ et hic **bimatus** tui .i. duorum annorum spatium.²⁷ **Trimus** a um .i. trium annorum quasi ter annuus,²⁸ et inde hic **trimatus** ui .i. trium annorum spatium,²⁹ et **trimulus** a um diminutivum.³⁰ **Quadrismus** a um .i. quattuor annorum, unde Horatius in odis deprome quadrimum Sabina merum diota;³¹ et inde hic **quadrimatus** ui .i. spatium quattuor annorum,³² et **quadrimulus** a um diminutivum.³³ Annus componitur hic et hec **biennis** et hoc biennē,³⁴ unde hoc **biennium** nii.³⁵ **Triennis**,³⁶ unde hoc **triennium** nii.³⁷ **Quadriennis**,³⁸ unde hoc **quadriennium** nii.³⁹ **Quinquennis**,⁴⁰ unde hoc **quinquennium** nii.⁴¹ **Sexennis**,⁴² unde hoc **sexennium** nii.⁴³ **Septennis**,⁴⁴ unde hoc **septennium** nii.⁴⁵ **Octennis**,⁴⁶ unde hoc **octennium** nii.⁴⁷ **Novennis**,⁴⁸ unde hoc **novennium** nii.⁴⁹ **Decennis**,⁵⁰ unde hoc **decennium** ii.⁵¹ Componitur etiam **undecennis**,⁵² et **duodecennis**, sed raro inveniuntur.

¹ **Acer** acris acre comparatur acrior acerrimus, ² unde **acriter** acris A viii acerrime adverbia, ³ et hec **acritudo** nis, ⁴ et hec **acredo** nis idem quod acritudo, ⁵ et hec **acrimonia** e .i. vivacitas animositas fortitudo, unde Cicero ait in qua re significat Glabronis patris vim et acrimo-

14 I reg. VI 11: posuerunt arcam Dei super plastrum et capsellam quae habebat mures aureos et similitudinem anorum 18 Plaut. Poen. 981 19 Ter. Andr. 746 20 Iosephus = Cassiod. los. antiq. III 221 B.: arietem cum agno annotino ad holocaustum ... offerebant 21 Iosephus = Cassiod. los. antiq. XVII p. 508 F.: cum augmentis annalibus exigebat 30 Hor. carm. I 9,7-8: deprome quadrimum Sabina, |o Thaliarche, merum diota

5 Cic. Verr. I 52: quare si (significat var. l. Prisc. G.L.K. II 120, 3 H.) Glabronis patris vim et acrimoniam

14 dicitur om. V₁I_q 19 Terentius ... cara est om. P₁ 20 libro om. φ / arietem: arietes P₁ (autem) πP₂ / holocaustum: holocausto I 21 i. annuus om. φ / idem: et I vel V₁ om. P₁ Mai / in sexto X om. P₁ 24 (spatium) duorum P₁ 27 i. trium annorum om. P₁ 30 merum diota om. P₁ 37 Quadriennis: Quadrennis πM₁ ante corr. A Quadraennis P₂ 38 quadriennium: quadrennium πM₁P₂ 52 sed raro inveniuntur om. P₁ / inveniuntur: invenitur A

1 acrior om. V₁A 4 idem (Mai) (est) V₁ / quod acritudo om. P₁ 5 animositas fortitudo om. P₁ / ait om. M₁AP₁

niam; ⁶ et inde **acrimoniosus** a um .i. fortis, ⁷ unde **acrimoniose** adverbium. ⁸ Item ab acer **acerbus** acerba bum quod comparatur acerbior acerbissimus, ⁹ unde **acerbe** acerbius acerbissime adverbia, ¹⁰ et hec **acerbitas** tis, ¹¹ et **acerbo** as quod non est in usu, ¹² sed componitur **exacerbo** as verbum activum, ¹³ et inde verbalia **exacerbator**, ¹⁴ **exacerbatus**, ¹⁵ **exacerbatio**. ¹⁶ Item ab acer hec **acredula** e .i. quedam avis modica que aliter dicitur lucina, ¹⁷ et pluraliter **acromata** tum .i. proprie scenicorum carmina, ¹⁸ et hec **acer** ris pro quodam ligno, ¹⁹ et inde **acernus** a um, unde Horatius in sermonibus acernam gausape purpureo mensam perterisit. ²⁰ Et secundum litteram hic **acervus** dicitur ab acer, ²¹ unde hic **acervulus** i diminutivum, ²² et **acervosus** a um .i. acervis plenus, ²³ et **acervo** as verbum activum .i. cumulare, et inde verbalia, ²⁴ et **acervatim** adverbium .i. cumulatim glomeratim, ²⁵ et componitur **coacervo** as, et ab istis verbalia. ²⁶ Item ab acer hoc **acetum** ti eo quod acre sit asperique saporis, ²⁷ unde hoc **acetulum** li diminutivum .i. parvum acetum, ²⁸ et **aceo** es quod non est in usu, ²⁹ et **acesco** is verbum inchoativum, unde Horatius in epistularum libro sincerum est nisi vas, quodcumque infundis accescit. ³⁰ Et componitur **exacesco** is, ³¹ et hoc **acetabulum** li .i. vas aceto plenum vel ad acetum recipiendum paratum, ³² quod et hoc **acetarium** dicitur, ³³ et hic **acinus** ni .i. botrus, unde Paulinus exprimit humentes acinos sucumque liquentem; ³⁴ et inde hoc **acinatium** tii .i. cosse uvarum que post expressionem prociuntur. ³⁵ Acer componitur **quamacer**, ³⁶ et **preacer** ambo pro valde acer.

A ix ¹ **Ango** angis anx verbum activum .i. constringere et caret supinis, ² unde hic et hec et hoc **angens** tis, ³ et inde **angenter** adverbium .i. constringenter, unde Iosephus in sexto X ignis erat conflagrationem in corpore angenter prodens; ⁴ et **anxius** a um quod comparatur anxior anxissimus, ⁵ unde **anxie** anxius anxissime adverbia, ⁶ et hec **anxietas**

19 Hor. *serm.* II 8, 10-11 29 Hor. *epist.* I 2, 54 33 Paul. *Nol. carn.* XV 297

3 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* XVII p. 494 F.: Ignis quippe lentus inerat, non tantum conflagrationem in superficiem corporis agentem prodens

6 fortis (et constans) πφ 16 lucina: lucinia π (V₁ post corr.) φ (est alia que dicitur alcedo vel filomela) P₁ (*glossa sententiam parum veram ab Isid. orig. XII 7, 37 depromptam castigat: immo 'acredula' genus ranarum indicat*) luscina Mai 17 acromata: acremata φ aromata V₁P₁ etiam nomen unguenti aromata I acroamata Mai 18 ris: ri π 19 acernus (Mai): acervus V₁I / perterisit: pertexit V₁ perterxit I 22 .i. acervis plenus om. πφ 24 glomeratim om. P₁ 25 as (et exacerbatio as) π 27-28 .i. parvum ... usu om. πφ 29 est om. V₁Hφ 30 is (et acidus a um) P₁ 31 recipiendum: inveniendum A 34 tii (vile vinum vinacium) φ / expressionem (vini) φ 36 ambo: utrumque P₁

1 verbum activum .i. constringere om. φ 3 angenter (Mai): agenter V₁ / constringenter: constrictim P₁ / in sexto X om. P₁ / erat om. M₁A / conflagrationem: conflagratione M₁ conflagratione A cum flagratione P₂ 4 anxior (vel magis anxius) φ 5 anxius (vel magis anxie) φ

15 / 17 M.

tis, ⁷ et **anxior** aris verbum deponens, ⁸ unde **anxiatus**, ⁹ **anxiatio**, ¹⁰ **anxia-tim** adverbium .i. anxie, ¹¹ et hec **axungia** gie .i. unctus porci vel alterius rei, unde Macer in libro de viribus herbarum si porcina vetus axungia iungitur illi; ¹² invenitur etiam **axiunga** in eodem sensu. ¹³ Item ab angō hic **angiportus** ui .i. stricta via, unde Terentius in eunuco in angiportum desertum me conieci; ¹⁴ et hic **angulus** li, ¹⁵ unde **angulosus** a um, ¹⁶ et **angulose** adverbium, ¹⁷ et **angulatus** a um, ¹⁸ unde **angulatum** adverbium, ¹⁹ et **anguis** eo quod angulosus et numquam rectus sit; ²⁰ inde **anguilla**, ²¹ et componitur **anguicomus**, ²² et **angustus** a um .i. strictus quod comparatur angustior angustissimus, ²³ unde **anguste** angustius angustissime adverbium, ²⁴ et hec **angustia** e, ²⁵ et **angustio** as verbum activum, unde verbalia. ²⁶ Et componitur **coangustio** as, ²⁷ vel **coangusto** as per subtractionem unius littere, et ab istis verbalia. ²⁸ Angulus quoque componitur **triangulus**, ²⁹ unde **triangulatus** a um, ³⁰ **quadrangulus**, ³¹ unde **quadrangulatus** a um. ³² Item ab angō hic **angor** ris .i. anxietas, ³³ et hec **ansa** se .i. auris vasis per quam substollitur, unde Virgilius et molli circum ansas amplexus achanto; ³⁴ unde et **ansatum** dicimus vas quod tales habet aures, ³⁵ et hic **anger** ris .i. spatarius eo quod angenter .i. strictim spatam teneat, ³⁶ et hec **angina** ne .i. tumor faucium vel inflatio gutturis, unde Macer in libro de viribus herbarum subvenit angine melli nitroque iugata. ³⁷ Item ab angō hec **ancora** re, ³⁸ unde per compositionem **exancoro** as verbum activum .i. navim solvere, et inde verbalia, ³⁹ et hic **anacoreta** te quasi cor angens ieiuniis et afflictionibus, ⁴⁰ et inde **anacoresis** is .i. vita anacoretalis, ⁴¹ et hec **angaria** e .i. compulsio, ⁴² unde **angario** as .i. compellere, sicut legimus in evangelio quod angariaverunt Symonem quendam, ut tolleretur crucem Iesu. ⁴³ Et inde **angariatus**, ⁴⁴ **angariatio**, ⁴⁵ et hic **angarius** ii .i. bedellus et exactor, unde Iosephus in tertio decimo nec post iumenta Iudeorum violentiis angariorum subiaceant. ⁴⁶ Ango componitur **coango** is.

11 Macer = Odo Magd. 251 13 Ter. eun. 845: in angiportum quoddam desertum 33 Verg. buc. III 45: et molli circum est ansas amplexus acantho 36 Macer = Odo Magd. 83 42 Marc. XV 21: Et angariaverunt praetereuntem quempiam Simonem Cyrenaeum ... ut tolleretur crucem eius (cf. etiam Matth. XXVII 32) 45 Iosephus = Cassiod. Ios. antiq. XIII p. 363 F.: Nec post hanc sanctionem Iudaeorum iumenta violentiis angariorum subiaceant

6-10 om. A 10 anxie (hec anxio) P₁ 11 axungia: anxungia M₁P₂P₁ (fort. melius) anxugia IA / illi om. M₁A 12 om. P₁ (fort. recte) / etiam: autem φ / axiunga: anxungia I anxugia A anxungia M₁ axiungia P₂ 13 via (dicitur etiam hoc angiportum ti) φ 19 et (ab angō) s.l. V₁ / numquam: vix umquam H 22 .i. strictus om. φ 24 e (et angusto as) P₁ 27 vel: et φ Mai / subtractionem: subtractionem V₁ 29 in marg. V₁M₁ om. AP₂ 33 ansa: anxa V₁HP₂ / vasis om. π / quam: quod V₁ / substollitur: vas substollitur π facilius tollitur φ / unde ... achanto om. πP₁ 34 ansatum: anxatum V₁HP₂ 35 angenter: angereetur Mai 36 iugata (Mai): iugato V₁ 38 navim: navem P₂ 39 (heremita) quasi φ / et afflictionibus om. I 42 sicut legimus: sicut legitur P₁ unde Hφ / quod: nunc H et φ Mai / Symonem quendam om. H / ut tolleretur crucem Iesu om. φ / Iesu: eius H 45 et exactor om. P₁ / in tertio decimo om. P₁ / nec: ne HφP₁ (fort. recte) 46 om. P₁

A x ¹ **Animus** animi, ² inde **animosus** a um .i. audax et comparatur animosior animosissimus, ³ unde **animose** animosius animosissime adverbia, ⁴ et hec **animositas** is, ⁵ et **animo** as verbum activum, ⁶ unde **animatus** a um, ⁷ et hec **animatio** is, ⁸ et hec **anima** e, ⁹ unde hec **animula**, ¹⁰ et hic et hec **animalis** et hoc animale, sicut apostolus dicit animalis homo non percipit ea que sunt spiritus Dei; ¹¹ et hoc **animal** lis. ¹² Dicitur autem **anomalus** anomala um .i. irregularis, unde Martianus Capella repigritior paululum simularet anomalum. ¹³ Animo componitur **exanimo** as. ¹⁴ Animus componitur hic et hec **equanimis** .i. temperatus, ¹⁵ unde **equanimiter** adverbium, ¹⁶ et hec **equanimitas** tatis. ¹⁷ **Magnanimis**, ¹⁸ unde **magnanimiter** adverbium, ¹⁹ et hec **magnanimitas** atis. ²⁰ **Exanimis**, ²¹ unde **exanimiter** adverbium, ²² et hec **exanimitas** tis. ²³ **Unanimis**, ²⁴ unde **unanimiter** adverbium, ²⁵ et hec **unanimitas** tis. ²⁶ **Pusillanimis**, ²⁷ unde **pusillanimiter** adverbium, ²⁸ et hec **pusillanimitas** tis. ²⁹ **Longanimis**, ³⁰ unde **longanimiter** adverbium, ³¹ et hec **longanimitas** is. ³² Sciendum autem quod licet supradicte compositiones tertie proferrantur declinationis inveniuntur tamen esse et secunde, dicitur enim **equanimus**, ³³ **magnanimus**, ³⁴ **longanimus**, et sic de ceteris.

A xi ¹ **Arguo** is ui utum verbum activum .i. convincere, ² inde **argutus** a um quod comparatur argutior argutissimus, ³ unde **argute** argutius argutissime adverbia, ⁴ et **argutia** e .i. disertitudo, ⁵ et **argutum** adverbium .i. argute, ⁶ et **arguto** as verbum activum .i. verbis impugnare diserte se defendere, ⁷ unde **argutatus** a um, ⁸ et hec **argutatio** is, ⁹ et hoc **argumentum** ti .i. rei dubie probamentum, ¹⁰ unde **argumentor** ris verbum deponens .i. probare ratiocinari, et inde verbalia. ¹¹ Arguo componitur **coarguo** is, ¹² et **redarguo** is, et ab istis verbalia.

A x ¹⁰ I Cor. II 14: animalis autem homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei ¹² Mart. Cap. I 36: repigritior (*Grotius*, repigritior *var. l.*) paululum simularet anomalum

A x ² .i. audax om. φ ³ adverbia om. V₁ ⁵ verbum activum om. V₁I ¹⁰ sicut: unde Hφ sic *Mai* / dicit: ait P₁ om. Hφ / que sunt spiritus Dei: que spiritus Dei sunt M₁P₂ que sunt Dei H que sunt spiritus sancti P₁ et cetera V₁I ¹¹ animal: al V₁ animalis P₁ aul *Mai* om. A ¹² repigritior: ne pigritior P₁ ille pigritior *Mai* / simularet: simulari P₁ / anomalum. (Anima componitur semianimis, et exanimis, unde exanimiter adverbium, et hec exanimitas) P₁ ¹⁴⁻¹⁶ hic et ... et hec om. I ¹⁴ equanimis (et hoc equanime) P₁ ¹⁷ Magnanimis: Magnanimus V₁ ante corr. IAP₂P₁ ¹⁸ magnanimiter adverbium post ¹⁹ P₁ ¹⁹ magnanimitas (*Mai*): magnimitas V₁ ²⁰⁻²² om. IP₁ ³² compositiones: dictiones composite M₁A

A xi ¹ convincere (s.l. M₁) om. φ (constringere) π s.l. M₁ ² argutissimus (quasi acutus in loquendo) φ ⁴ disertitudo: dissertitudo V₁ ⁵ argute (diserte) πM₁A ⁶ verbis: verbum V₁I om. φP₁ *Mai* / impugnare om. P₁ / diserte se defendere om. P₂ ⁷ argutatus (*Mai*): argutus V₁I ante corr. ⁸ is (et argutus in loquendo vel acutus. Argutum adverbium, et argute adverbium, et argutia .i. disertitudo) P₁ ⁹ dubie: dubitate I ¹⁰ (argumentator) argumentor I / probare om. P₁

18 / 19 M.

¹ **Algeo** es alsi verbum neutrum et caret supinis .i. frigere, ² unde **algi-** A xii
dus a um quod comparatur algidior algidissimus, ³ unde **algide** algidius al-
 gidissime adverbia, ⁴ et hec **algitas** is, ⁵ et hic **algor** is .i. frigus, ⁶ et hic
algus ui similiter frigus, unde Plautus in rudente vel tu suda vel peri
 algu. ⁷ Item ab algeo **algosus** a um .i. frigosus, ⁸ et hec **alga** ge ^{8a} wrec
 quod mare proicit, ⁹ unde et mare dicitur **algivomum** eo quod algas ex se
 proiciat, ¹⁰ et **algescio** is, ¹¹ quod componitur **exalgescio**, ¹² et algeo similiter
 componitur **exalgeo** es.

¹ **Audio** is audiui tum tu verbum activum, ² inde hic **auditor** is, ³ et a A xiii
 participio audiens **audienter** adverbium, ⁴ et hec **audientia** e, ⁵ et **auditus**
 a um, ⁶ unde hic **auditus** ui, ⁷ et hoc **auditorium** ii .i. locus ubi consilia et
 responsa audiuntur, ⁸ et hic et hec **audibilis** et hoc audibile, ⁹ unde **audibi-**
liter adverbium, ¹⁰ et componitur **inaudibilis**. ¹¹ Auditus quoque componi-
 tur **inauditus**. ¹² Item ab audio hec **auris** is, ¹³ unde hec **auricula** le, ¹⁴ et
 hic **auricularis** is .i. minimus digitus eo quod ex eo aurem purgemus, ¹⁵ et
auricus a um .i. res pertinet ad aures sicut dicimus auricos pilos qui cre-
 scunt in aure, ¹⁶ et hic **auriga** ge, ¹⁷ quod et hic **aureax** acis dicitur, ¹⁸ et
 hec **aurea** ree .i. frenum eo quod circa aures ponatur, ¹⁹ sic quoque hec
oria dicimus frenum eo quod ori imponatur, ²⁰ et **auritus** a um .i. magnas
 habens aures. ²¹ Auris componitur hec **inauris** is .i. anulus qui in aure per-
 forata gestabatur, unde Plautus in Penulo incedunt inquit cum anula-
 tis auribus. ²² Audio componitur **exaudio** is, ²³ unde **exauditor**, ²⁴ **exau-**
ditus, ²⁵ **exaudito**, ²⁶ **exaudibilis**, ²⁷ **exaudibiliter** adverbium. ²⁸ **Subau-**
dio, ²⁹ unde **subauditor**, ³⁰ **subauditus**, ³¹ **subauditio**. ³² **Obedio** is, ³³ unde
 hic et hec et hoc **obediens** is quod comparatur obedientior obedientissi-
 mus, ³⁴ unde **obedienter** obedientius obedientissime adverbia, ³⁵ et hec
obedientia e, ³⁶ et hec **obeditio** is. ³⁷ Invenitur etiam **obaudio** is pro obo-
 dio sed raro, et inde verbalia.

¹ **Aro** aras avi atum tu verbum activum, ² inde hic **arator** is, ³ unde hic A xiv
aratorculus li .i. parvus arator, ⁴ et **aratorius** a um, ⁵ et **aratus** a um, ⁶ un-

6 Plaut. rud. 582: tu vel suda vel peri algu

A xii

21 Plaut. Poen. 981

A xiii

1 supinis: supino M₁P₁ Mai 5 .i. frigus om. I 6 in rudente om. P₁ / vel (et πP₁) (tu) peri A xii
 P₂P₁ 7 algosus: alsosus H 8 wrec vel uurec: vortex V₁ vorec I om. φP₁ cf. wrac (Mayer-Lüb-
 ke, REW 9572) / quod: quidquid φP₁ 9 algivomum: alguinosum V₁ alguonium IM₁A alginom-
 um P₂ / proiciat (vel quasi evomat) P₁ 11 exalgescio: coalgesco φ 12 similiter om. AP₁

5 om. P₁ 14 minimus: parvus P₁ / ex eo aurem: cum eo aurem M₁P₂ ipso aurem A aurem A xiii
 illo P₁ / purgemus: purgamus H 15 aures sicut: aurem unde φ 17 aureax: aurex φ
 19 om. I / oria: orea P₁ / frenum: pro freno π freno M₁ / ori: in ore P₁ 20 habens: habet φ
 21 gestabatur: gestatur P₁ geritur φ 26 exaudibilis (quod componitur in exaudibilis) P₁
 34 adverbia om. V₁M₁ 36 is. (Obediens componitur inobediens, unde inobedienter adver-
 bium, et inobedientia) P₁

1 activum: neutrum φ 3 .i. parvus arator om. P₁

A xiv

de hec **aratio** is, ⁷ et inde hec **aratiuncula** le, ⁸ et hic et hec **arabilis** et hoc **arabile**, ⁹ quod componitur **inarabilis**, ¹⁰ et hec **aratura** re, ¹¹ et hoc **aratrum** tri, ¹² unde hoc **aratellum** li diminutivum, ¹³ sicut a terebro **terebellum**, ¹⁴ et a cerebro **cerebellum**. ¹⁵ Item ab aro hec **ara** re quia ut arationi bene proveniret solebat ara institui, ¹⁶ et inde hec **arula** le diminutivum, ¹⁷ et hic **ariolus** li divinator, ¹⁸ unde **ariolor** ris .i. divinare verbum deprensens, ¹⁹ et inde verbalia **ariolator**, ²⁰ **ariolatus**, ²¹ **ariolatio**. ²² Et hec **arra** re dicitur ab ara eo quod res, que ibi narratur, adeo rata debeat esse quasi testibus aris esse facta, ²³ et inde hec **arrabo** nis .i. vadimonium, unde Terentius in tertia comedia ea relicta huic arraboni est. ²⁴ Arra componitur **inarro** as, ²⁵ et **subarro** as, et ab istis verbalia. ²⁶ Ara componitur hic **aruspex** cis .i. divinator quasi ararum inspector, unde Iuvenalis **varicosus** fiet aruspex; ²⁷ unde **aruspikor** aris verbum deponens .i. divinare, ²⁸ et inde **aruspicator**, ²⁹ **aruspicatus**, ³⁰ **aruspicio**, ³¹ et hoc **aruspicium** cii .i. divinatio, ³² et hec **aruspicina** ne .i. domus aruspicii vel locus ubi divinator. ³³ Sciendum autem quod **ara** dicitur pro altari et pro domuncula in qua porci cubant, unde Quidam ait est ara porcorum brevis et non ara deorum. ³⁴ Hoc quoque innotescendum quod secundum Ysidorum **aries** dicitur ab ara, unde et exemplum Virgilii adducit in medium qui ait aries mactatur ad aras; ³⁵ et inde hic **arietulus** li diminutivum, ³⁶ et **arietinus** a um. ³⁷ **Aries** vero et pro vervece dicitur et pro quodam instrumento unde muri quatiuntur, ³⁸ unde et **arietare** dicimus cum illo instrumento percutere. ³⁹ Aro componitur **exaro** as, ⁴⁰ **peraro** as, ⁴¹ et **obaro** as, et ab istis verbalia.

A xv ¹ **Aurum** auri, ² inde **aureus** a um, ³ unde **aureolus** a um diminutivum, ⁴ et **aurulentus** a um .i. aureus, ⁵ unde **aurulente** adverbium, ⁶ et hoc **auri-**

23 Ter. *heaut.* 603 26 Iuv. VI 397 33 Quidam = Tebald. Plac., cf. M. Donnini, in "Giornale italiano di filologia", 44 (1992), pp. 299-303 34 cf. Isid. *orig.* XII 1, 11: Aries, quod inponeretur aris; unde est illud (Verg. *Aen.* II 202; Sedul. *carmin. pasch.* I 115): Aries mactatur ad aram

8 arabilis om. V₁M₁ 10 aratura: inaratura P₂ 14 om. P₁ 15 quia: quae Mai / arationi: orationi V₁I / proveniret: proveniat I conveniret V₁ / solebat: solet V₁I / ara: area V₁ 19 ariolator (ariolatrix) H 22 ibi: i HIM₁AP₁ om. V₁ ante corr. P₂ / narratur: narratur M₁A / adeo: a deo H / rata: rate A / debeat scripsi: debet πM₁P₂P₁ debent A / esse facta: esset facta I essent facte A 23 arrabo: arrabonis V₁HP₁ / arraboni: arrabonis P₁ 24 Arra: Arro IM₁A / inarro: arro V₁ 28-31 om. I 28 aruspicator (aruspiciatrix) H 32 aruspicii: aruspicum πq / divinator: divinant πM₁ 33 altari: altare I / domuncula: domuscula Mai / ait: dixit P₁ / non ara: producta P₁ 34 Hoc quoque: Hocque V₁M₁ / innotescendum: sciendum P₁ (est) H / aries om. Mai 38 et om. V₁H 40 om. Mai

3 aureolus (Mai): areolus V₁ 4 aurulentus: arulentus V₁ ante corr. 5 aurulente: arulente V₁ aurulenter P₁ 6 hoc auricalcum: hic auricalcus HP₁

20 / 21 M.

calcum ci .i. quoddam genus metalli ex diversis metallis conflatum, unde in apocalipsi de filio hominis et pedes eius similes auricalco.
⁷ Item ab aurum hec **aurugo** nis .i. morbus regius vel pestis ex corruptione aeris, ⁸ et **auro** as, ⁹ unde **auratus** a um. ¹⁰ Et componitur hec **aurifodina** ne .i. locus ubi foditur aurum, ¹¹ et hic **auricidius** .i. artifex qui scindit aurum, ¹² et hoc **aurilegium** .i. thesaurus ubi legitur .i. colligitur aurum, ¹³ **thesaurus** .i. positio auri nam ^{13a} tesis Grece positio Latine. ¹⁴ Auro componitur **inauro** as, ¹⁵ unde **inauratus** inaurata tum, ¹⁶ et hec **inauratio** is.
¹⁷ **Deauro** as, ¹⁸ unde **deauratus** a um, ¹⁹ et hec **deauratio** nis. ²⁰ Aurum componitur **aurifaber** bri, ²¹ et hic **aurifex** cis, ²² unde hoc **aurificium** .i. ipsum opus ex auro, ²³ et hec **aurificina** ne .i. fabrica aurificum, ²⁴ et hic **thesaurus** ri .i. teca auri, ²⁵ unde hic **thesaurarius** ii, ²⁶ et **thesaurizo** as, unde verbalia.

¹ **Aveo** aves avi .i. cupere verbum neutrum et caret supinis, unde Lucanus omnia Cesar avet. ² Inde **avidus** a um, ³ unde **avidulus** a um .i. aliquantulum avidus et comparatur avidior avidissimus, ⁴ unde **avide** avidius avidissime adverbia, ⁵ et hec **aviditas** atis, ⁶ et hec **avena** ne eo quod avide surgat, ⁷ et inde hec **avenula** le diminutivum, ⁸ et **avenco** as .i. avenas eradicare, ⁹ et **averunco** as similiter avenas evellere, nam runcare dicitur evellere, unde Persius ponens participium ait runcantem populo marcentes pandere vulvas. ¹⁰ Item ab aveo **avarus** ra rum quod comparatur avarior avarissimus, ¹¹ unde **avare** avarius avarissime adverbia, ¹² et hec **avaritia** e, ¹³ et hic **avus** vi, ¹⁴ unde hic **avunculus** li, ¹⁵ et **avitus** a um, ¹⁶ et hec **avia** e .i. matris mee mater, unde Persius ecce avia aut metuens divum matertera. ¹⁷ Avus componitur **proavus** vi .i. pater avi quasi prope avum, ¹⁸ **abavus** .i. proavi pater quasi longe ab avo, ¹⁹ **attavus** abavi pater, ²⁰ **tritavus** attavi pater, ²¹ **tetravus** quartus ab avo quod est ultimum cognationis nomen. ²² Item ab aveo hec **avis** is eo quod escarum

6 apoc. I 15

1 Lucan. IV 265: Caesar avet

9 Pers. IV 36

16 Pers. II 31

A xv

A xvi

(et) ex *Mai* /conflatum (ab auro et caco quod malum aurum est quasi malum aurum) P₁ 7 ab A xv
 (hoc nomine quod est) V₁I /aurugo: arugo π / vel ... aeris om. πφ 10-12 om. H 11 artifex:
 aurifex V₁IA 12 thesaurus (vel loco) P₁ / aurum om. M₁A 13 post 24 H / Grece (dicitur) V₁
 14 Auro componitur om. πφ 21 hic: hoc V₁ 23 aurificum: aurificis P₁ 24 et hic: a
 φ / thesaurus: thesauro M₁A / ri: thesaurius φ / auri (vel aliter) V₁I (vel aliter thesaurus .i. positio
 auri, nam thesis Grece positio Latine) H (cf. 13)

1 .i. cupere om. HP₁ / neutrum (et defectivum) P₁ om. P₂ / supinis: supino V₁M₁ 3 .i. ali- A xvi
 quantulum avidus: diminutivum P₁ 6 avena (Mai): advena V₁ 7 avenula (Mai): advenula
 V₁ 8 as (verbum activum) πP₂ / avenas (Mai): advenas V₁ 9 averunco: averrunco P₂
 Mai / similiter avenas evellere: pro eodem P₁ / avenas (Mai): advenas V₁ / unde (runco runconis .i.
 sarculus, unde) φ / marcentes pandere vulvas: marcentem pandere vulvam P₁ 11 adverbia om.
 φ 16 mee om. H / aut: haut Hφ 18 proavi pater om. M₁A / longe: longior P₁ 19 attavus:
 atavus Mai

sit cupida, ²³ et inde hec **avicula** le, ²⁴ et hic **avicularius** rii qui aves capit. ²⁵ Et componitur hic **auceps** is .i. aves capiens, unde Cato fistula dulce canit volucrum dum decipit auceps; ²⁶ et inde **aucupor** aris .i. aves capere, ²⁷ unde **aucupator**, ²⁸ **aucupatus**, ²⁹ **aucupatio**, ³⁰ et hic et hec **aucupalis** et hoc aucupale, ³¹ et hoc **aucupium** ii .i. fortunium, bonus eventus. ³² Componitur etiam avis hic **avigerulus** li qui aves gerit ad vendendum, ³³ et hic **auspex** cis .i. divinator ab inspiciendis avibus dictus, ³⁴ et inde **auspicor** ris .i. divinare verbum deponens, ³⁵ unde **auspicator**, ³⁶ **auspicatus**, ³⁷ **auspicatio**, ³⁸ et hoc **auspiciu** cii .i. divinatio vel bonus eventus, ³⁹ et **auspicato** adverbium .i. oportune, unde Terentius in Andria haud auspicato huc me appuli.

- A xvii ¹ **Albeo** es albei verbum neutrum et caret supinis, ² inde **albescio** is verbum incoativum, ³ et **albus** a um quod comparatur albius albidissimus, ⁴ unde **albe** albius albidissime adverbium, ⁵ et hec **albedo** nis, ⁶ et hec **albicies** ei, ⁷ et hic **albor** oris ambo pro albedine, ⁸ et **albo** indeclinabile liber ubi sanctorum nomina inscribuntur, ⁹ et hec **albugo** ginis .i. glaucitas oculorum. ¹⁰ Item ab albeo **alburnus** a um .i. albus, ¹¹ et **albidus** a um quod comparatur albidior albidissimus, ¹² unde **albide** albidius albidissime adverbium, ¹³ et hec **albiditas** tis, ¹⁴ et **albido** as, ¹⁵ et **albico** as verba activa .i. album facere, et ab istis verbalia. ¹⁶ Dicimus quoque **albo** as quod non est in usu, ¹⁷ sed componitur **dealbo** as, ¹⁸ et inde **dealbatus**, ¹⁹ **dealbatio**. ²⁰ Albeo componitur **coalbeo** es.

- A xviii ¹ **Astrum** tri, ² inde hic et hec **astralis** et hoc astrale, ³ et **astrosus** a um .i. lunaticus, ⁴ et hec **astrea** e .i. spes que apud antiquos pro dea reputabatur, unde Ovidius metamorphoseos in primo cede madentes, ultima celestem, terras Astrea reliquit; ⁵ et **astreus** a um .i. res pertinens ad astrum. ⁶ Et componitur **astronomus** mi .i. astra nominans, ⁷ unde

25 Ps. Cato *dist.* I 27 39 Ter. *Andr.* 807

A xviii 4 Ov. *met.* I 149-150

24 capit: vendit P₁ (*fort. recte, cf. rep. a 189*) 25 dulce ... auceps om. M₁A / volucrum: volucres P₂P₁ 26 aves: volucres P₁ 30 aucupalis: aucupabilis I 31 aucupium: aucupium I / bonus eventus om. M₁A 32 avigerulus: augerulus φ 34-37 om. P₂ 39 .i. oportune, unde om. φ / Andria: adelphis P₁ / haud: aut H

A xvii 1 supinis: supino Mai 4 albe om. A / adverbium om. AP₂ 7 ambo pro albedine (albenine I): idem P₁ 8 om. πφ (*cf. rep. a 201*) 9 oculorum: ovorum P₁ 10 albeo: albescio V₁ ante corr. / alburnus: alburinus AP₂ ante corr. / albus s.l. P₂ 12 albide: albidie P₂ / adverbium (s.l. M₁) om. φ. 13 albiditas: albeditas H Mai 14 albido: albido P₁ 15 albico as (et albifico as) P₁ 20 om. P₁

A xviii 4 apud antiquos pro dea: dea ab antiquis P₁ / (esse) reputabatur V₁ / cede: ecce P₁ om. I / madentes om. I 5-6 s.l. M₁ om. A 5 astrum: astra P₁ 6 astronomus: astronomicus V₁ ante corr.

22 / 23 M.

astronomia mie ipsa ars, ⁸ et **astronomicus** a um, ⁹ unde **astronomice** adverbium. ¹⁰ Componitur quoque astrum **astripotens**, ¹¹ et **astrologus**, ¹² unde **astrologia** e, ¹³ et **astrologicus** a um, ¹⁴ et **astrologice** adverbium.

¹ **Areo** es arui verbum neutrum et caret supinis, ² inde **aridus** a um A xix quod comparatur aridior aridissimus, ³ unde **aride** aridius aridissime adverbia, ⁴ et hec **ariditas** is, ⁵ et **aresco** is inchoativum, ⁶ quod componitur **inaresco** is, ⁷ et **exaresco** is. ⁸ Item ab areo hec **area** e, ⁹ unde hec **areola** le diminutivum, ¹⁰ et per compositionem **arapagatus** a um .i. ab area effossus, unde Plautus in aularia aurum mihi intus arapagatum est. ¹¹ Et hec **arena** ne, ¹² unde hec **arenula** diminutivum, ¹³ et **arenarium** locus arenis plenus, ¹⁴ et **arenosus**, ¹⁵ et **arenarius** a um, ¹⁶ et secundum Macrobius de Saturnalibus hic **laridus** dicitur ab areo eo quod sit large aridus, ¹⁷ et inde hoc **laridarium** ii. ¹⁸ Item ab areo hec **arista** te, ¹⁹ unde hec **aristella** le diminutivum, ²⁰ et **aristatus** a um sicut dicimus aristatos pisces qui plures habent aristas, ²¹ et hoc **aristophorum** ri vas ad prandia deferenda aptum, ²² et secundum Rabanum hoc **ordeum** dicitur ab areo eo quod omnibus frugibus citius areat, ²³ unde **ordeaceus** a um, ²⁴ vel **ordeiceus**, ²⁵ et hoc **ordeolum** li diminutivum, ²⁶ et hec **arundo** nis quia cito aret, ²⁷ unde **arundineus** a um, ²⁸ et hoc **arundinetum** ti .i. locus ubi arundines crescunt, unde in libro sapientie de iustis dictum est tamquam scintille in arundinetum discurrunt. ²⁹ Areo componitur **inareo** es, ³⁰ et **exareo** es.

¹ **Ater** a um .i. niger et comparatur atrior aterrimus, ² unde **atre** atrius A xx aterrime adverbia, ³ et hoc **atramen** nis .i. nigredo, ⁴ unde hoc **atramen-**

10 Plaut. aul. 201 16 cf. Macr. Sat. VII 12, 2: laridum vocamus, ut opinor, quasi large aridum 22 cf. Hrab. univ. XIX 2 PL 111 col. 505D: Hordeum dictum quod prae caeteris generibus frumenti antea fiat aridum 28 sap. III 7 A xix

11-13 om. Mai 13 astrologicus: astroloicus I astrologus P₁ 14 astrologice: astroloice I

1 supinis: supino Mai 3 adverbia om. P₂ 5 inchoativum om. πAP₂ 7 s.l. P₂ 9 diminutivum om. πφ (et areolus li, et areolor aris) P₁ 10 effossus (Mai): effossus V₁ / arapagatum: arapagatus A 12 diminutivum om. πφ 13 om. πφ (sed cf. rep. a 217) 14 arenosus: arenosa Mai 14-15 mutato ordine φ 16 sit om. P₁ 20 habent: habet A 22 ordeum: hordeum P₂ Mai / eo om. A / (pre) omnibus φ / citius (Mai): scicius V₁ siccius I / areat: arescat P₂ 23 ordeaceus: ordeacius H hordeacius M₁ hordeaceus Mai 23-24 mutato ordine V₁H 24 ordeiceus: ordeicius H hordeicius V₁ 25 ordeolum: hordeolum Mai / diminutivum om. P₁ 26 arundo: harundo A / aret: areat M₁ 28 i. locus om. A / arundines crescunt: arundo crescit P₁ / de iustis om. A / dictum est om. πφ / arundinetum: harundinetum A / discurrunt: s.l. M₁ discurrunt P₁ 30 om. A / es (perareo) P₁

1 niger om. φ 2 adverbia om. φ

A xx

tum ti, ⁵ et hoc **atramentarium** rii .i. scriptorium, unde propheta ecce vir habens atramentarium scriptoris ad renes. ⁶ Et inde hoc **atramentariolum** li diminutivum. ⁷ Item ab ater hoc **atrium** trii, ⁸ unde hoc **atriolum** li diminutivum, ⁹ et hic **atriensis** is .i. ianitor, ¹⁰ et **atratus** a um .i. atris vestibus indutus, ¹¹ quod et **atramus** a um dicitur. ¹² Et hic et hec et hoc **atrox** cis quod comparatur atrocior atrocissimus, ¹³ unde **atroci-ter** atrocius atrocissime adverbia, ¹⁴ et hec **atrocitas** tis. ¹⁵ Ater componitur **subater** a um .i. aliquantulum ater, ¹⁶ et pluraliter **quinquates** trium .i. quinque atri dies in quibus multa mala Romanis evenerunt, unde Horatius in epistulis ac potius festis puer ut quinquatribus.

- A xxi ¹ **Aula** le .i. domus regia, ² inde hec **aulula** le diminutivum, ³ et **aulicus** a um, ⁴ et **aulanus** na num .i. palatinus, sicut a monte montanus, et a predio predianus, ⁵ et hoc **auleum** lei .i. cortina, unde Claudius Claudianus pars aulea tenent alii pretexere ramis; ⁶ et hic et hec **aularis** et hoc aulare. ⁷ Sciendum autem quod **aula** dicitur aliquando pro scrinio in quo res reponuntur, unde Plautus in aularia quadrilibrem aulam auro onustam ego habeo. ⁸ Unde etiam idem Plautus eandem comediam in qua hoc scripsit **aulariam** vocavit eo quod in ea de aula .i. de quadam capsella auro plena faciat mentionem. ⁹ **Aule** quoque plurali numero dicuntur fistule organorum per quas elicitur melodia, ¹⁰ et inde **aulidus** a um .i. dulcis ad instar soni organi, unde Martianus Capella aulideque dulcedinis cantus intonuit. ¹¹ Et componitur hec pars hec **hydraula** le .i. sonus organi vel ut alii volunt quoddam genus organorum, unde idem Martianus nec hydraularum organica deerat plenitudo; ¹² et inde **hydraulicus** a um.

A xx ⁵ *Ezech. IX 2: ecce ... vir ... et atramentarium scriptoris ad renes* ¹⁶ *Hor. epist. II 2, 197: ac potius puer ut festis Quinquatribus olim*

A xxi ⁵ *Claud. rapt. Pros. II 320* ⁷ *Plaut. aul. 809: quadrilibrem aulam auro onustam habeo* ⁸ *Plaut. aul. tit.* ¹⁰ *Mart. Cap. IX 905: inauditaeque (aulidaeque codd.) dulcedinis cantus insonuit* ¹¹ *Mart. Cap. II 117: nec hydraularum harmonica deerat plenitudo*

A xx ⁶ diminutivum *om.* π AP₂ ⁷⁻⁸ *om.* P₂ ⁸ diminutivum *om.* $\pi\phi$ ¹³ *atroci-ter (Mai) (adverbium) V₁ / adverbia s.l. M₁ om. AP₂* ¹⁵ aliquantulum: aliquantum P₁ ¹⁶ et pluraliter *om.* P₁ / trium: trum V₁HP₂ *ante corr.* / epistulis: epistolarum libro V₁H / ac: at I ϕ / ut: in P₁

A xxi ²⁻⁸ *post 10 ϕ* ⁴ et aulanus na num *om.* P₁ / et a predio predianus M₁A ⁵ Claudius *om.* P₂P₁ / alii pretexere ramis *om.* H / alii: aliis V₁ altis Mai ⁶ *om.* P₂ ⁷ Sciendum ... aliquando *om.* M₁A / aula: aulea P₁ / quo: quibus A / res reponuntur: reponuntur aliqua P₁ / reponuntur: ponuntur ϕ ⁷⁻⁸ quadrilibrem ... Plautus *om.* V₁ ⁸ idem Plautus *om.* AP₂ / aulariam: aulariam I ϕ / aula .i.: aularia P₁ ⁹ (in) plurali AP₂ ¹⁰ organi: organici (V₁ *post corr.*) $\pi\phi$ / aulideque: aulide quoque P₁ ¹¹ Et componitur hec pars (paras V₁): Et hec pars aula componitur M₁ *post corr.* Aula componitur M₁ *ante corr.* A Et componitur HP₂ Mai / idem *om.* V₁IM₁ *ante corr.* / nec: hec P₁ / organica: organa I / (non) deerat P₁

24 / 25 M.

¹ **Arbor** ris, ² inde hec **arborcula** le, ³ et **arboreus** a um, ⁴ et **arborinus** A xxii a um, ⁵ et hoc **arbustum** ti .i. locus ubi arbores crescunt maiores, ⁶ et inde **arbusteus** a um, ⁷ et hec **arbutus** ui quod de minori virgulto dicitur, ⁸ et inde hoc **arbutetum** ti .i. locus ubi arbutus crescunt, ⁹ et **arbutus** a um .i. de arbutu existens, unde Statius in libro Tebaidos arbutei sub cortice libri clausa tepent.

¹ **Archos** Grece princeps Latine, ² inde hec **archia** e .i. principatus, ³ et A xxiii per compositionem hic **archimandrita** te .i. princeps ovium nam ^{3a} mandros dicitur ovis. ⁴ Et hic **cosmarca** ce .i. princeps mundi sicut Romanorum fuit dux nam ^{4a} cosmus vocatur mundus, ⁵ et inde **cosmarchia** .i. eius principatus. ⁶ Et hic **archetipus** pi .i. princeps figurarum, unde Iuvenalis et iubet archetipos pluteum servare Cloantas. ⁷ Item ab archos hic **pentacontarcus** ci .i. princeps et magister super L homines, unde in libro Machabeorum primo constituit Iudas duces populi, centuriones, et pentacontarcos. ⁸ Et hic **monarcha** ce .i. princeps unius civitatis nam ^{8a} monos scimus esse unus, ⁹ et inde hec **monarchia** e .i. ipsa potestas, ¹⁰ et hic **tetrarcha** che .i. princeps quarte partis, sicut in evangelio invenimus, ¹¹ et inde hec **tetrarchia** e, ¹² et **tetrarcare** .i. principari, unde Horatius in epistulis tetrarchare volens accedes siccus ad unctum. ¹³ Item ab archos hic **genearcha** e .i. princeps et caput totius generis, ¹⁴ et hic **misteriarches** is .i. princeps misterii, unde Prudentius in libro ymnorum ipse ex omnibus misteriarches incidit. ¹⁵ Et hic **ierarca** ce .i. sacer princeps sicut episcopus, ¹⁶ et **ierarchia** e .i. ipsa

9 Stat. *Theb.* I 584-585: clausa arbutei sub cortice libri | membra tepent

A xxii

6 Iuv. II 7: et iubet archetipos pluteum servare Cleanthas 7 I *Macc.* III 55: constituit Iudas duces populi tribunos et centuriones et pentacontarcos 10 cf. Luc. III 1; III 19; al. 12 Hor. *epist.* I 17,12: te tractare voles, accedes siccus ad unctum 14 Prud. *perist.* II 349-350 A xxiii

4 om. P₁ 5 maiores om. A 6 om. φ (s.l. M₁) / arbusteus: arbuteus V₁I 7 arbutus: A xxii arbustus φP₁ / minori virgulto (virgulto M₁): tumore virgulti A 8 arbutetum: arbuteum V₁ ante corr. P₂ ante corr. P₁ arbutum A / arbutus: s.l. P₂ arbusta A / crescunt: s.l. P₂ crescit V₁HM₁ fuit vel crescit I 9 arbutu: arbuto IM₁ ante corr. arbutu P₁ / existens: existit φ / arbutei: arbutorum I / clausa tepent: dapsa tepent P₂ clausa tempnunt I et cetera P₁

3 ovium: avium M₁ ante corr. / mandros: mandras φ 4 cosmus: cosmos Mai 6 pluteum: A xxiii puteum M₁A / Cloantas: Cloantes V₁ Cleanthes Mai 7 princeps (Mai): (figurarum) V₁ / et magister om. φ / super L homines: super V homines HI V hominum φP₁ L hominum fort. melius / primo om. φ / constituit (Mai): constituit V₁ / duces populi om. AP₁ / pentacontarcos: pentacontarcos HA 8 scimus esse: dicitur H est φ interpretatur P₁ / unus: unum φ 9-11 .i. ... e om. V₁ 10 partis (regni) P₁ / sicut in evangelio invenimus om. M₁A 12 tetrarcare: tetrarcho M₁ tetrarchio A tetrarchari P₂ / principari: principor M₁A p̄ncipare H / epistulis: epistolarum libro V₁H odis P₁ / accedes: accedens IM₁ accedo P₁ / siccus et s.l. vel pauper H / unctum et s.l. .i. divitem H 14 misteriarches: ministeriarches V₁I ministrarches Mai / misterii: totius misterii φ ministerii V₁I / misteriarches: ministeriarches V₁I ministrarches Mai / incidit: incedit Mai 15 sicut episcopus: super episcopus H

potestas, ¹⁷ et hic **toparcha** e .i. princeps super totum, unde Iosephus in octavo quod dono Arabie toparche regesque mittebant; ¹⁸ et inde hec **toparchia** e .i. eius potestas. ¹⁹ Componitur quoque archos **comarchus** i .i. princeps super comites, ²⁰ et **demarcus** ci .i. princeps super decem, unde Plautus in Gurgulione nec comarcus, nec demarcus, nec cum tanta gloria; et multis aliis modis qui alibi dicuntur.

- A xxiv ¹ **Armus** mi .i. scapula, ² inde secundum Rabanum hic **armelaus** .i. vestis humeros tantum tegens sicut scapulare monachorum, ³ et hoc **armillum** li .i. vas vinarium aptum ad portandum in humeris, ⁴ et hec **armilla** .i. torques dextrocherium. ⁵ Item ab armus **armo** as verbum activum, ⁶ et inde **armatus** a um, ⁷ et hec **armatio** is, ⁸ unde hec **armatiuncula** le, ⁹ et hec **armatura** e, ¹⁰ et hoc **armamentum** ti, ¹¹ et hoc **armementum** ti quod de maioribus dicitur animalibus, ¹² unde hic **armementarius** rii qui custodit armentum, ¹³ et hoc **armementarium** rii quod pro toto pecorum grege dicitur, ¹⁴ unde hoc **armementariolum** li diminutivum, ¹⁵ et hoc **armarium** rii .i. locus ubi reponuntur arma quod modo pro librorum accipimus repositorio, quia libri catholici arma sunt Christianorum, ¹⁶ unde hoc **armariolum** li, ¹⁷ et hoc **armamentarium** ii vel armorum vel cuiuslibet rei repositorium. ¹⁸ Armo componitur **coarmo** as, ¹⁹ et **exarmo** as, et ab istis verbalia. ²⁰ Arma componitur **armipotens** is, ²¹ et **armiger** a um, ²² et hic et hec **exermis** et hoc **exerme** .i. extra arma, ²³ et hic et hec **inermis** et hoc **inermis**, ²⁴ quod etiam **inermus** a mum reperitur, unde Virgilius tunc studio effuse matres et vulgus inermum. ²⁵ Componitur quoque arma hic **armilustris** strii .i. locus metuendus qui ab armatis sepius lustratur vel ludus cum armatis factus.

A xxiii ¹⁷ Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* VIII p. 233 F. ²⁰ Plaut. *Curc.* 286: nec demarchus nec comarchus nec cum tanta gloria

A xxiv ² Cf. Hrab. *univ.* XXI 15 PL 111 col. 573A: Armelausa vulgo vocata, quod ante et retro divisa atque aperta est, in armos tantum clausa, quasi armiclausula, cum littera ablata ²⁴ Verg. *Aen.* XII 131: Tum studio effusae matres et vulgus inermum

A xxiii ¹⁷ quod: que V₁ qui A / regesque om. A / mittebant: mittebantur A ¹⁸ eius: ipsa P₁ ¹⁹ Componitur quoque: Et componitur Mai ²⁰ demarcus: demonarcus A (*ubique*) / aliis om. V₁P₁ / qui: que AP₂ / dicuntur: dicuntur IP₂

A xxiv ² sicut om. P₂ ³ vinarium: humarium P₁ ⁴ torques om. P₂ / dextrocherium om. P₁ ⁵ (hoc nomine quod est) armus V₁I ⁸ om. Mai / armatiuncula: armenticula π ¹⁰ om. M₁ / armamentum: armentum V₁ ante corr. / ti (locus ubi arma includuntur) P₁ ¹¹ et hoc armentum om. A / animalibus (grex de minoribus) P₁ ¹²⁻¹³ qui ... quod om. P₁ ¹² qui custodit armentum (armenta V₁ post corr., Mai): custos armenti H ¹²⁻¹³ post 7 iterum legitur in V₁ (*ubi om. Mai*) ¹⁴ diminutivum (et ab armus hec arma morum) H ¹⁵ armarium rii: armariolum P₁ / reponuntur: ponuntur V₁HM₁A / accipimus: dicitur P₁ / catholici: catholicorum A / sunt: dicuntur P₁ ¹⁶ om. P₁ ¹⁷ armamentarium: armentarium HP₁ armatarium I ante corr. / (generaliter) cuiuslibet π ¹⁸ Armo: Armus P₁ ¹⁹ et exarmo as om. φ ²⁰ componitur (Mai): componuntur V₁ ²²⁻²³ i. ... inermis om. P₂ ²² extra arma: sine armis P₁ ²⁴ etiam: et Mai / reperitur: dicitur M₁ om. A / studio: studeo A / matres: vires I ²⁵ armilustris: armilustris V₁M₁P₂ / ab om. I / armatis: armis P₁ / lustratur: illustratur V₁

26 / 27 M.

¹ **Anclo** as avi are anclatum tu .i. haurire verbum activum, unde Livius A xxv florem anclabant Liberi ex carcesiis; ² et inde verbalia **anclator**, ³ **anclatus**, ⁴ **anclatio**, ⁵ **anclabilis**, ⁶ et **anclabiliter** adverbium, ⁷ et hec **anclia** e .i. rota hauritoria vel sentina, quod in libro Aldhelmi quem de virginitate scripsit invenies, ⁸ et hec **anclabris** is .i. mensa in divinis officiis aptata, ⁹ cuius vasa etiam **anclabria** nuncupamus. ¹⁰ **Anclo** componitur **exanclor** as similiter pro haurire, ¹¹ unde **exanclator**, ¹² **exanclatus**, unde Martianus Capella ab ipsius Cecauminis exanclata fomitibus; ¹³ et hec **exanclatio** is, ¹⁴ et hic et hec **exanclabilis** et hoc exanclabile, ¹⁵ et **exanclabiliter** adverbium.

¹ **Augeo** es auxi auctum ctu verbum activum, ² inde **auctor** ris quod est A xxvi communis generis quando auctorem significat, quando vero actionem masculini, ³ et inde hec **auctoritas** tis, ⁴ et **auctorizo** as, ⁵ unde **auctorizatus** a um, ⁶ et hec **auctorizatio** is, ⁷ et hic et hec **auctorizabilis** et hoc auctorizabile, ⁸ unde **auctorizabiliter** adverbium, ⁹ et **auctoro** as, ¹⁰ unde **auctortatus** a um, ¹¹ et hec **auctoratio** is. ¹² Et componitur **exauctoro** as .i. extra auctoritatem facere vel ut quibusdam placet delere, ¹³ et inde **exauctorator**, ¹⁴ et **exauctoratus**, unde Quintilianus de causis exauctoratas manus armis, agresti labore subegit. In hoc autem loco exauctoratus ponitur pro extra auctoritatem positus, in alio vero pro deletus, unde Macrobius de Saturnalibus exauctorata tamen a sequenti etate. ¹⁵ Item ab augeo **auctus** a um, ¹⁶ et **augesco** is verbum inchoativum, ¹⁷ et hoc **augmentum** ti, ¹⁸ unde **aumentor** aris verbum deponens, ¹⁹ et inde **aumentator**, ²⁰ **aumentatus**, ²¹ **aumentatio**, ²² et **aumentativus** a um, ²³ et **autenticus** a um .i. nobilis. ²⁴ Item ab augeo **augustus** a um nobilis, ²⁵ et hoc **autarium** rii .i. cibus qui mense vacuate superadditur, ²⁶ et hec **auxilla** le .i.

¹ Liv. Andr. *trag.* 30 Ribb.³ ⁷ cf. Aldh. *virg.* I 9 p. 237,7: anthlia, hoc est rota hauritoria A xxv
12 Mart. Cap. I 17: ab ipsius Cecaumenis exanclata fomitibus

¹⁴ Ps. Quint. *decl.* III 3: exauctoratas armis manus agresti labori (labore *codd.*) subegit A xxvi
Macr. *Sat.* I 5,3

¹ Livius: Lucanus M₁ *post corr.* / Liberi (Mai): Liberii V₁I / carcesiis: carchesiis I Mai ⁷ anclia (Mai): anchia V₁ / hauritoria: hauritoria I / Aldhelmi: Adelmi V₁Iq ⁸ in om. M₁P₂ / aptata: apta I ⁹ vasa: vas I ¹⁰ similiter om. P₁ / haurire: exaurire P₁ ¹² exanclatus (exanclatio) IP₂P₁ (cf. 13) / Cecauminis: cauminis H isce cauiminis M₁ isce cauininis A hisce cauminis P₂ te rā n' P₁ Cecaumenis Mai ¹³ *post* 12 exanclatus IP₂P₁

¹ activum (.i. amplificare) in marg. V₁ om. A ⁶ auctorizatio: autoratio I ⁷⁻¹¹ in marg. A xxvi
M₁ om. A ⁷ auctorizabilis: auctorabilis IM₁ ⁸ auctorizabiliter: autorabiliter IM₁
¹⁰ auctoratus: exauctoratus M₁ ¹² extra: contra P₁ / quibusdam: quibus I ¹³⁻¹⁴ exauctorator, et exauctoratus: verbalia M₁A ¹⁴ exauctoratas (Mai): exauctoratus V₁ exauctoratis I / exauctoratus: exauctoratis I / positus: positus I / vero (loco) I om. M₁A / deletus: deletus I / etate: etati P₁ ²¹⁻²² om. Mai ²² aumentativus: augmentacius I aumentatus P₁ ²⁴ om. IP₂
²⁵ qui (Mai) om. V₁ / superadditur: imponitur I (et autim .i. augenter) P₁

olla, ²⁷ unde hec **auxillula** le diminutivum, ²⁸ et **auctim** adverbium .i. cresceret, ²⁹ et **auktionare** .i. res strenue agere, ³⁰ unde et **auktionator** dicitur pro imperatore, ³¹ et hic **auktionarius** rii mercator qui res auget. ³² Augeo componitur **adaugeo** es, unde Plautus in aularia utinam me dii adauerint ad suspendium. ³³ Et **adauctus** a um, ³⁴ et hec **adauctio** is, ³⁵ et hoc **adauma** atis .i. augmentum, quod in passione sancti Christofori martiris invenies.

- A xxvii ¹ **Am** prepositio significat circum et iungitur cum multis partibus, ² ut hic, **ambio** is .i. circuire, ³ unde **ambitus** a um .i. circumdatus, Ovidius iussit *et* ambite circumdare littora terre; ⁴ et **amburo** is, ⁵ unde **ambustus** a um .i. circumustus, ⁶ et hoc **amphitheatrum** ri .i. locus gladiatorum circumtritus, ⁷ et hic **Amphitrites** is mare a circumterendo littore dictus, unde Ovidius metamorphoseos in primo nec brachia longo margine terrarum porrexerat Amphitrites. ⁸ Item ab am hic **amphiballus** li .i. vestis circumvillosa qua utuntur Hibernienses, ⁹ et hec **amphitapa** pe .i. tapetum circumvillosum, ¹⁰ et **ambusilla** le .i. venter aquiliculus, ¹¹ et **amterminus** a um .i. ille qui habitât iuxta terminos, ¹² et pluraliter **amsegetes** tum .i. segetes iuxta viam, ¹³ et hec **ambubaia** ie .i. mulier circa balnea frequens, unde Horatius in sermonibus ambubaia-rum collegia. Hinc etiam perplures alie possunt partes derivari sed alibi melius enodabuntur.

- A xxviii ¹ **Ago** is egi actum ctu verbum activum, ² unde hic **actor** ris, ³ et **actus** a um, ⁴ et hec **actio** onis, ⁵ unde hec **actiuncula** le diminutivum, ⁶ et hic **ac-**

A xxvi 32 Plaut. *aul.* 50: utinam me divi adaxint ad suspendium 35 cf. fort. Pass. Christ. LXIX 3 (MGH, *Poetae* IV, p. 814 Strecker): Dagnus diceris ... derivato a dagmate

A xxvii 3 Ov. *met.* I 37 7 Ov. *met.* I 13-14: nec brachia longo | margine terrarum porrexerat Amphitrite (Amphitrites var. l.) 13 Hor. *serm.* I 2, 1

A xxvi 28 .i. cresceret om. φ 31 auget. (Ab ultimo supino huius verbi augeo u mutata in o fit aucto auctas frequentativum .i. frequenter augere, a quo auctito auctitas) in marg. V₁ 32 Plautus ... suspendium post 35 M₁ post 33 P₂ om. AP₁ 33 adauctus: adauctatus Mai 34 om. P₁ / adauctio (Mai): exauctio V₁ 35 adauma (Mai): adaugma Hlφ aduma V₁ / sancti: beati P₂ om. πM₁ / martiris om. P₁ / invenies: invenitur P₁ reperies H (et augesco augescis verbum incoativum incipio augeri) V₁ post corr.

A xxvii 1 cum om. A 2 circuire: circumvenire P₁ 3 unde ... circumdatus (Mai): om. πφ / Ovidius ... terre om. πφ / et scripsi: om. P₁ 4 (Mai): om. πφ 5 ambustus (Mai): ambutus V₁ I 7 circumterendo: circumtritando I circumvertendo P₂ / littore: littora φ / dictus: dictum φ Mai / metamorphoseos om. P₁ / in primo om. M₁P₂P₁ 10 ambusilla: amfibusilla P₁ / aquiliculus scripsi: aquiliculus P₁ om. πφ 12 segetes: seges φ 13 circa: circum I / collegia (Mai): colephar. A (existentes) V₁I s.l. M₁ (pharma capole) H (pharmacopole) P₂ / Hinc ... enodabuntur: et cetera P₁ / perplures: plures M₁A / partes: voces Mai om. V₁

A xxviii 1 egi s.l. M₁ / actum ctu om. P₁ / verbum activum om. φ 2 ante 6 H 5 diminutivum om. πφ

28 / 29 M.

tus ui,⁷ et **actito** as verbum frequentativum, unde verbalia,⁸ et **activus** vum,⁹ et hic et hec **actualis** et hoc actuale,¹⁰ unde **actualiter** adverbium,¹¹ et **actutum** adverbium .i. cito quod in Terentio reperies.¹² Item ab ago hic **agolus** li .i. baculus pastoralis ab agendo pecore dictus,¹³ et hic et hec **agilis** et hoc agile quod comparatur agilior agillimus,¹⁴ unde **agiliter** agilius agillime adverbium,¹⁵ et hec **agilitas** tis,¹⁶ et **agito** as verbum frequentativum,¹⁷ unde **agitator**,¹⁸ **agitatus**,¹⁹ **agitatio**,²⁰ **agitabilis**.²¹ Et componitur **exagito** as,²² et **coagito** as,²³ et **subagito** as,²⁴ quod et **subigito** dicitur .i. subducere, unde Terentius in tertia comedia hec quidem contumelia est amicum ad te recipere, et eius amicam subigitare; et ab istis verbalia.²⁵ Item ab ago hic **agoranomus** mi .i. princeps quasi per actionem nominatus et divulgatus, unde Plautus in Gurgulione nec tyrannus quisquam nec agoranomus.²⁶ Et hic **agon** nis .i. certamen,²⁷ et inde hec **agonia** e .i. pugna vel certamen,²⁸ et hic **agoniteta** te .i. pugil,²⁹ et hic **agonista** te.³⁰ Et componitur hic **antagonista** te .i. recertator qui ante commisit certamen,³¹ et hic **agonizeta** te .i. victor, unde Iosephus in sexto decimo pro qua munificentia perpetuus agonizeta nominatus est.³² Et inde **agonizo** as .i. certare verbum neutrum,³³ unde **agonizator**,³⁴ **agonizatus**,³⁵ **agonizatio**,³⁶ et **agonisticus** a um dicitur ab agone .i. victoriosus vel bellicosus, unde Augustinus in commentario super psalterium et certe inquit reddetis rationes quare monachos agonisticos appelletis.³⁷ Item ab ago hec **agina** e .i. foramen in quo trutina se vertit,³⁸ et hic **aginator** oris .i. actor qui rem suam agiliter agit,³⁹ et hec **agiographa** .i. sacra scriptura.⁴⁰ Et secundum Rabanum hoc **agmen** nis dicitur ab ago,⁴¹ et hec **egis** egidis .i. scutum eo quod agitur ante hominem, unde Ovidius metamorphoseos in sexto defenditur egide pectus.⁴² Item ab ago hec **agea** agee .i. locus in navi in quo hortator accedit, unde Ennius multa foro ponens, ageaque longa

11 cf. Ter. *Phorm.* 852; ad. 634 24 Ter. *heaut.* 566-567: istaec quidem contumeliast, | hominem amicum recipere ad te atque eius amicam subigitare 25 Plaut. *Curc.* 285 31 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* XVI p. 463 F.: pro qua munificentia perpetuus Agonitheta nominatus est 36 Aug. in *psalm.* CXXXII 6: sed certe reddidistis rationem de nomine, quare appelletis agonisticos 40 apud Hrab. *non repperi, sed cf. Isid. orig.* IX 3, 64: Agmen ... ab agendo vocatum 41 Ov. *met.* VI 79 42 Enn. *ann.* 492: Multa foro ponet et agea longa repletur

8 om. φ 11 actutum (similiter) V₁I / adverbium om. I / quod in Terentio reperies (invenies φ): teste Terentio P₁ 12 agendo: agitando πφ / pecore: pecoris V₁ ante corr. 13 agillimus: agillissimus V₁ 14 agiliter: agile Mai / agillime: agillissime Mai / adverbium s.l. M₁ 16 et (a secunda persona agis ablata s et addita to fit) P₁ 17-19 om. φ (in marg. M₁) 24 subigito: subligo A subigo P₂ / dicitur .i. subducere: .i. subducere I idem P₁ / ad: a AP₂ 25 quasi (Mai): quoque V₁ / actionem: acteronem *perperam legit Mai* / quisquam: quicquam I / nec s.l. M₁ 28-30 et hic ... componitur om. V₁ 30 antagonista (Mai): agometa V₁ / recertator: recertator H certator I / commisit: promisit I (aliud) φ 31 in sexto decimo om. P₁ / est: es I 33 agonizator: agonator I ante corr. 36 vel: et Mai / rationes: rationem M₁A / quare: quia P₂ / appelletis: appellatis AP₁ ante corr. 37 e (neutrum) A ~ 38 aginator, collato Paul. *Fest.* p. 9, 12-14 L.: agenerator πφ / .i. actor om. φ 39 agiographa: ageographa π agiographa M₁A / scriptura: scriptura HI Mai 41 hec: hic P₁ / agitur: agitur V₁Hφ agatur I / metamorphoseos in sexto om. P₁ 42 hec: hic P₁ / in quo hortator (orator V₁): per quem ad remos Mai / accedit: accedet V₁H sedet P₁ acceditur Mai

repletur.⁴³ Et hic **agagula** le .i. lenocinator,⁴⁴ et pluraliter **agonei** agoneorum .i. victime que pro rebus agendis offerebantur,⁴⁵ et hec **Agenoria** rie .i. dea agendi,⁴⁶ cuius festa **Agonalia** vocantur, unde Macrobius de Saturnalibus scias Agonaliorum repertorem esse Numam Pompilium.⁴⁷ Ago componitur **abigo** is .i. fugare,⁴⁸ unde **abactus** a um .i. fugatus et dispersus, unde Statius Thebaidos sedet intus abactis ferrea lux oculis;⁴⁹ et hec **abactio** is,⁵⁰ et hic **abigeus** ei .i. fur iumentorum eo quod ipsa iumenta abigat aliorum.⁵¹ Componitur quoque ago **ambigo** is .i. dubitare,⁵² unde **ambactus** a um .i. circumactus sicut solet esse quisquis dubitat,⁵³ et hec **ambactio** is,⁵⁴ et pluraliter **ambages** gum .i. dubie locutiones,⁵⁵ unde **ambiguus** a um,⁵⁶ et hec **ambiguitas** is,⁵⁷ et **ambigiosus** a um .i. dubitabilis,⁵⁸ unde **ambigiose** adverbium,⁵⁹ et **ambago** nis idem quod ambages.⁶⁰ Item ago componitur **cogo** is,⁶¹ unde **coactus** a um,⁶² et hec **coactio** is,⁶³ et **coactim** adverbium .i. urgenter,⁶⁴ et hoc **coagulum** li,⁶⁵ unde **coagulo** as verbum activum, unde verbalia.⁶⁶ Et **cogito** as verbum neutrum dicitur a cogo,⁶⁷ unde **cogitatus** a um,⁶⁸ et hec **cogitatio** is,⁶⁹ et inde hec **cogitatuuncula** le diminutivum,⁷⁰ et hic **cogitatus** tui,⁷¹ et hoc **cogitamen** nis.⁷² Et componitur **recogito** as,⁷³ et **excogito** as,⁷⁴ et **precogito** as, et ab istis verbalia.⁷⁵ Item ago componitur **prodigo** is .i. vastare dilapidare, unde Plautus in aularia festo die si quid prodegeris, profecto egere liceat, nisi peperceris;⁷⁶ et inde **prodigus** a um .i. ultra modum largus,⁷⁷ et hoc **prodigium** gii .i. monstrum turpe et ad vastandum paratum,⁷⁸ unde hoc **prodigiolum** li diminutivum,⁷⁹ et **prodigosus** a um,⁸⁰ unde **prodigiose** adverbium,⁸¹ et hic et hec **prodigialis** et hoc prodigiale,⁸² unde **prodigialiter** adverbium.⁸³ Item ago componitur **exigo** is,⁸⁴ unde hic **exactor** is,⁸⁵ et **exactus** a um,⁸⁶ et hec **exactio** nis.⁸⁷ **Redigo** is,⁸⁸ unde **redactus** a um,⁸⁹ et hec **redactio** is.⁹⁰ **Adigo** is,⁹¹ unde **adactus** a um,⁹² et hec **adactio** is.⁹³ **Subigo** is,⁹⁴ unde **subactus** a um,⁹⁵ et hec **subactio** nis.⁹⁶ **Perago** is,⁹⁷ unde **peractus** a um,⁹⁸ et hec **peractio** is.⁹⁹ **Transigo** is,¹⁰⁰ unde **transactus** a um,¹⁰¹ et hec

46 Macr. Sat. I 4,7: Antias ... Agonaliorum repertorem Numam Pompilium refert 48 Stat. Theb. I 104-105 75 Plaut. aul. 380-381: festo die si quid prodegeris, | profecto egere liceat, nisi peperceris

43 hic: hec A / lenocinator (vel pantomimus) φ 44 agonei: agenei πφ 45 Agenoria: Agonea I Agoneia et s.l. vel Agenoria P₁ 46 vocantur: vocabant I / repertorem: reparationem I ante corr. / Pompilium: Pompeium A 47 fugare: fugo M₁A 48 et dispersus om. P₁ / unde scripsi: om. πφP₁ / Statius ... oculis om. πφ 50 abigeus (Mai): abieus V₁ abieius M₁ abiecus A abiectus P₁ / ipsa: ipse P₁ om. Mai / aliorum (et pro nomine furti abigeatus tui) in marg. M₁ 51 ago: abago A / dubitare: dubito M₁A 52 .i. circumactus om. P₁ / quisquis: qui φ 54 .i. dubie: dubie (scilicet) V₁H 57 ambigiosus: ambiguosus AP₂ 58 ambigiose: ambiguose IAP₂ 59 idem (scilicet) π 60 cogo: coago P₂ 61 om. Mai 63 .i. urgenter om. φ 65 activum om. A 66 a cogo: ab ago P₁ om. φ 69 diminutivum om. P₁ 75 vastare: vasto M₁A / dilapidare: dilapido M₁A om. P₁ / quid: quidem P₂ / prodegeris om. M₁A / liceat: licet P₁ 76 .i. (diffusus) π 78 diminutivum om. πφ 82 adverbium (et hec prodigialitas) H 86 exactio nis (Mai): exactoris V₁ 88-90 om. M₁ 92 om. φ / adactio (Mai): exactio V₁ 95 om. V₁H

30 / 31 M.

transactio is. ¹⁰² **Inigo** is .i. pecus a pastu agere. ¹⁰³ Componitur etiam **per-ago** is quasi pedem ago sed de isto verbo latius in sequentibus loquar. Sciendum autem quod omnia composita ab ago faciunt preteritum in egi, supina in actum.

¹ **Alea** alee, ² inde hec **aleola** le diminutivum, ³ et hoc **aleatorium** rii .i. A xxix locus ubi luditur cum aleis, ⁴ et **aleatorius** a um, ⁵ et hoc **alearium** rii .i. locus ubi alee reponuntur vel ubi luditur, ⁶ et hic **aleo** nis .i. ille qui assidue in aleis ludit, unde Nevius pessimorum pessime, audax, ganeo lustrum aleo. ⁷ Et hic **aleator** is .i. ille qui perfectus est in ludo alearum.

¹ **Ardeo** es arsi verbum neutrum et caret supinis, ² inde hic et hec et hoc A xxx **ardens** is quod comparatur ardentior ardentissimus, ³ unde **ardenter** ardentius ardentissime adverbium, ⁴ et hic **ardor** ris, ⁵ et hic **ardelio** nis .i. le-cator, ⁶ et **ardesco** cis, ⁷ quod componitur **redardesco** is, unde Ovidius de remediis flamma redardescit, que modo nulla fuit. ⁸ Item ab ardeo **arseverse** verbum defectivum .i. avertit ignem, unde Afranius inscribit quis in hostio arseverse. ⁹ Et hec **arseda** de .i. stella quadriugis, ¹⁰ et hoc **arsineum** nei .i. vestimentum muliebri ardentis coloris, ¹¹ et **arduus** a um eo quod ardua semper ardent a sole, ¹² et inde hec **ardea** dee .i. quedam avis ardua petens que Gallice dicitur ^{12a} hairun, unde Ovidius metamorphoseos in nono ipsa suis deplangitur ardea pen-nis. ¹³ Item ab ardeo per compositionem **cardiacus** ca um .i. cordis pul-

6 Naev. com. 118 Ribb.³

A xxix

6 Ov. rem. 734: flamma redardescet, quae modo nulla fuit
scribat aliquis arseverse in ostio8 Afran. com. 415 Ribb.³: In-

12 Ov. met. XIV 580

A xxx

¹⁰² agere: ago M₁A ¹⁰³ pedem ago (et componitur dego is verbum neutrum .i. vivere, et agaso quasi agens asinum, Persius [V 76-77] tressis agaso, vasa tenuique farragine mendax. Et mango quasi manu agens) P₁ / sed de ... loquar om. P₁ / verbo ... loquar: dicitur largius in sequentibus φ / preteritum: preterita HIφ / supina (vero) V₁M₁P₂ / actum (si supina habeant quod dico propter dego) P₁

A xxviii

² aleola: aleala P₁ ³⁻⁵ .i. locus ... alearium rii om. V₁ ⁴ aleatorius a um: aleator P₁ A xxix
⁵ luditur (cum aleis) P₁ ⁶ in: cum πφ ⁷ alearum (vel qui frequenter ludit cum aleis. Post etiam aleo dici ille qui sepius perdit ludendo in aleis) P₁

¹ neutrum: activum π / supinis: supino Mai ³ adverbium om. φ ⁵ ardilio: ardilio H A xxx
⁶ cis (incoativum) P₁ ⁷ componitur: comparatur IP₂ / redardesco: reardesco P₁ / Ovidius (in libro) V₁H / redardescit: reardescit P₁ ⁸ verbum defectivum om. P₁ / avertit (Mai): advertit V₁I
avertit M₁ post corr. P₂P₁ advertit M₁ ante corr. A / inscribat: asscribat A / hostio: ostio IP₁ ante
corr. Mai / arseverse (quod est avertit (advertit M₁ ante corr. A) ignem) φ ⁹ arseda: arsedra
P₁ / stella om. A ¹⁰ arsineum: arlineum φ arsineum P₁ ¹¹ ardent: ardentur A ¹² que
Gallice dicitur hairun om. φ / hairun: harrum P₁ et s.l. vel agros P₁ (cf. Meyer-Lübke, REW, n.
3991) / metamorphoseos in nono om. P₁ / nono: x° A

sum patiens et dicitur cardiacus quasi cor habens ardens, unde Iuvenalis cardiaco ciatum numquam missurus amico.¹⁴ Ardeo componitur **exardeo** es,¹⁵ et **inardeo** es.¹⁶ Unde **exardesco** is,¹⁷ et **inardesco** is.

A xxxi ¹ **Ager** agri, ² inde hic **agerculus** li, ³ et hic **agellus** li diminutiva, ⁴ et hic **agellarius** rii .i. rusticus, ⁵ et hic et hec **agrestis** et hoc agreste, ⁶ et **agrarius** a um, ⁷ unde hec **agraria** e .i. lex de agro vel pretium quod pro agro accipitur, unde Anianus in expositione super Matheum qui agrum locat ut agrariam recipiat.⁸ Item ab ager **agro** agras quod non est in usu, ⁹ sed componitur **peragro** as, ¹⁰ unde **peragror**, ¹¹ **peragratus**, ¹² **peragratio**, ¹³ et **peregre** adverbium .i. ad peregrinandum, sicut in evangelio legitur quod homo quidam peregre profectus est.¹⁴ Et inde **peregrinus** a um quasi pergens longius, ¹⁵ et **peregrinor** aris verbum deprensens .i. exulare, ¹⁶ et inde **peregrinator**, ¹⁷ **peregrinatus**, ¹⁸ **peregrinatio**.¹⁹ Item ab ager hic **agger** ris, ²⁰ unde hic **aggerulus** li, ²¹ et **aggero** as verbum activum, ²² quod componitur **coaggero** as, ²³ et **exaggero** as, et ab istis verbalia. ²⁴ Ager componitur hic **agricola** e, ²⁵ unde **agricultura** e, ²⁶ et **agricolanus** ni, ²⁷ et **agricultor** ris. ²⁸ Sciendum autem quos pluribus modis dicitur ager: est enim ager **alluvius** qui est iuxta aquam, ²⁹ est ager **compascuus** qui est communis ad pascendum, ³⁰ est ager **arcifinius** cuius termini arcentur obiectu fluminum et lapidum, ³¹ est ager **novalis** qui continuis annis novatur, ³² est ager **uliginosus** qui crassus est et humidus.

A xxxii ¹ **Apostolus** li .i. missus, ² inde hic **apostolatus** ui, ³ et **apostolicus** a um, ⁴ et hic et hec **apostolaris** et hoc apostolare. ⁵ Et per antiphrasin hic

A xxx 13 Iuv. V 32: cardiaco numquam cyathum missurus amico

A xxxi 7 Anianus = *Op. imperf. in Matth. XXXVIII PG 56 col. 840* 13 Matth. XXI 33; Marc. XII 1

A xxx 13 patiens: habens φ / habens *om. Mai* 16 unde: sic (sicut I) etiam ardesco (*om. P₂*) componitur πP_2 16-17 *mutato ordine* πP_2

A xxxi 2 agerulus: agerulus P_1 agriculus IM_1 agercillus *Mai* 3 et hic agellus li *om. P₁* 7 Anianus: Avianus A Augustinus I / in expositione *om. \varphi* / qui: quod I et *Mai* / recipiat: accipiat $H\varphi$ suscipiat $V_1 I$ 13 sicut ... est in *margin. M₁ om. A* / est: et cetera P_1 14 quasi *om. P₁* 15 .i. exulare *om. P₁* 17 peregrinatus: peregrinans *Mai* 18 peregrinatio (et peregrinatus tus tui) P_1 19 agger (*Mai*): ager $V_1 om. I$ / ris: eri $V_1 I om. P_1$ 20 aggerulus: agerulus I / li (et agor-sum ab alia parte) P_1 21 aggero (*Mai*): agero V_1 22 *om. IAP₂* / quod: et $V_1 HP_2$ / coaggero (*Mai*): coagero $V_1 s.l. M_1$ 23 exaggero (*Mai*): exagero V_1 26 agricolanus: agricolonus A agricolarius $P_1 Mai$ / ni: a um $M_1 AP_1$ rii *Mai* 28 pluribus: multis I diversis P_1 / dicitur ager: dicuntur agri π / alluvius: aluvius I alluvius et *s.l.* vel alluvius P_1 / qui (*Mai*): quod V_1 / iuxta et *s.l.* extra P_1 29 ager *om. \varphi* / compascuus: pascuus AP_2 30 arcifinius: arcificius P_1 / obiectu: obiectu P_1 31 continuis: singulis P_1 / novatur: innovatur P_1 32 humidus (est alius consicius, alius florens) P_1

32 / 33 M.

apostata te .i. renuntiatus vel perversus, ⁶ unde **apostaticus** a um .i. perversus, ⁷ et hec **apostasia** renuntiatio, in decretis Sirici pape adiectum est et quosdam Christianos ad apostasiam transeuntes; ⁸ et **apostatare** .i. pervertere, unde in libro sapientie vinum apostatare facit etiam sapientes; et inde verbalia. ⁹ Apostolus componitur **coapostolus**.

¹ **Alius** a aliud, ² inde **alienus** a um, ³ unde **alieno** nas verbum activum, A xxxiii
⁴ et inde **alienatus** a um, ⁵ et hec **alienatio** is. ⁶ Et componitur **abalieno** as,
⁷ unde **abalienatus**, ⁸ et **abalienatio** is. ⁹ Item ab alius **alibi**, ¹⁰ **alicubi**,
¹¹ **aliorum**, ¹² **aliquorum**, ¹³ **alio**, ¹⁴ **aliquo**, ¹⁵ **alias**, ¹⁶ **alioquin**, ¹⁷ **aliter**,
¹⁸ **aliunde**, ¹⁹ **alicunde** adverbia .i. de aliqua parte, unde Terentius in Formione alicunde, nihil est dictu facilius. ²⁰ Alius componitur **aliquis**, ²¹ **aliquantus**, ²² **aliquot** de quibus in sequentibus latius disputabo.

¹ **Alter** altera alterum, ² inde **alteratus** a um, ³ et hec **alteritas** tis, ⁴ et A xxxiv
alternus a num, ⁵ unde **alternus** as verbum activum .i. mutuare, ⁶ et inde
alternator, ⁷ **alternatus**, ⁸ **alternatio**, ⁹ et **alternatim** .i. mutuatim adverbium, ¹⁰ et **altrinsecus** adverbium .i. e contra, unde Prudentius in libro ymnorum respondit ille altrinsecus. ¹¹ Item ab alter **alterco** as verbum activum .i. certare litigare, ¹² et inde **altercator**, ¹³ **altercatus**, ¹⁴ **altercatio**.
¹⁵ Et componitur **coalterco** as, unde verbalia. ¹⁶ Alter componitur hic et hec **alterplex** cis .i. animo duplex, ¹⁷ et **sexqualter** a um, ¹⁸ et **alteruter** a

⁷ *Epist. pontif.* 255 PL 13 col. 1136A: adiectum est etiam, quosdam Christianos ad apostasiam, quod dici nefas est, transeuntes A xxxii
⁸ *Sirach* XIX 2: Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes (cf. *Bened. reg.* XL 7: vinum apostatare facit etiam sapientes)

¹⁹ *Ter. Phorm.* 300

A xxxiii

¹⁰ *Prud. perist.* V 53

A xxxiv

⁶ *om.* HA / unde (apostatire (apostatare Mai)) V₁ ⁷ *om.* πφ / et hec apostasia e .i. perversio A xxxii
in marg. M₁ ⁸ apostatare: apostare V₁ ante corr. apostato P₁ apostotare I apostoto φ / pervertere: provertere P₂ perversum fieri M₁A / apostatare (Mai): apostare V₁ apostotare M₁

² um (quod componitur alienigena) P₁ ¹³ alio (.i. ad alium locum, Terentius in Andria A xxxiii
[329] dum proficiatur alio ne videam) P₁ ¹⁵⁻¹⁶ *mutato ordine* V₁ ¹⁹ alicunde
s.l. V₁ / adverbia *om.* H / dictu: dictum Iφ ²¹ aliquantus (aliquo aliquantulum) P₁ ²² de
quibus ... disputabo *om.* P₁ / sequentibus: subsequenter H

² um (alter effectus) P₁ ⁵ unde (alteritas tis et) H / mutuare: innutuare V₁ inmutuare Mai A xxxiv
et s.l. vel cambiare H ⁸ alternatio (et alteratim quilibet alter) P₁ ⁹ .i. mutuatim *om.* φ
¹⁰ adverbium *om.* A / respondit: respondet HIAP₂P₁ ¹¹ activum: neutrum P₁ / certare: contrastare Mai / litigare *om.* P₁ ¹⁴ altercatio (altercabilis, unde altercabiliter adverbium) H
¹⁵ coalterco: exalterco I / verbalia. (Invenitur etiam altercor caris deponens) P₁ ¹⁶ Alter: Ali-
ter V₁H / alterplex: artiplex V₁ ante corr. IM₁ Mai altiplex V₁ post corr. A ¹⁷ sexqualter: ses-
qualter HP₂ sexquater I sequater V₁ / um (.i. sexta et altera proportio) M₁A

um, ¹⁹ et inde **alterutrum** adverbium .i. mutuo, unde Iacobus confitemini alterutrum peccata vestra. ²⁰ Invenitur etiam **alterutrim** in eodem sensu.

A xxxv ¹ **Ambulo** as verbum neutrum, et inde verbalia, ² et hoc **ambulacrum** cri .i. locus ad ambulandum spatiosus quod etiam pro porticu dictum reperitur, ³ et hoc **ambulatorium** rii locus aptus ad ambulandum, ⁴ et hic **imbulus** li .i. porticus lata et spatiosa, ⁵ et dicitur imbulus quasi **inambulus** .i. locus ad ambulandum spatiosus. ⁶ Ambulo componitur **deambulo** as, ⁷ inde **deambulatus**, ⁸ **deambulatio**, ⁹ et hoc **deambulatorium** rii. ¹⁰ **Preambulo** as, ¹¹ unde **preambulatus**, ¹² **preambulatio**, ¹³ et **preambulus** a um .i. ante ambulans, unde Martianus Capella Philologia Musis ambita et matre preambula corrogatur. ¹⁴ Componitur quoque ambulo **perambulo** as, ¹⁵ **coambulo** as, ¹⁶ **obambulo** as .i. circumambulare melius autem dicitur pro spatiari, unde Ovidius metamorphoseos in secundo in teneris formosus obambulat herbis. ¹⁷ Componitur etiam **redambulo** as .i. redire, unde Plautus in captivis bene ambula et redambula; et ab istis omnibus verbalia.

A xxxvi ¹ **Ante** prepositio, ² inde hic et hec **anterior** et hoc antierius, ³ et **anti-quus** a um quod comparatur antiquior antiquissimus, ⁴ unde **antique** antiquius antiquissime, ⁵ et **antiquitus** adverbia, ⁶ et hec **antiteta** te .i. opposita locutio, unde Persius crimina rasis librat in antitetis. ⁷ Item ab ante hec **antela** le .i. cingulum illud quod est ante pectus equi, ⁸ sicut **postela** dicitur illud quod posterius tenditur sub cauda, ⁹ et hoc **antarium** rii .i. prelium ante urbem factum, ¹⁰ quod et aliter **anteurbanum** dicitur, ¹¹ et hec **anteritas** is .i. antiquitas, ¹² et pluraliter **antipagmenta** torum .i. valva-

A xxxiv 19 Iac. V 16: confitemini ergo alterutrum peccata vestra

A xxxv 13 Mart. Cap. II 215: Philologia ambita Musis ac matre praeambula corrogatur 16 Ov. met. II 851 17 Plaut. capt. 900

A xxxvi 6 Pers. I 85-86

19 adverbium om. P₁ / Iacobus (apostolus) P₁ / peccata vestra: et cetera P₁ 20 om. φ

A xxxv 2 hoc (Mai): hec V₁ / quod ... reperitur: vel porticus ad spatiandum aptus P₁ 3 locus aptus: pro loco apto π / ambulandum: deambulandum (dicitur) H 4 li (quasi ambulus) H / spatiosa (vel locus ad ambulandum spatiosus) H 5 om. H 13 Philologia: Filosofia P₁ / Musis om. V₁ / matre: Marte V₁ 14 ambulo om. HA 16 in secundo: in VI° s.l. M₁ om. P₁ / in teneris: itineris I 17 redambulo: redeambulo V₁ / redire (remeare) π / redambula: redeambula V₁

A xxxvi 1 prepositio (vel adverbium) P₁ 2 antierius (superlatio caret) P₁ 4 antique (adverbium) A / antiquissime (adverbium) P₁ 5 adverbia (et antiquitas, et antiquarius a um, et antiquo as vi .i. infirmior aris) P₁ om. A 6 crimina: carmina P₁ / librat: librant A / antitetis: antitesis V₁ HM₁ 7 ante (antea et) P₁ 8 postela: postella Mai 10 aliter: alter P₁ 12 antipagmenta torum: antipagmentorum V₁ antipagmata orum Mai

34 / 35 M.

rum ornamenta.¹³ Item ab ante hic **antistes** tis .i. sacerdos quasi ante stans pro populo,¹⁴ et hoc **antistitium** .i. sacerdotium vel dominium,¹⁵ et hec **antistita** te .i. sacerdotissa, unde Cicero nobiles inquit mulieres atque illius fani antistite, rem ad magisterium deferunt.¹⁶ Item ab ante pluraliter **antes** extremi ordines vinearum,¹⁷ et notandum quod **anti** dicitur pro contra, unde et cum multis partibus iungitur,¹⁸ ut hic **antichristus** .i. contra Christum,¹⁹ **antipodes** .i. populus subterraneus contra nos habens pedes,²⁰ et hec **antiphona** e .i. contra psalmum sonans, nam^{20a} phonos dicitur sonus,²¹ unde et **paraphonista** dicimus pro cantore quasi parans phonos .i. sonos.²² Item ab ante hec **antica** e prior pars selle,²³ sicut **postica** posterior.

¹ **Alvus** vi, ² inde **alveus** ei, ³ et inde hic **alveolus** li diminutivum, ⁴ et A xxxvii pluraliter **alvearia** orum scilicet vasa cavata in quibus apes delitescent et mellificant que Gallice^{4a} rusce dicuntur.⁵ Et notandum quod alvus et venter et uterus non eundem sensum habent licet pro eodem accipiantur; **alvus** namque dicitur receptaculum illud in quo sordes sunt, unde Salustius simulans sibi alvum purgari;⁶ **venter** vero est pars eius interior, sicut propheta ait ventrem meum doleo, ventrem meum doleo; ⁷ **uterus** autem proprie ad sexum refertur femineum.

¹ **Altus** a um comparatur altior altissimus, ² unde **alte** altius altissime A xxxviii adverbia, ³ et hec **altitudo** nis, ⁴ et hoc **altare** is, ⁵ unde hoc **altariolum** li diminutivum, ⁶ et hoc **altar** ris .i. altare, unde Prudentius in libro ymnorum

15 Cic. Verr. II 4, 99: atque illius fani antistitae, maiores natu probatae ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt A xxxvi

5 Sall. hist. fr. I 52 6 Jer. IV 19: ventrem meum ventrem meum doleo A xxxvii

6 Prud. perist. III 212 A xxxviii

ornamenta: ornamentum P₁ 13 ante stans: antistans Mai 14 vel dominium om. φ
15 fani: fauni M₁ ante corr. A / deferunt. (Unde antestor vel antistor ris, Oratius in sermonibus [I 9, 76] an licet antestari) P₁ 16 antes: antres π / extremi (scilicet) π 17 notandum: nota P₁ / anti: ante Mai / pro om. IP₁ / et cum: etiam cum P₁ etiam Mai 19 populus ... pedes: contra pedem (antidotum .i. contra datum) φ 20 contra psalmum: quasi sonum φ / sonans (vel contra populum) P₁ 21 cantore (Mai): cantare V₁I 22-23 om. π 22 antica: antiqua P₁ 23 posterium. (Antidotum .i. contra datum) P₁ (cf. etiam 19 cod. φ) / Aperio as ui .i. laborando sudare verbum activum, unde aporisma tis, et porus ri .i. foramen per quod extra sudor post A xxxvi add. P₁

1 vi: us Mai 2 om. Mai 3 diminutivum om. πφ 4 orum (Mai): eorum V₁ / cavata A xxxvii
om. πφ / et mellificant om. π / que Gallice rusce dicuntur om. φ / rusce: rusche P₁ 5 accipiantur: accipiatur M₁ accipiuntur P₂ 6 eius interior: interior corporis P₁ / ait: dicit H om. A / ventrem meum doleo semel IqP₁ Mai 7 refertur: pertinet P₁ / femineum: femininum HAP₂

2 adverbia om. φ 6 .i. altare: pro altari M₁A

A xxxviii

ossibus altar et impositum.⁷ Item ab altus **alto** as quod non est in usu,⁸ sed componitur **exalto** as,⁹ unde **exaltatus** a um,¹⁰ et hec **exaltatio** is.¹¹ **Inalto** as,¹² unde **inaltatus** a um,¹³ et hec **inaltatio** is.¹⁴ Altus componitur **altisonus** a um,¹⁵ et **altigradus** a um,¹⁶ et **altiloquus** a um,¹⁷ et hic **altitonans** tis.

A xxxix ¹**Agnus** ni, ²inde **agninus** a um, ³et hic **agnellus** li diminutivum, ⁴et inde hec **agnella** le. ⁵Sciendum autem quod agni et oves diversa sortiuntur vocabula. Dicitur namque hec **arna** ne .i. agna, ⁶unde **arninus** a um .i. agninus, ⁷et hec **adasia** e .i. ovis vetula, ⁸et hec **apica** ce .i. ovis que habet glabrum ventrem .i. sine pilis, ⁹et hec **avilla** le .i. agnus recentis partus.

A xl ¹**Assis** sis .i. obolus, ²et componitur **tressis** is quod pro tribus accipitur obolis, unde Persius non tressis agaso, vappa lipus. ³Componitur quoque **semis** .i. dimidius obolus, ⁴et **quadressis** .i. quatuor oboli vel pretium quatuor obolorum, ⁵**quinqussis** .i. quinque asses, unde Apuleius semissem quinarius, denarius quinqussem valebat. ⁶Componitur etiam assis **sexessis** .i. sex asses, ⁷**septussis** .i. septem asses, ⁸**octussis** .i. octo asses, unde Horatius in sermonibus quanti etenim? Parvo. Quanti ergo? Octussibus. ⁹**Centussis** .i. centum asses, unde Persius et centum Grecos curto centusse licetur. Notandum autem quod ista tria que extremius protuli, in ussis, cetera vero composita ab asse in essis desinunt.

A xli ¹**Auxilior** aris verbum deponens, ²inde hic **auxiliator** oris, ³unde **auxiliatorius** a um, ⁴et hic et hec **auxiliabilis** et hoc auxiliabile, ⁵unde **auxiliabiliter** adverbium, ⁶et **auxiliarius** a um, ⁷et hoc **auxiliamen** auxiliaminis, ⁸et hoc **auxilium** auxili. ⁹Auxilior componitur **coauxilior** aris.

A xl ²Pers. V 76-77: non tressis agaso, | vappa lippus ⁵Apul. fr. 11: semissem, quinarius quinqussis, denarius decussis valebat ⁸Hor. *serm.* II 3, 156: quanti emptae? :: parvo. :: quanti ergo? :: octussibus ⁹Pers. V 191

A xxxviii et: est V₁H *om.* IP₁ 12-13 inaltatus ... is: verba P₁

A xxxix ³diminutivum *om.* φ ⁸.i. sine pilis: .i. absque vellere φ *om.* π ⁹hec: hic V₁φ / avilla: agnilla φ / partus: natus φ

A xl ¹Assis: As P₁ ²Persius in *marg.* M₁ / non: num π *om.* P₂ ⁵valebat: valebant I 7 *om.* I / septem: VI M₁ ⁸etenim: etiam P₁ emptae *Mai* ⁹asses (vel centesima pars assis) φ / curto: curio I curro A / centusse (*Mai*): centisse V₁ / licetur: videtur A / extremius: ultimo P₁ / vero *om.* M₁A / asse: assis M₁A / in essis *om.* I / desinunt: diffiniuntur V₁I difiniuntur H

A xli ¹aris (atus sum) V₁I ⁷⁻⁸*mutato ordine* P₁

36 / 37 M.

¹ **Amnis** is .i. aqua, ² inde hic **amniculus** li diminutivum, ³ et **amnicus** a A xlii um, ⁴ et hic **amnenses** is quelibet villa prope amnem sita. ⁵ Et per compositionem hec **interenna** ne .i. corda que frequenter est inter amnes sicut in piscaturis et in navibus, ⁶ et hec **antenna** ne .i. corda capitalis in navi que sursum dirigit velum et dicitur antenna eo quod ante se habeat aquas, unde Ovidius tristium non tulit antennis aura secunda meas. ⁷ Amnis componitur hic **amnicola** le.

¹ **Amarus** a um comparatur amarior amarissimus, ² unde **amare** amari- A xliii
rius amarissime adverbium, ³ et hec **amaritudo** nis, ⁴ et **amarulentus** a um,
⁵ et **amarico** as verbum activum, ⁶ inde **amaricatus**, ⁷ **amaricatio**, ⁸ **amari-**
cabilis, ⁹ **amaricabiliter** adverbium, ¹⁰ et **amaricosus** a um .i. amarus,
¹¹ unde **amaricose** adverbium, ¹² et **amaresco** is verbum incoativum, ¹³ et
hic **amaracus** pro quadam herba, unde Virgilius ubi *mollis amaracus*
illum. ¹⁴ Et hec **amurca** ce .i. fex olei proprie sed aliquando pro alterius
liquoris accipitur fece, unde idem Virgilius et nitro prius et nigra
perfundere amurca. ¹⁵ Amarus componitur **quamamarus**, ¹⁶ et **pera-**
marus, ambo pro valde amarus.

¹ **Adra** Grece petra Latine dicitur, ² inde hec **Adria** e .i. mare quoddam A xliv
eo quod sit magis petrosum quam alia maria, unde Ovidius tristium scri-
bentem mediis Adria vidit aquis; ³ et inde **adriaticus** a um .i. pe-
trosus. ⁴ Et hec **adrastia** e .i. sors quia semper alicui dura videtur, unde
Martianus Capella quedam femina que Adrastia dicebatur.

6 Ov. *trist.* V 12, 40: dum tulit antemnas aura secunda meas

A xlii

13 Verg. *Aen.* I 693 14 Verg. *georg.* I 194

A xliii

2 Ov. *trist.* I 11, 4 4 Mart. *Cap.* I 64

A xliv

1 .i. aqua *om.* φ 4 amnenses: amnensis IP₂ amneses HA 5 interenna: interemna P₂ A xlii
6 navi: naves V₁ navibus *Mai* / eo *om.* A / non: nec M₁A / meas: fameas A 7 *om.* IM₁ *post*
corr. / <amnicula> amnicola A

1 (quod) comparatur IP₂ *om.* M₁A 4 um (amarus, Macrobius de Saturnaliis [I 7, 2] erat A xliii
amarulenta dicacitate) P₁ 10 amaricosus: amiricosus V₁ amariculosus *Mai* / amarus:
amaritudine plenus P₁ 11 adverbium (et amareo res quod non est in usu) P₁ (amaracium un-
guentum, et (et *om.* *Mai*) amaracina optima unguenta, amarina genus virgulti) in *marg.* V₁
12 amaresco (*Mai*): amarasco $\pi\varphi$ (M₁ *ante corr.*) P₁ 13 pro quadam: (quod) pro quadam V₁I
quedam φ / illum *om.* P₁ 14 unde: ut V₁ / idem *om.* φ / nitro: vitro IP₁ / perfundere: profundere
I 16 peramarus: preamarus P₁ / ambo pro valde amarus: .i. valde amarus *s.l.* M₁ uterque pro
valde amarus P₁ *om.* A

1 Latine *om.* $\pi\varphi$ 2 .i. mare quoddam *et s.l.* vel petra P₁ / sit: fit V₁ / alia: cetera P₁ A xliv
3 adriaticus: adriacus V₁IM₁ 4 quedam: quidam M₁ / dicebatur: vocabatur φ

A xlv ¹ **Aptus** a um comparatur aptior aptissimus, ² unde **apte** aptius aptissime adverbialia, ³ et hec **aptitudo** is, ⁴ et **apto** as verbum activum, ⁵ quod componitur **coapto** as, ⁶ et **adapto** as, ⁷ et **preapto** as, et ab istis verbalia. ⁸ **Aptus** componitur **ineptus** a um quod comparatur ineptior ineptissimus, ⁹ inde **inepte** ineptius ineptissime adverbialia, ¹⁰ et hec **ineptia** e, ¹¹ unde hec **ineptiola** e diminutivum, ¹² et **inepto** as verbum activum .i. infatuare.

A xlv ¹ **Apes** is, ² inde hoc **apiarium** rii .i. locus ubi apes mellificant, ³ et hec **apecula** e diminutivum, ⁴ quod etiam hec **apicula** e invenitur, Plautus hec nam apicularum opera congesta non feramus; ⁵ et hic **apiaster** tri .i. apium magister vel diminutivum ab ape, ⁶ sicut **catulaster** a catulo, ⁷ **parasitaster** a parasito, ⁸ **calvaster** a calvo.

A xlvii ¹ **Adulor** aris verbum deponens, ² inde hic **adulator** oris, ³ inde hic **adulatorculus** li .i. parvus adulator, ⁴ et **adulatorius** a um, ⁵ et hec **adulatio** is, ⁶ et hic **adulter** ri, ⁷ unde hec **adultera** re, ⁸ unde **adulterinus** na num, ⁹ et hoc **adulterium** rii, ¹⁰ et **adulteror** aris verbum deponens, ¹¹ unde **adulterator**, ¹² **adulteratorius** a um, ¹³ **adulteratus**, ¹⁴ et hec **adulteratio** nis.

A xlviii ¹ **Afros** Grece dicitur spuma Latine, ² inde hec **Affrodita** te .i. Venus, unde Martianus Capella omnes vero illecebras circa sensus cunctos apposuit Affrodita. ³ Et inde hic **aprilis** is .i. mensis Veneri dicatus quasi affrodilis, ⁴ unde dicitur **apricus** a um .i. delectabilis, unde Persius nostra ut Floralia possint aprici meminisse senes.

A xlv ⁴ Plaut. *Curc.* 10: egon apicularum opera congestum non feram

A xlviii ² Mart. Cap. I 7 ⁴ Pers. V 178

A xlv ⁵ om. I ⁶ om. I Mai ⁸ ineptior ineptissimus om. I ⁹ inepte ineptius ineptissime om. I / ineptius om. Mai ¹¹ ineptiola: ineptiuncula A ¹² .i. infatuare s.l. P₁

A xlv ⁴ quod ... invenitur om. A in marg. M₁ / congesta: coniesta V₁ comesta AP₂ Mai / feramus: feramur π ⁵ hic apiaster: hoc apiastrum AP₂ / vel: et V₁

A xlvii ¹ Adulor: Adulcor V₁ ante corr. / aris (atus sum) V₁I / deponens (.i. blande seducere) P₁ ³ .i. parvus adulator: diminutivum P₁ ⁴ um (et adulatus a um) IHφ ⁹⁻¹³ om. V₁ ⁹ rii (et adultero as, a quo verbo et adulterasco cis) P₁ ¹⁰ adulteror: adulcor M₁AP₁ / verbum deponens om. P₁ ¹¹ om. M₁P₂P₁ ¹² om. P₁

A xlviii ¹ Latine om. V₁Iφ ² apposuit: opposuit φ ³ dicatus: dedicatus P₁ ⁴ delectabilis (et iococus) π (apricus autem proprie locus est sine frigore) P₁ / nostra: nam P₂ / Floralia: Floraria π / possint: possunt A / aprici om. P₁

38 M.

¹ **Asper** a um comparatur asperior asperimus, ² unde **aspere** asperius A xlix
asperime adverbialia, ³ et hec **asperitas** tis, ⁴ et hic **asparagus** gi .i. quod-
dam genus magni piscis quasi aspere agens se, quod in Macrobio de Satur-
nalibus reperies, ⁵ et hic **aspargus** gi .i. quoddam genus minuti piscis, unde
Iuvenalis et quibus undique septa aspargis. ⁶ Item ab asper hec
aspis dis, ⁷ unde hec **aspidula** le diminutivum, ⁸ et **aspero** as quod non est
in usu, ⁹ sed componitur **exaspero** as, ¹⁰ et **inaspero** as, unde verbalia, ¹¹ et
exasperasco is, ¹² et **inasperasco** is verba incoativa.

¹ **Aper** apri, ² inde hic **aperculus** li diminutivum, ³ et hic **apercularius** A l
rii .i. effractor domus, ⁴ et **aprinus** a um, ⁵ et **aprugnus** a um .i. aprinus,
unde Macrobius de Saturnalibus in cena summa fuerunt sinciput
aprugnum et patina piscium. ⁶ Aper componitur **volutabrum** .i. vo-
lutatio aprorum. ⁷ Et sciendum quod **aper** secundum quosdam dicitur ab
aperiendo.

¹ **Ancilla** le diminutivum, ² inde hec **ancillula** le, ³ et hic et hec **ancilla-** A li
ris et hoc ancillare, ⁴ et **anculo** as .i. administrare verbum activum, ⁵ unde
anculator, ⁶ **anculatus**, ⁷ **anculatio**, ⁸ et **ancus** a um .i. curvus quod pro-
prie dicitur de eis qui habent adunca brachia. ⁹ Anculo componitur **coan-**
culo as, et inde verbalia.

¹ **Apex** apicis .i. summitas et aliquando dicitur pro littera, unde Domi- A lii
nus in evangelio unus apex non preteribit a lege donec omnia
fiant; ² et inde hic **apiculus** li quod et pro littera et pro ligamine quo fi-

4 cf. Macr. Sat. III 13, 12 5 Iuv. V 81-82: et quibus undique septa | asparagis

A xlix

5 Macr. Sat. III 13, 12: in cena summa, sinciput aprugnum, patinam piscium

A l

1 Matth. V 18

A lii

2 om. I / adverbialia om. φ 4 asparagus: aspergus V₁ / se om. A / quod ... reperies om. P₁ A xlix
5 piscis (de primo habens exemplum de Macrobio, de secundo a Iuvenale) P₁ / unde Iuvenalis
om. P₁ / et: ex P₁ in I / aspargis: asparagis P₂ 6 dis (.i. serpens) I 7 aspidula: aspidicula
M₁A / diminutivum om. πφ 11 exasperasco: experasco P₂

3 effractor: refractor P₁ / domus (apri) P₁ 4 om. AP₂ in marg. M₁ 5 aprinus: apricus, a, A l
um Mai / de: in Mai / cena summa: summa cena V₁I / fuerunt: fiunt I / patina: patica P₁ 6 (vo-
luta-ber, vel) volutabrum P₁ / volutatio: volutio V₁HM₁P₂

1 diminutivum om. πφ 4 anculo: ancillo P₁ ancillulo V₁ ante corr. / administrare: ministra- A li
re I 8 .i. curvus om. P₁ / qui: que P₁ / habent adunca brachia: curva vel unca habent brachia
P₁ 9 Anculo: Ancilla P₁ / coanculo: coancillo P₁ / verbalia. (Et ab ancilla hic ancillariolus, un-
de Seneca de beneficiis [I 9, 4] si quis se nulla amica fecit indignum, hunc ma-
trone humilem et ancillariolum vocant) H

1-2 unde ... littera om. A in marg. M₁ 1 et: quod φ / Dominus om. P₁ / a: de M₁P₂

A lii

lacteria dependent et pro filo accipitur, ³ et inde tunc **apicio** is .i. ligare verbum activum, ⁴ unde **apicitus** a um .i. ligatus.

A liii ¹ **Arvum** vi, ² inde hoc **arviolum** li diminutivum, ³ et hic et hec **arvalis** et hoc arvale, ⁴ et hec **arvina** ne .i. pinguedo, ⁵ unde hec **arvinula** le diminutivum, ⁶ et **arvinosus** a um .i. crassus. ⁷ Arvum componitur **ambarvalis** .i. hostia quedam cum qua arva ambiebant, ⁸ et **amburbialis** .i. hostia cum qua urbem ambiebant.

A liv ¹ **Amplus** a um comparatur amplior amplissimus, ² unde **ample** amplius amplissime adverbialia, ³ et hec **amplitudo** nis, ⁴ et **amplio** as, ⁵ vel **amplio** as, et ab istis verbalia, ⁶ et componitur **exemplo** as, unde verbalia, ⁷ et hoc **exemplum** pli, ⁸ et hoc **exemplar** aris. ⁹ Componitur etiam **amplifico** as, ¹⁰ et **exemplifico**, unde verbalia.

A lv ¹ **Argilla** le, ² inde **argillosus** a um, ³ et **argesto** as .i. percutere verbum activum, et inde verbalia. ⁴ Et secundum quosdam hoc **argentum** ti, ⁵ unde hic **argentarius** rii .i. ille qui cudit argentum, ⁶ et **argenteus** a um, ⁷ unde **argenteolus** a um diminutivum, ⁸ et hic **argirites** is .i. quidam lapis argenteum habens colorem, ⁹ et **argento** as quod non est in usu, ¹⁰ sed componitur **deargento** as, ¹¹ unde **deargentatus**, ¹² et **deargentatio**.

A lvi ¹ **Adipiscor** ceris verbum deponens .i. adquirere, ² et inde **adeptus** a um, ³ et hic **adeps** pis .i. pinguedo, ⁴ unde hic **adipiculus** li diminutivum, ⁵ et **adipinus** a um. ⁶ Item ab adipiscor **adepticius** a um. ⁷ Et sciendum quod dicimus quoque **indipiscor** .i. adquirere, ⁸ et inde **indeptus** a um .i. adquisitus, ⁹ **indepticius** a um.

A lii 2 filo: filis HIP₂ / accipitur om. P₁ 3 tunc om. Iφ / apicio: accipio P₂ ante corr.

A liii 2 arviolum: ariolum P₂ ante corr. / diminutivum om. πφ 5 (arviuncula) arvinula P₁ 7 quedam om. φ / arva in marg. A / ambiebant: abibant P₁ 8 (et arvambala processiones circa arva) et P₁ / .i. hostia (quedam) P₁ om. φ / ambiebant: ambibant P₁ om. φ

A liv 5 vel amplio as om. V₁I 6-7 om. Mai 6 exemplo: exemplo M₁ 10 et exemplifico om. π / (exemplum componitur) exemplifico. (Exemplar est ad cuius similitudinem aliquid fit. Exemplum quod ad similitudinem alterius fit. Invenitur tamen unum pro altero) P₁

A lv 3 argesto: arieto P₁ / as (et argecto tas) P₂ (et ariecto) s.l. M₁ 5 argentum (et argentulus, et argentulum) P₁ 7 diminutivum om. AP₂ s.l. M₁ 9 argento: argenteo P₁ 10 deargento: deargenteo P₁

A lvi 1 ceris (adeptus sum) πP₂ 2 om. I 4 adipiculus: adipisculus I 6 ab om. πP₂ / adepticius: adipiscius AP₂ 9 indepticius et s.l. vel adepticius P₁ / um (.i. adquisitus a um) A (qui facile acquirit) P₁

39 / 40 M.

¹ **Arbitror** aris verbum deponens, ² inde **arbitratus**, ³ **arbitratio**, ⁴ et hoc **A lvii** **arbitrium** ii. ⁵ et hic **arbiter** tri, ⁶ unde hec **arbitra** tre, unde Macrobius de Saturnalibus Iuno inquit aeris est arbitra.

¹ **Aer** ris, ² inde **aerius** a um, ³ et **aerinus**, ⁴ et secundum Rabanum hec **A lviii** **arana** nee dicitur ab aere eo quod ex aere nutriatur, ⁵ et hec **aura** re eo quod levis sit motus, ⁶ et hec **Iris** is eo quod ab aere descendat ad terram.

¹ **Acce** Grece cura dicitur Latine, ² inde **accidiosus** a um .i. tristis, ³ et **A lix** inde **accidiose** adverbium, ⁴ et hec **accidia** e .i. tristitia, ⁵ unde **accidiola** e diminutivum, ⁶ et **accidior** aris .i. tristari, unde verbalia.

¹ **Alapa** pe .i. colaphus, ² unde hic **alopus** pi .i. ille qui alapas patiando **A lx** victum acquirit, ³ et **alapo** as, ⁴ et **alapizo** as ambo pro alapas dare, et ab istis verbalia.

¹ **Ambo**, ² componitur **ambidens** is .i. ovis habens unum dentem in superiori parte et alium in inferiori, ³ et hoc **ambigarium** rii .i. ex ambabus partibus, ⁴ et hec **ambegna** ne .i. ovis que cum duobus agnis immolabatur.

¹ **Ador** indeclinabile .i. frumentum, ² inde **adorinus** a um, ³ et hec **adoria** rie .i. gloria quia gloriosum eum putabant qui multum ador habebat. **A lxii**

6 Macr. Sat. I 15, 20: Iuno autem aeris arbitra est

A lvii

4 cf. Hrab. univ. VIII 4 PL 111 col. 235B

A lviii

A lvii post A lviii P₁

A lvii

5 tri (iudex) P₁ 6 inquit om. φ

3 om. P₁ 4 nee: esse Mai om. IP₁ / ex aere: ab eo I 5 eo om. φ / motus. (Aura componitur aurora .i. oriens aura) P₁ **A lviii**

1 Acce: Ace Mai / Grece om. P₂ / Latine om. V₁IP₂

A lix

2 alopus: alapus M₁A / alapas patiando victum (iustum P₂) acquirit: propter mercedem alapas patitur P₁ 3 as (.i. alapas prebere) P₁ (fort. melius, cf. rep. a 432) 4 alapizo: alapalizo πM₁ / ambo pro alapas dare: alapas inferre P₁ (fort. melius, cf. rep. a 433) **A lx**

Adversus a um, unde adversitas tis, et adversarius a um, et adversor aris, inde verbalia. Apopsis .i. defectio locutionis ut hoc est ita cum haberes. Archetipus pi .i. princeps figure tipos Grece figura Latine. Age adverbium ortandi, cuius pluraliter etiam invenitur agite. Apostrofa .i. conversio. Aroma tis unguentum, a quo aromatizo as activum, a quo verbalia post **A lx add.** P₁

1 Ambo (be bo plurale tantum et) H 2 unum om. πφ / in superiori ... inferiori: unum inferiorius et alium superior M₁A inferiorem et alium in superiori parte P₂ 4 ambegna (Mai): ambegna V₁ ambenna P₁ / ovis om. IA / immolabatur: immolatur V₁I **A lxi**

1 .i. frumentum s.l. P₂ 2 (adoreus a um et) adorinus M₁A / um (triticeus) P₁ 3 eum: il-lum P₁ **A lxii**

A lxiii ¹ **Astutus** a um comparatur astutior astutissimus, ² unde **astute** astutius astutissime adverbia, ³ et hec **astutia** e, ⁴ et hic **astus** ui, ⁵ et **astu** tantum indeclinabile.

A lxiv ¹ **Angelus** li .i. missus, ² inde **angelicus** a um, ³ et **angelice** adverbium, ⁴ et componitur **archangelus**, ⁵ unde **archangelicus**.

A lxv ¹ **Ambrosia** e .i. herba quedam predulcis saporis et ideo quoque pro nectare ponitur, ² unde **ambrosius** a um .i. dulcis, ³ et hic **ambro** onis .i. leccator, unde Quidam cum labris inquit lurconibus, et buccis ambronibus. ⁴ **Lurcones** quoque dicuntur avari voratores, ⁵ a **lura** .i. os utris.

A lxvi ¹ **Auster** austri, ² inde hic et hec **australis** is, ³ et **austrare** .i. humectare, ⁴ et **austerus** a um quod comparatur austerior austerissimus, ⁵ unde **austere** austerius austerissime adverbia, ⁶ et hec **austeritas** tatis.

A lxvii ¹ **Anglia** e nomen patrie, ² inde **Anglus** a um, ³ et **Anglicus** a um, ⁴ et **Anglice** adverbium, ⁵ et **Anglisso** as .i. Anglice loqui sic enim formantur verba de nominibus patriarum, unde Plautus non Atticissat inquit sed Sicilissat.

A lxviii ¹ **Abhominor** aris verbum deponens, ² inde **abhominatus** a um, ³ et hec **abhominatio** nis, ⁴ et hoc **abhominium** nii .i. execratio, ⁵ et hoc **abhominarium** rii .i. liber ubi abhominaciones scribuntur.

A lxv 3 Quidam = Aldh. *virg.* I 1 p. 239, 14: buccis ambronibus et labris lurconibus

A lxvii 5 Plaut. *Men.* 12: non atticissat, verum sicilicissat

A lxiii 2 astute (adverbium et) V₁ / adverbia om. φ 4 astus ui: astutus ui AP₁ 5 astu tantum: astu nomen M₁ astutum Mai

A lxv om. P₂

1 predulcis (Mai): predulci P₁ herba predulcis V₁ / quoque: quandoque HIM₁A om. P₁
2 ambrosius: ambrosicus HIM₁A / um (vel ambrosiacus a um) P₁ / dulcis: nectareus P₁ 3 leccator: leccator IM₁A avidus vorator P₁ 3-5 unde ... utris om. M₁A 5 om. Mai / lura scripsi: lura V₁H lura I lurci P₁ / utris: lustris I lustris (unde ambronei avari voratores) P₁

A lxvi 3 austrare: austro stras HM₁A 5 austere s.l. M₁ om. A / adverbia om. φ
Acerra re vas in quo sunt thus. Abreum abrei neutrum .i. secretum post A lxvi in marg. M₁

A lxvii 3 om. I 5 Anglisso: Anglicisso IP₁ post corr. Anglicisco cis (A post corr.) φ Anglisco cis A ante corr. / de: a I / Atticissat: Atticiscat M₁A Anglicissat P₁ / inquit om. I / Sicilissat Mai: Silicissat V₁H Siliciscat φ filiissat I glicissat P₁

A lxviii 3 nis (et hic et hec abhominabilis et hoc abhominabile, et inde abhominabiliter adverbium) H
5 liber: libri A / ubi: in quo P₁
Explicit tractatus primus super -A- H

42 / 43 M.

¹ Ubi argutis derivandi ratiociniis talia tandem Grammatica deprompsisset, pauculoque ad respirandum intercurrente silentio, propter assidentes sic est iterato affata poetas: ² "Has, o consodales, qui precipuo mihi amoris glutino anectimini, super primo elemento particulas examussim defloravi, perlevia gravibus secundum derivandi modum, per articulos et declinationes intermiscens, ne quid ad imperfectos informandos abesse videretur. ³ Verum quoniam sepenumero partes per scripturarum campos, graves et obscure minusque derivative reperiuntur, iuvat easdem quaecumque per primam incoantur litteram seriatim seorsum reponere et enucleatim exponere, quatinus si deobnubilato earumdem intellectu quispiam hesitaverit, ibi perpromte compendiosam inveniat solutionem. ⁴ Obscuriores quoque de illis, quas paulo ante enodavi, si vestri consulti censura consentiat, libet partes breviter sine derivatione replicare et inde unum corpus cum prelibatis annumerare, ut qui illarum enodatione indiguerint, celerrime quod querunt inveniant. Placetne decretum?" ⁵ "Placet, inquit, o domina, quia quicquid iniungis ad imperfectorum maxime proficit rudimentum". ⁶ Tunc illa:

¹ Amatorculus, parvus amator. Plautus in Penulo vix inquit egreque amatorculos invenimus.

² Amatrix, parva amatrix, dilectricula.

³ Amatim, amanter, amabiliter, diligenter.

⁴ Amorosus, amore plenus, dilectuosus.

⁵ Amasius, qui immoderate amat vel amatur.

⁶ Amasiolus, parvus amasius, amasiunculus.

⁷ Amasco, amare incipio.

⁸ Amaturio, amare desidero.

⁹ Amasio, amasius. Prudentius amasionum inquit comprimuntur fraudibus.

1 Plaut. Poen. 236 9 Prud. perist. X 182

prologum om. M₁A

Prologus add. sec. man. V₁P₁ Incipit prologus super secundum H om. IP₂

1 Ubi: Cum P₁ / deprompsisset (Mai in app.): deprompsisset V₁P₁ deprompsisset I / pauculoque: pauculo quasi HIP₂ pauloque P₁ / iterato om. P₂ 2 o om. I / mihi om. V₁H / particulas om. I / intermiscens: intremiscens P₂ / informandos om. H 3 quoniam: quia I / minusque: minus P₁ / quaecumque: quascumque Mai / incoantur: inchoantem Mai / deobnubilato: deobnubilatis H deambulatione V₁ deambulatione Mai / intellectu: intellectibus H / ibi om. P₁ / perpromte: prepropere P₁ prompte V₁ / inveniat: inveniant V₁ 4 ante om. I / indiguerint: indiguerit I / querunt: querant P₁ querat I / inveniant: inveniat I 6 om. V₁ / Tunc: Tum P₂

Explicit prologus. Incipit tractatus secundus de I^a littera que est -A- H Repetitiones V₁P₁

1-728 om. M₁A

1 Plautus ... invenimus om. Mai 2 dilectricula: dilectricula P₁ Mai om. H 3 amabiliter: amabilis P₁ / diligenter om. H 4 dilectuosus om. H 5 immoderate: immoderate P₂ 6 parvus amasius om. I / amasiunculus (ambo diminutiva) I 9 Prudentius ... fraudibus om. Mai / inquit om. H / comprimuntur: comprimunt I / fraudibus: faucibus P₁

- ¹⁰ Amenium, locus amenitatem continens.
¹¹ Arctus, quando mobile est dicitur strictus.
¹² Arctim, strictim, restrictim, pressim.
¹³ Arcesco, arceo.
¹⁴ Artare, pressare, constringere.
¹⁵ Artavum, cultellum.
¹⁶ Archivum, librarium. Iosephus hec in archivis Tiriis de Salmanasar conscripta sunt.
¹⁷ Archarius, qui facit archas.
¹⁸ Arcubius, qui cubat in arce.
¹⁹ Arquites, sagittarius, qui et ferentarius dicitur.
²⁰ Arcuare, curvare, quod et lunare dicitur. Ovidius lunavitque genu sinuosum fortiter arcum.
²¹ Arcuatus, curvatus, cameratus, lunatus, uncatus.
²² Arcuatim, curvatim, cameratim.
²³ Artuosus, membratus, memerosus.
²⁴ Artuare, dividere, exossare, particulare, diminuere.
²⁵ Artuatim, membratim, cesim, divisim, particulatim.
²⁶ Artesis, artuum morbus. Prudentius in ymnis nodosa quos podagra detorquet et artesis.
²⁷ Arteticus, articularum morbus vel ille qui habet infirmitatem in articulis. Macer de viribus herbarum arteticos sciasimque iuvat.
²⁸ Artitus, bonis artibus instructus.
²⁹ Artite, ingeniose.
³⁰ Artemo, velum parvum. In actibus apostolorum levato artemone secundum aure flatum tendebant ad litus. Dicitur quoque artemum.
³¹ Arterie, vene per quas vox elicitur.
³² Artificina, domus ubi diverse artes exercentur.
³³ Arttox, malitiosus, versipellis, fraudulentus.
³⁴ Artocrea, quilibet cibus artificiose compositus.

16 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* IX p. 280 F.: Haec in archivis Tyri de Salmanasar Assyriorum rege scripta sunt 20 Ov. *am.* I 1, 23 26 Prud. *perist.* X 495: nodosa torquet quos podagra et arthesis (arthesis var. l.) 27 Macer = Odo Magd. 276 30 act. XXVII 40: levato artemone secundum flatum aurae (aurae flatum var. l.) tendebant ad litus

10 Amenium: Amenum IP₁ 12 Arctim: Artustum IP₂ / restrictim, pressim om. H 13 arceo (arcto) H 14 om. H / constringere (premere) P₁ 16 Iosephus ... sunt om. Mai 17 Archarius: Archularius P₁ (an recte? cf. A II 15) 18 Arcubius: Arcubus V₁ 20 lunavitque: lunatque P₁ 21 uncatus (aquilus) H 24 particulare: particulari πP₂ / diminuere om. P₂ 25 particulatim (diminutim) IP₂ 26 artuum: artuus V₁ ante corr. / morbus: moribus P₂ ante corr. / Prudentius ... arthesis om. I Mai / detorquet: distorquet H 27 habet: patitur I / articulis (ista infirmitas dicitur guta arthetica) P₁ / Macer ... iuvat om. Mai / iuvat: iuvant P₁ 28 bonis: hominis P₁ 30 In actibus ... litus om. Mai / secundum aure flatum om. πP₂ 34 artificiose: artificio P₁ / compositus: factus P₁

44 M.

- ³⁵ Artocopus, artifex panis, nam ^{35a} copos panis dicitur. Iuvenalis salva sit artocopi reverentia.
³⁶ Artopta, vas artificiose operatum. Plautus ego hinc e proximo artoptam utendam peto.
³⁷ Altricula, parva nutrix.
³⁸ Altus, aliquando pro nutritus, aliquando pro sublimis.
³⁹ Altellus, Romulus eo quod a lupa sit altus.
⁴⁰ Altile, animal quod ad hoc alitur ut pinguius efficiatur.
⁴¹ Altilis, eo quod facile nutriatur.
⁴² Aliphanus, parvus ciphus quasi alens infantes; unde Horatius in sermonibus invertunt aliphanis vinaria.
⁴³ Alimen, nutrimentum, fomen, fomentum.
⁴⁴ Alimonia, alimentum, educamen, educamentum, alumnamentum.
⁴⁵ Alimones, nutritores, educatores, fotores.
⁴⁶ Alitudo, pinguedo, corpulentia, carnulentia.
⁴⁷ Alietus, avis que Gallice vocatur ^{47a} smerillum. Ovidus metamorphoseos factus avis fulvis alietus in alis.
⁴⁸ Aloes, quoddam unguentum.
⁴⁹ Alabastrum, vas unguentarium eo quod aptum sit ad unguenta alenda.
⁵⁰ Alicaria, meretrix, que a scurris alitur in curia.
⁵¹ Alumnus, et pro nutrito et pro nutritore accipitur.
⁵² Alumnulus, parvus alumnus.
⁵³ Alumnare, nutrire, fovere, alere, educare, nutrire.
⁵⁴ Alumnatus, nutritus. Martianus Capella secretis sanctioribus aluminate.
⁵⁵ Alatus, alas habens, aliger.
⁵⁶ Alaris, turma equitalis.
⁵⁷ Ales, avis, volucris.
⁵⁸ Alipes, prepes, velox, quasi alas habens in pedibus.

35 Iuv. V 72: salva sit artoptae (artocopi var. l.) reverentia 36 Plaut. aul. 400: ego hinc artoptam ex proximo utendam peto 42 Hor. serm. II 8, 39 47 Ov. met. VIII 146: factus erat (avis var. l.) fulvis haliaeetus alis (in alis var. l.) 54 Mart. Cap. IX 892

35 panis om. P₁ / nam ... reverentia om. Mai / copos: artos P₁ / artocopi: arcopi V₁ 36 operatum: paratum I factum P₁ / Plautus ... peto om. Mai / hinc: huic V₁ / proximo: vicino πP₂ / peto: putō V₁ ante corr. 38 aliquando ... aliquando: aⁿ ... aⁿ P₁ quandoque ... quandoque H / sublimis: sublimi V₁P₁ 40 pinguius: pinguis P₁ pinguior H 42 ciphus: scyphus Mai / quasi alens: quales I / infantes (habent) I / in sermonibus om. P₁ 43 Alimen (nutrimentum) HIP₂ / nutrimentum om. I / fomen: fomes Mai om. P₁ 44 educamentum om. H / alumnamentum: alumnatum V₁ (alumnamen) alumnamentum I om. H 45 educatores om. H / fotores om. P₂ 46 Alitudo (corporis) H / corpulentia, carnulentia om. H 47 smerillum: smerilum H smellum I smerilum P₂ esmerillus P₁ / Ovidius ... alis om. Mai / metamorphoseos om. I / fulvis: fulvus V₁ 48 unguentum. (Aloa in India gignitur arbor odorifera. Alopecia fluor capillorum, et alopiam Greci vulpeculam vocant) in marg. V₁ 50 alitur: alebatur πP₂ 51 accipitur: dicitur H 54 Martianus ... aluminate om. Mai / sanctioribus: sanctionibus P₂ / aluminate: alumnare V₁P₂ 55 habens (in pede) P₁ 57 volucris (prepes) HIP₂ om. H 58 om. V₁IP₂ / prepes om. H

- ⁵⁹ Aliptes, plagarum curator. Iuvenalis gramaticus, rhetor, geometer, pictor, aliptes.
⁶⁰ Alumen, quod ceteris coloribus prebet alimentum.
⁶¹ Alutarius, corvesarius, pelliparius, sutorius.
⁶² Aluta, pellis tanata que dicitur ^{62a} corveis. Iuvenalis appositam nigre lunam subtexit alute.
⁶³ Alare, odorare, flagrare, renidere, fragrare.
⁶⁴ Alatus ui, odoratus quod in Martiano reperies.
⁶⁵ Alcedo, avis modica que lucina dicitur et philomena. Plautus cum ibi alcedo pullos educit suos.
⁶⁶ Aquula, parva aqua.
⁶⁷ Aquatilis, aquaticus, aquosus.
⁶⁸ Aquariolus, socius meretricis eo quod crebro ferat aquam ad eam mundandam.
⁶⁹ Aqualis, vas aquaticum grossum. Plautus date isti sellam ubi assideat et aqualim cum aqua.
⁷⁰ Aqualiculus, ventriculus. Persius pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.
⁷¹ Aqualium, summa pars capitis eo quod aquas prius suscipiat.
⁷² Adaquare, ad aquam ducere.
⁷³ Aquelicism, guttarium, impluvium, imbrex, imbricium.
⁷⁴ Aquagium, aqueductus quia per illud aqua agitur.
⁷⁵ Amicire, cooperire. Ovidius metamorphoseos ille sibi ablatis fulvis amicitur in alis.
⁷⁶ Amictus, coopertus, tectus, opertus, amictuatus, amicitus.
⁷⁷ Amictorium, coopertorium, contegumentum.
⁷⁸ Amictuare, cooperire, contegere, amicire.
⁷⁹ Amictuatus, coopertus.
⁸⁰ Amiculum, mitra virginalis. Martianus amiculo virgo virginem contextit.

59 Iuv. III 76: grammaticus, rhetor, geometres (geometer var. l.), pictor, aliptes 62 Iuv. VII 192 64 cf. Mart. Cap. I 7 65 Plaut. Poen. 356: quom ibi alcedo pullos educit suos 69 Plaut. Curc. 311-312: datin isti sellam, ubi adsidat, cito | et aequalim cum aqua? 70 Pers. I 57: pinguis aqualiculus propenso sesquipede extet 75 Ov. met. V 546: ille sibi ablatus fulvis amicitur in alis 80 Mart. Cap. I 7: amiculo virginem virgo contextit

59 Aliptes: Alipes V₁ ante corr. / rhetor: rector P₁ / aliptes. (Alucinatio, lucis alienatio) in marg. V₁
 61 corvesarius: corvesarius P₂ / sutorius: sutarius πP₂ 62 Iuvenalis ... alute om. Mai / nigre: nigram V₁ 63 odorare: odorari P₂ (et componitur exalare) H / flagrare om. H / renidere om. P₂ / fragrare P₁ ante corr. fragare V₁ om. P₂ 64 Martiano (Capella) P₁ / reperies: invenies P₁ 65 lucina: luscina HI Mai / philomena: philomela Mai / Plautus ... suos om. Mai 66 Aquula (Mai): Aquila V₁ Aquilla I 67 aquaticus: aquarius P₁ 69 aquaticum: aquarium πP / Plautus ... aqua om. Mai / isti: illi IP₁ 70 Persius ... extat om. Mai / propenso sesquipede extat om. P₁ 71 prius om. P₂ 73 imbricium (aquagium) V₁I 74 illud: illum H om. P₁ / aqua agitur: aque aguntur P₁ 75 Ovidius ... alis om. Mai / metamorphoseos om. I / ille: illi I / ablatis: ablatus I oblati P₂ 76 amicitus om. V₁IP₂ 77 contegumentum: tegimentum P₁ om. H et tegumentum Mai 78 contegere om. H 79 om. P₁ 80 Martianus ... contextit. (Auleus, acumen. Acutum, acute. Aciecula, parva acies) H om. Mai

45 M.

- ⁸¹ Alipes, velox, celer, citus, currax, volucer, citatus, pernix, festinus, acupedi-
dius, prepes, acceleratus, ocissimus, maturus.
⁸² Acutela, acumen, acies.
⁸³ Acus, purgamentum frumenti. Varro acus est substernendum
gallinis parturientibus.
⁸⁴ Aceratus, sordidus ad instar aceris.
⁸⁵ Acupedi-⁸⁶us, cursor quasi acutis pedibus currens.
⁸⁶ Ascia, dolabra, securis, asciculus.
⁸⁷ Asciola, parva dolabra.
⁸⁸ Asciare, dolare.
⁸⁹ Asciculus, securis cementariorum. Gregorius Nazanzenus est aliud
altare super quod asciculus non ascendit.
⁹⁰ Asciatim, dolatim, cesim, carptim, divisim.
⁹¹ Annosus, vetus, vetulus, veternus, veternosus.
⁹² Anilis, senior, antiquus, antiquatus.
⁹³ Annaria, lex de anno facta.
⁹⁴ Anniculus, eiusdem anni. In exodo erit agnus sine macula ma-
sculus anniculus.
⁹⁵ Anicula, parva anus.
⁹⁶ Aniculosus, ridiculosus, fabulosus.
⁹⁷ Aniculose, ridiculose, fabulose.
⁹⁸ Annualis, annalis.
⁹⁹ Annualiter, annuatim, de anno in annum.
¹⁰⁰ Anus secunde declinationis dicitur pro culo. In primo libro regum po-
suerunt super plastrum capsellam et similitudinem
anorum.
¹⁰¹ Anates, morbus qui solet ano evenire.
¹⁰² Annotinus, de anno preterito. Iosephus arietem cum agno anno-
tino offerebant.

83 Varro *rust.* III 9, 8: in cubilibus, cum parturient, acus substernendum (cf. Prisc. *G.L.K.* II 162, 18 sq. H.: acus substernendum gallinis parturientibus) 89 Gregorius Nazanzenus = Rufin. *Greg. Naz. orat.* V 16, 1: scio aliud altare ... super quod altare aciculus non ascendit 94 *exod.* XII 5: erit autem agnus absque macula masculus anniculus 100 *I reg.* VI 11: posuerunt arcam Dei super plastrum et capsellam quae habebat mures aureos et similitudinem anorum 102 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* III 221 B.: arietem cum agno annotino ad holocaustum ... offerebant

81 *om.* H / festinus *om.* P₂ Mai / prepes: impes I / ocissimus: velocissimus P₁ / maturus (Mai): mat-
tutus V₁ 82 acies *om.* H 83 Acus: Acera et s.l. Acus H / Varro ... parturientibus *om.* Mai
84 ad instar aceris: sicut est acus πP₂ (.i. purgamentum frumenti) V₁H (.i. purgamentum) P₂
85 currens *om.* P₂ 87-88 *mutato ordine* H 87 Asciola: Ascicula P₁ 89 cementario-
rum: cementarii P₁ / Gregorius ... ascendit *om.* Mai / Nazanzenus: Nazareus P₁ Zanzenus V₁I
91-92 in unum coegit V₁ 91 Annosus (annis plenus) H 92 Anilis: Avitus V₁I *om.* H / se-
nior, antiquus *om.* H / antiquatus: antiquarius πP₂ (Annuatim, de anno in anno) H 93 facta
om. πP₂ 94 In exodo ... anniculus *om.* Mai / anniculus: agniculus H *ante corr.* 95 Anicula:
Agnicula P₁ / anus: agna P₁ 96-97 *mutato ordine* V₁ 96 Aniculosus: Anniculosus V₁IP₁ / fa-
bulosus *om.* P₁ 97 Aniculose: Anniculose IP₂P₁ 98 Annualis, annalis: Annalis, annualis P₁
99 de anno in annum *om.* H Mai 100 In primo ... anorum *om.* Mai / libro *om.* P₂ / capsell-
lam: casellam P₂ / et: ad P₁ 101 *om.* P₁ / (in) ano I 102 Iosephus ... offerebant *om.* Mai

- ¹⁰³ Anulatus, anulos gestans. Plautus incedunt cum anulatis auribus.
¹⁰⁴ Autumare, putare, opinari, arbitrari, estimare, conicere.
¹⁰⁵ Acutim, acute.
¹⁰⁶ Acredo, acritudo, asperitas, asperitudo, acrimonia, acerbitas, acerbositas.
¹⁰⁷ Acredula, modica avis que et lucina dicitur.
¹⁰⁸ Acromata, scenicorum carmina.
¹⁰⁹ Acrimonia, asperitas, fortitudo. Cicero significat Glabrionis patris acrimoniam.
¹¹⁰ Acrimoniosus, fortis, animosus, virtuosus, vehemens.
¹¹¹ Acrimoniose, animose, fortiter, virtuose.
¹¹² Amicior, amantior, dilector, diligentior.
¹¹³ Amicinum, pediculus utris.
¹¹⁴ Amictes, fustes aucupales que amiciuntur .i. cooperiuntur pulvere.
¹¹⁵ Annona, victus equorum. Terentius turbe litigant in foro tum annona cara est.
¹¹⁶ Arcuma, vehiculum unius hominis.
¹¹⁷ Acervulus, parvus acervus.
¹¹⁸ Acervatim, cumulatim, glomeratim, accumulativum.
¹¹⁹ Acer, pro ligno dicitur.
¹²⁰ Acernus, de illo ligno factus. Horatius acernam gausape purpureo mensam pertersit.
¹²¹ Acervosus, acervis plenus.
¹²² Acescere, in acetum convertere, asperare.
¹²³ Acetulum, parvum acetum.
¹²⁴ Acetabulum, vas ad acetum recipiendum paratum.
¹²⁵ Acetarium, vas quod acetum recipit.
¹²⁶ Acinus, botrus, uva. Paulinus exprimit humentes acinos succumque liquentem.
¹²⁷ Acinatium, vinatium, mustatium, fex uvarum.

103 Plaut. *Poen.* 981 **109** Cic. *Verr.* I 52: si (significat var. *l. Prisc. G.L.K.* II 120, 3 H.) Glabrionis patris vim et acrimoniam **115** Ter. *Andr.* 745-746: quid turbaest apud forum! quid illi hominum litigant! | tum annona carast **120** Hor. *serm.* II 8, 10-11 **126** Paul. *Nol. carm.* XV 297

103 Plautus ... auribus *om. Mai / cum om. I* **104** arbitrari (affluus, habundans) H / estimare (existimare) P₁ *om. H / conicere om. H* **105** post 80 H / *om. P₁* **106** *om. H / acerbositas: acerbiositas V₁ I* **107** (quedam) modica P₁ / lucina: lucinia V₁ H luscinia *Mai* **109** Cicero ... acrimoniam *om. Mai* **110** virtuosus *om. H / vehemens: verineus H om. V₁* **111** fortiter *om. I / virtuose om. H* **112** Amicior (*Mai*): Amicio V₁ Amicior P₂ / dilector, diligentior *om. H* **113** *om. P₁ / Amicinum: Amicium IP₂ / pediculus: pediculis I* **114** fustes: *an melius vestes? / que: qui IP₂ quia H* **115** litigant: lugentis P₁ **117** acervus: cervus P₂ *ante corr.* **120** Acernus (*Mai*): Acervus V₁ / Horatius ... pertersit *om. Mai / acernam: acervam V₁* **121** Acervosus, acervis: Acernosus, acernis P₁ **122** asperare. (Horatius in epistolarum libro [I 2,54] sincerum nisi vas quodcumque infundis acescit) H **124** *om. P₁ / paratum om. I* **126** Paulinus ... liquentem *om. Mai / Paulinus: Plautus P₁* **127** vinatium *om. I*

46 M.

- 128 Acerra, cumulus vel archa thuris. Ovidius metamorphoseos muneri-
busque datis et acerram thuris adorat.
129 Angere, constringere, angustare, angustiare, arcere, artare, anxiare.
130 Angenter, contringenter, anxie, anxiose, anxianter.
131 Angor, dolor, anxietas, angustia, anxiositas.
132 Ansa, auris vasis per quam facilius tollitur. Virgilius et molli circum
ansas amplexus acanto.
133 Ansatus, ansas habens.
134 Anger, spatarius qui angit i. stringit spatam.
135 Angina, tumor faucium. Macer subvenit angine melli nitroque
iugata.
136 Angulatim, de angulo in angulum.
137 Angulosus, angulis plenus, flexuosus, sinuosus.
138 Anxiatim, anxie, angenter.
139 Angeronea, quedam dea ita dicta quod videatur angores pellere.
140 Axungia, unctus porci. Macer si porcina vetus axungia iungi-
tur illi.
141 Angiportus, stricta via. Terentius in angiportum desertum me
conieci.
142 Angaria, compulsio.
143 Angariare, compellere. In evangelio angariaverunt Symonem
quendam.
144 Angariatus, compulsus.
145 Angarius, exactor, bedellus. Iosephus ne post iumenta Iudeorum
violentis angariarum subiaceant.
146 Anacoreta, qui stricte vivit.
147 Anacoresis, vita anacoretarum.
148 Animosus, audax, virtuosus, acrimoniosus.
149 Animula, parva anima.

128 *Ov. met.* VIII 266: muneribusque datis et acervis (*acerris var. l.*) turis honorant (*adorant var. l.*) 132 *Verg. buc.* III 45: et molli circum est ansas amplexus acantho 135 Macer = Odo Magd. 83 140 Macer = Odo Magd. 251 141 *Ter. eun.* 845: in angiportum quoddam desertum 143 *Marc.* XV 21: angariaverunt praetereuntem quempiam Simonem (*cf. et Matth. XXVII 32*) 145 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* XIII p. 363 F.: Nec post hanc sanctionem Iudeorum iumenta violentis angariarum subiaceant

128 cumulus: vas P₁ / metamorphoseos om. IP₁ / et om. P₁ / acerram: accertam V₁ acerra Mai / odorat: adorat V₁ adorant Mai 130 om. H 131 om. HP₂ 132 tollitur: tollatur P₁ / (est) ansas H 134 Anger (cruciator) in marg. V₁ Mai / (vel) spatarius Mai / i. stringit: constringit I om. H / spatam: ensem P₂ 135 Macer ... iugata om. Mai / Macer: Marē P₂ / nitroque iugata om. I 136 in: ad I 138 om. I 139 ita: sic P₁ om. P₂ / quod: quia I (eo) H / videatur (Mai): videtur πP₂ 140 Axungia: Anxungia V₁ / unctus: mactus I / Macer ... illi om. Mai / axungia: anxungia V₁ 141 Terentius ... conieci om. Mai / desertum om. P₁ / conieci: convenire P₁ 142 compulsio et s.l. servitus V₁ Mai 143 In evangelio ... quendam om. Mai 145 bedellus (Mai): bellus V₁ / Iosephus ... subiaceant om. Mai 148 Animosus om. P₂P₁ / virtuosus, acrimoniosus om. H 149 Animula: Animicula V₁I

- 150 Anomalus, irregularis. Martianus Capella repigritior paululum simularet anomalum.
 151 Arguere, convincere, argutare, constringere.
 152 Argutus, in loquendo acutus.
 153 Argutim, argute, efficaciter, diserte.
 154 Argutia, disertitudo.
 155 Argutare, verbis impugnare.
 156 Argumentum, rei dubie probamentum.
 157 Alga, quicquid mare proicit. Prudentius in ymnis divinitatis ius in algis vilibus.
 158 Algere, frigere, frigescere.
 159 Algor, frigus, algiditas, albus.
 160 Algosus, frigosus, albidus.
 161 Albus, quarte declinationis dicitur pro frigore. Plautus vel tu suda vel peri albus vel etiam vale.
 162 Auditorium, locus ubi responsa audiuntur.
 163 Auricularis, minimus digitus vel cancellarius.
 164 Auricus, res pertinens ad aures ut pilos auricos dicimus qui sunt in aure.
 165 Auritus, magnas aures habens.
 166 Aureax, auriga.
 167 Auria, frenum quia ponitur circa aures, sic quoque oria dicimus frenum.
 168 Arrabon nis, vadimonium. Terentius ea huic relictas est arraboni pro illo argento.
 169 Arula, parva ara.
 170 Ariolari, divinare, incantare, aruspiciari, auspicari.
 171 Ariolus, divinator, incantator.
 172 Aruspiciari, divinare.
 173 Aruspicium, divinatio.
 174 Aruspicina, domus vel locus quilibet ubi divinator.
 175 Aruspex, divinator, ararum inspector. Iuvenalis varicosus fiet aruspex.

150 Mart. Cap. I 36: repigritior (Grotius, repigritior var. l.) paululum simularet anomalum
 157 Prud. perist. X 245 161 Plaut. rud. 582: tu vel suda vel peri albus vel tu aegrotas vel vale
 168 Ter. heaut. 603: ea relictas huic arraboni est pro illo argento 175 Iuv. VI 397

150 Martianus ... anomalum om. Mai / repigritior: ille repigritior P₂ ille pigritior V₁I ne pigritior P₁
 152 acutus: argutus V₁I disertus P₂ 155 impugnare: pugnare P₂ 158 frigere om. P₁
 159 om. Mai / algiditas: frigiditas et s.l. algiditas H / albus om. P₁ 160 Algosus: Alsosus V₁H
 161 Plautus ... albus om. Mai / vel etiam vale om. P₁ / vale: valde V₁ 162 (consilia et) responsa P₁
 163 vel cancellarius om. V₁IP₂ 164 om. P₁ / qui: quia V₁H 165-166 mutato ordine P₂
 166 Aureax: Aurealis P₁ 167 Auria: Aurea I / frenum om. P₂ / quia ... frenum om. P₁ / quia: quod Mai / sic om. P₂ / oria om. P₂ 168 Arrabon nis distinxit Mai: Arrabonis V₁HP₂
 Arabonis IP₁ (dicimus) P₁ / Terentius ... argento om. Mai / argento: argumento P₁
 170 incantare om. P₁ / aruspiciari om. H / auspicari om. HP₁ 172 om. P₁ / divinare (incantare) I
 174 vel locus quilibet om. P₁ / quilibet om. I 175 Iuvenalis ... aruspex om. Mai / fiet: fit et V₁ sit P₁

47 M.

- 176 Aratorculus, parvus arator.
 177 Aratellum, parvum aratrum.
 178 Arietare, cum ariete muros percutere.
 179 Aurulentus, aureolus, aurosus, aureus.
 180 Aurugo, morbus regius vel pestis ex corruptione aeris.
 181 Aurificina, fabrica ubi aurum tunditur.
 182 Auricalcum, genus metalli ex diversis metallis conflatum. In apocalipsi pedes eius similes auricalco.
 183 Avere, cupere. Lucanus omnia Cesar avet.
 184 Avencare, avenas avellere.
 185 Avitus, res pertinens ad avum.
 186 Avia, matris mee mater. Persius ecce avia aut metuens divum matertera.
 187 Abavus, proavi pater.
 188 Attavus, abavi pater. Horatius Mecenas attavis edite regibus.
 189 Avicularius, qui aves vendit.
 190 Auceps, qui aves capit. In libro Catonis fistula dulce canit volucrum dum decipit auceps.
 191 Aucupari, aves capere.
 192 Aucupium, fortunium, bonus eventus.
 193 Aucupalis, res ad aucupandum apta.
 194 Avigerulus, qui aves gerit ad vendendum.
 195 Auspex, qui aves inspicit in divinando.
 196 Auspicari, divinare.
 197 Auspiciu, divinatio.
 198 Auspicato, oportune, fortunate; unde Terentius haud auspicato huc me appuli.
 199 Albicies, albedo.
 200 Albor, albedo.
 201 Albo, indeclinabile liber ubi sanctorum nomina inscribuntur.
 202 Albugo, glaucitas oculorum.
 203 Alburnus, albus.
 204 Albidus, albus.
 205 Albidulus, aliquantulum albus.

182 apoc. I 15 183 Lucan. IV 265: Caesar avet 186 Pers. II 31 188 Hor. *carm.* I 1,1
 190 Ps. Cato *dist.* I 27 198 Ter. *Andr.* 807

178 cum: est *Mai* / ariete *et s.l.* .i. ingenio illo H 179 aureus. (Adoriri, invadere) H
 180 om. H / Aurugo: Arugo V₁P₂ Aurogo P₁ 181 (domus vel) fabrica P₁ / aurum (*Mai*): om. V₁
 182 In apocalipsi ... auricalco om. *Mai* 183 Lucanus ... avet om. *Mai* 184 avellere:
 evellere I vellere P₂ 185 res om. H 186 mee om. H / Persius ... matertera om. *Mai* / aut:
 haut πP₂ 187 proavi: avi P₁ ante corr. 188 Attavus, abavi pater om. P₁ *Mai* / Horatius om.
 P₁ / edite regibus om. P₁ 190 In libro ... auceps om. *Mai* 192 bonus: boni P₁ 193 res
 om. H / apta: aptus H 195 Auspex: Aurspex P₁ / inspicit: aspiciat P₁ 196-197 om. P₁
 198 oportune: optime V₁ ante corr. *Mai* / unde ... appuli om. *Mai* / me (huc) I / appuli: apuli P₁ ap-
 pulisti P₂ 200 om. I / albedo om. P₁ 203 om. P₂ 204 om. I / (albulus) albus P₂ om. P₁

- 206 Albicare, albescere.
 207 Albidare, album facere.
 208 Albesia, genus scuti.
 209 Albane, plurali numero pristinae nuce.
 210 Axioma, concatenatio loquendi sicut sophismata. Martianus excolicum prestruxit axioma.
 211 Astronomus, astra nominans.
 212 Astronomia, ipsa ars astronomorum.
 213 Astrosus, lunaticus, mensurnus.
 214 Astrea, spes. Ovidius cede madentes ultima celestem terras Astrea reliquit.
 215 Aridulus, aliquantulum aridus.
 216 Areola, parva area.
 217 Arenarium, locus arenis plenus.
 218 Astus, cautela, astutia, calliditas, ingeniositas, strenuitas, industria, sutela.
 219 Arapagatus, ab area effossus. Plautus in aularia aurum mihi intus arapagatum est.
 220 Aristella, parva arista.
 221 Aristatus, aristis plenus.
 222 Aristophorum, vas ad prandia deferenda aptum vel ubi reliquie ciborum reponuntur.
 223 Arundinetum, locus ubi arundines crescunt. In libro sapientie tamquam scintille in arundineto discurrent.
 224 Atramen, nigredo.
 225 Atramentum, eo quod atrum faciat liquorem in quo ponitur.
 226 Atramentarium, scriptorium. Propheta ecce vir habens atramentarium scriptoris ad renes.
 227 Atramentariolum, parvum scriptorium, pluteum, plumacium.
 228 Atriolum, parvum atrium.
 229 Atriensis, ianitor, hostiarius, exclusarius, patiginarius, ianuarius.
 230 Atratus, atris vestibibus indutus.

210 Mart. Cap. IV 327: et scholicum praestruit axioma 214 Ov. met. I 149-150 219 Plaut. aul. 201 223 sap. III 7 226 Ezech. IX 2: ecce ... vir ... et atramentarium scriptoris ad renes

207 Albidare om. P₁ 208 Albesia: Albefia V₁HP₂ Albefica P₁ / scuti: securis I 210 concatenatio: catenatio IP₂ / excolicum: excultum P₁ 211 nominans: notans P₁ 212 astronomorum: astronomicorum HIP₂ 213 mensurnus: nocturnus V₁ menstruus IP₂ om. H 214 Ovidius ... reliquit om. Mai / Ovidius (metamorphoseos) H / cede madentes om. HP₁ 218 om. H / cautela: cautus I / strenuitas om. P₂ / sutela: subtela P₂ cautela gnavitas P₁ 219 ab om. P₁ / area: arca V₁ / Plautus ... est om. I Mai 222 aptum om. π / reponuntur: referuntur P₁ 223 In libro ... discurrent om. Mai / discurrent: discurrunt P₂ 224 nigredo (atramentum) V₁ 225 ponitur: ponuntur P₂ ante corr. (Atramus, atris vestibibus indutus) P₂ 226 Propheta ... renes om. I Mai 227 scriptorium: scriptorum V₁ / pluteum om. H / plumacium: pluviatium V₁P₂ om. HI 229 patiginarius scripsi: patigitrarius V₁ patiginarius HIP₂P₁ / ianuarius: ianuarius V₁ ianuinus P₁ 230-231 in unum coegit V₁

48 / 49 M.

- 231 Atramus, atris vestibus indutus.
 232 Aula dicitur pro regia domo et pro scrinio in quo res ponuntur. Plautus quadrilibrem aulam auro onustam ego habeo. Unde et comedia in qua hoc scripsit dicitur aularia.
 233 Aule quoque, plurali numero sunt fistule organorum.
 234 Aulidus, dulcis ut sonus organi. Martianus aulide dulcedinis cantus intonuit.
 235 Aulula, parva aula que regia dicitur.
 236 Aulanus, aulicus, palatinus, curialis.
 237 Auleum, cortina. Claudius Claudianus pars aulea tenent.
 238 Arborcula, parva arbor.
 239 Arbustum, ubi maiores arbores crescunt.
 240 Arbutus, quod de arbutu existit. Statius Thebaidos arbutei sub cortice libri clausa tepent.
 241 Archia, principatus, honor, fascis.
 242 Archimandrita, princeps ovium nam ^{242a} mandros dicitur ovis.
 243 Archetipus, princeps figurarum. Iuvenalis et iubet archetipos pluteum servare Cloantes.
 244 Armelaus, vestis humeros tantum tegens.
 245 Armillum, vas vinarium, emina, enoforum, flasco, lagena.
 246 Armilla, torques, dextrocherium, brachile.
 247 Armentum, de maioribus dicitur animalibus.
 248 Armentarius, armenti custos.
 249 Anclare, haurire. Livius florem anclabant liberi ex carchesiis.
 250 Anclatus, haustus.
 251 Anclabilis, hauribilis.
 252 Anclia, rota hauritoria, quod in Aldelmo de virginitate reperies.
 253 Anclabris, mensa in divinis officiis aptata.
 254 Aumentari, accrescere, adaugere, accumulare.

232 Plaut. *aul.* 809: quadrilibrem aulam auro onustam habeo 234 Mart. Cap. IX 905: inauditaque (aulidaeque *codd.*) dulcedinis cantus insonuit 237 Claud. *rapt. Pros.* II 320
 240 Stat. *Theb.* I 584-585: clausa arbutei sub cortice libri | membra tepent 243 Iuv. II 7: et iubet archetipos pluteum servare Cleanthas 249 Liv. Andr. *trag.* 30 Ribb.³ 252 Cf. Aldh. *virg.* I 9 p. 237, 7: anthlia, hoc est rota hauritoria

231 (vel) atramus P₁ Mai / atris vestibus indutus om. HP₂ (cf. post a 225) P₁ 232 ponuntur: ponitur Mai / hoc: hec P₂P₁ 233 quoque om. P₁ / (in) plurali P₁ 234 ut om. P₁ / Martianus ... intonuit om. Mai / intonuit: insonuit P₁ 235 que regia dicitur om. H / que: et P₁ 236 aulicus: auliculus P₂ 237 Claudius ... tenent om. Mai / Claudius om. P₁ 239 crescunt. (Arbutus, ubi minora virgulta crescunt) H 240 quod: quia P₁ om. H / existit: existens H / Statius ... tepent om. Mai / libri om. I / clausa tepent om. P₁ 242 nam ... ovis om. Mai 243 Iuvenalis ... Cloantes om. Mai / Cloantes: Cloantas HIP₂ 244 tegens: tangens I (Atramus, atris vestibus indutus) H 245 om. H / vinarium: humarium P₁ / emina: hemina Mai 246 brachile: brachille P₂ ante corr. brachille V₁P₁ brachiale dub. Mai 249 Livius ... carchesiis om. Mai / liberi ex carchesiis (archesiis I) om. V₁ 251 hauribilis: hauriendus P₁ 252 quod ... reperies om. Mai 253 in om. HP₂ / aptata: apta P₂ 254 Aumentari: Aumentare V₁I Augmentare HP₂

- 255 Aumentatim, augenter, accumulativ, auctim.
 256 Autenticus, nobilis, celticus, precluis, egregius, inclitus, segrex.
 257 Augustus, illustris, insignis, prelustris, exgrex, heroicus, segregarius.
 258 Autarium, cibus qui vacuare mense superadditur.
 259 Auctim, .i. augenter.
 260 Adauma, augmentum, quod in passione Christofori martiris reperies.
 261 Adaugere, augere, Plautus in aularia utinam me dii adauxerint ad suspendium.
 262 Auxilla, olla, orca, seria, fidelia, urceus.
 263 Autionare, res strenue agere, mercari.
 264 Autionator, imperator, induperator.
 265 Autionarius, mercator, mango, institor.
 266 Anabathrum, cortina, auleum. Iuvenalis et cum diducto pendent anabatra tigillo.
 267 Amburere, circumurere.
 268 Ambustus, circumustus, ustulatus.
 269 Amphiteatrum, locus gladiatorum circumtritus.
 270 Ambire, circuire, circumdare, illustrare, perlustrare, sepire.
 271 Ambitus, circumdatus. Ovidius metamorphoseos iussit et ambite circumdare littora terre.
 272 Amphiballus, vestis circumvillosa.
 273 Amphitapa, tapetum circumvillosum.
 274 Ambidexter, qui utraque manu utitur pro dextera.
 275 Ambubaia, femina circa balnea frequens. Horatius ambubaiarum collegia pharmacopole.
 276 Ambusilla, venter aqualiculus.
 277 Amterminus, qui habitat iuxta terminos.
 278 Amsegetes, segetes prope viam.
 279 Amphitrites, mare eo quod circumterat littora. Ovidius margine terrarum porrexerat amphitrites.

260 Cf. fort. Pass. Christ. LXIX 3 (MGH, Poetae IV p. 814 Strecker) 261 Plaut. aul. 50: utinam me divi adaxint ad suspendium 266 Iuv. VII 46: et quae conducto pendent anabathra tigillo 271 Ov. met. I 37 275 Hor. serm. I 2, 1 279 Ov. met. I 14: margine terrarum porrexerat Amphitrite (Amphitrites var. l.)

255 om. P₁ / accumulativ om. H / auctim om. HIP₂ (Acredo, acritudo, asperitas, asperitudo, acrimonia, acerbitas, acerbiositas) H 256 om. H / precluis: predius IP₁ / segrex om. V₁ 257 om. H / (egrex) exgrex V₁ egrex I / segregarius: segregatus P₁ 258 cibus: cibi P₂ 260 martiris om. I / reperies: invenies P₂ 261 in aularia (aulularia I) om. P₁ / adauxerint: adauxerint I adauxint V₁ adaugent P₁ 262 orca: circa I 263 mercari om. H 264 induperator om. I 265 institor om. H 266 Iuvenalis ... tigillo om. Mai / cum om. V₁ H 269 circumtritus om. πP₂ (Anaglifia, circumpicta vasa) H 270 om. H / illustrare: lustrare P₂ / sepire om. V₁ 271 Ovidius ... terre om. Mai / metamorphoseos om. IP₁ / et om. P₁ / littora: brachia H 274 qui (Mai): quod V₁ 275 circa: circum V₁ / Horatius ... pharmacopole om. Mai / pharmacopole: farmacopolle V₁ permacopole I farma copoleque P₁ 276 om. I / aqualiculus: aquatilis P₁ aqualicus V₁ 277 om. P₁ 278 Amsegetes: Amsegete P₁ / prope: iuxta H circa P₁ 279 circumterat: circumstant V₁ I / Ovidius ... amphitrites om. Mai / amphitrites. (Apparitores, qui reos apparere faciebant iudici) H

49 / 50 M.

- ²⁸⁰ Actutum, cito, perneciter, ocius, ilico, extemplo, protinus, velociter, cur-
ricolo, festinato, festinanter, celeriter, mox, protinus, mature, acceleran-
ter, propere, citatim, citanter.
- ²⁸¹ Agolus, baculus pastoralis, pedum, cambuta.
- ²⁸² Actiuncula, parva actio.
- ²⁸³ Agoranomus, princeps per actionem nominatus. Plautus nec tiran-
nus quisquam nec agoranomus.
- ²⁸⁴ Actitare, frequenter agere.
- ²⁸⁵ Agina, foramen in quo trutina se vertit.
- ²⁸⁶ Agenerator, actor qui rem suam agiler agitur.
- ²⁸⁷ Agea, locus in navi in quo hortator accedit. Ennius multa foro po-
nens ageaque longa repletur.
- ²⁸⁸ Agon, certamen, gimnia, incertatio, compugnantia.
- ²⁸⁹ Agonia, pugna, bellum, pugillatus, conflictus, dimicatio.
- ²⁹⁰ Agoniteta, agonizator, agonisticus, aginator, decertator per duellum.
- ²⁹¹ Agonizeta, braueta, victor.
- ²⁹² Antagonista, recertator qui ante commisit aliud certamen.
- ²⁹³ Agonizare, certare.
- ²⁹⁴ Agonizeta, victor. Iosephus pro qua munificentia perpetuus
agonizeta nominatur.
- ²⁹⁵ Agonizator, certator.
- ²⁹⁶ Agonisticus, victoriosus. Augustinus certe reddetis rationem
quare monachos agonisticos appelletis.
- ²⁹⁷ Agiographa, sacra scriptura.
- ²⁹⁸ Agagula, lenocinator, pantomimus.
- ²⁹⁹ Agenoria, dea agendi.
- ³⁰⁰ Agonalia, festa Agenorie. Macrobius de Saturnalibus scias Agonalio-
rum repertorem esse Numam Pompilium.

²⁸³ Plaut. *Curc.* 285 ²⁸⁷ Enn. *ann.* 492: Multa foro ponet et agea longa repletur
²⁹⁴ Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* XVI p. 463 F.: pro qua munificentia perpetuus Agonitheta no-
minatus est ²⁹⁶ Aug. in *psalm.* CXXXII 6: certe reddidistis rationem de nomine, quare appel-
letis agonisticos ³⁰⁰ Macr. *Sat.* I 4, 7: Antias ... Agonaliorum repertorem Numam Pompilium
refert

²⁸⁰ om. H / perneciter: pernecitum IP₂ / protinus: protinam V₁I / propere: prope P₂ ²⁸¹ cam-
buta: cambutta H cumbuta P₁ sambuca Mai ²⁸³ actionem: acclamationem Mai om.
P₂ / Plautus ... agoranomus om. Mai / (tu) tyrannus V₁ / quisquam: quisquis V₁IP₂ ²⁸⁶ actor:
exactor I ²⁸⁷ in quo hortator (orator V₁) accedit: per quem ad remos habetur accessus
Mai / Ennius ... repletur om. Mai / Ennius: Agennius I Lennius P₂ / ponens: ponent πP₂
²⁸⁸ gimnia (pugillatus) H / incertatio: incertaria I concertatio P₂ om. H / compugnantia om. H
²⁸⁹ pugna (certamen) H / bellum, pugillatus om. H / dimicatio om. H ²⁹⁰ Agoniteta ... agina-
tor: Agonista, pugil, braueta (brabeuta Mai), agoniteta (agonotheta Mai), agonizator, agonisticus,
agonizeta, agonator (agonizator ... agonator om. H) πP₂ / decertator om. H / per duellum: perduel-
lio P₂ om. H ²⁹¹ Agonizeta om. H / braueta: brabeuta Mai ²⁹² recertator: recitator
P₁ / aliud: aliquod V₁ / certamen om. P₁ ²⁹³ certare s.l. P₁ ²⁹⁴ Iosephus ... nominatur om.
Mai / agonizeta: agozeta V₁ / nominatur: nominatus est H ²⁹⁶ Augustinus ... appelletis om.
Mai / Augustinus: Ager V₁ Ait I / certe om. I ²⁹⁷ Agiographa: Agiographia P₂ / sacra om. V₁
²⁹⁸ Agagula: Agagona P₁ ³⁰⁰ Macrobius ... Pompilium om. Mai / Pompilium om. πP₂

- 301 Agonei, victime que pro rebus agendis offerebantur.
 302 Abigere, fugare.
 303 Abigeus, fur iumentorum qui ipsa iumenta aliorum fugat.
 304 Abactus, intromissus. Statius Thebaidos sedet intus abactis ferrea lux oculis.
 305 Ambages, dubie locutiones.
 306 Ambigiosus, dubitabilis.
 307 Ambigiose, dubitanter.
 308 Ambago, idem quod ambages.
 309 Agaso, custos asinorum. Persius tressis agaso vappa lippus tenuique in farragine mendax.
 310 Aleatorium, locus in quo cum aleis luditur.
 311 Alearium, locus ubi alee reponuntur.
 312 Aleator, qui frequenter cum aleis ludit.
 313 Aleo, qui sua sepius perdit ludendo in aleis. Nevius pessimorum pessime audax ganeo lustro aleo.
 314 Arsedea, stella quadriiugis.
 315 Arsineum, vestimentum muliebre ardentis coloris.
 316 Ardelio, leclator, gluto, helluo, mando, epulo, ambro, lurco, ganeo.
 317 Arseverse, verbum defectivum i. averte ignem. Affranus inscribant quis in hostio arseverse.
 318 Ardea, quedam avis que Gallice dicitur ^{318a} hairun. Ovidius ipsa suis deplangitur ardea pennis.
 319 Agrarius, agrestis.
 320 Agellus, parvus ager.
 321 Agellarius, rusticus.
 322 Agraria, lex de agro. Anianus qui agrum locat ut agrariam accipiat.

304 Stat. *Theb.* I 104-105 309 Pers. V 76-77: tresis agaso, | vappa lippus et in tenui farragine mendax 313 Naev. *com.* 118 Ribb.³ 317 Afran. *com.* 415 Ribb.³: Inscript aliquis arseverse in ostio 318 Ov. *met.* XIV 580 322 Anianus = op. imperf. in *Matth.* XXXVIII PG 56 col. 840: qui agrum locat ut agrariam recipiat

301 Agonei *scripsi*: Agenei $\pi P_2 P_1$ / agendis om. I 301-302 in unum coegit V_1 302 om. Mai / Abigere: bibere V_1 / (fugere) fugare V_1 303 Abigeus: Abiectus P_1 / qui: quia I quod P_2 / iumenta om. πP_2 / aliorum: aliorum P_1 / fugat s.l. P_1 304 intromissus et s.l. vel fugatus P_1 306 Ambigiosus: Ambiguosus V_1 Ambagiosus P_1 307 Ambigiose: Ambagiose P_1 309 Persius ... mendax om. Mai / lippus: lipus que V_1 om. P_1 / tenuique: tenui P_2 / in om. P_1 / mendax. (Agaricum, radix vitis albe) in marg. V_1 Mai 310 cum om. Mai 311 locus om. π 311-312 bis habet P_2 313 perdit: perludit I ante corr. / in: cum $P_2 P_1$ / Nevius ... aleo om. Mai / ganeo om. πP_2 314 stella: sella Mai 315 ardentis coloris om. πP_2 316 Ardelio: Ardalion P_1 / mando, epulo, ambro: mandrones, epulones, ambrones πP_2 / lurco, ganeo *scripsi*: lurcones, ganeones πP_2 om. P_1 317 averte: avertere V_1 / Affranus ... arseverse om. Mai / inscribat: inseribat $V_1 P_1$ 318 quedam om. H / que om. $V_1 H$ / Gallice om. H / dicitur om. π / hairun: hairum V_1 / haes P_1 / Ovidius ... pennis om. Mai / Ovidius om. H 321 Agellarius: Agrarius I 322 Anianus ... accipiat om. Mai / agrariam: angariam V_1

50 / 51 M.

- 323 Agger, cumulus.
 324 Aggeratim, cumulatim.
 325 Aggerulus, parvus agger.
 326 Agorsum, ab alia parte.
 327 Agricolanus, agriculator, agrarius, agricola, rusticus, ruricolanus, struarius, bubulcus.
 328 Alluvius dicitur ager qui est iuxta aquam, compascuus qui est communis ad pascendum, novalis qui annuatim novatur, arcifinius cuius termini arcentur obiectu fluminum, uliginosus qui crassus est et humidus.
 329 Apostolus, missus, delegatus, internuntius.
 330 Apostata, renuntiatus.
 331 Apostaticus, perversus.
 332 Apostatare, pervertere. In libro sapientie vinum apostatare facit sapientes.
 333 Apostasia, renuntiatio. In decretis Sirici pape adiectum est etiam quosdam Christianos ad apostasiam transeuntes.
 334 Alicubi, in aliquo loco.
 335 Aliorsum, ad alium locum.
 336 Aliquorsum, ad aliquem locum.
 337 Alio, ad alium locum. Terentius in Andria dum proficiscar alio ne videam.
 338 Aliquo, ad aliquem locum.
 339 Aliunde, de alio loco vel de alia re.
 340 Alicunde, de aliquo loco. Terentius in Formione alicunde nihil dictum est facilius.
 341 Alias, alia vice vel alibi.
 342 Alteratus, alter effectus.
 343 Altercare, litigare.
 344 Altrinsecus, econtra. Prudentius in ymnis respondet ille altrinsecus.

332 Sirach XIX 2: Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes (cf. Bened. reg. XL 7: vinum apostatare facit etiam sapientes) 333 *epist. pontif.* 255 PL 13 col. 1136 A: adiectum est etiam, quosdam Christianos ad apostasiam, quod dici nefas est, transeuntes 337 Ter. *Andr.* 329: dum proficiscor aliquo ne videam 340 Ter. *Phorm.* 300: alicunde nihil est dictu facilius 344 Prud. *perist.* V 53: respondit ille altrinsecus

323 Agger (Mai): Ager V₁ 324 om. H / Aggeratim: Aggeratum Mai / cumulatim: cumulatum Mai 325 Aggerulus (Mai): Agerulus V₁ / agger: ager V₁P₂P₁ (Admiscuus, promiscuus, admixticius) H 326 om. H / Agorsum: Agorsum P₂ 327 om. H / Agricolanus, agriculator) Agricolanus Mai / ruricolanus: rusticolanus P₁ ante corr. / struarius: strautium P₁ 329 delegatus, internuntius om. H 330-331 in unum coegit V₁ 332 Apostatare (Mai): Apostare V₁ / pervertere: perversare P₁ / In libro ... sapientes om. Mai / apostatare: apostate V₁ / facit (etiam) P₂ 337-340 om. Mai / in ... Terentius om. V₁ 337 ad alium (aliquem V₁) locum: in alio loco I / proficiscar: proficiscatur H proficiatur P₁ 339 Aliunde: Alicunde I post corr. / alio: aliquo HI / vel de alia re om. HI 340 Alicunde, de aliquo loco om. HIP₁ / in Formione om. P₁ / alicunde: aliunde P₁ 341 alibi (Statius Achilleidos [I 237] illum non alias rediturum ad Tessala Tempe) H 342 alter: aliter Mai / effectus: affectus V₁ 344 econtra: extra Mai / Prudentius ... altrinsecus om. Mai

- 345 Alterutrim, mutuo, mutuatim.
 346 Alternatim, mutuo.
 347 Alterutrum, mutuo. Iacobus confitemini alterutrum peccata vestra.
 348 Alteruter, quilibet alter.
 349 Ambulacrum, locus vel porticus ad spatiandum factus.
 350 Ambulatorium, idem quod ambulacrum; imbulus aliter.
 351 Atquin, certe, profecto, nempe, porro. Martianus atquin ait virgines quas Fronesis nutriit.
 352 Anterior, antiquior.
 353 Anteritas, antiquitas.
 354 Antiquitus, olim.
 355 Antela, pectorale quia tenditur ante equum; sic et postela dicitur corrigia que tenditur posterius.
 356 Antiteta, opposita locutio. Persius Pedius quid crimina rasis librat in antitetis.
 357 Antarium, prelium ante urbem factum.
 358 Antipagmenta, valvarum ornamenta.
 359 Antistes, sacerdos quasi ante stans pro populo.
 360 Antistitium, sacerdotium.
 361 Antistita, sacerdotissa. Cicero nobiles inquit mulieres atque illius fani antistite.
 362 Antes, extremi ordines vinearum, quod in Virgilio reperies.
 363 Anti, contra.
 364 Antichristus, contra Christum.
 365 Antipodes, populus subterraneus contra nos habens pedes.
 366 Antiphona, contra psalmum sonans, nam ^{366a} phonos sonus dicitur.
 367 Antiquare, in morem antiquum reducere.

347 Iac. V 16: Confitemini ergo alterutrum peccata vestra 351 Mart. Cap. IX 893: atquin, ait, virgines quas Phronesis educavit 356 Pers. I 85-86 361 Cic. Verr. II 4, 99: atque illius fani antistitae, maiores natu probatae ac nobiles mulieres 362 cf. Verg. Georg. II 417

345 Alterutrim: Alterutrum H ante corr. P₂P₁ Alterutrū I / mutuatim ([Iac V 16] confitemini alterutrū (alterum P₁) peccata vestra) IP₁ om. I 346 mutuo: mutuatim I 347 om. IP₁ / Iacobus: in epistula Iacobi P₂ om. V₁ / Iacobus ... vestra om. Mai 348 Alteruter: Alternatim P₁ 349 factus: paratus I om. P₂ 350 imbulus (.i. porticus lata et spatiosa et de imbulus quasi in ambabus .i. locus ad ambulandum spaciosus) P₁ om. P₂ / aliter: alter V₁ om. IP₂P₁ 351 ait om. I / quas: .q. P₁ / nutriit scripsi: nuntiant V₁H nunciatur IP₁ nuntiavit P₂ nuntiat Mai 354 olim. (Antica, pars templi que respicit ad ortum. Antiae, sunt cinni dependentes prope aures) in marg. V₁ Mai 355 equum: pectus equi H / dicitur corrigia om. I 356 Persius ... antitetis om. Mai / crimina: carmina P₁ 357 ante: iuxta P₂ 358 Antipagmenta: Antipagmata V₁ Antipagamenta P₁ 359 ante stans: stans H antistans Mai 361 Cicero ... antistite om. Mai / fani: fauni I (amistice) V₁ 362 om. I / Antes: Antres π / reperies. (Anchraus, convallis. Antidicos, adversarius. Antiquarii, librarii) in marg. V₁ Mai 363 om. P₂ Mai 365 contra nos: contrarios Mai / pedes (Antipodes autem sunt Indi contra nos habentes pedes. Ablegare aliorum mittere) H 366 om. H 367 morem (Mai): mortem V₁ amorem P₁ modum I

51 / 52 M.

- ³⁶⁸ Antiquarius, senex, senior.
³⁶⁹ Arcessere, vocare, calare, nuncupare, ciere, adsciscere, accersire.
³⁷⁰ Accersire, vocare. Lucanus totoque accersitur orbe quo res
 queque perit.
³⁷¹ Alveolus, parvus alveus.
³⁷² Alvearia, vascula cavata in quibus apes recipiuntur.
³⁷³ Alvus, receptaculum in quo sordes sunt. Salustius simulans sibi al-
 vum purgari.
³⁷⁴ Altariolum, parvum altare.
³⁷⁵ Altar, altare. Prudentius in ymnis ossibus altar et impositum.
³⁷⁶ Arna, agna, unde arminus .i. agninus.
³⁷⁷ Adasia, ovis vetula.
³⁷⁸ Apica, ovis que habet glabrum ventrem .i. absque pilis.
³⁷⁹ Avilla, agnus recentis partus.
³⁸⁰ Antenna, corda capitalis in navi que dirigit velum. Ovidius tristium non
 tulit antennas aura secunda meas.
³⁸¹ Amnis, aqua, latex, idor.
³⁸² Amnicus, aquosus, laticosus.
³⁸³ Amniculus, parva aqua, aquula.
³⁸⁴ Amaricare, amarum facere, amarescere.
³⁸⁵ Amarulentus, amarus. Macrobius de Saturnalibus erat enim ama-
 rulenta dicacitate.
³⁸⁶ Amaricosus, amarus.
³⁸⁷ Amaricose, amare.
³⁸⁸ Amaracus, nomen herbe. Virgilius ubi mollis amaracus illum.
³⁸⁹ Amurca, fex olei vel cuiuslibet liquoris. Virgilius et nitro prius et
 nigra perfundere amurca.
³⁹⁰ Adra, petra.
³⁹¹ Adria, mare quoddam eo quod sit petrosum. Ovidius tristium scriben-
 tem mediis Adria vidit aquis.
³⁹² Adriaticus, petrosus; unde et mare Adriaticum dicitur.

370 Lucan. I 166-167: totoque accersitur orbe | quo gens quaeque perit 373 Sall. hist. fr. I 52
 375 Prud. perist. III 212 380 Ov. trist. V 12, 40: dum tulit antemnas aura secunda meas
 385 Macr. Sat. I 7, 2 388 Verg. Aen. I 693 389 Verg. georg. I 194 391 Ov. trist. I 11, 4

368 senior om. H 369 om. P₁ / nuncupare (<.i. vocare>) I / ciere: adciere I / accersire om. I
 370 Accersire: Accersere P₂ Arcessere HP₁ / totoque: totaque P₁ / accersitur: arcessitur HP₁ / orbe:
 urbe P₁ 371 om. I 372 apes: aves P₂ / recipiuntur: rapiuntur P₁ 373 receptaculum (il-
 lud) H / Salustius ... purgari om. Mai 375 Prudentius ... impositum om. Mai / ossibus om. I
 376 Arna: Arva V₁ / arminus: arvinus V₁ arvius Mai 378 ovis om. H 379 Avilla: Agnilla P₂
 380 Ovidius ... meas om. Mai / secunda meas om. V₁ 381 idor (limpha) H 382 latico-
 sus (limphaticus) H 384 amarescere: amarascere πP₂ 385 Macrobius ... dicacitate om.
 V₁ / enim om. P₁ 386-387 mutato ordine I 386 om. V₁ 388 Virgilius ... illum om. Mai
 389 Virgilius ... amurca om. Mai / nitro om. P₁ / perfundere: perfunde V₁ H perfundunt P₁
 391 quoddam om. P₁ / Ovidius ... aquis om. Mai 392 Adriaticus: Adriacus V₁ om. P₁ / petrosus
 om. P₁ / Adriaticum: Adriacum V₁ ante corr.

- 393 Adrastia, sors eo quod dura semper videtur. Martianus quedam femina que Adrastia dicebatur.
 394 Apiarium, locus ubi apes mellificant.
 395 Apiaster, apium magister.
 396 Apecula vel apicula, parva apes.
 397 Adulari, blande seducere.
 398 Apricus, iocundus, delectabilis, proprie autem locus sine frigore. Persius aprici meminisse senes.
 399 Affrodita, Venus, quasi spumea quia de affros .i. de spuma nata est. Martianus omnes illecebras circa sensus cunctos apposuit Affrodita.
 400 Aspidula, parva aspis.
 401 Almus, sanctus, sacer.
 402 Almicies, sanctitas, sanctitudo, almitudo.
 403 Apprime, valde, admodum, oppido, nimis, nimium, eximie, multum.
 404 Asparagus, quoddam genus magni piscis.
 405 Aspargus gi, quoddam genus minuti piscis. Iuvenalis et quibus undique septa aspargis.
 406 Aperculus, parvus aper.
 407 Apercularius, effractor domus.
 408 Aprugnus, aprinus. Macrobius de Saturnalibus in cena fuerunt sinciput aprugnum et patina piscium.
 409 Anculare, administrare, suppeditare, suggillare.
 410 Anculator, administrator.
 411 Ancus, curvus quod proprie dicitur de illis qui adunca habent brachia.
 412 Aduncus, valde curvus, subuncus, obuncus.

393 Mart. Cap. I 64 398 Pers. V 178 399 Mart. Cap. I 7: omnes vero illecebras circa sensus cunctos apposuit Aphrodita 405 Iuv. V 81-82: et quibus undique septa|aspargis
 408 Macr. Sat. III 13, 12: in cena sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium

393 semper (alicui) H om. P₁ / videtur: videatur I Mai (fort. recte) / Martianus ... dicebatur om. Mai / dicebatur: videbatur P₁ 395 apium: apum Mai / magister (vel apicula) V₁ 396 vel apicula om. V₁ / apes (vel apecula (apicula Mai)) V₁ 397 om. P₁ 398 iocundus ... frigore: aprica apricusti locus delectabilis vel iocundus ubi frigus non est P₁ / Persius ... senes om. P₁ Mai
 399 (Affros Grece spuma Latine unde) Affrodita P₁ / Venus (inde Aprilis, .i. mensis Veneri dicatus quasi Affrodilis. Asper, asperitas) P₁ / quasi ... Affrodita om. P₁ / quia: que Mai / spuma (maris) Mai / Martianus ... Affrodita om. Mai / cunctos: cinicos P₂ om. I 400-403 om. P₁
 401 sacer (sacrosanctus) H 402 almitudo (almitas) H 403 nimium om. H / multum om. H
 404-405 in unum coegit V₁ 404 Asparagus: Aspargus π / quoddam scripsi: quedam P₁ om. πP₂ / genus magni om. πP₂ 405 Aspargus gi om. πP₂ / quoddam scripsi: quedam P₁ om. πP₂ / genus minuti: minutus πP₂ / piscis om. πP₂ / Iuvenalis ... aspargis om. P₁ Mai / aspargis: aspargus H asperagis P₂ (Aper apri) P₁ 406 om. P₁ 407 effractor: refractor P₁ / domus. (Aper componitur volutaber, vel volutabrum .i. volutio aprum. Ancilla, ancillula, et hic et hec ancillaris et hec ancillare, et ancillo as .i. amministrare, et ancillarius .i. curvus qui habet adunca brachia. Suppeditare, astugillare) P₁ 408 om. P₁ / Macrobius ... piscium om. Mai / in cena: interea I / piscium om. V₁ 409-410 om. P₁ 411 om. P₁ / curvus: cerinis V₁ (ut vid.) cernuus Mai 412 om. P₁

52 / 53 M.

- 413 Apex, summitas, aliquando pro littera. In evangelio unus apex non preteribit a lege donec omnia fiant.
 414 Apiculus, ligamen quo filacteria portantur.
 415 Apicire, ligare, vincire, unculare, nodare.
 416 Apicitus, ligatus, vinculus.
 417 Arvina, pinguedo, adeps, sagina, omentum, axungia.
 418 Arvinosus, crassus, carnulentus, esculentus, succulentus.
 419 Amburbiales, hostie cum quibus urbem ambiebant.
 420 Ambarvales, hostie cum quibus arvum ambiebant.
 421 Argirites, lapis argenteum habens colorem.
 422 Argentarius, qui cudit argentum.
 423 Argenteolus, aliquantulum argenteus.
 424 Arbitrator, iudex; dicimus quoque hec arbitra. Macrobius de Saturnalibus Iuno aeris est arbitra.
 425 Adipiculus, parvus adeps.
 426 Adipiscor, adquirere, quod et indipiscor dicitur.
 427 Adepticius, quod facile acquiritur.
 428 Accidia, tristitia, mestitia, sublestia.
 429 Accidiosus, tristis, curiosus, mestus, sublestus.
 430 Accidiari, tristari, mestificare.
 431 Alopus, qui propter mercedem alapas patitur.
 432 Alapare, alapas prebere.
 433 Alapizare, alapas inferre.
 434 Ambidens, ovis habens dentem unum in inferiori et alium in superiori parte.
 435 Ambigarium, ex ambabus partibus.
 436 Ambegna, ovis que cum duobus agnis immolabatur.
 437 Ador indeclinabile, frumentum, triticum.
 438 Adorinus, triticeus.
 439 Adoria, gloria quia gloriosum dicebant eum qui multum ador habebat.
 440 Ambrosia, pro herba dicitur et pro nectare.

413 Matth. V 18 424 Macr. Sat. I 15, 20: Iuno autem aeris arbitra est

413 littera (ponitur, unde dicimus) P₁ / In evangelio ... fiant om. Mai / unus om. I / a: de P₁
 414 portantur. (Aborsum, alia parte) H 415 om. H / Apicire: Apicere P₁ / vincire: vincere V₁
 (nectere) P₂ / unculare: vinculare P₂P₁ (fort. recte) 416 Apicitus: Apiciatus P₁ Apicius V₁ / liga-
 tus: alligatus P₁ (vinctus) H 417 omentum (succulentum) V₁ om. P₁ 418 succulentus om.
 V₁ 419 urbem: arvum V₁IP₂ 420 om. V₁I / arvum: arva P₁ 422 cudit: custodit V₁
 423 Argenteolus: Argentulus P₁ / aliquantulum: aliquantum H argentulum P₁ 424 Macrobius
 ... arbitra om. Mai / de Saturnalibus om. P₁ / Iuno (inquit) P₁ / est om. V₁ 425 om. Mai / adeps
 (dipiscor dicitur) P₂ 426 indipiscor dicitur om. P₂ 427 Adepticius: Adepticius H Indepti-
 cius P₂ / acquiritur: acquiritur P₁ adipiscitur I 428 Accidia: Acedia V₁ (molestia) P₁ / sublestia:
 molestia I om. P₁ 429 sublestus: sublectus H submestus P₁ molestus I 430 mestificare:
 mestificari in marg. P₂ 433 Alapizare: Alapalizare V₁HP₂ 434 unum om. π 436 agnis
 (Mai): annis V₁ 439 Adoria: Adorina V₁I et s.l. adoria V₁ / eum om. πP₁ / ador: triticum P₂
 440 pro om. H / dicitur: que H / nectare (dicitur. Virgilius [Aen. I 403-404] ambrosieque co-
 me divinum verticem odorem aspiravere) H

- 441 Ambrosius, nectareus, dulcis.
 442 Ambrones, avidi, voratores.
 443 Austrare, humectare.
 444 Ancile, scutum rotundum. Ovidius idque ancile vocant quod ab omni parte rotundum est, quaque notes oculis angulus omnis abest.
 445 Antebibulum, pignus quod datur pro codice.
 446 Afflictare, affligere.
 447 Architriclinus, qui presidet in triclinio, .i. in domo, trina convivantium sessione ordinata.
 448 Affurcillare, concutere, a furca dictum.
 449 Affabre, ingeniose, strenue, artificiose, artite.
 450 Adiutare, adiuvere, adminiculari, opitulari. Terentius at te adiutare oportet adolescentuli causa.
 451 Aggestus, cumulus, acervatus, glomeratus.
 452 Agglutinare, coniungere, confederare, convincere, copulare.
 453 Antigrahus, cancellarius, qui et archigrahus dicitur.
 454 Affulare, leviter tangere.
 455 Allinere, domum vel aliquam rem linire, .i. inglutinare.
 456 Allitor, perlitor, collitor, oblitor, illitor, cementarius.
 457 Allicere, illaqueare, pellicere, illicere. Piso cuius multorum animos unius premio allicuit.
 458 Absternius, abstinens a vino, quia temetum dicitur vinum.
 459 Ascire, vocare.
 460 Ascitus, vocatus.
 461 Adnutare, nutum cum manibus vel cum aliqua alia re facere.
 462 Adnictare, nutum cum oculis facere. Livius alii adnutat, alii adnictat, alium tenet, alium amat.
 463 Aborsum, ex altera parte.
 464 Adoptare, nutrire, nutricare, educare, fovere.

444 Ov. *fast.* III 377-378: idque ancile vocat, quod ab omni parte recisum est, quaque notes oculis angulus omnis abest 450 Ter. *heaut.* 546-547 457 Piso *fr. Prisc.* G.L.K. II 497, 9-10 H.: cuius unius praemio multorum allicuit animos 462 Livius] Naev. *com.* 76 Ribb.³: alii adnutat, alii adnictat, alium amat, alium tenet

441 dulcis *om.* H 442 Ambrones: Ambronei P₁ 443 *om.* I 444 Ovidius *om.* P₁ / idque: id quod P₂ iamque H / vocant: vocatum P₁ / quod: quia I / est *om.* πP₂ / quaque notes: quodque P₂ *om.* Mai / oculis ... abest *om.* V₁ / oculis *om.* I / abest: habet IP₂ 445 Antebibulum: Antebibulum Mai / pignus *om.* I 447 triclinio (ordinate) P₁ / ordinata *om.* P₁ 448 a furca dictum *om.* P₁ 450 te: me P₁ 451 *om.* V₁IP₂ / acervatus: nominatus P₁ 452 convincere: convincere V₁I / copulare *om.* HP₁ 453 qui et *om.* P₁ 455 Allinere: Allinere V₁H *post corr.* Alire P₁ / linire: linere V₁H habere P₁ / inglutinare: glutinare I 456 collitor *om.* P₁ 457 illicere *om.* V₁ / Piso cuius: unde prius P₁ / animos (*suspiciatus est Mai*): annos πP₁ / premio: precio P₁ 458 quia: quod Mai / vinum (*om.* V₁) dicitur (quasi tenens mentem) P₁ 459-460 *mutato ordine* P₂ *om.* P₁ 461 alia *om.* I 462 adnutat, alii *om.* V₁P₁ 463 Aborsum: Aliorsum P₂ 464 educare (alere) H / fovere (fotare) V₁IP₂ *om.* P₁

54 *M.*

465 Adoptatius, puer ex adoptato natus.

466 Abligurrire, prodige vivere, vastare. Terentius qui abligurrierat patria bona pene.

467 Abligurritus, vastatus, dilapidatus, consumptus, absortus.

468 Abligurrigo, consumptio, voracitas, dilapidatio.

469 Arrogare, superbire, excellere, elevare, tumere.

470 Assertare, affirmare, ratiocinari.

471 Aborigines, arbutus non plantata sed sponte crescens. Cato ager quem Volsci habuerunt, aboriginum plenus fuit.

472 Absortus, deletus, consumptus, transvoratus.

473 Abolere, delere, exertare, extirpare.

474 Abolitus, deletus, delitus.

475 Absentare, abesse, abigere, amovere.

476 Antruare, gratias referre.

477 Appluda, sorbitiuncula ex paleis facta. Nevius non hercle est hodie appluda nequior quam tu.

478 Attibernalis, taberno, socius continue taberne.

479 Ancesa, vas circumpecta.

480 Abrogare, detrahere, detractare.

466 Ter. *eun.* 235: patria qui abligurrierat bona 471 Cato *orig.* 7: agrum quem Volsci habuerunt, campestris plenus (plenus *var. l. Prisc. G.L.K.* II 182, 8 *H.*) Aboriginum fuit 477 Naev. *com.* 117 Ribb.³: non hercle apluda est hodie quam tu nequior

465 Adoptatius: Adopacus I Adopticius P₁ Adoptaticius *Mai* / adoptato: optato P₁ / natus: nutritus P₁ 466 prodige (*Mai*): prodigere V₁ / vivere *om.* P₁ 467 absortus (transvoratus) P₁ 468 Abligurrigo: Abligurio I Abliguritio P₁ / dilapidatio *om.* H 469 elevare: evellere I *om.* P₁ / tumere: timere I 470 Assertare: Assentire P₁ 471 arbutus: arbustus P₁ *ante corr.* / Cato: unde quidam P₁ / ager: ait I / quem (que I quod *Mai*) Volsci habuerunt *om.* P₁ 472 *om.* P₁ / deletus (*Mai*): delectus V₁ / consumptus: transumptus I / transvoratus. (Absilire, discedere. Unde Statius [*Theb.* X 374] absiluit nubes fulgure claro) *in marg.* V₁ *Mai* 473 exertare: excerare V₁ H execrare I occerare *Mai om.* P₁ 474 deletus (*Mai*): delectus V₁ / delitus: delicturus P₂ 475 Absentare: Ablontare P₁ / abesse: absterrere P₁ 476 Antruare: Antimare P₁ 477 sorbitiuncula (*Mai*): sorbiuncula V₁ P₂ / non: illud P₁ / appluda *om.* H / nequior quam tu *om.* I / tu: heri P₁ 478 continue: continuus H 480 detractare: detrectare. (Assentaneus, consentaneus, consensiens. Alipes, velox, celer, citus, volucer, currax, citatus, pervix, festinus, acupedi-
dius, prepes, acceleratus, ocissimus, maturus. Angenter, constringenter, anxie, anxiose, anxianter. Angor, dolor, anxietas, angustia, anxiositas. Aurugo, morbus regius vel pestis ex corruptione aeris. Armillum, vas vinarium, emina, enoforum, flasco, lagna. Autenticus, nobilis, celticus, precluis, egregius, inclitus, augustus, illustris, insignis, prelustris, segrex, exgrex, segregarius, heroi-
cus. Astus, cautela, astucia, calliditas, ingeniositas, industria, sutela, strenuitas, gnavitas. Ambire, circumire, circumdare, illustrare, perlustrare, sepire. Actutum, cito, citato, citatim, citanter, cele-
ranter, celeriter, curriculum, confestim, protinus, protinam, propere, properanter, perneciter, festi-
nato, festinanter, festine, ocus, ocissime, ilico, ilicet, mox, mature, velociter. Agricolanus, agri-
cultor, agrarius, agricola, rusticus, ruricolanus, stivarius, bubulcus. Antiphona, contra psalmum
sonans, nam phonus sonus dicitur. Apicire, ligare, vincire, nectere, nodare, vinculare. Allectare,
allicere, illaqueare, pellicere, illicere, innectere, ifretire, inlocitare, tricare, impedire, propedare.
Acclinatus, curvus, obliquus, [...] (*vix legitur*), aquilus, reduncus, obuncus. Adminiculari, auxilia-
ri, opitulari, suffragari, adiutare, suppeditare, subvenire, presulari, astipulari, tutari. Adminicu-
lum, auxilium, adiumentum, opitulatio, suffragium, suppecio, subventio, presidium, astipulatio,
tutamen, opitulamen, subsidium. Aggerere, accumulare. Admutilare, detruncare. Alluere, ablure.

- 481 Allubescere, obedire, obtemperare, obsecundare. Martianus cum Stilbonte incedens copulis conubiorum allubescerebat.
 482 Allubescencia, conniventia, collibentia, assensus.
 483 Adventare, advenire, adesse.
 484 Accursare, maturare, ingruere, appropereare.
 485 Assitus, plantatus, insertus, insitus. Horatius in epistulis populus assita certis limitibus vicina refugit iurgia.
 486 Ambitus, circuitus vel cupiditas.
 487 Ambitosus, cupidus.
 488 Artophilax, artos, arturus, septentrio, minor ursa idem sunt.
 489 Adnullare, nullius pretii facere.
 490 Apporrectus, extensus. Ovidius metamorphoseos infantemque vident apporrectumque draconem.
 491 Adnihilare, nihili facere.

481 Mart. Cap. I 25: cum Stilbonte incedens conubiorum copulis allubescat
 2, 170-171 490 Ov. met. II 561

485 Hor. epist. II

Allutia, loca cenosa. Assultare, exultando psallere. Advectare, portare. Abnitor, resisto, refragor. Assescere, assidere; Plautus [asin. 217] aves assescunt. Adpresens, in presenti. Aspergines, quibus aspergimus, que et aspersoria dicuntur. Assiduare, assiduum esse. Adolescere, crescere. Annuncius, idem quod nuncius. Asseverare, asserere. Ascissere, vocare, ciere, kalare. Arrigere, erigere; Terentius [Andr. 933] arrige aures Pamphile. Arrogare, adquirere. Aduncare, curvare. Appodiare, inniti a podio. Affinis, vicinus, convicaneus, confinis, conterminus. Affinium, vicinitas. Adremigare, ad litus navem ducere. Arreptim, raptim. Amplexim, coniunctim. Adnodare, ligare. Amolum, flos tenuis farine, que et pollen dicitur. Archipirata, princeps piratarum. Archipolites, princeps civium. Architetarius, summus princeps. Archisterium, monasterium. Armonicus, dulcis, suavis, delectabilis, ut armonia .i. ut communis cantus celi. Amaria, secreta loca et remota et tantum avibus adibilia. Abactor, qui abigit pecora, qui et abicius dicitur. Abdicare, abnegare, diffiteri, denegare. Abdicativus, negativus. Aberuncare, evellere, eradicare, extirpare, runcare, vellicare, abstirpare. Abiges, qui tollit servum vel pecus alterius. Attaminare, inquinare, contaminare, coinquinare. Antiquarius, antiquus, priscus, annosus, veterosus, senex, senior, vetulus, vietus, effectus, exhaustus. Abusitare, extra usum ducere. Abusivus, ab usu retractus. Abgregare, segregare, secernere, dividere, sequestrare, separare, seiungere, disparare, semovere, seligere. Achademia, villa ubi studebat Plato. Accicla, nomen avis que dicitur widecoc. Adopercare, affluere, habundare. Adoletus, combustus. Adolere, comburere. Adumbrare, tegere, simulare, adpalliare, velare, cooperire, amicare, obnubere, obducere, obnebulare. Adverrere, trahere. Adlegare, mittere, destinare. Advocator, advocatus, iudex, patronus. Adrogare, ascribere, deputare. Adspensio, testificatio. Agapen, elemosina, roga. Affirmator, auctor, princeps, astipulator, assertor, dissertor. Aginare, fugare. Alipiarius, iaculator pile. Alligurrare, gustare. Alabrum, in qui fila libratur .i. solvuntur; unde Quidam [?] volvitur hoc alabro quicquid net femina fuso. Alumpna, altrix, nutrix. Altanus, altus ventus in pelago. Altiboans, alteboans, clamans .s. Amenticus, a mente alienatus. Amphibracus, pes ex utraque parte brevis, ut ibi et ubi. Ambagiosus, ambiguitate plenus, dubius, hesitabundus, ambiguus, mutabundus (et s.l. vel nutabundus), herens, hesitans. Amphidoxus, et utraque parte gloriosus) H 481 obsecundare om. Mai / Martianus ... allubescerebat om. P₁ / copulis: copiiis H 482 conniventia om. P₁ / collibentia: collubentia P₂ om. P₁ / assensus (consensus) H 483 advenire om. P₁ / adesse om. H 485 insertus (consitus) H / in epistulis: e V₁ et HP₁ ex P₂ qua Mai 486 circuitus vel: circumdatus virus P₁ 488 septentrio: septentrioni V₁ septentrion Mai / minor ursa: morsura V₁ cynosura Mai 490 metamorphoseos om. P₁ / vident apporrectumque om. P₁ 491 nihili: nich V₁ P₂ nihilum Mai

55 M.

⁴⁹² Ariopagus, princeps virtuose ville nam ^{492a} ares virtus et ^{492b} pagus villa dicitur.

⁴⁹³ Ariopagita, magister virtuose ville.

⁴⁹⁴ Augurium, quasi avium garrium .i. divinatio per aves.

⁴⁹⁵ Avariter, cupide, sitienter, gulose. Plautus in Gurgulione ingurgitat in se merum avariter plenius faucibus.

⁴⁹⁶ Alcion, avis oceana.

⁴⁹⁷ Abamita, soror avi.

⁴⁹⁸ Abgregare, segregare, seligere. Augustinus dii inquit seliguntur ut bulbi.

⁴⁹⁹ Abiudicare, denegare, diffiteri.

⁵⁰⁰ Abdicare, abnegare, inficiari.

⁵⁰¹ Aconitum, genus asperrimi veneni. Iuvenalis qui dedit ergo tribus patruis aconita.

⁵⁰² Abnepos, filius pronepotis, .i. filius filii nepotis.

⁵⁰³ Appatruus, frater avi.

⁵⁰⁴ Abside, edificii latera.

⁵⁰⁵ Acerrare, sacrificare, immolare, turificare, victimare.

⁵⁰⁶ Acantus, genus iocundi floris. Virgilius et molli circum ansas complexus acanto.

⁵⁰⁷ Acinari, in parvo morari quod et tricari dicitur.

⁵⁰⁸ Affiliatio, adoptio, nature imitatio.

⁵⁰⁹ Avertuncare, multum facere verum vel avenas avellere.

⁵¹⁰ Agapen, dilectio vel orationum communio.

⁵¹¹ Abdomen, quedam pars de porco que dicitur ^{511a} anduilla. Iuvenalis atque bonam tenere placant abdomine porce.

⁵¹² Agnatus, cognatus.

495 Plaut. *Curc.* 126-127: ingurgitat in pura in se merum avariter, faucibu' plenius **498** Aug. *civ.* VII 1: dii eliguntur ut bulbi **501** Iuv. I 158 **506** Verg. *buc.* III 45: et molli circum est ansas amplexus acantho **511** Iuv. II 86

492 ares: res V₁ ἀρετή Mai / pagus: pagos P₁ / pagus villa dicitur om. I **493** ville. (Ariopagus est Athenarum curia nomen a Marte trahens Arios enim dicitur Grece Mars. Pagus villa dicitur, unde ariopagita nomen a loco trahens) H **494** garrium: gurium P₁ / per aves om. V₁ **495** in Gurgulione om. πP₂ **496** oceana: oceona I oceani P₁ oceana Mai, an melius oceania? **497** Abamita: Abavita P₁ **498** seligere: seiungere P₁ / inquit om. P₁ / seliguntur: seiunguntur P₁ / bulbi: libulli P₁ **499** diffiteri om. HP₁ **499-500** mutato ordine I **500** om. H / Abdicare, abnegare om. P₁ / inficiari. (Acone, portus Bithyniae, unde aconita venenata) Mai e marg. V₁ **501** patruis: patribus P₁ / aconita (Virgilius libro II° georgicorum [II 151-152] at rapide tigris absunt et seva leonum semina nec miseros fallunt aconita legentes) H **502** pronepotis .i. filius om. P₁ **505** Acerrare (Mai): Acertare V₁ I Abcennare P₁ ut vid. / immolare, turificare, victimare om. H **506** iocundi: fecundi I / Virgilius ... acanto om. Mai / circum (est) H / complexus: complex V₁ amplexus P₂ **507** parvo: puero I / morari: immorari P₁ / tricari: terrificari P₁ **508** imitatio: mutatio P₂ P₁ **509-510** om. H **509** verum: unum P₂ om. P₁ / avellere: vellere I evellere P₂ **510** Agapen: Agape I Mai **511** de porco: porci H / tenere om. P₁ / placant: placatam P₁ / porce. (Accurare, de aliquo curam accipere) H (Alarica, hasta) in marg. V₁ Mai **512-513** om. H

- 513 Allectare, allicere, illaqueare, pellicere, illicere, innectere, irretire, inloricare, tricare, propedare.
 514 Allutes, loca cenosa.
 515 Alluvies, aquositas, madiditas, proluvies, colluvies, illuvies, eluvies.
 516 Amistes, lapis quem qui gestaverit inebriari non poterit. Horatius Bassum treicia vincat amistide.
 517 Acroteria, ligamenta articulorum que et internodia dicuntur.
 518 Amitinus, ex sorore patris natus.
 519 Angitudo, suspirium vel anxietas.
 520 Ampullare, inflare, superbire. Horatius tragica deseuit et ampullatur in arte.
 521 Ambrosius, gulosus ab hoc nomine quod est ambro, i. leuator. Iuvenalis fiat pater ambrosiusque coraules.
 522 Apocope, ablatio sillabe de fine.
 523 Apodisterium, ubi vestes abluende ponuntur.
 524 Apologeticus, responsivus vel excusatorius.
 525 Apologia, responsio. In decretis Alexandri clerici qui alios accusant, iustam accipiant apologiam.
 526 Archeogenia, initium generationis.
 527 Aurorare, illuminare, clarificare.
 528 Armilustrius, locus qui cum armatis frequenter lustratur.
 529 Apozima, ius coctarum herbarum. Macer semen potius vel apozi-
 ma proderit eius.
 530 Allegare, responsa legare.
 531 Adrumare, rumores referre.
 532 Affatim, abunde, oppipare. Livius affatim edi bibi lusi.
 533 Antigero, valde.
 534 Assuetudo, consuetudo. Ovidius longaue alit assuetudine
 flammās.

516 Hor. *carm.* I 36, 14 520 Hor. *epist.* I 3, 14 521 Iuv. VI 77 525 Alex. I *epist.* I 1 PG
 5 col. 1060A-B: de his ... clericis ... qui episcopos vel reliquos sacerdotes ... accusant ... iustam re-
 cipiant apologiam 529 non repperi 532 Liv. Andr. *com.* 4-5 Ribb.³ 534 Ov. *met.* X 173

513 innectere *scripsi*: inectere πP_2 innectare P_1 / tricare: attricare P_2 / propedare: impedire prope-
 dire P_1 515 Alluvies: Allicies P_1 / colluvies *om.* P_1 / illuvies *om.* HP₁ / eluvies *om.* H
 516 Amistes: Amictes P_2 Ametistes P_1 / qui: si quis P_1 / poterit: potest V₁I / Bassum *om.* P_1 / vincat
om. P_1 / amistide: amictide IP₂ amestide P_1 amystide Mai 517 Acroteria: Acromata P_2 / que
 et internodia dicuntur *om.* H / dicuntur: dicimus π 520 deseuit (Mai): deseruit V₁ deservit I *ut*
vid. / in arte *om.* P_1 521 Iuvenalis *om.* P_2 / fiat: fiet P_2 fuerat P_1 / pater *om.* P_1 / coraules: cora-
 tiles P_2 corum P_1 523 Apodisterium (*sc.* Apodyterium): Adiposterium P_2 Apodusium
 V₁I / abluende: ad abluendum IP₂ 525 responsio (Mai): responsia V₁ (vel excusatio) H / Ale-
 xandri (pape) P_2 / clerici: culici P_1 cleri V₁ 526-527 *mutato ordine* P_2 526 generationis (er-
 radicare) P_1 527 clarificare (irradiare) V₁IP₂ 528 armatis: armis P_1 529 Macer (sed) P_1
 (his) P_2 / semen: senium P_1 / potius: potum P_2 532 Livius: Lucius P_1 / edi bibi: edibili P_1 edili-
 bus I in edilibus P_2 edibus V₁ / lusi: luci P_1 533-534 *mutato ordine* P_2 534 consuetudo
om. P_1 / longaue: longa P_1 / alit: aut P_2 *om.* I

56 M.

- 535 Arpagio, quoddam genus vasis. Iosephus fecit vasa erea, ollas, caldarias, et arpagiones.
 536 Attegrare, vinum in sacrificiis augere.
 537 Arferia, aqua que inferis libabatur.
 538 Apostema, dura collectio in corpore. Macer rumpit vel spargit sic apostemata dura.
 539 Acobrices, regule quæ transverse asseribus imponuntur.
 540 Antie, come a fronte dependentes.
 541 Assidela, mensa ad quam assidemus que et anglabris dicitur.
 542 Acclassis, tunica ab humeris non consuta.
 543 Apage sis, sta in pace. Terentius obsecro mi homo apage sis.
 544 Auferre, pigre, segniculose. Plautus auferre non abibis si ego fustem sumpsero.
 545 Ablegumina, partes extorum que presegmina dicuntur.
 546 Arvocitare, sepe advocare.
 547 Andron, locus domicilii ubi multi habitant, sicut ^{547a} gineon a mulieribus.
 548 Atrabilis, ater animi vitio qui et atratus dicitur.
 549 Abaso, infirma domus.
 550 Abcrepitus, signum cum pavore.
 551 Ablunda, palea.
 552 Acatus, navicula vel archa.
 553 Acenonitus, qui nulli communicat.
 554 Aclivatus, curvus, obliquus, uncus, aquilus, reduncus, obuncus.
 555 Admaniculari, furari, fraudes excogitare, clepere.
 556 Amnestia, oblivio, letargia.
 557 Aruncare, alienare, evertere.
 558 Assentie, assentiones.

535 Iosephus = Cassiod. *Ios. antiq.* VIII p. 225 F.: fecitque eius vasa omnia aerea: insuper et ollas, et caldarias, et trullas, et harpagones 538 Macer = Odo Magd. 379 543 Ter. *eun.* 756: 'obsecro es, mi homo?' 'apage sis' 544 Plaut. *Amph.* 358: auferere, non abibis, si ego fustem sumpsero

535 erea: aurea P₁ 537 libabatur: libatur P₁ 538 rumpit: dura I 539 regule (Mai): tegule V₁ dub. Mai 541 que et anglabris dicitur om. H / anglabris: anclabris P₂ glabris P₁ 542 Acclassis: Acclasis V₁ I / ab humeris: ad humeros IP₂ 543 homo om. V₁ / sis om. Mai 544 Auferre: Auferte P₂ Amferre P₁ / segniculose: egriculose P₁ / auferre: auferte V₁ ante corr. amferre P₁ / abibis: adibis P₂ / si: sic P₁ / fustem: fuste P₁ 545 presegmina: segimino P₁ / dicuntur: dantur P₁ 546 Arvocitare: Advocitare P₂ 547 multi: multa P₁ / sicut gineon a mulieribus om. P₁ 548 Atrabilis, sc. Atra bilis / ater: autem P₂ / qui Mai: quod V₁ IP₂ P₁ om. H / et atratus dicitur om. HP₁ 549 infirma: infima P₁ 550 pavore (Mai): pavone V₁ 552 Acatus: Acharus P₁ 553 Acenonitus Mai: Acononitus πP₂ Achonicus P₁ / communicat. (Accurate, curiose, intente) H 554 om. H / Aclivatus: Acelinatus P₂ Acholmacus P₁ 555 Admaniculari: Ammaniculari P₁ Adminiculari Mai / clepere: complere V₁ depere H 557 evertere: avertere P₁ 558 assentiones: assentiones HP₂ assertiones V₁ (adulationes) H

- 559 Argasterium, magisterium. Anianus per quod huius artis argasterium aperuit.
 560 Ardesus, sterilis, exilis, obesus, exesus.
 561 Amfidoxe, sententiae quarum pars honesta, pars inhonesta.
 562 Alabastrites, lapis candidus.
 563 Alabrum, illud in quo fila vertuntur, unde Quidam vertitur hoc alabro quicquid net femina fuso.
 564 Alopecia, fluxus capillorum.
 565 Algema, dolor.
 566 Alopheus, litura vel nota in libris emendandis.
 567 Alucinatio, lucis alienatio.
 568 Ambi, servi ab ambiendo, i. circumeundo.
 569 Anquina, funis quo antenna religatur ad malum.
 570 Apage, recede.
 571 Argisterium, stationes, nundine.
 572 Apricitas, calor vel iocunditas.
 573 Apofragisma, signaculum anuli cere infixum.
 574 Ascella, locus subter brachia. Salomon ponit piger manum suam sub ascella sua.
 575 Asfaltum, bitumen.
 576 Affodillum, albucium ovi.
 577 Asilum, municipium. Lucanus exiguum dominos commisit asilum.
 578 Avianus, extra viam.
 579 Aviaria, secreta nemorum.
 580 Aurifodina, locus ubi aurum foditur.
 581 Apocrifum, dubitabile.
 582 Apostropha, conversio.
 583 Apologeticus, excusatorius.

559 non repperi 563 non repperi 574 Salomon = prov. XIX 24: abscondit piger manum suam sub ascella 577 Lucan. I 97

559 Argasterium: Argasterium P₂ Ergaffium P₁ Agasterium Mai / magisterium: ministerium P₁ / per ... aperuit: argastum P₁ / argasterium: argastium V₁ / aperuit om. IP₂ 560 Ardesus: Ardesus I / sterilis (Mai): sterile V₁I / exilis (Mai): exile V₁I / exesus: exosus P₁ 561 Amfidoxe scripsi: Affidoxe HIP₂P₁, an recte? Affridoxe V₁ Amphidoxae Mai / sententiae om. P₂ / inhonesta: inhonestae Mai 562 Alabastrites: Alabastrides V₁ Allolatrices P₁ 563 om. H / illud om. P₂ / net, sc. filat, Leo, in Thes. I. Lat. I c. 1556, 34: nec πP₂P₁ 566 Alopheus, sc. Alogus: Allopus P₁ Aloptus P₂ / emendandis: emendabilis P₁ 568 servi: proni P₁ / ambiendo: audiendo I / i. (a) HI / circumeundo: circundo V₁I circumiendo P₁ (dicti) H 569 antenna om. P₁ 570 recede: recedunt P₁ 571 nundine: nundinee H 573 Apofragisma: Aposfragisma H Aposfragissima I 574 brachia (qui et ala et subhircus dicitur) Mai / manum suam: manus manum V₁ manum IP₂P₁ 575 Asfaltum scripsi: Asfatum V₁ Aspaltum P₂ Affaltum H Alfaltum I Afflatum P₁ Affatum Mai 576 albucium: albumen IP₂ bitumen V₁ / ovi om. P₁ 577 dominos: domino V₁I 578 Avianus: Avius P₁ fort. recte 579 Aviaria: Aularia I (loca remota) Mai / nemorum (et tantum avibus adibilia) Mai 582 conversio: quaestio Mai 583 om. H

57 / 58 M.

- 584 Aposiopesis, defectio orationis, ut quasi nostin.
 585 Analogia, equalis locutio.
 586 Apocrisarius, minister secretorum, legatus.
 587 Apiciosus, calvus, calvaster, glaber.
 588 Apediscus, uncinus.
 589 Antonomastice, excellenter.
 590 Amentum, vinculum per quod iaculum facilius vibratur. Prudentius emicat amento.
 591 Armonia, dulcoratio, cantus.
 592 Amentatus, amento .i. iaculatorio filo ornatus.
 593 Aplustre, remex, gubernaculum, remigium.
 594 Arcobalista, genus balistarum. Ambrosius super Egisippum passa iacebant utensilia, arcobaliste et cetera instrumenta in excisionem urbis evecta.
 595 Ascella, locus subter brachia qui et ala et subircus dicitur.
 596 Apium, nomen herbe.
 597 Apis, deus apibus deputatus. Ovidius variisque coloribus Apis.
 598 Apes, dicte eo quod sine pedibus nascantur; sciendum vero quod apes de carnibus taurorum, scarabei de equis, fuci de mulis, vespe de asinis nascentur.
 599 Adminiculari, auxiliari, opitulari, suffragari, adiutare, suppeditare, subvenire, presulari, astipulari, tutari.
 600 Anathematizare, imprecari, abhominari, execrare, excommunicare.
 601 Anathema, divisus, dampnatus, interdictus, execratus.
 602 Allobroges, Burgundiones. Salustius Allobroges in maximam spem adducti Umbrenum orare.
 603 Aporiari, laborare vel laborando sudare.
 604 Abhominari, execrare, excommunicare.
 605 Abhominium, execratio, interdictio.

590 Prud. *psych.* 325 594 Ambrosius = Heges. II 15, 8: passim iacebant vasa, utensilia, vel etiam bello necessaria, arcoballistae arietes ceteraque instrumenta in excisionem urbis advecta
 597 Ov. *met.* IX 691: variusque (variisque *var. l.*) coloribus Apis 602 Sall. *Catil.* XL 4

584 nostin: nostim P₂ nostis P₁ 586 Apocrisarius: Apocrisarius H *Mai* / legatus om. H
 587 Apiciosus: Apinosus I Alopiciosus P₂ Apusiolus P₁ / glaber: glabio P₁ 588 Apediscus, sc.
 Aspidiscus: Apedius IP₂ / uncinus om. P₁ 589 Antonomastice: Antonomasice IP₂ 590 emicat: emica I / amento om. I 592 iaculatorio: iaculario P₂ iaculari I 593 Aplustre: Applustre V₁ Amplustre P₁ Appulite I Apolustre *Mai* 594 passa: passim P₂ / iacebant: iacebat P₁ / arcobaliste: arcobalista IP₁ / in excisionem urbis evecta om. P₁ / in (exercitationem) V₁ (*iam secl. Mai*) / excisionem: eversionem P₂ 595 Ascella ... dicitur: Ala ascella subircus H om. P₁ *Mai* / ala et: aliter I 597 Apis: Appis π / deus: dux V₁ / Apis: Appis π apibus P₁ 598 dicte: ideo dicuntur I / eo om. π / nascentur: nascuntur P₁ / scarabei: scabones P₁ / nascentur: nascuntur I (Assectare, cupere, avere, desiderare, optare, gliscere, gestire) H 599 om. H / Adminiculari (adiuvare) P₁ / adiutare om. P₁ / suppeditare om. *Mai* / presulari: presistari P₁ 600 excommunicare om. V₁ IP₂ 601 execratus s.l. P₂ om. P₁ 602 maximam spem: maxima spe P₁ / Umbrenum orare om. P₁ 603 Aporiari: Aporiare P₁ / sudare (Avolare, aliorum volare) H
 604 om. HP₁

- 606 Anastasis, invictus.
 607 Azimus, absque fermento.
 608 Azimatus, absque fermento factus.
 609 Azoni, dii extra celi zonam existentes. Martianus dii quos Azonos vocant.
 610 Assecla, assecutor, contubernalis, consecraneus.
 611 Associus, consocius, consors, consodalis, contribulis, confedustus.
 612 Arrepticus, a demone vexatus, raptus.
 613 Amfractus, circuitus.
 614 Adaugma, augmentum.
 615 Accurare, curam de aliquo accipere.
 616 Accurate, curiose, intente.
 617 Affectare, cupere, avere, desiderare, optare.
 618 Affluus, habundans.
 619 Avolare, aliorum volare.
 620 Aggerare, accumulare.
 621 Adoriri, invadere.
 622 Ablegare, aliorum mittere.
 623 Anaglifa, circumpicta vasa.
 624 Abmutilare, detruncare.
 625 Alluere, abluere.
 626 Allucia, loca cenosa.
 627 Admiscuus, promiscuus.
 628 Admixtivus, admixticus.
 629 Assultare, exultando psallere.
 630 Advectare, portare.
 631 Abnitor, resisto, refragor.
 632 Apparitores, qui reos faciebant apparere coram iudicibus.
 633 Assescere, assidere. Plautus aves assescunt.
 634 Ad presens, in presenti.
 635 Aspergines, quibus aspergimur, que et aspersoria dicuntur.

609 Mart. Cap. I 61: ceteri, sc. dii, quos Azonos vocant
 633 Plaut. asin. 217: [aves] adsue-

scunt

606 Anastasis: Anastesia H / invictus: inluctus V₁ 608 Azimatus, absque fermento om. I
 609 dii (ita vocati) V₁ (ita vocati quasi) P₂ / extra ... dii om. I / Azonos: Azones H / Azonios Mai
 610 assecutor: asseculator P₁ / consecraneus: consecratus P₁ 611 contribulis: contribulus I
 contribunus P₁ / confedustus: confedutus V₁ / confeculator P₁ 614 Adaugma: Adagina V₁
 Adagma H Mai Agnia P₁ / augmentum: adaugmentum I 615-698 om. H 615-616 mutato
 ordine I 616 intente: attente P₂ P₁ fort. recte 619 aliorum volare om. P₁ 620 om.
 P₁ / Aggerare: Aggerere V₁ post corr. Aggère I Aggregare P₂ 623 Anaglifa: Anaglifalccum P₁
 Anaglyphia Mai / circumpicta: picta P₁ supersculpta Mai 624 Abmutilare: Admutilare P₁ Adnu-
 tilare I 628 Admixtivus: Admixticus I Admixtus P₁ / admixticus: admixticus I 629 psalle-
 re: sallere V₁ saltare Mai 630 Advectare (Mai): Adnectare V₁ 631 Abnitor: Adnitor P₁
 632 apparere (Mai): appare V₁ 633 Assescere: Assb' P₁ / assescunt: assecunt I 635 aspergi-
 mur: asperguntur V₁ / et om. P₁ Mai / aspersoria: asperiora V₁ I

58 / 59 M.

- 636 Assiduare, assiduum esse.
 637 Adolescere, crescere.
 638 Annuntius, idem quod nuntius.
 639 Asseverare, asserere, vociferare.
 640 Asciscere, vocare, ciere, calare.
 641 Arrigere, erigere. Terentius arrige aures Panfile.
 642 Assentaneus, consentaneus, consentiens.
 643 Adrogare, adquirere.
 644 Aduncare, curvare.
 645 Aduncus, curvus, obuncus, reduncus.
 646 Appodiare, inniti, a podio.
 647 Affinis, vicinus, convicaneus, confinis, conterminus.
 648 Affinium, vicinitas.
 649 Adremigare, ad litus navem ducere.
 650 Arreptim, raptim.
 651 Amplexim, coniunctim.
 652 Adnodare, ligare.
 653 Adminiculum, auxilium, opitulamen, suffragium, subpetie, subventio.
 654 Amolum, flos tenuis farine, quod et pollen dicitur.
 655 Agolus, pedom, baculus pastoralis.
 656 Archipirata, princeps piratarum.
 657 Archipolites, princeps civium.
 658 Archigerarius, summus princeps.
 659 Archisterium, monasterium.
 660 Armonicus, dulcis, suavis, delectabilis ut armonia .i. ut concinnus cantus celi.
 661 Aviaria, secreta loca et remota et tantum avibus adibilia.
 662 Abactor, qui abigit pecora, qui et abigeus dicitur.
 663 Abdicare, abnegare, diffiteri.
 664 Abdicativus, negativus.
 665 Aberuncare, evellere, eradicare, extirpare, aruncare, vellicare, abstirpare.
 666 Abiges, qui tollit servum vel pecus alterius.
 667 Attaminare, inquinare.
 668 Antiquarius, antiquus, priscus, annosus, veterosus, senior, senex, vetulus, vietus, effetus, exhaustus.

641 Ter. Andr. 933

639 vociferare: vociferari P₂ notificare P₁ 640 vocare: vacare P₂ / ciere: asciere I 641 erigere: exigere P₁ / Terentius om. I 643 Adrogare: Abrogare P₁ 645 om. P₁ 646 Appodiare: Apodiare V₁P₂ / inniti: adniti P₁ 647 Affinis, vicinus om. V₁ 648 Affinium: Amfinium P₁ (confinium) P₂ 651 Amplexim: Adplexim P₁ / coniunctim: convictim P₁ 653 suffragium: suffragamen P₁ 654 pollen: polen P₁ 655 om. V₁ 658 post 655 P₂ / Archigerarius: Archiverarius V₁P₂, an Archierarius? 659 post 656 P₁ 660 concinnus: communis V₁P₂ / celi om. P₁ 661 om. Mai / avibus: auribus I 662 dicitur om. V₁P₂ 664 om. P₂ / Abdicativus: Abdicus P₁ / negativus: abnegativus P₁ 665 Aberuncare ... extirpare om. Mai / evellere: avellere P₁ / eradicare: radicare P₁ / extirpare om. P₁ / abstirpare: extirpare I om. P₁ 666 Abiges: Abigeus P₂ Mai / vel pecus alterius s.l. P₂ 667 Attaminare: Ataminare I Acontaminare P₁ 668 annosus: anterosus P₁ / senior om. P₁ / effetus scripsi: effectus V₁P₁ effoetus IP₂ Mai

- ⁶⁶⁹ Atratus, lugubris, atris vestibis indutus.
⁶⁷⁰ Abusitare, extra usum ducere.
⁶⁷¹ Abusivus, ab usu retractus.
⁶⁷² Abgregare, segregare, secernere, dividere, semovere, sequestrare, separare, seiungere, disparare.
⁶⁷³ Academia, villa ubi studebat Plato.
⁶⁷⁴ Accidannus, avis que dicitur ^{674a} widecoc.
⁶⁷⁵ Adopercare, affluere, habundare.
⁶⁷⁶ Adoletus, victimatus, combustus.
⁶⁷⁷ Adumbrare, tegere, simulare.
⁶⁷⁸ Adiumentum, auxilium, opitulamen, suffragium, subsidium, subventio, subpetia, adminiculum, presidium, tutamen.
⁶⁷⁹ Advertere, trahere.
⁶⁸⁰ Allegare, mittere.
⁶⁸¹ Advocator, advocatus, iudex, patronus.
⁶⁸² Adpalliare, tegere, velare, cooperire, palliare, amicare, obnubere, obducere, obnebulare.
⁶⁸³ Adrogare, ascribere, deputare.
⁶⁸⁴ Adsponsio, testificatio.
⁶⁸⁵ Agapen, elemosina, roga.
⁶⁸⁶ Affirmator, auctor, princeps, astipulator, assertor, dissertor.
⁶⁸⁷ Aginare, fugare.
⁶⁸⁸ Aliparius, iaculator pile.
⁶⁸⁹ Alligurire, gustare.
⁶⁹⁰ Alabrum, in quo fila librantur, .i. solvuntur, unde Quidam volvitur hoc alabro quidquid net femina fuso.
⁶⁹¹ Alumna, altrix, nutrix.
⁶⁹² Altanus, altus ventus in pelago.
⁶⁹³ Altiboans, alte clamans.
⁶⁹⁴ Almicies, almitas, almitudo, sanctitas.
⁶⁹⁵ Amenticus, a mente alienatus.
⁶⁹⁶ Amphibracus, pars ex utraque parte brevis, ut ibi et ubi.
⁶⁹⁷ Ambagiosus, ambiguitate plenus, dubius, hesitabundus, ambiguus, nutabundus, herens, hesitans.

690 non repperi

⁶⁶⁹ om. IP₂ ⁶⁷¹ retractus s.l. P₁ (Aiungere, disparare) V₁ ⁶⁷² separare om. P₁ / seiungere: disungere I / disparare: dissipare I ⁶⁷³ studebat: studuit P₁ ⁶⁷⁴ Accidannus: Accida nomen P₂ Accula nomen P₁ / widecoc: videoc I widercoc V₁ asceia P₁ ⁶⁷⁶ combustus om. I
⁶⁷⁸ subsidium om. P₂ ⁶⁸⁰ mittere: interrogare P₁ ⁶⁸² velare om. P₂ / palliare om. P₁ / amicare: admicare P₁ amicare IP₂ / obnubere om. P₁ / obducere om. Mai / obnebulare: obnubilare P₂ ante corr. ⁶⁸³⁻⁶⁸⁴ mutato ordine P₁ ⁶⁸⁵ Agapen: Agaben P₂ Agape Mai / elemosina: elemosinam P₁ elemosyna Mai ⁶⁸⁷ Aginare: Agitare P₂ ⁶⁸⁸ Aliparius: Aliparius V₁ / pile s.l. P₂ ⁶⁹⁰ om. V₁P₁ (fort. recte) / librantur: labuntur I / net (cf. 563) ⁶⁹¹ altrix (altrix) V₁ ⁶⁹⁴ sanctitas om. I ⁶⁹⁵ Amenticus: Amentincus I Amenticius P₁ / alienatus: alienus P₁ ⁶⁹⁶ pars: pes P₁ / ut ibi et ubi om. P₁ ⁶⁹⁷ Ambagiosus: Ambiosus P₁ Ambrosiosus V₁ Ambigiosus dub. Mai / ambiguus (dubius) I / nutabundus (Mai): nutabundus V₁ om. P₁ / hesitans om. V₁

60 M.

698 Amphidoxus, ex utraque parte gloriosus.

699 Ambagines, dubitationes vel circumlocutiones vel loca fractuosa et tortuosa.

700 Ambestus, comestus, corrosus.

701 Amplestica, satietas.

702 Amsanctus, undique sanctus.

703 Antestator, primus testium, ut Abel in veteri testamento et Stephanus in novo.

704 Antesignanus, qui fert signa ante regem, qui et vexillarius et primipilus dicitur.

705 Antecenium, cibus meridianus qui sumitur ante cenam.

706 Antelodus, prologus, epilogus, prefatio.

707 Analogium, locus ex quo sermo predicatur.

708 Ancillare, servire, obsecundare, obsequi, ministrare, famulari, mancipari, clientare.

709 Analetica, resolutoria.

710 Apodixen, fantasia, experimentum, probatio.

711 Avinum, quasi extra vinum .i. aqua mixtum.

712 Apoliterium, vestibulum, locus ubi vestes exuuntur vel sumuntur.

713 Apostema, struma, informitas vel inflatio in corpore.

714 Aptota, nomina incasualia, ut frugi.

715 Apiforium, locus unde volant apes, quod et apiarium et apisterium dicitur.

716 Aquatum, aquatica potio ubi multum inest aque.

717 Aratrum, quasi araterium ab aranda terra.

718 Arpagans, scalpens, effodiens.

719 Arvolare, pro advolare.

720 Arborosus, ramosus, frondosus, condensus.

721 Architriclinium, domus maior.

722 Archimetricus, astrologus.

723 Aurifodina, locus ubi foditur aurum.

724 Aurilegium, congregatio auri.

725 Aurificus, aurifex.

699 dubitationes *om. Mai* / vel loca ... tortuosa *om. P₁* / fractuosa: amfractuosa *P₂* (*fort. recte*) farcinosa *I* / et tortuosa *om. Mai* 701 Amplestica, *sc. Aplestica*: Amplectita *P₂* Amblestica *V₁* Apletuca *P₁* / satietas: societas *P₁* 702 *om. I* / Amsanctus: Amfactus *P₁* / sanctus: factus *P₁* / *an* Anfractus, fractus? 703 Antestator: Amtestator *V₁P₂* / Abel ... et *om. P₁* / veteri (*Mai*): veteri *V₁* / testamento *om. V₁I* / novo (testamento) *P₁* 704 Antesignanus: Antesignarius *IP₁* / primipilus: primipiliarius *P₁* 705 Antecenium: Antegenium *P₁* 707 Analogium: Analogum *V₁* 708 servire ... ministrare: servilem obsequium dare. Anministrare *P₁* 710 Apodixen: Apodissen *V₁I* Apodire *P₁* Apodixis *Mai* 711 Avinum: Avimum *P₂* Avinium *P₁* / mixtum: mix *V₁* mixta *I Mai* mutum *H* 712 Apoliterium: Apoluterium *IP₂* Apolterium *P₁* Apolyternum *Mai* / vel sumuntur *om. P₁* 713 Apostema (*Mai*): Apostoma *π* / informitas ... corpore: infirmitas corporis *P₁* 714 incasualia: unicasualia *I* 715 Apiforium: Apoforum *P₂* Apistorium *P₁* / unde: ubi *P₁* / apes: aves *I* 716 Aquatum: Aquatium *P₁* Aquetum *V₁H* / inest: est *P₁* 717 aranda terra: arando terram *P₁* 718 Arpagans: Aropagans *P₁* Alpagans *V₁P₂* 722 Archimetricus: Arithmeticus *I* 723 *om. HP₁ Mai* 724 *om. P₁* 725 Aurificus: Auricisus *HI* Auricisor *P₂*

⁷²⁶ Adquiescere, assentiri.

⁷²⁷ Adquietus, consensiens. Ambrosius rupturos imperium minitabantur nisi adquietum foret.

⁷²⁸ Abditorium, locus aptus ad abdendum.

⁷²⁷ Ambrosius = Heges. I 30, 5: rupturos imperium minarentur, nisi adquietum foret

⁷²⁶ assentiri: assentire HI assentari P₂P₁ ⁷²⁷ Adquietus: Adquiescens V₁ / rupturos: rapturos P₁ aruptores I arruptuoros P₂ Autpertus Mai / minitabantur: minabantur P₁ imitabantur I
⁷²⁸ Abditorium: Abdixorium I Abdixonium V₁ / abdendum. (Armillum, vas vinarium quod in armis fertur. Aquagium, aque ductus. Allus, pollex, scandens, proximum digitum pedis. Andabris, mensa divinis apta ministeriis. Adtibernator, habitator contiguae taberne. Adte dicuntur qui propter viciū crurium plantis insistent et attingunt magis terram circus ambulantes cum baculis. Avillus est agnus recens partus. Agarve est caput agni. Argennum est argentum percandidissimum. Anticinum, utris per quem vinum funditur [...] (*vix legitur*) genus paululi modici. Arculus est circulus qui capiti imponitur. Arculus quoque dicitur arcarum deus. Amneses et antennae dicuntur urbes prope amnem posite. Ambones, turpis vite homines dicuntur. Amtermini, qui circa terminos provinciae manent. Artitus, bonis artibus instructus. Arsincum, ornamentum capitis. Arquites dicuntur sagitarii. Aquarioli dicuntur meretricum asecle. Arbilla et arvina et aletudo sunt corporis pinguedo. Arcubici, qui in arce excubant. Amicium, genus vestimenti. Ancissare .i. ante loqui. Adnicare .i. sepius et leniter oculo annuere. Azare .i. monimare. Andruare .i. recurrere. Amtroare .i. grās referre. Adrumare .i. rumorem facere. Antiquare .i. in morem pristinum reducere. Abnutare .i. sepe innuere. Austrare, humefacere. Agina, foramen trutinae est. Aneris, securis. Agrotor est qui parvo lucro gaudet. Ambulatra .i. ambulatio. Anxilla est olla parva. Abacue, amplexans interpretatur. Apage .i. ascende et vade) P₁

Explicit tractatus secundus super primam litteram que dicitur -A- H

B

61 / 62 M.

¹ Talia, oratione perceleri, dictante Grammatica, poeticus ille chorus super tam copiosa loquentis munera alterutrum admirans, in hec verba prorupit: ² "Perplacet, o domina, sophisticus iste loquendi modus, quoniam uberem sane doctrine pastum erudiri volentibus amministrat. ³ In prima namque disputandi fronte, eis precipue qui sciendi semitam ingrediuntur satisfacisti, quia proprias dictionum origines, earumdemque diversiclinia, intellectus singulos, mirasque compositiones, limpide declarasti. ⁴ In sequenti autem disputatione, graviore partes una seorsum repositas, perfacili compendio elimasti, adeo ut nullatenus amplius de earum intellectu valeamus ambigere, quas pure et digestim expositas sub oculis intuemur. ⁵ Amicum igitur, ut cepisti, laborem exhauri, perque totius alphabeti apices pulcre initiatum ordinem exordire". ⁶ "Faciam, inquit, tantoque impensius, quanto vos propensiores ad audiendum esse animadverto. ⁷ Quoniam itaque de prima littera plura et preclara lippis et tonsoribus incognita enodavimus, libet secundam in medium proponere, que vocatur -B-, ad instar vocis infantuli, quam primum elicit, cum de materno excipitur utero; ⁸ quam etiam labris per impetum prorumpentis spiritus reclusis edicimus. ⁹ Prima autem et secunda littera ad similitudinem vocum dolorem exprimentium appellantur, quatinus primam etatem, que est pueritia, et secundam, que est adolescentia, luctibus esse plenas agnoscamus; ¹⁰ dum hec lacrimarum naturaliter imbribus redundet; illa ad malum prona peccatis subiaceat, que anime luctum novimus inferre. ¹¹ Ab hoc ergo nomine, quod est bonus, inchoare disposui.

Incipit prologus secunde littere V₁ Incipit prologus et tractatum primum super secundam litteram que dicitur -B- H Proemium secunde littere *in marg.* A

prologum om. M₁

1 dictante: dictitante H / loquentis: loquendi P₂ loquens P₁ / munera: minerva V₁H *om.* I / alterutrum: alterutrum HP₁ / prorupit: prorumpit P₂ 2 Perplacet: Placet P₁ / iste: ille A / pastum (Mai): pactum V₁I 3 fronte *om.* I / qui sciendi: quiescendi A / earumdemque: earumque P₁ / limpide *om.* H 4 elimasti: eliminasti V₁P₁ / amplius *om.* I / expositas *om.* P₁ 5 Amicum: Amice P₁ Amicis I / exhauri: exhauriri V₁I / perque: per q̄ V₁ per quod P₂ per quem Mai 6 propensiores: perpensiores I / audiendum: audiendo P₁ 7 itaque: igitur AP₂ / de prima littera *om.* P₁ / secundam: secundum Mai / vocatur: vocitatur H dicitur I / primum: primo P₁ / cum (primo) P₁ / excipitur: elicitur P₁ 8 edicimus: educimus P₁ 9 agnoscamus: cognoscamus I 10 naturaliter *om.* A 11 Ab: Ob P₂

Explicit prologus H

B i ¹ **Bonus** a um, ² inde hec **bonitas** is, ³ et **bellus** a um .i. aliquantulum bonus quod comparatur bellior bellissimus, ⁴ unde **belle** bellius bellissime adverbia, ⁵ et **bellulus** a um, ⁶ et **bellatulus** a um .i. aliquantulum bellus, unde Plautus in cassia bella, bellatula est inquit; ⁷ et hoc **bellarium** rii .i. omne genus secunde mense sicut sunt poma et nuces que extremius afferuntur, unde Macrobius de Saturnalibus adhuc dicente Furio, secunde mense sunt ablata bellaria. Hinc etiam Varro ait bellaria ea maxime sunt mellita, que mellita non sunt. ⁸ Item ab hoc nomine quod est bonus **bene** adverbium, ⁹ unde **benignus** a um .i. bene ignitus quod comparatur benignior benignissimus, ¹⁰ unde **benigne** benignius benignissime adverbia, ¹¹ et hec **benignitas** tis. ¹² Et **beo** as .i. beatum facere, Terentius besti me inquit; ¹³ et inde **beatus** a um quod comparatur beator beatissimus, ¹⁴ unde **beate** beatus beatissime adverbia, ¹⁵ et hec **beatitudo** is, ¹⁶ et hec **beatitas** is .i. beatitudo, unde Augustinus de civitate Dei in decimo alternante semper beatitate, et miseria; ¹⁷ et **beatulus** a um .i. aliquantulum beatus, unde Persius tandemque beatulus alto compositus lecto. ¹⁸ Et per compositionem **beatifico** as verbum activum, et ab isto verbalia. ¹⁹ Bene componitur hic **benelinguanus** .i. bene eloquens, ²⁰ et **beneficus** a um, ²¹ unde hoc **beneficium** cii, ²² et hec **beneficentia** e, ²³ et hic **benefactorius** rii ille qui pro munere sibi impenso bene facit. ²⁴ Componitur quoque bene **benivolus** a um, ²⁵ unde hec **benivolentia** tie. ²⁶ Et hic **bolus** li .i. morsellus et dicitur bolus quasi bene olidus, unde Terentius bolum mihi tantum esse ereptum de faucibus tam subito crucior. ²⁷ **Bonus** comparatur melior optimus. ²⁸ Ab hoc autem nomine quod est melior dicitur **melius** adverbium, ²⁹ et **meliusculus** a um .i. aliquantulum melius diminutivum, ³⁰ et **melioro** as verbum activum, ³¹ et inde **melioratus** a um, ³² et **melioratio** is. ³³ Ab hoc vero nomine quod est optimus dicitur hic **optimas** tis, ³⁴ et **optime**, ³⁵ et **optimatim** adverbia ambo in uno sensu.

6 Plaut. cas. 854: belle belliatula (bella bellatula var. l.) 7 Macr. Sat. III 18, 1: Adhuc dicente Furio secundae mensae inlata bellaria Varro Men. 341 12 Ter. eun. 279: beo te? :: men? 16 Aug. civ. X 30 17 Pers. III 103-104 26 Ter. heaut. 673: crucior bolum tantum mi ereptum tam desubito e faucibus

Incipit tractatus primus de secunda littera que -B- vocatur H Incipit tractatus A

4 adverbia om. φ 6 et bellatulus a um om. P₂ / bellus: bellum A / Cassia: Cassianum (de meretrice) P₁ (de quadam meretrice) Mai 7 sunt om. Mai / extremius: extremo I / afferuntur: proferuntur P₁ / Macrobius ... ablata bellaria post non sunt P₁ / dicente: sedente P₁ om. I / Furio: esurio I fimo φ et s.l. vel Furio M₁ / Hinc etiam om. P₁ / mellita, que (Mai): intellitaque V₁ intelletuque I / non s.l. M₁ 10 adverbia om. φ 11-14 om. A 12 besti me: beatissime I 14 adverbia om. φ 16 de civitate Dei in decimo om. AP₁ / alternante: alternate P₁ / miseria: misericordia I 17 tandemque: tandem V₁ I 19 bene om. πφ / eloquens (disertus) φ 20 um (componitur benedico, et beneficio) P₁ 23 benefactorius: benefactarius π benefactorius P₂ 24 bene om. φ 26 esse om. P₂ / de: e V₁ I 27 comparatur: componitur P₁ 28 adverbium om. P₁ 28-29 adverbium ... melius in marg. P₂ 29 melius: melior Hφ 29-31 .i. aliquantulum ... melioratus a um om. Mai 35 ambo in uno sensu: eiusdem significationis P₁

63 / 64 M.

¹ **Bellum** li secundum quosdam per antifrasi dicitur a bono, verum B ii quia de utroque copiosa partium exoritur seges, libuit utrumque singillatim dirivare, ² inde **bellicus** a um, ³ et **bellicosus** a um, ⁴ et **bellicose** adverbium, ⁵ et hic et hec et hoc **bellax** cis quod comparatur bellacior bellacissimus, ⁶ unde **bellaciter** bellacius bellacissime adverbium, ⁷ et hec **bellacitas** tis, ⁸ et hec **Bellona** ne dea belli, unde Statius facibus de puppe levatis fert Bellona nurum. ⁹ Item ab hoc nomine quod est bellum **bellaticius** a um .i. bellicus, ¹⁰ et **bellor** aris verbum deponens, ¹¹ unde hic **bellator** ris, ¹² et componitur **debellor** is, ¹³ unde **debellator**, ¹⁴ **debellatus**, ¹⁵ **debellatio** nis, ¹⁶ et **debellatorius** a um, ¹⁷ et hic et hec **debilis** et hoc debile eo quod facile debellatur quod comparatur debiliior debilissimus, ¹⁸ unde **debiliter** debilius debilissime adverbium, ¹⁹ et hec **debilitas** tis, ²⁰ et **debilito** as verbum activum, unde verbalia. ²¹ Item ab hoc nomine quod est bellum hec **belua** huius belue, ²² unde **beluinus** a um, ²³ et **belutus** a um .i. turpis et belue similis, ²⁴ et hec **belues** is .i. egestas. ²⁵ Bellum componitur hoc **duellum** li .i. duorum bellum, ²⁶ unde hic **duellator** oris .i. ille qui duellum peragit, unde Plautus in captivis domi bellicque duellatores optimi; ²⁷ et hic **duellio** nis .i. pugil, ²⁸ quod etiam hic **duellis** invenitur. ²⁹ Et illud componitur **perduellis** is .i. ille pugil qui perseveranter durat in bello, unde Prudentius in ymnis venire in armis perduelles nuntiat. ³⁰ Item bellum componitur **belliger** a um, ³¹ unde **belligero** as verbum neutrum .i. bellari, ³² et hic et hec **rebellis** is et hoc rebelle, ³³ unde hic **rebellio** is, ³⁴ et hoc **rebellium** ii, ³⁵ et **rebellor** aris, unde verbalia. ³⁶ Componitur etiam bellum hic et hec **imbellis** et hoc imbelle, ³⁷ et inde hec **imbellia** e .i. debilitas, unde in libro Macrobiani de Saturnaliis dicitur quod Hannibal concludens ignaviam imbelliamque militum pretiose armatorum 'credo' inquit 'eos posse subiugare Romanos etsi avarissimi sint'. ³⁸ Et **bellipotens** is, ³⁹ et hec **bellicrepa** pe .i. quoddam genus ludorum cum armatis hominibus factum.

8 Stat. Ach. I 33-34 26 Plaut. capt. 68: domi, duellique duellatores optimi 29 Prud. perist. X 53 37 cf. Macr. Sat. II 2, 3

1 per antifrasi om. A / de om. I / utroque P₁ / singillatim: sigillatim V₁ singulatim I
6 bellaciter: bellanter P₁ / adverbium om. φ 8 belli (discordia) P₁ / nurum: nutum V₁ mirum
HP₂ virum M₁A Mai 9 bellaticius: bellantius V₁P₁ bellaticus A 10 deponens (vel bello as)
P₁ 12-15 et componitur ... nis om. P₂ 12 is (infirmare) P₁ 14 om. V₁I 18 adverbium
om. φ 21 belua: bellula P₂ ante corr. 24 egestas (que solet contingere per vastationem belue) P₁ 25 li (et duellum lii) V₁H 26 duellator: bellator I / duellum: bellum I / peragit: peregit φ
28 quod: qui M₁A / invenitur: dicitur φ 29 illud: id P₁ inde Mai / perduellis: perduellum A / durat: perdurat V₁H datur P₁ 31 .i. bellari om. φ 32 et hoc rebelle om. V₁I
33 hic: hec V₁ 35 rebellor aris (deponens) M₁A 37 inde (dicitur) V₁φ / debilitas (Mai): debilitas V₁ miseria P₁ / unde in libro Macrobiani: teste Macrobio P₁ Macrobius φ / dicitur: dicit M₁AP₁ dixit P₂ / ignaviam (Mai): ignaviamque V₁ ignaviam et M₁A / imbelliamque: imbelliam M₁A / militum: multum P₁ / pretiose: precipue P₁ / posse om. A / Romanos etsi avarissimi sint om. P₁ 39 ludorum: ludi P₁

B iii ¹ **Balo** as avi verbum neutrum, ² inde hic **balatus** ui, ³ et **balbus** a um quod comparatur balbior balbissimus, ⁴ unde **balbe** balbius balbissime, ⁵ et hec **balbities** ei, ⁶ et **balbesco** is, ⁷ et **balbutio** is. ⁸ Item a balo hec **balanis** is quoddam genus quercus, ⁹ unde pluraliter **balanite** arum .i. uve ad instar glandium grandes, ¹⁰ et hic **balanus** ni quoddam genus unguenti, unde Horatius in odis et pressa tuis balanans capillis; ¹¹ et inde **balanatus** a um .i. illo unguento inunctus, unde Persius tunc cum balanatum gausape pectas. ¹² Item a balo hec **balena** e .i. uxor piscis qui vocatur cete, que et aliter dicitur pistris, ¹³ et hec **balista** e .i. funda, ¹⁴ unde et hic et hec **balearis** is, ¹⁵ et hic **balearius** rii .i. funditor qui baleam torquet, ¹⁶ quod componitur hic **fundibularius** rii in eodem sensu, ¹⁷ et hic **balatro** nis .i. clamosus ioculator, unde Horatius in sermonibus mendici, mime, balatrones; alii autem dicunt balatrones esse prodigos et luxuriosos homines eo quod omnia in baratrum mittant. ¹⁸ Balo componitur **deballo** as, et inde verbalia.

B iv ¹ **Bis** adverbium, ² inde **binarius** a um, ³ et **binus** na num, ⁴ et **bimus** ma mum .i. duorum annorum et dicitur bimus quasi bis annuus, ⁵ et inde **bimulus** la lum diminutivum, ⁶ et **bimatus** ui .i. spatium duorum annorum, unde in evangelio legimus quod Herodes occidit omnes pueros a bimatu et infra. ⁷ Item a bis hec **biga** ge .i. currus a duobus tantum equis tractus, proprie autem biga dicitur currus Lune propter duas eius potestates eo quod crescit et minuescit, ⁸ sicut **triga** currus Solis propter tres eius potestates quia lucet calet siccatur, ⁹ et sicut **quadriga** currus Plutonis eo quod de quattuor hominum etatibus triumphet, ¹⁰ et hec **biuga** ge similiter currus ubi duo iunguntur equi. ¹¹ Et **bimo** as verbum activum .i. duplicare, ¹² et hic **bibix** cis .i. pugna, ¹³ et hec **bilix** cis .i. lorica, unde Virgilius la n-

B iii 10 Hor. *carm.* III 29, 3-4 11 Pers. IV 37: tum (tunc var. l.), cum maxillis balanatum gausape pectas 17 Hor. *serm.* I 2, 2

B iv 6 cf. Matth. II 16 13 Verg. *Aen.* XII 375

B iii 5 balbities: balbacies V₁I 6 balbesco: balbesto V₁H 10 hic: hec φ / et (iam) P₁ / balanans: balane P₁ 11-12 unde ... cete om. A 11 .i. (balano) V₁Iφ / illo unguento om. Iφ / inunctus: unctus V₁I inbutus P₁ / pectas: exoptas P₁ 12 cete: cetus P₂ 15 torquet (Mai): torqueret V₁ torquent P₂ ante corr. 17 mendici: medici P₁ / mime: minie A mimi V₁H mini I / balatrones: balatrores I balatronos P₂ (hoc genus omne) φ / alii autem dicunt balatrones om. V₁I / omnia (sua) M₁A / mittant (ventris) P₂

B iv 3-5 et binus ... diminutivum om. V₁ 3 om. P₁ 4 annuus: annus HIM₁AP₁ 6 legimus ... pueros om. H / legimus quod om. P₁ / omnes: multos A om. I / pueros (Bethleem) V₁ 7 tantum om. φ / tractus: portatus φ / biga om. Hφ / potestates: proprietates P₁ 8 potestates: proprietates P₁ 9 de (Mai) om. V₁ / quattuor: tribus I 10 biuga: biga P₁ / currus om. φ / iunguntur: coniunguntur φ 11 bimo: bino M₁P₁ / verbum activum om. φ 12 hic: hec P₁ hoc V₁M₁ / bibix (cf. *vibex*): bibex P₂ biblex M₁A / pugna (et hec bibega superfluitas) P₁ 13 hec: hic φ

65 / 66 M.

cea consequitur, rumpitque infixā bilicem.¹⁴ Item a bis **bifariam** adverbium .i. ex duabus partibus,¹⁵ et hec **bipennis** is .i. securis pugnatoria, Prudentius in ymnis prebenda est cervix ad bipennem publicam.¹⁶ Et hic **bigamus** mi .i. vir duarum uxorum,¹⁷ et hec **bilis** lis .i. sedes fellis et ire, unde Persius turgescit vitrea bilis;¹⁸ et inde **biliosus** a um ille qui frequenter irascitur.¹⁹ Item a bis hic **bimartus** ti .i. ille qui bis extitit maritus,²⁰ et hec **bivira** re .i. mulier que bis viro fuit tradita,²¹ et hic **biotanatus** ti .i. ille qui bis extitit mortuus sicut multi qui suscitati sunt a morte et postea mortui,²² et pluraliter **bifores** um .i. valve duplices eo quod bina foramina faciant, unde Ovidius metamorphoseos in secundo bifores radiabant lumine valve.²³ Item a bis hoc **bigermen** is .i. seges vel legumen ex duobus germinibus commixtum,²⁴ et hoc **biclinium** nii .i. domus sub se duas habens cellas sicut domus mercatorum in urbe,²⁵ quod etiam **bicellium** dicitur,²⁶ et hic et hec **bigenis** tis .i. ille qui ex duabus gentibus est natus sicut ex patre Franco et matre Anglica,²⁷ et **bifarius** a um .i. gemine locutionis,²⁸ et **bipertitus** a um .i. divisus,²⁹ et **bitidus** a um .i. biformis. Cum plerisque quoque aliis partibus componitur bis de quibus in aliis congruentius loquar locis.

¹ **Brevio** as avi verbum activum, inde verbalia,² et hic et hec **brevis** et B v hoc breve quod comparatur brevior brevissimus,³ unde **breviter** brevius brevissime adverbialia,⁴ et hec **brevitas** tis,⁵ et hoc **breviarium** ii,⁶ et hec **brevilogia** e .i. brevis dictio,⁷ et hic **brancus** ci .i. guttur eo quod breve sit quantum ad cetera membra,⁸ et inde hec **brancia** e .i. quidam locus iuxta guttur, unde in historia Thobie legitur quod Thobiam iuniorem piscem metuentem iussit angelus dicens apprehende branciam eius;⁹ et inde hec **branciola** e diminutivum.¹⁰ Item ab hoc verbo quod est brevio hic **brevigerulus** li .i. baiulus brevium,¹¹ et secundum Rabanum hec **bruma**

15 Prud. perist. I 55: praebenda cervix ad bipennem publicam

17 Pers. III 8

22 Ov. met. II 4

8 Tob. VI 4 11 non repperi

rumpitque: rupitque $\pi M_1 P_1$ 15 pugnatoria: bellica φ / Prudentius ... publicam om. π 19 bimartus: bimaritus M_1 biviratus P_1 20 fuit: est P_1 21 biotanatus: biotanatos H ante corr. biotonatus $V_1 M_1 P_2$ biotonathus A biotociatus I / extitit (Mai): extitit V_1 / qui om. AM_1 / a: de πP_2 / morte: mortuis A / postea: iterum P_1 22 bina: bima P_2 ante corr. / in secundo om. $M_1 P_1$ / lumine: limine H 24 biclinium: bidinium I bitunium P_2 / sub: super P_1 25 bicellium: bicellum M_1 ante corr. A bicillium P_1 26 ex: de A / est om. HI / Franco: Anglo P_1 / Anglica: Franca P_1 29 bitidus: biditus V_1 bifidus M_1 post corr. P_1 / biformis (& bitidus a um quod idem est. Biduum, unde biduanus a um, biennium, bipes, bilinguis, biceps, bidens, bisulcus a um) P_1 / Cum ... locis om. P_1 / plerisque Mai: plerique V_1 plurabus H pluribus I aliis φ / aliis om. φ / in aliis: alias $M_1 A$ / loquar: loquitur I / locis om. $M_1 A$

3 breviter om. $V_1 H$ / adverbialia om. φ 6 brevilogia (Mai): brevilogia V_1 / dictio (vel sermo) P_1 7 hic: hec $V_1 HP_2$ / breve: brevis P_2 8 guttur: gutturem $V_1 H$ / historia (Mai): historiam V_1 / legitur: scribitur H legimus P_2 Mai om. $V_1 I$ / Thobiam: Thobie φ / iuniorem: minorem I iuniori φ / metuentem: metuenti φ

me .i. gelu matutinale eo quod breviter duret,¹² et pluraliter **bracce** arum eo quod breves sint,¹³ et hic **brucus** ci .i. musca ingluviosa eo quod breviter duret.¹⁴ Brevio componitur **abbrevio**, et inde verbalia.

- B vi ¹ **Baiulo** as avi tum verbum activum, ² inde **baiulator**, ³ **baiulatus**, ⁴ **baiulatio**, ⁵ et hic **baiulus** li, quod et pro portitore et pro baculo ad baiulandum apto dicitur, ⁶ et hic **baculus** li, ⁷ unde hic **bacillus** li diminutivum, ⁸ quod componitur hic et hec **imbecillis** et hoc imbecille, quod comparatur imbecillior imbecillimus, ⁹ unde **imbecilliter** imbecillius imbecillime adverbialia, ¹⁰ et hec **imbecillitas** is. ¹¹ Item a baiulo hec **baionola** le .i. lectus qui baiulatur in itinere, ¹² et hic **badius** dii .i. equus eo quod nos baiulet. ¹³ **Bessus** si quoddam genus vehiculi, unde Lucanus orbita migrantis scindit Meotida bessi. ¹⁴ Baiulo componitur **rebaiulo** as.

- B vii ¹ **Bibo** is bi itum tu verbum neutrum, ² inde **bibulus** a um, ³ et hic **bibo** nis .i. ille qui multum bibit, ⁴ et pluraliter **bibones** num .i. illi qui multum bibunt, *, ⁵ et **bibiones** num .i. vermiculi vinum supernatantes, unde Affranus cum a me expectasset loqui, ex ore in oculis tuis bibiones involant. ⁶ Item a bibo hic **bibulus** bli .i. iuncus quia aquarum est bibulus et aliquando dicitur pro libro quia antiqui in iuncis scribebant, ⁷ et tunc componitur hec **biblioteca** tece .i. librorum armarium quia ^{7a} teca dicitur scrinium ubi res ponuntur, ⁸ et inde hic **bibliotecarius** rii .i. custos librorum. ⁹ Componitur etiam hoc **antibibulum** blii .i. pignus quod pro codice mutuato datur, ¹⁰ et hic **bibliopola** e .i. venditor librorum, unde Martialis Coquus sed mea qui vendit bibliopola putat. ¹¹ Item a bibo

B vi 13 Lucan. V 441

B vii 5 Afran. com. 404-405 Ribb.³: Cum ad med expiras et fabellare incepis, | ex ore mi oculis tui bibones involant 10 Mart. XIV 194, 2: sed qui me vendit bybliopola putat

B v 11 eo om. M₁P₂ / duret: durat M₁P₂ 14 post 11 φ

B vi 5 baiulandum: portandum φ 7 om. V₁ 8 et hoc (Mai) om. V₁ / imbecillimus: imbecillissimus V₁M₁ mus P₁ 9 imbecillime: imbecillissime V₁M₁A me IP₁ / adverbialia om. M₁P₂ 11 baionola: baionula M₁AP₁ baiouola V₁ baionala I / baiulatur: baiolatur A 12 baiulet: baiolet A 13 om. π, post 14 φ / orbita: orbi M₁A / migrantis: migratis M₁ post corr. migratas φ / Meotida: Meotica AP₂ / bessi: bessi P₁ 14 as. (Et bractea lamina auri tenuissima, Martianus Capella [IX 909] auri coruscanti bracteis ornatur. Bracteola parva lamina) P₁

B vii 2 bibulus (Mai): baiulus V₁ / a um: li AP₂ 4 bibones: bibiones Hφ (A post corr.) 4-5 .i. illi ... num supplevi (cf. repet. B 82 et 84): om. πφP₁ 5 vermiculi: vermes φ / vinum: humum I / supernatantes: superstantes P₁ / a: ad Mai / expectasset: expectas Mai / loqui: eloqui Mai / ex ore om. P₁ / oculis tuis: oculos tuos Mai / bibiones: bibones V₁IP₁ / involant et s. l. vel volitant P₁ 6 antiqui: antiquitus φ / iuncis: iunco A 7 teca (vel bibliarius ii) I / ponuntur: reponuntur (a thesis quod est positio) P₁ 8 rii (vel bibliarius) I 9 om. P₁ / .i. pignus om. M₁ / quod om. M₁A / datur: datum M₁A 10 Martialis: Martianus A / putat om. I

67 / 68 M.

bitumen nis, ¹² unde **bitumineus** a um, ¹³ et hec **bituligo** nis .i. vimen minutum quod in bitumine crescit, ¹⁴ et **bito** as avi atum tu .i. pergere verbum neutrum quod in multis scripturarum locis reperies, teste etiam Plauto in Gurgulione quis me in terra eque fortunatus, si illa ad me bitet? ¹⁵ Et **bilbo** is verbum neutrum .i. sonitum facere ad similitudinem novi musti vel nove cervisie quando spumescit in dolio, unde Nevius bilbit amphora inquit. ¹⁶ Item a bibo secundum quosdam **buo** is quod non est in usu, ¹⁷ sed inde venit hoc **butirum** ri. ¹⁸ Et componitur **imbuo** is, ¹⁹ unde **imbutus** a um, ²⁰ **combuo** is, ²¹ unde **combustus** a um. ²² Bibo componitur **ebibo** is, ²³ **rebibo** is, ²⁴ **combibo** bis.

¹ **Bullio** is lii vel bullivi tum tu verbum neutrum, ² inde **bullitus** a um, B viii ³ et hec **bullitis** is, ⁴ hic **bullio** is .i. tumor aque bullientis, ⁵ unde hic **buliunculus** li diminutivum, ⁶ et hec **bullā** le quod aliquando invenitur pro stella, unde Ovidius metamorphoseos in decimo sicut fulvo perlucida celo surgere bulla solet aliquando etiam dicitur pro balteo, unde Persius bullaque succinctis Laribus donata pependit. ⁷ Et tunc inde venit **bullatus** a um .i. balteatus balteo ornatus, unde Iuvenalis ludit et heres bullatus. ⁸ Aliquando vero **bullā** dicitur pro gemma, unde Plautus iussin in splendorem dare bullas has foribus nostris. Invenitur quoque bulla pro sigillo quod in cera imprimitur. ⁹ Bullio componitur **ebullio** is, ¹⁰ et **rebullio** is, ¹¹ et **semibullio** is, ¹² et **combullio** is, et ab istis verbalia.

¹ **Blatera** e .i. sonus rane, ² inde **blatero** as .i. detrahare vel declamare. B ix ³ Et componitur **oblatero** as in eodem sensu, ⁴ unde **oblaterator**, ⁵ **oblatero**.

14 Plaut. *Curc.* 141: qui me in terra aequae fortunatus erit, si illa ad me bitet 15 Naev. *com.* 124 Ribb.³

6 Ov. *met.* X 733-734: sic, ut fulvo perlucida caeno (caelo var. l.) | surgere bulla solet Pers. V 31 7 Iuv. XIV 4-5 8 Plaut. *asin.* 426: iussin in splendorem dari bullas has foribus nostris

13 hec: hic I / vimen: vinum P₁ 14 quod ... reperies om. φ / reperies: repperies I reperitur H invenies P₁ / teste etiam Plauto: unde Plautus πφ / quis ... bitet et s.l. vel quis me eque fortitudinis homo si illa ad me bitet P₁ / in terra: interea φ ita P₁ / si illa: ut P₁ 15 bilbo: bilbio P₁ bubo Mai / sonitum: sonum I / bilbit: bibit V₁ bubit Mai 17 venit: derivatur P₁ 23 rebibo: redibo P₂ 24 bis (subbibo) is φ (unde Iuv. [cf. Claud. III 185] combibit estivum; et cetera) P₁

6 quod aliquando ... pro balteo post pependit φ / metamorphoseos om. P₁ / sicut: sic I cum B viii P₁ / etiam: et P₁ autem π 7 bullatus: bulleatus I / balteatus om. P₁ 8 iussin: iussit P₁ iussi H ante corr. φ Mai / dare: dari I / nostris om. P₂ / Invenitur ... imprimitur in marg. M₁ om. A 11 om. Mai 12 et combullio is om. I

1 Blatera (Mai): Blattera V₁HP₂ 2 blatero (Mai): blattero V₁HP₂ 3 oblatero: oblattero B ix HP₂ 3-6 in eodem ... oblateratio: in marg. M₁ inde verbalia A 4 oblaterator: oblatterator HP₂

ratus, ⁶ oblateratio. ⁷ Componitur quoque **deblatero** as i. divulgare, unde Plautus in aularia deblaterasti id iam vicinis omnibus; et inde verbalia. ⁸ Dicimus quoque hec **blatta** te quoddam genus muris in subterraneis habitans cavernis, unde Horatius in sermonibus blattarum et tinearum epule putrescant; ⁹ et inde hec **blatea** ee i. illud quod de calciamentorum soleis eraditur vel lutum ex itinere in calciamentis involutum. Dicitur etiam blatea pro purpura eiusdem muris imitante colorem, ¹⁰ et inde hic et hec **blatealis** et hoc blateale purpureus, ¹¹ et **blattio** tis verbum neutrum i. perplexe et impedito loqui, unde Plautus in Amphitryone qui intelligere quisquam potis est? Ita nugas blattis.

B x ¹ **Barba** e, ² inde hec **barbula** e diminutivum, ³ et **barbatus** a um, ⁴ et secundum quosdam **barbarus** a um, ⁵ unde **barbaricus** a um, ⁶ et **barbarice** adverbium, ⁷ et hec **barbaries** ei, ⁸ et **barbarizo** as i. crudeliter agere, ⁹ et hic **barbarismus** mi i. vitiosa locutio orationis in communi sermone, ¹⁰ quod in poemate dicitur **metaplasmus**, ¹¹ et in peregrinis partibus **barrolexis** ut siquis dicat catheia pro telis, magalia pro tuguriis.

B xi ¹ **Barrus** ri i. elephans, unde Horatius in sermonibus Sissennas barros ut equis precurreret albis; ² inde **barrio** is barrivi itum tu clamare elephantis, ³ et inde hic **barritus** ui i. vox elephantis, ⁴ et hoc **barbitum** ti i. quoddam instrumentum musicum, unde Martianus Capella sentio barbito aurataque cheli personare. ⁵ Item ab hoc nomine quod est barrus hic **baro** nis eo quod sicut elephans cetera animalia ma-

B ix ⁷ Plaut. *aul.* 268: deblateravisti iam vicinis omnibus ⁸ Hor. *serm.* II 3, 119: blattarum ac tinearum epulae, putrescat ¹¹ Plaut. *Amph.* 626: qui, malum, intellegere quisquam potis est? ita nugas blatis

B xi ¹ Hor. *serm.* I 7, 8 ⁴ Mart. *Cap.* I 36: sentio ... barbito aurataque chely ... personare

B ix ⁷ deblatero: deblattero HP₂ ⁸ blatta: blacta IP₁ blata M₁A / in (om. I) subterraneis habitans: quod in subterraneis habitat H / blattarum: blactarum IP₁ blatarum M₁A / putrescant: putrescunt φ ⁹ blatea: blattea H blactea I baltea P₂ / illud: id P₁ / eraditur: reditur P₁ / in om. P₁ / blatea Mai: blatha V₁I blatta HP₂ blata M₁A blactea P₁ ¹⁰ blatealis: blattealis H blactealis P₁ brate-ralis A blattealis P₂ ¹¹ blattio: blatio π (H ante corr.) φ / qui: quod IA quid M₁P₂ / quisquam: quisque I / potis: p^t P₁ / est om. P₁ / blattis: blatis V₁IM₁A oblatis P₂

B x ³ um (et componitur imberbis) P₁ ⁵ in marg. M₁ om. AP₁ ⁷ ei (i. crudelitas) P₁ ⁸ agere (vel loqui) H ⁹⁻¹¹ i. vitiosa ... tuguriis in marg. M₁ om. A ⁹ orationis om. M₁ ¹¹ partibus: dictionibus M₁ dicionibus P₂ / dicat: dicit M₁ / catheia: cateia M₁ cathera I catera P₁ / telis: te vel I cautela M₁ / tuguriis (et similia pro similibus) P₁

B xi ¹ Sissennas scripsi: bissennas V₁ bissennes H birsenna P₂ si venas P₁ senas IM₁A bis senos Mai / equis: equum I / precurreret: precurrent IM₁ / albis: album I ² barrivi: rii I / clamare: clamor M₁ ³ om. P₂ ⁴ barbitum: barritum Iφ barritio P₁ / barbito: barrito Iφ barritio P₁ ⁵ baro: barro V₁ ante corr. IM₁A / nis (heros) P₁

69 / 70 M.

gnitudine ita et baro alios homines precellit, ⁶ et inde hic **barunculus** li diminutivum, ⁷ et hec **baronissa** se .i. virago baronis habens animum.

¹ **Bos** bovis communis generis, ² inde **bovinus** a um, ³ et hoc **bovarium** B xii rii .i. locus ubi venduntur boves, ⁴ quod et **bovilla** le dicitur teste Persio qui ait accedo bovillas; ⁵ et hoc **bostar** is .i. locus ubi stant boves, ⁶ et hec **buris** .i. maius lignum in aratro curvatum, unde Virgilius continuo in silvis magna vi flexa domatur in burim, et curvi formam accipit ulmus aratri. ⁷ Item ab hoc nomine quod est bos hic **boetes** is pro quadam stella, ⁸ et **bucolicus** a um .i. bovinus vel de bobus factus, ⁹ et **bubulcus** ci custos boum, ¹⁰ sicut **subulcus** custos suum, ¹¹ et hec **Bubastis** is .i. bubulcorum dea, unde Ovidius metamorphoseos in undecimo sanctaque Bubastis, variisque coloribus Appis. ¹² Item ab hoc nomine quod est bos hec **boa** boe pro nomine serpentis bobus inimici, crurum quoque tumor in via collectus boa dicitur, ¹³ et hoc **bucetum** ti .i. locus in quo stant boves, ¹⁴ et hic **Bosforus** pro quadam stella, que aliter dicitur Propontides a ponti transitu, ¹⁵ et hec **bucula** le iuvenca, unde Prudentius in sicomachia greges equarum, vasa, vestes, bucucas; quod etiam aliquando dicitur pro quadam gemma et pro quadam parte galee, unde Iuvenalis et fracta de casside bucula pendens. ¹⁶ Item ab hoc nomine quod est bos hic **bubalus** li eo quod sit similis bovi, ¹⁷ et hec **boglossa** e .i. lingua bovina, ¹⁸ unde hic **boglossus** pro quadam herba que ad instar lingue bovine habetur magna. ¹⁹ Et hic **bosor** .i. caro, ²⁰ et per compositionem hic **boscida** de .i. macellarius qui boves scindit, ²¹ et **bucerus** a um .i. bovinus, unde Ovidius metamorphoseos et quisquis montibus illis, lanigerumque gregem, armentaque bucera pa-

4 Pers. VI 55: accedo Bovillas 6 Verg. georg. I 169-170 11 Ov. met. IX 691: sanctaque Bubastis variisque (variisque var. l.) coloribus Apis 15 Prud. psych. praef. 31: greges equarum vasa vestem bucucas Iuv. X 134 21 Ov. met. VI 394-395: et quisquis montibus illis | lanigero-sque greges armentaque bucera pavit

baro (Mai): barro V₁IM₁A / precellit (Mai): percellit V₁ 6 barunculus: barrunculus IM₁A barrunculus P₂ 7 baronissa: barronissa M₁A barrissa I / virago om. P₁ / baronis: barronis IM₁A

3 bovarium: bovinarium M₁ post corr. / .i. locus om. P₂ / venduntur: stant A 4-5 post 13 M₁A 4 bovilla: bovila P₂ / teste: testante V₁HP₂ om. M₁A / Persio: Persius M₁A / qui ait om. M₁A 5 stant: constant V₁ / boves om. P₁ 6 et hec buris in marg. M₁ om. A / Virgilius (in geor.) P₁ / magna vi: magnaue M₁A magna P₁ / flexa: inflexa IM₁AP₁ 7 hic: hec M₁ / Boetes: Boetes φ Mai / pro quadam: quedam φ P₁ 8 bucolicus: buccolicus IA 9 bubulcus: bucolicus P₁ / boum: bovum Mai 10 om. φ 11 undecimo: ix° M₁ 12 crurum quoque: crurium quoque M₁ crurumque V₁ crurium P₁ / tumor om. A / via: unum M₁ 13 in quo: ubi V₁Iφ (multi) P₁ / stant: sunt P₁ / boves (vel venduntur que et bovilla...) M₁A (v. supra 4) 14 pro quadam: quedam φ / ponti: precedenti V₁ 15 equarum (Mai): aquarum V₁ / dicitur: ponitur IP₁ 16 bubalus: bublus I 17 boglossa: boglosa V₁IP₂ buglossa M₁A boglosa et s.l. vel buglossa P₁ 18 hic: hec φ / boglossus (Mai): voglossus V₁ boglosus IP₂ buglossus M₁A buglosus P₁ / pro quadam om. M₁A / herba (dicitur) V₁P₂ / habetur: est P₁ 19 bosor: bossor V₁ 20 macellarius (lanista) P₁ 21 (in) montibus V₁Iφ / gregem: gregemque P₂

vit. ²² Dicitur quoque **bucerus** a um, unde Lucretius buceriosque greges, eodem sub tegmine pavit. ²³ Bos componitur **semibos**, unde Ovidius semibovemque virum, semivirumque bovem.

B xiii

¹ **Bachus** chi dicitur deus vini quod et pro ipso vino nonnumquam ponitur, unde Statius Thebaidos impulerat matres Bacho meliore Citeron. ² Inde **Bacheus** a um, ³ et secundum Ysidorum **baculus** dicitur a Bacho eo quod homines Bacho titubantes baculo innituntur vel ut superius diximus a baiulando, ⁴ et hoc **Bachium** chii .i. festum Bachi, ⁵ unde hic **batus** ti .i. quoddam genus carminis quod in Bachi festo canebatur, ⁶ et **Bacha** che .i. mulier colens festa Bachi, unde Plautus in Amphitrione **Bache** bachanti si velis adversarier, ex insana insaniorem facies. ⁷ Dicitur quoque **bacca** pro fructu lauri et pro cathena, und Prudentius in sicomachia attrita baxis colla liber erigit. ⁸ Item ab hoc nomine quod est Bachus hoc **bacharium** rii .i. quoddam vas vinarium, ⁹ quod et hec **bacharva** ve dicitur. ¹⁰ Et pluraliter **Bachides** idum .i. femine circa festa Bachi frequentes, ¹¹ et **Bassaris** ris sacerdotissa Bachi, unde Persius et vitulo caput ablatura superbo bassaris. ¹² Item ab hoc nomine quod est Bachus hic **bachio** is .i. quoddam genus suppellectilis simile trulle, ¹³ et **bachor** aris verbum deponens .i. furere, ¹⁴ et componitur **debachor**, ¹⁵ et **combachor** aris, ¹⁶ et hoc **Bachanalium** .i. festum Bachi, Iuvenalis qui Curios simulat, et Bachanalia vivunt. ¹⁷ Et hoc **bachinal** alis .i. torcular pressorium, unde Plautus in aularia numquam nisi hodie ad bachas veni in bachinal coquinatum?

B xiv

¹ **Bari** Grece grave et forte Latine, ² unde hec **baria** e .i. regula gravis et a dextera usque ad sinistram protensa, ³ et hoc **brachium** chii eo quod reli-

22 Lucr. II 663: buceriaeque greges eodem sub tegmine caeli 23 Ov. ars II 24

1 Stat. Theb. II 80 3 cf. Isid. orig. XX 13, 1 6 Plaut. Amph. 703-704 7 Prud. psych. praef. 33 11 Pers. I 100-101: et raptum vitulo caput ablatura superbo | Bassaris 16 Iuv. II 3 17 Plaut. aul. 408: neque ego umquam nisi hodie ad Bacchas veni in Bacchanal coquinatum

22 in marg. P₂ / buceriosque: boceriosque A busceriosque P₁ buciasque V₁H

B xiii

1 nonnumquam: nōūque V₁ nominatimque Mai om. I / ponitur: accipitur M₁A / impulerat: implebat V₁M₁ implerant A 3 innituntur: initatur I / vel ut: veluti V₁ 5 batus: bachius M₁A an recte? 6 Bachi om. V₁ / insana: insania P₁ vesana I / facies: reddes P₁ 7 et pro cathena om. I / baxis: baccis φ (fort. recte) bachis HI bacchis P₁ 8 bacharium: bacarium V₁ (fort. recte) baccharium Mai / quoddam: quodam P₂ 9 bacharva, sc. bachar vas (cf. Paul. Fest. p. 31 L.): bachariva I bacharia M₁ post corr. bacharina V₁ baccharva AP₂ 10 circa: circum P₁ / festa: festum P₂ / frequentes: frequentantes P₂P₁ 11 ablatura: ablatum I 12 hic: hec φ / genus (vasis vel) P₁ 14 om. Mai 15 om. Mai φ 16 Curios: Furios A / simulat (Mai): simulant V₁ simulatur I 17 pressorium om. φP₁ / numquam: numquid V₁ numquit I / ad bachas om. M₁A / coquinatum: coinquinatum M₁ coinquinant P₁ coquinant I

B xiv

2 baria: bacaria V₁ bararia Mai 3 reliquis: ceteris P₁

71 / 72 M.

quis membris sit fortius, ⁴ unde hoc **brachiolum** li diminutivum, ⁵ et hoc **bracheale** is .i. torques in brachio. ⁶ Et sciendum quod in brachiis multe sunt partes nam ibi sunt **thori** idem et musculi in quibus maior brachii inest fortitudo, ⁷ ibi est **ulna** idem et cubitus in quo ad cibos sumendos cubamus, ⁸ ibi sunt **ale** sub brachiis eo quod ad instar alarum moveantur, ⁹ que et **ascelle** vocantur eo quod subtus celluntur .i. moventur, ¹⁰ et **subirci** eo quod fetide sint quasi subtus habentes ircum .i. fetorem irci.

¹ **Bestia** e, ² inde hec **bestiola** le diminutivum, ³ et hic **bestiarius** ii qui B xv bestias servat, ⁴ et hoc **bestiarium** rii liber de bestiis loquens, ⁵ et hic et hec **bestialis** et hoc bestiale, ⁶ et inde **bestialiter** adverbium, ⁷ et **bestius** a um .i. crudelis ad modum bestie, unde Persius et bestius urget doctores Graios.

¹ **Blandior** ris itus sum itum tu verbum deponens, ² inde **blanditor**, B xvi ³ **blanditus**, ⁴ **blanditio**, ⁵ et **blandus** a um quod comparatur blandior blandissimus, ⁶ unde **blande** blandius blandissime adverbia, ⁷ et hec **blanditia** e, ⁸ et **blandulus** a um .i. aliquantulum blandus, ⁹ quod et **blandicellus** a um dicitur, ¹⁰ et **blandiosus** a um, ¹¹ unde **blandiose** adverbium, ¹² et hoc **blandimentum** ti. ¹³ Blandior componitur **eblandior** ris, ¹⁴ et **deblandior** ris, ¹⁵ et **reblandior** ris, et ab istis verbalia.

¹ **Bucca** e .i. os vel oris folliculus, unde Theodolus inflavit fistula B xvii buccas; ² et inde **buccella** le, ³ et hic **bucco** nis .i. verbosator, unde Plautus stulti, stolidi, fungi, bardi, blemni, buccones. ⁴ Item a bucca hec **buccina** ne, ⁵ et inde **buccineus** a um, ⁶ et hic **buccinus** ni .i. clamor buccine. ⁷ Et per compositionem hic **buccicen** is .i. cum buccina canens, ⁸ unde hec **buccicena** e.

7 Pers. VI 37-38: et Bestius urget | doctores Graios

B xv

1 Theodul. ecl. 6: perflavit fistula buccas
bardi, blenni, buccones

3 Plaut. Bacch. 1088: stulti, stolidi, fatui, fungi, B xvii

6 quod: quia πM_1 / brachiis: brachio φ / nam om. $M_1 A$ 9 celluntur: cilluntur H ante corr. (fort. B xiv recte) cilluntur P_1 10 sint: sunt $V_1 HP_2 P_1$ / subtus: subter I

2 diminutivum om. $\pi \varphi$ 3 ii (qui (quod ante corr.) pro illo dicitur) V_1 (.i. ille) IP_2 7 mo- B xv dum: instar $V_1 I \varphi$

6 adverbia om. φ 7 e (vel pluraliter hec blanditie) P_1 9 quod om. φ 13 eblandior: B xvi comblandior P_1

1 vel oris: oris vel P_1 / (et rigidas) perflavit H 3 verbosator: verbosatus P_1 versator I (lo- B xvii quax) φ / fungi, bardi om. V_1 4 ne (unde bucius a um) P_1 6 clamor: clangor M_1 7 buccicen: buccinen P_2 buccinen P_1 8 om. I / buccicena: buccicina φ buccina V_1

B xviii ¹ **Babiger** a um .i. stultus, ² inde hec **baburra** e .i. stultitia, ³ dicitur quoque stultus hic **blemnus** ni, ⁴ et hic **bardus** di, unde Cecilius nimis audacem nimisque bardum. Bardus quoque in alio sensu accipitur et dicitur pro cantore laudis, unde Lucanus plurima securi fudistis carmina bardi.

B xix ¹ **Bombizare** est proprie apium quando clamant suo modo, ² unde hec **bombizatio** is .i. ipsa apium vox, ³ et hic **bombus** bi .i. sonus, ⁴ hinc etiam dicitur pluraliter **bombices** cum .i. vermes ex quorum egestionem lana conficitur unde purpura et ostrum textitur, ⁵ et inde hoc **bombicinum** ni quo nomine vocatur ipsa lana antequam tinguatur, ⁶ hinc etiam dicitur **bombicinare** .i. bombicinum facere, ⁷ et **bombicinatores** dicuntur qui illud faciunt.

B xx ¹ **Balneum** i, ² inde hoc **balneolum** li diminutivum, ³ et hoc **balnearium** rii, ⁴ et hoc **balneatorium** ambo pro loco in quo balneatur, ⁵ et **balneo** as verbum activum, unde verbalia, ⁶ et hec **ambubaia** ie .i. femina frequens circa balnea et dicitur ambubaia per compositionem quasi ambiens balnea, unde Horatius in sermonibus ambubaiaiarum collegia pharmacopole.

B xxi ¹ **Bria** .i. quedam mensura teste Ysidoro, ² et componitur **ebrius** a um .i. extra mensuram bibens, ³ unde **ebriosus** a um, ⁴ et **ebriose** adverbium, ⁵ et hec **ebrietas** tis, ⁶ et **ebriolus** a um .i. aliquantulum ebrius, unde Plautus tristes atque ebrioli incedunt. ⁷ Et **ebrio** as quod non est in usu, ⁸ sed componitur **debrio** as, ⁹ et inde **debriatus** ta tum, ¹⁰ et **debriatio**, ¹¹ **inebrio** as, ¹² et inde **inebriatus**, ¹³ et **inebriatio**. ¹⁴ Componitur quo-

B xviii 4 Caecil. com. 250 Ribb.³ Lucan. I 449

B xx 6 Hor. serm. I 2, 1

B xxi 1 non repperi 6 Plaut. Curc. 294

B xviii 2 baburra: baburia P₁ baburca M₁ post corr. 4 nimis audacem: audacemque φ / nimisque: nimis AP₁ / fudistis: fudisti I fidistis P₂ ante corr. / bardi: bachi A

B xix 1 proprie: proprium H om. φ / apium: apum I (vox) s.l. M₁ / modo: sono P₁ 4 ostrum (Mai): ostreum V₁ / textitur: contextitur P₁ 5 quo nomine vocatur: .i. I om. φ / tinguatur: tingatur M₁P₂P₁ Mai 6 bombicinum: bumbicinum P₁ bombicinum V₁M₁ bombicium I / facere (vel purpuram) P₁ om. P₂ 7 dicuntur om. Mai / qui illud faciunt om. A

B xx 4 om. Mai / ambo pro loco: locus P₁ / in quo: ubi P₁ 6 femina: mulier I / et dicitur ... balnea post pharmacopole H / ambubaia om. I / per compositionem om. φ / in sermonibus om. P₁ / pharmacopole: pharmacopole V₁ pharmer complere capole I ph. M₁ pharum A farma poleque (et cetera) P₁

B xxi 2 bibens: positus P₁ 5 (ebriositas et) ebrietas φ 12-13 inde inebriatus, et inebriatio: unde verbalia P₁ om. A

73 / 74 M.

que bria **sobrius** a um .i. abstinens quasi secum habens briam .i. mensuram, ¹⁵ et inde hec **sobrietas** tis, ¹⁶ et **sobriolus** a um .i. aliquantulum sobrius.

¹ **Baptizo** as verbum activum, inde verbalia, ² et hoc **baptisma** is, ³ et B xxii hoc **baptisterium** rii .i. statio baptismatis nam ^{3a} sterion dicitur statio, ⁴ et hoc **baptismum** mi, ⁵ vel hic **baptismus** mi, ⁶ et hoc **baptizatorium** rii, ⁷ et hic **baptista** te. ⁸ Baptizo componitur **rebaptizo** as.

¹ **Bustum** sti, ² inde hoc **bustulum** li diminutivum, ³ et hic **bustarius** rii B xxiii .i. ille qui corpora sepelit, ⁴ et hec **bustura** re, ⁵ et hec **busticeta** te ambo pro sepultura, ⁶ et **busto** as .i. sepelire. ⁷ Bustum componitur **bustifragus** .i. ille qui frangit bustum ut spoliet mortuum.

¹ **Burgus** gi .i. villa, ² inde **burgarius** a um, ³ et hic et hec **burgensis** is, B xxiv ⁴ et hic **Burgundio** nis pro nomine cuiusdam gentis, ⁵ que aliter dicitur **Allobroges**, quod in Salustio reperies.

¹ **Boo** as .i. sonare clamare, ² et inde hic **boatus** ui. ³ Et componitur **re-** B xxv **boo** as, ⁴ unde **reboator**, ⁵ **reboatus**, ⁶ **reboatio**, ⁷ et hic **reboatus** ui.

¹ **Balteare** invenitur pro cingere, ² et inde hoc **balteum** ei, ³ unde hoc B xxvi **balteolum** li diminutivum, ⁴ et **balteatus** a um .i. balteo ornatus.

¹ **Buxus** xi pro arbore, ² inde **buxeus** a um, ³ et hoc **buxetum** ti .i. locus B xxvii ubi plures buxi crescunt.

5 cf. Sall. Catil. XLIX 1, al.

B xxiv

14 .i. mensuram s.l. M₁ (vel sobrius sobrie) P₁ om. A 16 sobriolus: sobrius P₁ B xxi

1 inde verbalia om. P₁ 3 sterion: sterio M₁ ante corr. / statio om. A 5 om. V₁IM₁A B xxii
6 rii (locus ubi baptizatur) P₁

3 bustarius: bustiarius πM₁ ante corr. AP₂ 5 busticeta et s.l. vel bustiorta M₁ / ambo: B xxiii
utrumque P₁ 7 bustum ut: busta ut P₁

2 burgarius: burganus P₂ 4 pro nomine: nomen φ 5 que: quod M₁A qui P₂ / reperies: B xxiv
repperies M₁ reperitur P₁ invenies I

1 .i. sonare om. φ B xxv

1 Balteare Mai: Baltare I Baltere P₁ Balteire V₁Hφ / cingere: cingulo I angere P₁ 3 diminutivum om. πAP₂ B xxvi

1 pro arbore: .i. quedam arbor φ 2 um (et hoc buxum xi pro ligno) M₁A B xxvii

B xxviii ¹ **Bruteo** es brutui verbum neutrum et caret supinis, ² inde **brutus** a um .i. stolidus insulsus, ³ et **brutesco** is, ⁴ quod componitur **obrulesco** is, ⁵ et **debrutesco** is. ⁶ Similiter et bruteo componitur **obruleo**, ⁷ et **debruteo**.

¹ Terminato iam de secunda littera tractatu primo, paululo quasi ad respirandum silendi habito intervallo, cepto derivandi limite, sic cepit pollicitata persolvere Grammatica:

¹ Bravium, victoria, palma, tropheum, laurea.

² Braueta, pugil, agonista, agoniteta.

³ Bellulus, aliquantulum bonus vel pulcher.

⁴ Bellatulus, aliquantulum bellus. Plautus in cassia de quadam meretrice bella bellatula est inquit.

⁵ Bellus, pulcher vel aliquantulum bonus.

⁶ Benignus, quasi bene ignitus.

⁷ Beare, beatum facere. Terentius beasti me inquit.

⁸ Benelinguanus, disertus, facundus, potens in lingua.

⁹ Beatitas, beatitudo. Augustinus de civitate Dei in decimo alternante semper beatitate et miseria.

¹⁰ Benefactorius, qui pro munere sibi impenso bene facit.

¹¹ Bolus, morsellus, unde Terentius bolum tantum mihi ereptum esse de faucibus tam subito crucior.

4 Plaut. cas. 854: belle bellatula 7 Ter. eun. 279: beo te? :: men? 9 Aug. civ. X 30
11 Ter. heaut. 673: crucior bolum tantum mi ereptum tam desubito e faucibus

2 insulsus om. P₁ 6 Similiter et om. φ

Bravium .i. victoria post B xxviii add. M₁

Explicit tractatus primus de secunda littera que dicitur -B-. Incipit prologus in secundum tractatum de eadem littera H

prologum et repetitiones om. M₁A

1 paululo: pauluo P₂ paululum P₁ / habito ... derivandi om. V₁ / pollicitata: pollicita P₁ / persolvere: solvere P₁

Explicit prologus. Incipit tractatus secundus de secunda littera que dicitur -B- H Repetitiones Mai

1 Bravium .i. victoria post B xxviii add. M₁ laurea om. P₁ 2 Braueta: Brabeuta Mai / agoniteta: agonizeta V₁IP₂ 3 bonus vel om. HI / pulcher om. I 4 Bellatulus, aliquantulum om. I / Plautus ... inquit om. Mai 7 Terentius ... inquit om. Mai 8 Benelinguanus: Benelinguanus IP₁ / facundus: facetus P₁ 9 Augustinus ... miseria om. Mai / de civitate Dei in decimo om. P₁ 10 Benefactorius scripsi: Benefactorius πP₂P₁ / bene om. V₁HP₂ / facit: servit πP₂

11 Unde ... crucior om. Mai / tantum om. P₁ / mihi om. πP₂ / ereptum: reperitur I / esse om. H

75 / 76 M.

- ¹² Benna, vehiculum quoddam.
¹³ Besis dicitur quod bis est triens.
¹⁴ Beatulus, aliquantulum beatus. Persius tandemque beatulus alto compositus lecto.
¹⁵ Butulus, genus farciminis.
¹⁶ Burranicum, genus vasis quod bucar dicitur alio modo.
¹⁷ Bafer, grossus, turgidus, ventricosus.
¹⁸ Beta, et pro littera et pro quodam genere holeris accipitur. Persius haut deceat plebeia radere beta.
¹⁹ Beneficentia, beneficium.
²⁰ Bellaticius, belligerus, pugnax, agonisticus.
²¹ Belligerare, bellari, dimicare, conflictare.
²² Bellarium, quicquid ciborum extremius in mensa ponitur sicut poma et nuces. Macrobius de Saturnalibus adhuc dicente Furio secunde mense ablata sunt bellaria.
²³ Batimus, rusticus, agricolanus, agrarius, ruricola.
²⁴ Barca, navis, caupulus, cumba, cimba, prora, puppis, carina, phaselus, liburna, linter, scapha, mioparo, legia, dromo, lembus, caudea.
²⁵ Bellicosus, bello plenus.
²⁶ Belutus, turpis et belue similis.
²⁷ Belues, egestas que solet contingere per vastationem belue.
²⁸ Bellona, discordia, dea belli. Statius Achilleidos facibus de puppe levatis fert Bellona nurum.
²⁹ Bellicrepa, quoddam genus ludorum cum armatis hominibus factum.
³⁰ Balbutire, balbum esse.
³¹ Balbities vel balbuties, balbitas.
³² Balanus, quoddam genus pretiosi unguenti. Horatius in odis et pressa tuis balanus capillis.
³³ Balanis, quoddam genus quercus.
³⁴ Balanite, uve ad instar quercus glandium.

14 Pers. III 103 18 Pers. III 114 22 Macr. Sat. III 18, 1: adhuc dicente Furio secundae mensae inlata bellaria 28 Stat. Ach. I 33-34 32 Hor. carm. III 29, 4

12 Benna: Bentina IP₁ 13 Besis: Bessis P₂ Mai / triens: tenens P₁ 14 Persius ... lecto om. Mai 15 farciminis: farciminus P₂ foraminis P₁ 17 ventricosus: ventricosus H
 18 quoddam om. P₁ / holeris: oleris I leguminis P₁ / accipitur om. IP₁ / haut: aut V₁I an P₁ / deceat: doceat V₁ 19 beneficium (Bel, spiritus est) P₁ 20 Bellaticius: Bellaticus V₁ Bellacius P₁ / belligerus: belliger P₂ bellicus H 21 conflictare: confutare V₁ confutare IP₂ Mai confligere P₁ 22 extremius om. P₁ / Macrobius ... bellaria om. Mai 23 Batimus: Battumus H / ruricola: larice P₁ 24 caupulus: canpulus V₁H / cumba: cimbali P₁ / scapha, mioparo, legia: scafanno parolegia V₁ / dromo, lembus: drolembus I / caudea: cauda P₁ 26 Belutus: Bellutus IP₁
 28 Statius ... nurum om. Mai / Achilleidos: Thebaidos V₁IP₂ / nurum: virum V₁ 29 Belli-crepa: Bellicrepa P₁ / quoddam ... factum: quoddam genus ludi armati in marg. V₁ ludi armati genus Mai / hominibus factum om. IP₂P₁ 30 om. V₁ / balbum: an balbus? 31 Balbities: Balbiciens P₁ 32 Horatius ... capillis om. Mai / pressa tuis: pressatius IP₂ prestatius V₁ 33 Balanis: Balanus V₁P₁ 34 quercus om. P₁ / glandium: grandes πP₂

- ³⁵ Balena, uxor cete que et pistrix dicitur.
³⁶ Balanatus, unguento, quod balanus dicitur, infusus. Persius tunc cum balanatum gausape pectas.
³⁷ Balista, funda.
³⁸ Balearis, funda que plures simul iacit lapides.
³⁹ Balearius, funditor, fundibularius.
⁴⁰ Balatro, clamorosus ioculator a balando, vel luxuriosus qui omnia mittit in baratrum. Horatius in sermonibus mendici, mimi, balatrones.
⁴¹ Bimare, duplicare.
⁴² Bimus, duorum annorum, quasi bis annuus.
⁴³ Bimulus, duorum annorum.
⁴⁴ Bimatus quarte declinationis, duorum annorum spatium. In evangelio Herodes occidit pueros a bimatu et infra.
⁴⁵ Biga, currus a duobus tantum equis tractus.
⁴⁶ Bibix, pugna.
⁴⁷ Bibera, superfluitas bibendi.
⁴⁸ Bidental, locus ubi oves sacrificantur vel locus ubi res aliqua fulgure tacta est. Persius triste iaces lucis evitandumque bidental.
⁴⁹ Bigens, ex duabus gentibus natus sicut ex Anglico et Franco.
⁵⁰ Biremis, navis bina remigatione agitata.
⁵¹ Bilibris, duarum librarum pondus.
⁵² Bifariam, adverbium. Aimo super epistolas Pauli lex Moysi inquit bifariam dividitur.
⁵³ Bilex, plaga ex virga facta.
⁵⁴ Bifarius, dupliciter loquens.
⁵⁵ Bigamus, qui duas habuit uxores.
⁵⁶ Bilix, lorica, torax. Virgilius lancea consequitur rumpitque infixa bilicem.
⁵⁷ Biiuga, currus duorum equorum.
⁵⁸ Bimartus, qui bis extitit maritus.
⁵⁹ Biliosus, qui frequenter irascitur.

36 Pers. IV 37: tunc cum maxillis balanatum gausape pectas 40 Hor. *serm.* I 2, 2: mendici, mima, balatrones 44 Matth. II 16: Herodes ... occidit omnes pueros ... a bimatu et infra 48 Pers. II 27 52 Haimo Autiss. in *epist. Rom.* 3 PL 117 col. 389C 56 Verg. *Aen.* XII 375

35 Balena (Mai): Balana V₁/cete: ceti HP₂ 36 unguento s.l. P₂/Persius ... pectas om. Mai/pectas: exoptas P₁ 38 simul: similes Mai/iacit: iactat P₂ 40 Balatro: Balatus P₁/Horatius ... balatrones om. Mai/mimi: mune P₂ minime P₁ om. I 41 om. Mai 42 Bimus (vel bimulus) P₁ (et bimulus) Mai/quasi bis annuus om. P₁ 43 om. P₁ Mai/duorum annorum: eiusdem diminutivum H 44 quarte declinationis: tui P₁ om. I/spatium om. I/In ... infra om. Mai/Herodes occidit pueros om. I 45 tantum om. HP₁ 46 Bibix: Biperbix P₁ 47 Bibera (sc. Bibesia): Bibega P₁ 48 ubi oves sacrificantur om. πP₂/locus ubi om. πP₂/fulgure: fulmine P₁/est om. πP₂ 49 Anglico: Anglo V₁H Anglicis P₁/Franco: Franca P₂ Francus P₁ 50 agitata: ducta I 52 Bifariam: Bifarriam I Bifaria P₁/adverbium (ex duabus partibus) H om. P₁/Aimo om. P₁ 56 Virgilius ... bilicem om. Mai/rumpitque scripsi: rupitque πP₂P₁ 57 om. I 58 Bimartus: Bimacus P₁ Bimarius I

76 / 77 M.

- ⁶⁰ Bilis, sedes fellis et ire quod et pro ipsa ira accipitur. Persius turgescit vitrea bilis.
⁶¹ Bivira, que bis viro fuit data.
⁶² Biotanatus, bis mortuus.
⁶³ Bigermen, seges vel legumen ex duobus germinibus commixtum.
⁶⁴ Bipennis, securis bellica. Prudentius in ymnis prebenda est cervix ad bipennem publicam.
⁶⁵ Bipertire, dividere, disparare.
⁶⁶ Bipertitus, divisus.
⁶⁷ Biclinium, bicellium, domus duas habens cellas.
⁶⁸ Bifores, valve duplices. Ovidius metamorphoseos bifores radiabant lumine valve.
⁶⁹ Bitidus, biformis, bifidus.
⁷⁰ Brevilogia, brevis dictio.
⁷¹ Brancus, guttur.
⁷² Brancia, quedam pars iuxta guttur. In historia Thobie dixit angelus Dei 'pisce apprehende branciam eius'.
⁷³ Brevigerulus, qui breve gerit.
⁷⁴ Brucus, musca ingluviosa.
⁷⁵ Baiulus li, pro portitore et pro baculo apto ad portandum in via.
⁷⁶ Bractea, lamina auri tenuissima. Martianus caput auri coruscantis bracteis commeatur.
⁷⁷ Bracteola, parva lamina auri.
⁷⁸ Bacillus, parvus baculus.
⁷⁹ Badius, equus eo quod sessorem baiulet.
⁸⁰ Bessus, quoddam genus vehiculi. Lucanus orbita migrantis scindit meotica bessi.
⁸¹ Baionola, lectus in itinere baiulatus.
⁸² Bibones, qui multum bibunt qui et taberniones et attibernales dicuntur.
⁸³ Bibitare, frequenter bibere, potissare, sorbillare, pitissare.

60 Pers. III 8 64 Prud. *perist.* I 55: praebenda cervix ad bipennem publicam 68 Ov. *met.* II 4 72 Tob. VI 4: dixit ei angelus: apprehende branchiam eius 76 Mart. Cap. IX 909: caput auri coruscantis bratteis comebatur 80 Lucan. V 441: orbita migrantis scindit Maeotida Bessi

60 et pro: pro P₁ / Persius ... bilis *om. Mai* 61 *om. V₁* 62 Biotanatus *scripsi*: Biotonatus ω Biothanatus *Mai* 63 commixtum: natum P₁ 64 bipennem (*Mai*): bipennam V₁ 65 Bipertire (*Mai*): Impertire V₁ / disparare: dissipare V₁IP₂ 67 Biclinium: Dilicinium I 68 Bifores: Biformes P₂ / Ovidius ... valve *om. Mai* / lumine (limine H) valve *om. P₁* 70 Brevilogia: Breviloqua P₁ 72 guttur: gutturem V₁H guturem I / In ... eius *om. Mai* / dixit ... pisce *om. HP₁* / eius: piscis P₁ 73 Brevigerulus: Brevigūlus P₂ 75 pro portitore et *om. I* / in via *om. IP₂* 76 caput *om. IP₂* / bracteis: bracteolis I / commeatur: comatur P₁ 77 auri *om. P₂P₁* (Bacilla, parva lamina auri) P₂ 79 sessorem (suum) P₂ 80 quoddam: quod I / scindit: cindit V₁I cingit *Mai* / meotica: inconda P₁ 82 Bibones (*Mai*): Bidones V₁ / dicuntur *om. V₁P₂P₁* 83 potissare *om. P₁* / sorbillare: sorbinare I sorpitissare P₁

- ⁸⁴ Bibiones, vermiculi qui supernatant vinum. Affranius cum a me expectasset loqui ex ore in oculis tuis bibiones involant.
- ⁸⁵ Biblus, iuncus, ciprus, et dicitur pro libro quia veteres in iuncis scribebant.
- ⁸⁶ Bibliotheca, librarium, armarium, codicellarium.
- ⁸⁷ Bibliotecarius .i. qui custodit libros.
- ⁸⁸ Bibliopola, librorum venditor. Martialis Coquus sed mea qui vendit bibliopola putat.
- ⁸⁹ Britanici, flores silvestres.
- ⁹⁰ Barcanda, conca erea.
- ⁹¹ Bases, altare vel fultura.
- ⁹² Bitare, pergere, venire. Plautus in Gurgulione quis me eque fortunatus homo si illa ad me bitet.
- ⁹³ Basium, osculum, suavium.
- ⁹⁴ Basterna, teca manualis vel genus vehiculi.
- ⁹⁵ Bellecrare, bella creare.
- ⁹⁶ Bilbire, dicitur vinum quando spumat et sonat in dolio spumando. Nevius bilbit amphora inquit.
- ⁹⁷ Bullio, tumor aque bullientis.
- ⁹⁸ Bulliunculus, parvus bullio.
- ⁹⁹ Bullatus, balteo ornatus. Iuvenalis ludit et heres bullatus.
- ¹⁰⁰ Bulla pro balteo dicitur. Persius bullaque succinctis Laribus donata pependit. Aliquando vero dicitur pro stella. Ovidius sicut fulvo perlucida celo surgere bulla solet. Aliquando pro gemma. Plautus iussin in splendorem dare bullas has foribus nostris.
- ¹⁰¹ Blaterare, detrahare, obtreclare, derogare.
- ¹⁰² Blatera, sonus rane.
- ¹⁰³ Blatea, presegmina que de calciamentis eraduntur.

⁸⁴ Afran. com. 404-405 Ribb.³: cum ad med expiras et fabellare incepis, [ex ore mi oculis tui bibiones involant ⁸⁸ Mart. XIV 194, 2: sed qui me vendit bybliopola putat ⁹² Plaut. Curc. 141: qui me in terra aequae fortunatus erit, si illa ad me bitet ⁹⁶ Naev. com. 124 Ribb.³ ⁹⁹ Iuv. XIV 4-5 ¹⁰⁰ Pers. V 31 ^{Ov. met. X 733-734} Plaut. asin. 426: iussim in splendorem dari bullas has foribus nostris

⁸⁴ Affranius ... involant om. Mai / ex ore om. P₁ / involant: volvunt P₁ ⁸⁵ ciprus: cirpus HIP₂P₁ cyperus Mai ⁸⁸ sed ... putat om. Mai ⁸⁹ Britanici: Baritanici πP₂ Britannici Mai ⁹⁰ Barcanda: Barchanda P₂ Barcauda H / erea: enea P₂ ⁹² Bitare (Mai): Brittare V₁ / Plautus ... bitet om. Mai / quis me: quos me I quod sine V₁ / fortunatus: fortitudinis P₁ / illa: mea P₂ ⁹⁵ bella: bellum P₁ ⁹⁶ in dolio om. πP₂ / Nevius ... inquit om. Mai ⁹⁷ tumor (Mai): timor V₁ ⁹⁹ Iuvenalis ... bullatus om. Mai ¹⁰⁰ Persius ... pependit om. Mai / vero: et P₁ om. V₁ / Ovidius ... solet om. Mai / sicut: ut I / fulvo: fulvus P₁ / (Et) aliquando V₁ Aliquando (etiam) Mai / Plautus ... nostris om. Mai / Plautus om. P₁ / iussin: iussi P₂ iusseram P₁ / in: etiam V₁ ¹⁰¹ Blaterare: Blatterare H / obtreclare om. I ¹⁰¹⁻¹⁰² mutato ordine P₁ ¹⁰² Blatera: Blattera H ¹⁰³ Blatea: Blatera I Blattea HP₁ / presegmina: prosegmina I pro sagumina P₁ / (illa) que P₁ / calciamentis: calciis I

77 / 78 M.

- ¹⁰⁴ Blatta, genus purpure quod et pro quadam mure dicitur que in cavernosis terre commanet locis. Horatius blattarum et tinearum epule putrescant.
- ¹⁰⁵ Barbaries, crudelitas.
- ¹⁰⁶ Barbarismus, vitiosa locutio in grammatica.
- ¹⁰⁷ Blattire, impedit et perplexe loqui. Plautus qui intelligere quisquam potest? Ita nugas blattis.
- ¹⁰⁸ Barrire, clamare elephantis. Et quoniam de ferarum vocum proprietate loqui inchoavi, libet de illis plenius in hoc loco loqui, ut presto hic inveniat qui eas noscere gestit: ¹⁰⁹ leonum est fremere, rugire; ¹¹⁰ tigridum rachare; ¹¹¹ pardorum felire; ¹¹² panterarum caurire; ¹¹³ ursorum uncare vel sevir; ¹¹⁴ aprorum fendere; ¹¹⁵ lincis uncare; ¹¹⁶ luporum ululare; ¹¹⁷ serpentium sibilare; ¹¹⁸ onagrorum magilare; ¹¹⁹ cervorum rugire; ¹²⁰ taurorum mugire; ¹²¹ equorum hinnire; ¹²² asinorum rudere; ¹²³ porcorum grunnire; ¹²⁴ verris quiritare; ¹²⁵ arietum lorectare; ¹²⁶ ovium balare; ¹²⁷ hircorum miccare; ¹²⁸ hedorum vebare; ¹²⁹ canum latrare; ¹³⁰ vulpium gannire; ¹³¹ catulorum glatire; ¹³² leporum vagire; ¹³³ mustelarum drinorare; ¹³⁴ murium minitare vel pippitare; ¹³⁵ soricum desticare; ¹³⁶ ranarum coaxare.
- ¹³⁷ Volucres quoque habent proprias voces: est enim proprietas aquilarum clangere; ¹³⁸ accipitrum plipiare; ¹³⁹ vulturum pulpae; ¹⁴⁰ corvorum cicitare; ¹⁴¹ milvorum lupire; ¹⁴² olorum drensare; ¹⁴³ gruum gruere; ¹⁴⁴ ciconiarum crotolare; ¹⁴⁵ anserum scingere; ¹⁴⁶ anetum tetrissitare; ¹⁴⁷ pavonum paupulare; ¹⁴⁸ gallorum cucurrire; ¹⁴⁹ graculorum fringulire; ¹⁵⁰ noctuarum cucubire; ¹⁵¹ merulorum zinziare; ¹⁵² turdorum trucillare vel soccitare; ¹⁵³ sturnorum passitare; ¹⁵⁴ hirundinum minurrire; ¹⁵⁵ passerum tittiare; ¹⁵⁶ apum bombire vel bombilare; ¹⁵⁷ cicadarum frinitare.

¹⁰⁴ Hor. *serm.* II 3, 119: blattarum ac tinearum epulae, putrescat malum, intellegere quisquam potis est? Ita nugas blatis

¹⁰⁷ Plaut. *Amph.* 626: qui,

¹⁰⁴ Blatta: Blatra V₁I Blata P₂ Blatea Mai / quadam: quodam P₂P₁ / que: qui P₂ / cavernosis: cavernis I / terre om. P₁ / commanet: manet P₁ / Horatius ... putrescant om. Mai / blattarum: blatarum I blatarum V₁ / putrescant: putrescunt P₂ putrescat H ¹⁰⁷ Blattire: Blatire V₁IP₂ / impedit: impedire V₁P₂P₁ / Plautus ... blattis om. Mai / qui scripsi: que P₁ vix H om. V₁IP₂ / quisquam: quisque V₁IP₂ / blattis: blatis IP₂ ¹⁰⁸ quoniam: quia P₂ / vocum s.l. V₁ ¹¹¹ felire: ferire I ¹¹³ uncare: michare P₁ / vel sevir in marg. P₁ ¹¹⁴⁻¹¹⁵ om. P₁ ¹¹⁷ serpentium: serpentum P₁ ¹¹⁸ magilare: machilare P₁ ¹²³ grunnire: grummire P₂ ¹²⁸ vebare: veare P₁ ¹³¹ glatire: glattire HP₂ clatire P₁ ¹³² post 128 I ¹³³ drinorare: drinozare P₁ arinorare H ¹³⁴ murium: murum I / minitare: munitare P₁ / pippitare: pipitare IP₂ puppitare P₁ ¹³⁵ soricum (Mai): soricum V₁I ¹³⁶ coaxare (Mai): croaxoare V₁ coraxcare H ¹³⁷ clangere: clagere P₂P₁ ¹⁴¹ lupire: lippire P₂ ¹⁴² drensare: dresare V₁I ¹⁴⁴ crotolare: oracolare P₁ ¹⁴⁵ om. I / scingere: clangere Mai ¹⁴⁶ om. I / anetum: anatum P₂ Mai ¹⁴⁷ paupulare: papulare P₁ ¹⁴⁸ cucurrire: cucurire IP₁ ¹⁴⁹ graculorum Mai: grabulorum P₂P₁ / fringulire: fringulire Mai ¹⁵¹ zinziare: zincitare P₁ ¹⁵² trucillare: trucillare P₂H trucidare P₁ ¹⁵³ sturnorum: sturnorum P₂ ¹⁵⁴ minurrire: murmurire HP₁ mumurrire IP₂ ¹⁵⁵ tittiare: tuctare P₁ ticcitare IP₂ tituare H tittiare Mai ¹⁵⁶ bombilare: bombizare H ¹⁵⁷ frinitare: frumicare P₂

Hec autem in Latinitate scripta reperiuntur et proprie satis pronuntiantur; nunc vero ad proposita revertamur.

- 158 Baro, heros, cleonta.
 159 Barunculus, parvus baro.
 160 Barritus quarte declinationis, vox elephantis.
 161 Barrus, elephans. Horatius Sissennas barros ut equis precurreret albis.
 162 Barbitum, instrumenti musici genus. Martianus sentio barbito aurataque cheli personare.
 163 Bovarium, locus boum.
 164 Bovilla, locus ubi venduntur boves. Persius accedo bovillas inquit.
 165 Bostar, locus ubi stant boves.
 166 Buris, maius lignum in aratro curvatum. Virgilius continuo in silvis magna vi flexa domatur in burim.
 167 Boetes, nomen stelle.
 168 Bucolicus, bovinus.
 169 Bubulcus, custos boum.
 170 Bubastis, bubulcorum dea. Ovidius metamorphoseos sanctaque Bubastis variisque coloribus Appis.
 171 Boa, pro serpente quodam vel pro tumore dicitur crurum.
 172 Bucetum buceti, ubi multi sunt boves.
 173 Bosforus, pro stella dicitur que aliter vocatur Propontides.
 174 Bucula pro iuvenca vel pro gemma dicitur. Prudentius greges equarum, vasa, vestes, buculas.
 175 Bubalus, eo quod bovi sit similis.
 176 Boglossa, lingua bovina.
 177 Boglossus, herba ad instar lingue bovine.
 178 Bucerus, bovinus. Ovidius metamorphoseos lanigerumque gregem armentaque bucera pavit.
 179 Boscida, qui boves scindit, lanista, macellarius.

161 Hor. *serm.* I 7, 8: Sisennas, Barros ut equis praecurreret albis 162 Mart. Cap. I 36: sentio ... barbito aurataque chely ... personare 164 Pers. VI 55: accedo Bovillas 166 Verg. *georg.* I 169 170 Ov. *met.* IX 691: sanctaque Bubastis variisque coloribus Apis 174 Prud. *psych.* praef. 31: greges equarum, vasa, vestem, buculas 178 Ov. *met.* VI 395: lanigerosque greges armentaque bucera pavit

reperiuntur: inveniuntur I / revertamur: redeamus I 161 Horatius ... albis *om. Mai* / Sissennas *scripsi*: bisennas V₁H bisennos I birsennas P₂ si venas P₁ / equis precurreret albis *post* 159 V₁ *om.* IP₂ 162 Barbitum: Barbiton P₁ / Martianus ... personare *om. Mai* / barbito: barbiton P₁ barbite I 163 *om.* P₁ 164 locus *om.* P₂P₁ / Persius ... inquit *om. Mai* / inquit *om.* P₁ 165 locus *om.* P₁ 166 maius *om.* P₁ / aratro: aratrum V₁ / Virgilius ... burim *om. Mai* 167 Boetes: Bootes V₁HP₂ 170 Ovidius ... Appis *om. Mai* / variisque: variis V₁H / Appis: Apis P₁ 172 (locus) ubi P₂ / boves *om.* I 173 (Bosforum vel) Bosforus P₁ / aliter *om.* P₁ 174 Prudentius ... buculas *om. Mai* / equarum: equorum P₁ aquarum V₁ 175 bovi: bovis P₂ 176 Boglossa: Boglosa P₂P₁ 177 Boglossus: Boglosus P₂P₁ / bovine: bovium P₁ 178 Bucerus: Bucetus *Mai* / Ovidius ... pavit *om. Mai*

79 *M.*

- 180 Bacheus, de Bacho existens.
 181 Bachium, festum Bachi, orgium, triaterium, Dionisium.
 182 Bacha, mulier colens festa Bachi. Plautus Bache Bachanti si velis
 adversarier ex insana insanio rem facies. Dicitur quoque pro
 fructu lauri et pro cathena.
 183 Batus, quoddam genus carminis quod in festo Bachi canitur.
 184 Bacharium, vas vinarium.
 185 Bachides, femine Bachum colentes.
 186 Bassaris, sacerdotissa Bachi. Persius et vitulo caput ablatura
 superbo Bassaris.
 187 Bachari, furere, limfari, stomachari, perterritare.
 188 Bacarva, vas vinarium.
 189 Bachio, genus suppellectilis simile trulle.
 190 Bachanalium, festum Bachi. Iuvenalis qui Curios simulant et
 Bachanalia vivunt.
 191 Bacaulum, feretrum.
 192 Baria, regula, norma, rubrica.
 193 Brachiale, torques, armilla, dextrocherium.
 194 Bachar, herba vel flos fascinationem pellens. Virgilius bachare cinge
 caput.
 195 Benea, eruptiones aquarum, lacune, elices, excolationes, scaturigines,
 fonticuli.
 196 Birsa, corium vel cloaca.
 197 Birrum, grossum vestimentum.
 198 Birrosus, grosse filatus.
 199 Bachinal, torcular, pressorium. Plautus numquid nisi hodie veni
 ad bachas in bachinal coquinatum.
 200 Bigera, vestis villosa.
 201 Bissumare, bis transire.
 202 Blatia, genus purpure, blatta, ostrum, murex.

182 Plaut. *Amph.* 703-704 186 Pers. I 100-101: et raptum vitulo caput ablatura superbo | Bas-
 saris 190 Iuv. II 23 194 Verg. *buc.* VII 27-28: baccare frontem | cingite 199 Plaut. *aul.*
 408: neque ego umquam nisi hodie ad Bacchas veni in Bacchanal coquinatum

181 triaterium: trieterium *Mai* 182-190 post 282 *P*₁ 182 Plautus ... cathena *om. Mai* / Ba-
 che *om. V*₁ / Bachanti: Bacebanti *V*₁ Bacchanti I / facies: faciens *IP*₁ facis *P*₂ / Dicitur ... cathena
*om. V*₁ *IP*₂ 183 Batus: Bachus *P*₁ Baius *P*₂ 185 Bachum: festum *P*₂ 186 Persius ... Bas-
 saris *om. Mai* / ablatura: ablaturus *P*₁ 187 perterritare *Mai*: procerritare *IP*₂ procerritare *P*₁
 189 trulle *om. P*₁ 190 Iuvenalis ... vivunt *om. Mai* / qui: quod I 191 Bacaulum: Baccau-
 lum H Baucaulum *V*₁ ante *corr.* 192 Baria: Barria *V*₁ *P*₂ 193 armilla *om. P*₁ 194 Ba-
 char: Baccar H *Mai* / bachare: bacare *V*₁ *IP*₂ baccare H *Mai* 195 eruptiones: ereptiones
*P*₁ / scaturigines *om. P*₂ 197 Birrum: Birrium *Mai* 199 Plautus ... coquinatum *om.*
Mai / numquid: si quid *V*₁ / nisi: non *P*₂ / bachinal: baginal *V*₁ / coquinatum: coinquinatum *P*₁ co-
 quitutum *V*₁ *om. H* 201 Bissumare: Bisinnare H Bissinare *P*₁ 202 Blatia, genus purpure
om. Mai / Blatia: Bachina *P*₁

- 203 Bestius, crudelis, truculentus. Persius et bestius urget doctores Graios.
 204 Blandulus, aliquantulum blandus.
 205 Bitalassus, vestigium in luto impressum.
 206 Blandicellus, aliquantulum blandus.
 207 Blandiosus, blandus.
 208 Bulbus, caput porri vel cepe. Macer in libro de viribus herbarum eius radicis bulbus qui lilia profert.
 209 Bombus, sonus, crepitus, fragor, crepitaculum.
 210 Bombices, vermes ex quorum egestionem purpura efficitur.
 211 Bombicinum, lana quam egerunt bombices.
 212 Bardus, cantor laudis. Lucanus plurima securi cecinistis carmina bardi.
 213 Bombicinare, purpuram facere.
 214 Bombicinatores, qui purpuram faciunt.
 215 Buccella, parva bucca.
 216 Buccones, nimis loquaces. Plautus stulti, stolidi, fungi, blemni, bardi, buccones.
 217 Buccinus, clamor buccine.
 218 Buccicen, qui cum buccina canit.
 219 Baburra, alii pro stultitia, alii pro stulto dicunt.
 220 Babiger, stultus, insipidus, stolidus, insulsus, inconditus, bardus, blemnus, brutus.
 221 Bustulum, parvum bustum.
 222 Bustarius, qui corpora sepelit.
 223 Bustura, sepultura.
 224 Batum, vas vinarium.
 225 Batillum, parvum batum. Horatius et late clavum pruneque batillum.
 226 Baptisterium, statio baptismatis nam ^{226a} sterion dicitur statio.

203 Pers. VI 37-38: et Bestius urget | doctores Graios 208 Macer = Odo Magd. 812: eius radicis bulbus, quae lilia profert 212 Lucan. I 449: plurima securi fudistis carmina bardi
 216 Plaut. *Bacch.* 1088: stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones 225 Hor. *serm.* I 5, 36: et latum clavum prunaeque vatillum

203 Persius ... Graios *om. Mai* 205-206 *mutato ordine post* 207 I 205 *om. H / in om. I / impressum: pressum P₁* 206 *om. P₁ / aliquantulum blandus: idem H* 208 porri: porci IP₁ borri V₁ botri *Mai* / radicis bulbus: radices bulbi P₂ 211 Bombicinum: Bombicium I / bombices: vermes P₁ 212 *post* 214 H / cantor: cantator I / Lucanus ... bardi *om. Mai* / cecinistis: cecinisti V₁P₂ fudisti P₁ / carmina: gaudia V₁ laudia I bandia P₂ / bardi: vulgi V₁IP₂ 213-214 *mutato ordine* I 213 Bombicinare: Bombicinari I 214 Bombicinatores: Bombinatores I 216 Plautus ... buccones *om. Mai* / blemni *om. I* 219 alii *om. P₁ / stultitia, alii pro om. V₁P₁ / dicunt: domino P₁* 220 inconditus: morrio P₂ / bardus: barrus πP₁ / blemnus, brutus: buccus blomius P₁ blennius. (Bustum, sepulcrum) P₂ 221 parvum bustum *om. I / bustum: sepulcrum P₁* 222 Bustarius: Bustuarius V₁HP₂ Bustularius I 223 sepultura: sepulcrum P₁ 224 vinarium: vini V₁ quoddam H *om. P₁* 225 batum (i. vas vinarium) P₁ / et late: et lare V₁IP₂ latum *Mai* / pruneque: prune V₁ praveque P₂

80 M.

- ²²⁷ Baptista, qui baptizat.
²²⁸ Baptizatorium, locus ubi baptizatur.
²²⁹ Basilice, fortiter, invicte, inexpugnate. Plautus in Epidico ego vel interii basilice.
²³⁰ Balteare, balteo cingere.
²³¹ Balteolum, parvum balteum.
²³² Balteatus, balteo ornatus.
²³³ Boema, boatus, sonus, strepitus. Martianus preparatorum boematum fecit consciam.
²³⁴ Brutus, stultus.
²³⁵ Brutescere, desipere.
²³⁶ Baratrum, vorago, infernus.
²³⁷ Balsamum, liquor; ²³⁸ xilobalsamum, lignum balsami quia ^{238a} xilon dicitur lignum; ²³⁹ carpobalsamum, fructus balsami quia ^{239a} carpos dicitur fructus; ²⁴⁰ opobalsamum, cortex balsami quia ^{240a} opos dicitur cortex, quod aliquando dicitur pro ipsa gutta balsami. Iuvenalis hirsuto spirant opobalsama collo.
²⁴¹ Bitire, pergere.
²⁴² Botrio, botrus, uva, acinus.
²⁴³ Basiliscus, rex serpentum.
²⁴⁴ Basilica, ecclesia.
²⁴⁵ Basilicus, iactus in tabula qui fortunatis provenit. Plautus iacto basilicum; iacit vultorios quatuor.
²⁴⁶ Bases, fultura columnarum.
²⁴⁷ Balustrium, locus ubi multa sunt balnea.
²⁴⁸ Bucita, pascua ubi ciuntur .i. vocantur boves.
²⁴⁹ Bufo, vermis qui Gallice dicitur ^{249a} crapodus. Virgilius inventusque cavis bufo, et que plurima terre.
²⁵⁰ Bolones, qui diversa genera piscium vendunt.

²²⁹ Plaut. *Epid.* 56: ut ego interii basilice! ²³³ Mart. Cap. II 114: praeparatorum boe(the)matum consciam fecit ²⁴⁰ Iuv. II 41 ²⁴⁵ Plaut. *Curc.* 357-359: iacit vultorios quattuor]... iacto basilicum ²⁴⁹ Verg. *georg.* I 184

²²⁹ vel: ut P₂ Mai ²³⁰ Balteare (Mai): Balteire P₂ Babteire H babtetre V₁ ²³³ preparatorium: preparatorium P₁ / fecit: ferit P₁ ²³⁴⁻²³⁵ om. P₁ ²³⁸ lignum (Mai): ligni V₁ / xilon: exilon I xilo P₁ xylum Mai ²³⁹ balsami ... fructus om. V₁IP₂ / balsami om. P₁ ²⁴⁰ opobalsamum: epobalsamum I / quia ... balsami om. V₁P₁ / hirsuto om. V₁IP₂P₁ / spirant: spirat V₁ om. I ²⁴¹ om. HP₁ / Bitire: Bitare P₂ ²⁴² Botrio: Bitrio P₁ Botryo Mai om. IP₂ / botrus: bitrus P₁ / uva: vita P₁ / acinus: acimus V₁P₂ accinus I racemus Mai ²⁴³ Basiliscus: Basilicus P₁ / serpentum: serpentium HI ²⁴⁵ fortunatis: fortunatius IP₁ fortunatus V₁H / provenit: evenit P₁ / iacto: iactu P₁ / vultorios: vultuarios V₁ militorios I multociens P₂ vultorios Mai ²⁴⁶ fultura: fulcra Mai (columbarum) V₁ ²⁴⁷ Balustrium: Balusterium P₂ / locus om. P₂ ²⁴⁸ Bucita: Buscua P₁ / ciuntur: cientur H ²⁴⁹ Gallice dicitur crapodus om. P₁ / crapodus: crapuldus I crapaldus P₂ crapodidus H (ut vid.) carpodus Mai / inventusque: inventumque P₁ / cavis (s.l. V₁): canis I / et ... terre om. HP₁ / terre: terret P₂

- 251 Bucellarii, parasi, glutones, ardeliones, mandones, catiliones, epulones, helluones, ambrones, lurcones, voratores, lecatores, lenones.
 252 Batera, genus patere.
 253 Brocus, qui labra superiora tumida habet.
 254 Broca, marina belua eo quod sit grossa.
 255 Bubinare, menstruo sanguine inquinari.
 256 Bulbitare, puerili sanguine maculari. Lucilius hec imbubinat, at contra te imbulbitat.
 257 Bussequus, bubulcus, sequens boves.
 258 Bubinarium, sanguis mulieris menstrue.
 259 Bulima, magna fama.
 260 Bubeum, quoddam genus vini.
 261 Bibitor, potator. Sidonius quem raro bibitor Araricus inspexerim.
 262 Bolia, manus vel palma.
 263 Bolona, redemptor taberne.
 264 Bimestris, duorum mensium. Sidonius amplius quam bimestris originem.
 265 Bulinus, vermis lacerte similis.
 266 Busticeta, qui sepulcra struit.
 267 Bibax, bibens multum. Sidonius due anus, quibus nil umquam litigiosius, bibacius, vomacius erit.
 268 Basilla, regina.
 269 Basileus, rex vel imperator.
 270 Basis, extremitas plante.
 271 Baccatus, gemmatus a baca .i. gemma.
 272 Bachia, parvi urcei.
 273 Bargines, fortes in bello.
 274 Brabeuta, qui dat palmas ad percutiendum.

256 Lucil. 1186 M. 261 Sidon. *epist.* I 8, 1: quem utique perraro bibitor Araricus inspexerim
 264 Sidon. *epist.* II 13,4: amplius quam bimestris originem 267 Sidon. *epist.* VIII 3, 2: duae
 ... anus, quibus nil umquam litigiosius, bibacius, vomacius erit

251 Bucellarii: Bucellarius H / parasi: parasitus V₁H / glutones: glotones P₁ glutones P₂ gluto H / ardeliones: ardalis H / catiliones: catilliones I Mai / helluones: eluones P₁ beluones I / ambro-
 nes: ambones P₁ / lecatores: leccatores I 252 Batera: Bratena P₁ 254 eo quod sit grossa:
 quia grossa est P₁ 255 inquinari: maculare P₁ 256 puerili: pueruli Mai / maculari: inqui-
 nare P₁ / Lucilius: Licinius HIP₂P₁ / hec: hoc Mai / imbubinat: inbulbinat P₂ inbulbitat P₁ imbubi-
 nare I / contra te: quare P₁ / imbulbitat: inbulbinat P₁ 257 Bussequus: Bussequis I Bossecus
 P₁ 258 Bubinarium: Binarium (ubi) Mai 259-260 *mutato ordine* P₁ 259 Bulima: Buli-
 na I Buluna V₁ Bubana P₁ / magna om. H / fama: an fames? 261 inspexerim: inspexit P₁
 262 Bolia: Balia P₂ Vola in marg. Mai / palma (bimestris originem) V₁ (cf. 264) 264 bimestris
 originem om. V₁ 265 Bulinus: Ulmus V₁ / lacerte: lacertus Mai 266 Busticeta: Busticera
 V₁IP₂ 267 multum: ultra modum P₁ / anus (bibaces) P₁ / nil om. I / umquam (Mai): numquam
 V₁I / litigiosius: litigiosus IP₂ / erit om. V₁ / (Bitalassus, vestigium in luto impressum. Bittire, per-
 gere) H 269 Basileus: Basilcus Mai 270 Basis: Bassis V₁H 272 Bachia: Bachi P₁ / ur-
 cei: vitrei I 273 Bargines: Bachines P₁ 274 om. P₂ / Brabeuta (Mai): Brabenta V₁H Bar-
 denta P₁

81 M.

- 275 Barbarolexis, barbara dictio.
 276 Baubare, latrare.
 277 Bagulum, frenum a baiulandum.
 278 Bilimbis, susurro.
 279 Bivator, duplicator, alterplex, bilinguis, bifarius, duplex, duplicarius, duplifarius, biplex, bifidus, biloquus.
 280 Bifax, qui duo habet obtutus.
 281 Blattea, lamina aurea.
 282 Blatteatus, ornatus.
 283 Brisare, exprimere a Briseo .i. a Bacho.
 284 Briseus, Bachus.
 285 Bria, quedam mensura, unde et ebrius .i. extra mensuram bibens.
 286 Brumosus, frigidus, algidus, gelidus.
 287 Brutisceta, sepulcra in agro.
 288 Biplex, duplex, duplicarius, alterplex.
 289 Biplicitas, duplicitas, alterplicitas.

276 Baubare: Barbare P₁ 279 Bivator: Buriator P₁ Bimamator H / alterplex: triplex P₁ / dupli-
 farius om. V₁P₂ / biloquus: biloquis I 281 Blattea: Blatrea V₁I Bratea P₂P₁ Bractea in marg.
 Mai 282 Blatteatus: Blateatus V₁P₂P₁ Blatreatus I 283 Brisare: Barisare P₁ 285 que-
 dam om. P₁ / et om. I Mai / extra (briam .i. extra > I / bibens: bibendi P₁ om. P₂ 287 Brutisce-
 ta: Busticeta P₂ Mai Butiscera I Burisceca P₁ 288 om. H

Explicit tractatus de secunda littera que dicitur -B- H